संप्रतिदुषमाकाले ॥ दशमाश्चर्यभावत ॥
विरुद्धाचारिणोलोकाः ॥ वर्ततेचपदेपदे ॥१॥
सत्प्ररूपणयामुग्धा ॥ धर्ममर्मविदंतिन ॥
तेषांज्ञापनायैव ॥ विचितंपुस्तकंमया ॥२॥

सूचना.

આ પુસ્તક મધ્યે જે જે બોલ વિચાર લખ્યાછે તે સમ્યક પ્રકારે પૂર્વાપર ન્યાય જુક્તિએ કરીને વિચારવો પણ વાંચતાં વહેતજ ભડકવું નહી. જે જે વાતો લખીછે તેને શાસ્ત્રમાં તપાસી જોવું અને તે ઉપર ઉપયોગ દેઈને તથા મત હઠ છોડીને તથા કુમતીને દૂર મૂકીને સમતાભાવ સહીત જે વાંચશે તેને ઘણોજ ગુણ માલમ પડશે. આ પુસ્તકની શરૂઆતમાં ભવાભીનંદીના બોલ લખવામાં આવ્યાછે તેનો વિચાર જ્ઞાનવિમળસૂરીયે પણ સઝાયમાળામાં શઠની સઝાય મધ્યે લખ્યોછે અને બીજા સમકિતનાં લક્ષણ પણ સિદ્ધાંતને વિષે ઠામ ઠામછે. એ કારણ માટે ડાહ્યાપુરૂષોયે સારીરીતે વિચાર કરવો અને કદાપી આ પુસ્તકની મધ્યે કોઈ વારતા સૂત્ર વિરૂદ્ધભાસન થાયતો મહારી ઉપર મહેરબાની કરી મને ઉપગાર કરશો પણ દ્વેષ કરવો તેકાંઈ સજ્જનનું લક્ષણનથી.

લી. ધોંડીભાઈ નરસિંહદાસ.

विविध [illegible]

भाग १ लो.

ઘણા ભવ્ય જીવોને જૈનમાર્ગનું જાણપણું
કરવાને અર્થે—
શા. [illegible]
છપાવી પ્રગટ કર્યું

आवृत्ति बीजी.

શ્રી અમદાવાદમાં
ધીકાંટે "યુનિયન" મુદ્રાયંત્રમાં ઘેલા-
ભાઈ નરસિંહદ્વારે મુદ્રિત કર્યું.

સંવત ૧૯૪૬.

प्रस्तावना.

જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયોછે તે પ્રાણી પરમાનંદને વિષે મગ્ન.હોય. તેને સંસારીક સુખનો અભીલાષ કોઈ કાળ પણ વરતે નહી; કેમકે તે પ્રાણી, સંસારીક સુખનું અલ્પપણું છે તથા અસ્થીરપણુ છે, એમ જાણે છે માટે: જેમ કોઇ સખશ, વિશેષ પ્રકારે વાંછીત સુખને પ્રતીપાદન કરવાને સમર્થ એવો કલ્પવૃક્ષ પામીને લુખા ભોજનની પ્રાર્થના વાળો ન હોય. જે પ્રાણીયો આત્મ જ્ઞાનને વિષે તત્પરછે તે પ્રાણીયો નરકાદીકના દુખ પ્રતે કોઈ પ્રકારે પામતા નથી; કેમકે રૂડા મારગનો ચાલનારો, ચક્ષુવાળો પ્રાણી કુવામાં કોઇ પ્રકારે પડતો નથી એ કારણ માટે. વળી જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયોછે તે પ્રાણીને બાહ્યવસ્તુના સંસર્ગને વિષે ઇચ્છા ન થાય; જેમ અમૃતના આસ્વાદન કરનાર પ્રાણીને ખારૂપાણી પીવાની રૂચી નથાય તેમ.

જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયો નથી એટલે પોતાનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી; તે પ્રાણી મનુષ્યના દેહવાળોછે અને શીંઘડાં પુંછડાયે કરીને રહીતછે તોપણ પશુજ જાણવો; કેમકે આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન, મનુષ્ય તથા પશુને વિષે સદ્રશછે એ કારણ માટે.

વળી જે પ્રાણીયે વસ્તુગતે કરીને આત્મા નથી જાણ્યો,

તેને સિદ્ધિ ગતી દૂરછે અને વળી તે પ્રાણીને પરમાત્મપ-
ણાની લક્ષ્મી ન મળવા થકી સંસાર સંબંધી ધન ધાન્યાદી-
ક રિદ્ધિ ઉછાંછલાપણાનું કારણ થાયછે એટલે તે પ્રાણી
સંસારીક સુખને વિષે મગ્નપણે રહેછે અને તે પુરૂષને
આશારૂપી નદી નીરંતર અપુર્ણપણે વરતેછે. વળી જ્યાંસુ-
ધી પ્રાણીયોને આત્મ સ્વરૂપનો બોધ થયો નથી ત્યાંસુધી
સંસાર સમુદ્ર તરવો ઘણોજ દુર્લભછે અને ત્યાંજસુધી મો-
હ મહાભટ દુર્જય વરતેછે—વળી ત્યાંજસુધી કષાય અતીશે
વિષમપણે વરતેછે. એ કારણ માટે સર્વોતમ આત્મબોધ
છે એટલે સર્વ કરણીની મધ્યે આત્મગ્યાન કરવું તે ઉત્તમ
કરણી છે અને તેવિના કાર્ય સિદ્ધિ (મોક્ષપ્રાપ્તિ) કોઇકાળ
પણ બનવાની નથી; કેમકે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ
ન હોય એવો શાસ્ત્રમાં ન્યાયછે. એ કારણ માટે આત્મ-
બોધ પ્રગટ કરવાને અર્થે સત્ય એવું કોઈ પણ કારણ
કહેવું ઘટીત છે. વસ્તુ થકી સમકિત એજ કારણ છે. એ
વિના આત્મગ્યાનનું કારણ બીજું કોઇ નથી—એવું આગ-
મને વિષે સાંભળ્યું છે. પણ સમકિત વિના બીજું કોઇ
કારણ સાંભળ્યુ નથી. એ કારણ માટે સમકિત સતેજ
આત્મગ્યાન થાયછે; એમ સિદ્ધ થયું.

अनुक्रमणिका.

विविधबोल रत्नाकर.

भाग १ लो.

भवाभिनंदी* जीवोनां लक्षण.

१ आहारने अर्थे एटले जो हुं सामायक पोसादीक तथा देसावकासादिक धर्म करणि करिश तो लाडुवा खावा मळशे एहवि विचारणाए करिने धर्मकरणी करे, ते भवाभिनंदी कहीये.

२ पूजावाने अर्थे धर्म करे, एटले जो हुं

*जे जीवो पांच इंद्रिओनां विषय सुख परमारथे करीने दुःखकारीछे तोपण तेने विशे सुखनी बुद्धीए करीने आनंद मानेछे; तेने भवाभिनंदी कहीए.

ધર્મકરણિ કરિશ તો લોકમાં પૂજનિ-
ક થઇશ એહવો અભિપ્રાય રાખે, તે
ભવાભિનંદી કહીયે.

૩ ઉપધી એટલે વસ્ત્રપાત્રાદિકને અર્થે
ધર્મકરણી કરે, તેભવાભિનંદી કહીયે.

૪ રિદ્ધિગારવ એટલે શ્રાવક પોતાના
કરવાને અર્થે એટલે જો હું ધર્મકર-
ણી કરિશ તો આ શ્રાવક માહારા
થશે અને તેમનાથી મારૂં ગુજરાણ
થશે એવી બુદ્ધીયે કરીને ધર્મકરણી
કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૫ ક્ષુદ્ર એટલે અગંભિર હોય, એટલે
પારકાં છીદ્ર ખોલતો ફરે અને લોકો-
ના કિંચિત અવગુણ દેખી લોકોની
આગળ વિશેષપણે કહેતો ફરે અને
પોતાના અવગુણ ઢાંકે અને પોતાના

ગુણનો ઉતકર્ષ કરે એટલે હરેક રીતે પોતાનો ગુણ પ્રગટ થાય એમ લોકોની આગળ બોલે; તે ભવાભિ૦

૬ લોભને વિશે એટલે પુદ્ગલભાવને વિશે એટલે ધન, ધાન્ય, વસ્ત્ર, પાત્ર, જસ, કીરતિ મેળવવાને વિશે તત્પર એટલે લીન એટલે આસકત, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૭ દીન એટલે પુદ્ગલભાવના વિજોગે કરીને રાંક, એટલે આગામીકાળની ચિંતા કરે કે હાય હાય હું શું ખાઈશ અને હવે હું કેમ કરીશ, હવે માહારા કુટુંબનો નિરવાહ કેમ ચાલશે એવી ચિંતા કરે પણ આત્મસ્વરૂપનો કાંઇ વીચાર કરે નહી. તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૮ મત્સરી એટલે પારકા ગુણને ન સ-
હન કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૯ ભયવાન એટલે પુદગલાદિક વસ્તુના
વિજોગનો ભય કરે, તે ભવાભિનંદી
કહીયે.

૧૦ સઠ એટલે કપટિ, તે ભવાભિનંદી
કહીયે.

૧૧ અજ્ઞાન એટલે સર્વ વસ્તુનો અજા-
ણ, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

એ ઊપર લખ્યા અગીયાર બોલે કરીને સ-
હિત એહવો જે પ્રાંણી તેજે ક્રિયાનો પ્રારંભ
કરે તે સર્વે (નિષ્ફળ) જાણવો. એવીરીતનો અર્થ
શ્રીયશોવિજયજી માહારાજે પોતાની કરેલી આઠ
દ્રષ્ટીની સઝાય મધ્યે કર્યો છે તે નીચે મુજબઃ—

ગાથા—લોભી કૃપણ દયામણોજી—
માયી મચ્છર ઠાણું; ભવ અભિનંદી
ભયભર્યોજી-અફળ આરંભ અયાણ. ૧

મન મોહનજીનજી મિઠીમિઠી તાહ-
રીવાણ. ૧

અર્થઃ—(લોભી) એટલે સર્વની પાસે માગતો ફરે, તથા કૃપણ એટલે પોતાની પાસે છતી વસ્તુ હોય તો પણ પોતે ભોગવી શકે નહી તથા બીજાને પણ આપી શકે નહી અને તુચ્છ પ્રકૃતીવાળો હોય તથા (દયામણો) એટલે સર્વનું અકલ્યાણ વંછે તથા (માયિ) એટલે સર્વ કામમાં કપટ કરે તથા (મચ્છર) એટલે પરને દુખી દેખીને સુખી થાય તથા સુખી દેખીને દુખી થાય તથા (ભવ) એટલે સંસારને વિશે પાંચ ઇંદ્રિઓનાં વિષય સુખ ભોગવવામાં આનંદી હોય અને સંસાર થકી વિરકતભાવના કોઈ દહાડા પણ ભાવે નહી અને (ભયભરયો) એટલે નિરંતર સર્વ લોકથી ભય પામતો રહે અને (અજાણ) એટલે અજ્ઞાની એટલે તાત્વિક બોધે કરીને રહિત એટલે ધર્મ અધર્મનું સ્વરૂપ કાંઇ પણ જાણતો નથી; એ આઠ દોષ જયાંસુધી જેને ટળ્યા નથી ત્યાંસુધી તે પ્રાંણી જે ધર્મનો પ્રારંભ કરે તે જો વ્યવહારમાં. સાચો

હોય તોપણ ફળે નહી. કુશળાદેવીની પેઠે તેનો નિષ્ફળ આરંભ થાય એટલે શુભ ફળ મળે નહી. ઉલટી નરક તીર્જંચની ગતી પામે એમ સમજવું. એ રીતે ભવાભિનંદી જીવોનાં લક્ષણ શ્રીયશોવિજયજી કૃત (શ્રી અધ્યાતમસાર) ગ્રંથને અનુસારે લખ્યાં છે.

☞ (આત્માર્થી પુરૂશોએ આ ઉપર લખ્યા ૧૧ બોલ ટાળવાનો ખપ કરવો, કેમકે આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણ ટળવા થકી મિથ્યાત તથા સમકીતની ખબર પડે છે; તે માટે હવે નીચે મિથ્યાતના બોલનો વિસ્તાર અર્થ સિદ્ધાંતને અનુસારે જણાવે છે.)

मिथ्यातना बोलनो विस्तार.

ચાર પ્રકારમાં મિથ્યાત.

૧ પ્રરૂપણા મિથ્યાતઃ—શ્રી જિનેશ્વર

મહારાજે ભાખીત જે અર્થ તે થકી અવળી પ્રરૂપણા કરવી તે પ્રરૂપણા મિથ્યાત કહીએ.

૨ પ્રવર્તન મિથ્યાતઃ—લૌકીક તથા લોકોત્તર મિથ્યાતની કરણી કરવી તે પ્રવર્ત મિથ્યાત કહીએ.

૩ પરિણામ મિથ્યાતઃ—મનમાં એટલે પરિણામમાં જુઠો હઠવાદ રાખે અને કેવળી માહારાજે પ્રરૂપ્યા એહવા નવ તત્વના અર્થ યથાર્થ સદ્દહે નહી તે પરિણામ મિથ્યાત કહીએ.

૪ પ્રદેશ મિથ્યાતઃ—સત્તાગતને વિશે રહેલી એહવી જે મોહની કર્મની સાત પ્રકૃતી તે પ્રદેશ મિથ્યાત કહીએ.

એ પ્રકારે ચાર પ્રકારનાં મિથ્યાત શુદ્ધ પ્રરૂપક જ્ઞાનાદીક ગુણે સહીત એહવા ગુરૂ મા-

હારાજ પાસે સમ્યક પ્રકારે સમજવાં.

સીધાંતમાં કહેલાં ૭૧ પ્રકારનાં મિથ્યાત.

દશ પ્રકારનાં મિથ્યાત.

૧ ધર્મને વિષે અધર્મ સંજ્ઞા—શ્રી જીનેસ્વર ભગવંતે કહેલો એહવો શુદ્ધ એટલે નિર્દોષ એવો જે ધર્મ તેને અધર્મ કહેવો તે મિથ્યાત.

૨ અધર્મને વિષે ધર્મ સંજ્ઞા—જે હીંસાદીક પાંચે આશ્રવ સહીત અશુદ્ધ એહવો જે અધર્મ તેને ધર્મ કહેવો તે મિથ્યાત.

૩ માર્ગને વિષે ઉન્માર્ગ સંજ્ઞા—માર્ગ એટલે પાંચ આશ્રવ ટાળીને સમ-

કીત સહીત સંવરભાવનું સેવન ક-
રવું તેને ઉન્માર્ગ કહેવો તે મિથ્યાત.
૪ ઉનમાર્ગને વિષે માર્ગ સંજ્ઞા—ઉન-
માર્ગ એટલે કુદેવ, કુગુરૂ, કુધર્મનું
સેવન કરવું તેને જે માર્ગ કહેવો તે
મિથ્યાત.
૫ સાધુને વિષે અસાધુ સંજ્ઞા—સત્તાવી-
સ ગુણે કરી બીરાજમાન તરણતા-
રણ કાષ્ઠના નાવ સમાન શુદ્ધ ધર્મ-
ના પ્રરૂપક એહવા જે સાધુ તેને અ-
સાધુ કહેવા તે મિથ્યાત.
૬ અસાધુને વિષે સાધુ સંજ્ઞા—આરં-
ભ, પરીગ્રહ વિષય કષાયનો ભરેલો
એહવો અને લોભને વિષે આશકત
એહવો અને ખોંટી શ્રધાન કરાવ-
નારો એહવો લોહના નાવસમાન એ-

હવો જે અસાધુ તેને સાધુ કહેવો તેં મિથ્યાત.

૭ જીવને વિષે અજીવ સંજ્ઞા—એકંદ્રી આદીક જીવને અજીવ કરી માનવો તે મિથ્યાત.

૮ અજીવને વિષે જીવ સંજ્ઞા—લોકમાં સુવર્ણાદીકને અજીવ તેને જીવ કરી માનવો તે મિથ્યાત.

૯ મૂર્તને વિષે અમૂર્ત સંજ્ઞા—મૂર્તીમાન એટલે જે રૂપી પદાર્થ તેને અરૂપી કહેવો તે મિથ્યાત-જેમ ફરસ કરતો એહવો જે વાયરો તેને અરૂપી કહેવોઃ જો અરૂપી હોય તો ફરસ કેમ કરે એવું વીચારતો નથી.

૧૦ અમૂર્તને વિષે મૂર્ત સંજ્ઞા—અરૂપી પદાર્થ જીવ તથા ધર્માસ્તી કાયાદીક

તેને રૂપી કહેવાં તે મિથ્યાત.

પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત.

૧૧ અભિગ્રહીક મિથ્યાત—પોતાની મતોમાં આવ્યું તે સાચું માને બીજું સર્વ જુઠું માને પણ પરિક્ષા કરવાની ઇચ્છા ન કરે-શુદ્ધ અશુદ્ધ ખોળે નહી તે અભિગ્રહીક મિથ્યાત કહીએ.

૧૨ અનભિગ્રહીક મિથ્યાત—સર્વ ધર્મ સારા છે-સર્વ દર્શન રૂડાંછે-સર્વને વંદીએ પણ કોઇને નંદીએ નહી એહવું જે બોલેછે તેણે અમૃત અને ઝેહેર સરખાં ગણ્યાં તે અનભિગ્રહીક મિથ્યાત કહીએ.

૧૩ અભિનીવેશીક મિથ્યાત—જાણીને જુઠું બોલે એટલે પોતાના અજ્ઞાનથી કાંઇક ભુલ પડ્યે સતે ખોટી

પ્રરૂપણા કરે અને કોઇ સમકીતદ્રષ્ટી પુરૂશ દરશાવે તોયપણ પોતાનો કદાગ્રહ મૂકે નહી તે અભિનીવેશીક મિથ્યાત કહીએ.

૧૪ સંશઇક મિથ્યાત—જીનવાણીમાં સંશય રાખે એટલે પોતાના અજ્ઞાનદોષથી સીદ્ધાંતના અર્થ સમજી શકે નહી તેણે કરીને ડગમગતો રહે તે સંશઇક મિથ્યાત કહીએ.

૧૫ અનાભોગ મિથ્યાત—અજાણપણે કાંઇ સમઝે નહી અથવા એકંદ્રીઆદીક જીવોને અનાદી કાળનું મિથ્યાત લાગેછે તે અનાભોગ મિથ્યાત કહીએ.

૭ પ્રકારનું મિથ્યાત

૧૬ લૌકીકદેવગત મિથ્યાતઃ—જે એક

ઉપર કૃપા કરે અને એકનો વિનાશ કરે અને અનેક પ્રકારનાં હથીઆરો હાથમાં લેઇને બેઠેલા અને સ્ત્રી આદીકના સંસર્ગને વિષે મગ્ન એહવા રાગ દ્વેષના ભરેલા એહવા લૌકીક દેવને જે માને પૂજે તેનો કહેલો જે મારગ પાળે તે લૌકીકદેવગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૭ લૌકીકગુરૂગત મિથ્યાતઃ-અઢાર પાપસ્થાનના ભરેલા એહવા નવ પ્રકારે પરીગ્રહના ધારક અને ભાવથકી ૧૪ પ્રકારે અભ્યંતર પરીગ્રહના* ધારક એહવા તથા કુલીંગી નવા નવા

---

* હાસ્ય-રતિ-અરતિ-ભય-શોગ-દુગીંછા-પુરૂષવેદ સ્ત્રી વેદ-નપુસકવેદ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મિથ્યાત (એ ચઉદ.)

વેશ બનાવનારા એહવા જે અન્ય દર્શનીના ગુરૂને ગુરૂ કરી માને અને બહુ માન કરે તે લૌકીકગુરૂગત મિ-થ્યાત કહીએ.

૧૮ લૌકીકપર્વગત મિથ્યાત—આ લોકને વિષે પુદગલ સુખની ઇચ્છાએ ક-રીને અનેક મિથ્યાતી લોકોએ કલ્પે-લાં એહવાં જે પર્વઃ-દીવાસો, હોળી, બળેવ, ગણેશચોથ, નાગ પંચમી, રાધણછઠ, સીયળસાતમ, દસરા, પ્રમુખ લૌકીક પર્વને શ્રધાએ કરીને લાભની ઇચ્છાએ આરાધે તથા તે દીવશે દ્રવ્ય ખરચે તે લૌકીકપર્વગ-ત મિથ્યાત કહીએ.

૧૯ લોકોતર દેવગતં મિથ્યાતઃ—દેવ શ્રી અરીહંત, ધર્મના આગાર, જગતના

ઉપગારી, પરમ પૂજ્ય, સમસ્ત અ-
ઢાર દોષે કરીને રહીત એહવા, તેની
સ્થાપના મૂર્તિ તેની આગળ ઇહિલો-
ક તથા પરલોકના પૂદગલીક સુખની
ઇચ્છાએ કરીને માંનતા માંને કે જો
મહારૂં કાંમ થશે તો મોહોટી પૂજા
રચાવીશ, છત્ર ચડાવીશ, કેસર ચ-
ડાવીશ, સારા ચંદરવા બાંધીશ, એ-
મ અનેક પ્રકારે શ્રીવીતરાગ દેવની
પાસે માગવું તે જુક્ત નથી. જેહને
પોતાના કરમના ઉદયની પરતીત ના
હોય તે ભૂલા ભમે છે પણ પૂન્યના ઉ-
દયવિના કાંઇ થતું નથી. ફોગટ નીરં-
જન દેવની પાસે પૂદ્ગલની આશા-
એ કરીને માગવું તે લોકોતરદેવગ-
ત મિથ્યાત કહીએ.

૨૦ લોકોત્તરગુરૂગત મિથ્યાત:—જિનના સાધુનો વેષ ધરનારો એહવો અને જ્ઞાનાદિ ગુણે કરીને સહીત એહવો અને જીન વચનનો ઉથાપક એહવો અને અઢાર પાપસ્થાનનો સેવનાર અને છ કાયનો કુટો કરે, કરાવે, પોતાના અરથે કરેલું લેનાર અને ગ્રહસ્થની સાથે આલાપ સલાપ કરનાર એહવો ભાષા સમીતીએ કરીને રહીત એહવો અને તીરથના ઉચ્છેદની બીકે કરીને અશુદ્ધ મારગનો ચલાવનાર એહવો એટલે આ કાળમાં શુદ્ધ મારગ કહીએ તો કોઇપણ ધરમ કરણી કરે નહી અને મારગ બંધ થઇ જાય, અમારો ભાવ કોણ પુછે માટે જેમ ચાલે તેમ ચાલવા

ઘો એહવી ખોટી કલપના કરનાર એહવો અને પોતાની મતી કલ્પનાએ કરીને અર્થની દેશનાનો દેનાર એટલે જેમ પોતાનું પૂજનીકપણું થાય તેમ ઉપદેશ કરે અને જો કોઇ પુછે કે સીધાંતમાં તો પાંચ આશ્રવના સેવનારને સાધુ નથી કહ્યા અને તે તો અવંદનીક કહ્યા છે ત્યારે તેને સમજાવે કે તેતો ભયાનક* વ-

* આ શબ્દ સીદ્ધાંતને અનુસારે છે પણ ઉતસૂત્રના પ્રરૂપક પુરૂશો તે વચનને ખોટું કરેછે અને તે ઉપર એવું દ્રષ્ટાંત કરેછે કે પોતાનાં માબાપ જેમ છોકરાંને બીવડાવે છે કે આંજ તને ખાવા નહી આપીએ અને ઓરડામાં પુરી મુકીશું. એવી રીતે ભય દેખાડે તેમ આ પણ વચન જાંણવું, એટલે સીદ્ધાંતમાં પાસથ્થાદીક અવંદનીક કહ્યાછે તે છોકરાંને બીવડાવા જેવું છે પણ સર્વથા અવંદનીક નથી. એવી ખોટી પ્રરૂ-

ચન છે એવી રીતે ભોળા લોકને છેતરનારો એહવો અને સિદ્ધાંતના શુદ્ધ અરથનો ગોપવનારો એહવો જે ઉત્સૂત્ર ભાષીલિંગો એટલે કેવળ રજોહરણ મુખવસ્ત્રીકા રાખનાર તે-હને ગુરૂબુદ્ધીએ કરીને માંનવો ત-

પણા કરેછે, પરંતુ નથી જાણુતા કે પરમાત્માએ નીચ કર્મનું ફળ નરક ત્રીજંચની ગતી બતાવી છે કે જે સાધુ થઇને આધાકર્મી એટલે સાધુ મુનીરાજને અર્થે કરેલો ઇત્યાદીક ૪૨ દોશ સહીત આહાર નીશુકપણે ખાશે તો સાત આઠ કર્મનો ઘાડ બંધ કરશે, તે વ-ચન ભયાનક છે પણ વ્યવહારમાં તે વચન સત્ય છે અને એવી રીતે વીતરાગ વચન ઉથાપવાથી નીચ ગતી થાયજ એમાં શક નથી. એવી રીતનાં અનેક શાસ્ત્રોનાં વચન વ્યવહારમાં જેવી રીતે વીતરાગે કહ્યાંછે તેજ રીતે માનવા જોગ્યછે અને નીશ્ચયની દ્રષ્ટી હૃ-દયમાં રાખવા જોગ્યછે એમ છતાં તે વચનનો ઉલ-ટો અર્થ કરેછે માટે ડાહ્યા પુરૂશોએ વીચારી જોવું.

થા તેનો સત્કાર કરવો તે લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત કહીએ; વળી શુદ્ધ સાધુ જ્ઞાંન દર્શન ચારિત્ર સહીત ભલા આચારવંત એહવા મુનીરાજ મહારાજને ઇંદ્રીઓનાં સુખની વાંછાએ કરીને વાંદવા પુજવા એટલે જો આહાવા માહાતપસ્વી મુનીરાજની સેવા પૂજા કરીશું તો આપણાં છૈયાં છોકરાં સાજાં તાજાં રેહેશે અને ઘણું ધન મળશે અને શરીરે સુખી રહીશું અને લોકમાં માન પાંમીશું અને પર લોકમાં દેવતાદીકની રીદ્ધિ પાંમીશું એહવી બુદ્ધિએ કરીને વંદન, પૂજન કરવું તથા આહારપાંણી આપવું; તે લોકોત્તરગુરૂગત મિથ્યાત કહીએ એ બેનો એક

બોલ જાંણવો.

૨૧ લોકોત્તરપર્વગત મિથ્યાતઃ—જીનરાજના કલ્યાંણકનો દિવશ તથા આઠમ ચૌદશાદિક પર્વતિથીઓ પુત્રાદિકની વાંછાએ કરીને તથા ધન ધાન્યાદિકની વાંછાએ કરીને તથા રોગાદિક નિવારણ કરવાની ઇચ્છાએ કરીને તે કલ્યાણકારિક પર્વતિથીને દિવશે આંબીલ કરવું તથા એકાસણું કરવું તથા ઉપવાસાદિક તપ કરવો તે લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત કહીએ.

☞ (એ ઉપર લખ્યા ૨૧ પ્રકારનાં મિથ્યાત સારી રીતે સમજીને ટાળવાનો ખપ કરવો તે મિથ્યાત ટાળવા થકી માર્ગાનુંસારીપણું પ્રાપ્ત થાય છે તે માટે હવે માર્ગાનુસારી જીવોઓળ-

ખવાને તેમનાં લક્ષણ નીચે લખે છે)

मार्गानुसारीना ३५ बोल.

૧ ન્યાયસંપન્ન વિભવઃ— × × ×
સ્વામિદ્રોહ, મીત્રદ્રોહ, વિસ્વાસીને ઠગવું, ચોરી કરવી, થાંપણ ઓળવવી ઇત્યાદિક જે જે વેપારથી લોકમાં નિંદા થાય તેણે કરીને ધન ઉપાર્જન કરવું; એટલાં વાનાં ત્યાગ કરવે કરીને દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો જે ઉપાય તથા પોત પોતાની જાતીને ઉચીત વેપાર કરવો તથા રૂડે આચારે કરીને વેપાર કરવો તેને ન્યાય કહીએ. તે ન્યાય વતે ઉત્પન્ન થયો છે વૈભવ તે જેને તેને ન્યાય

સંપન્ન વીભવ કહીએ. × × × ×
૧ સ્વામીદ્રોહ એટલે રાજાની દાણ ચો-
રી કરવી તથા પોતાના રાજાના હુ-
કમ વિના પોતાના રાજાના વૈરી રા-
જા સાથે વેપાર કરવો તથા પોતાના
શેઠથી છાનો શેઠના દ્રવ્યે કરીને પો-
તાના ઘરનો વેપાર કરવો તથા પો-
તાનાધણીથી છાંનીલાંચ ખાવી તથા
પોતાના ધણીનું બગાડી પોતાનું
કામ સુધારવું તથા પોતાના સ્વામી-
નો અવંર્ણવાદ બોલવો તથા પોતાના
સ્વામીની પોતાની શક્તિ પ્રમાણે
સહાજ ન કરે તે સર્વ દ્રવ્ય સ્વામી-
દ્રોહ કહીએ. એજ રીતે ધર્મ સંબં-
ધી સ્વામીદ્રોહ જાણવો તેનું લક્ષણ,
જે પુરૂશની પાસેથી પોતાને શુદ્ધ

દેવ, શુદ્ધ ગુરૂ તથા શુદ્ધ ધર્મની નીશ્ચે
વ્યવહાર બે પ્રકારે ખબર પડી હોય
તે પુરૂશની કૃપા થકી લૌકીક તથા
લોકોતર મારગની તથા જીવ અજીવ-
નો સાપેક્ષપણે બોધ થયો હોય તે
પુરૂશની પ્રસંશા કરે નહી તે સ્વા-
મિદ્રોહ; તેમનો સાહાજ કરે નહી તે
પણ સ્વામિદ્રોહ-પાછળ તેના અવર્ણ-
વાદ બોલે તે પણ સ્વામિદ્રોહ-તે પુ-
રૂશની આજ્ઞા ઓળંઘન કરવી તે
પણ સ્વામિદ્રોહ જાણવો તે સ્વામિ-
દ્રોહ કરવા થકી સમકીત આવ્યું
હોય તોપણ જતું રહે તો નવીન તો
કયાંથી આવે. એ રીતે દ્રવ્ય ભાવ
બે પ્રકારેસ્વામિદ્રોહ કહીએ.

૨ મિત્રદ્રોહઃ—જે પુરૂષ માંહોમાંહી ક-

પટ, ઇર્ષ્યા, છળભેદ તથા એક બી-
જાની ગુહ્યની વાત બીજા આગળ ન
કરે, એક બીજા ઉપર અંતરંગથી
પ્રીતિ રાખે એહવા હોય તેને મિત્ર
કહીયે એહવા મિત્રથી જે દગો પ્રપં-
ચ કરવો તે મિત્રદ્રોહ કહીયે.

૩ વિશ્વાસિને ઠગવું:—કોઈ પુરૂષ પો-
તાની દુકાને કાંઈ પણ જણસ લેવા
આવે તેને વિશ્વાસ આપીને એટલે
તમારૂ કામ હું ઘરનું જાણીને કરિશ
અને તમારી પાસેથી જેટલા ટકા
મોઢે કહ્યા છે તેટલા લેઇશ એહવું
કહીને તેનાથી છાંનું વધારે ખાવું
એ રીત્યે કપટ કરવું તે વિશ્વાસિને
ઠગવું કહીયે.

૪ "ચોરિ તે:—કોઇનું ઘર ઉઘાડીને ત-

થા પેટી ઉઘાડીને તથા તાલુ તોડીને તથા ધણીના કહ્યા વિના છાની વસ્તુ લેવી તથા કોઇની વિસરી ગયેલી વસ્તુ લેવી તથા કોઇ ચોરીને લાવેલી જણસ થોડી કિમતથી આવતી જાંણીને લેવી ઇત્યાદી સર્વ ચોરી કહીયે.

૫ થાપણ ઓળવવી તેઃ—કોઈ પુરૂષ કોઇ પુરૂષને ઘેર કાંઇ જમે મૂકી ગયો તેને જુઠું બોલીને પાછી આપે નહી તથા તેના પુત્રાદિકને વાંકો જવાપ દે ઇત્યાદિ સર્વ થાપણ ઓળવવી કહીએ.

એ ઉપર લખ્યા સર્વ બોલ વર્જીને વેપાર કરવો તથા પોતાના કુલને જેમ લાંછન ન લાંગે તેમ વેપાર કરવો તથા પંન્નર કર્મદાન ટાળીને

વેપાર કરવો તે ન્યાય કહીયે. એહવા ન્યાયવર્ત્તે ઉત્પન્ન કરેલું જે ધન તે આ લોકને વિષે હિતને અર્થે થાય છે એટલે લોકોની શંકાના રહિતપણે કરિને પોતાના શરીરાદિકના ભોગમાં આવે છે તથા સ્વજનાદિકને વિષે સંવિભાગનું કરવું એટલે તેમની સાહાજનું કરવું થાય છે તથા તે દ્રવ્ય પરલોકના હિતને અર્થે થાય છે એટલે સુપાત્રને વિષે આપવું થાય એટલે દાન દેવામાં આવે તથા દીનદુખિયાદિકને અનુકંપાયે કરિને આપવું થાય; એ રીત્યે ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન ઇહલોક પરલોકને વિષે ગુણનું કારણ થાય છે, અને અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન આ

લોકપરલોકને વિષે અહિતને અર્થે થાયછે એટલે આ લોકને વિષે લોકથી વિરૂદ્ધકારિ એહવા વધબંધાદિક થાય છે ને પરલોકને વિષે નરકાદિ ગતિ થાય છે. એ રીત્યે બે લોકમાં અવગુણકારિ થાયછે. જો પણ કોઇક પુરૂષને પાપબંધી પુણ્યના વશ થકી આ લોકને વિષે વિપત્તિ ન દેખાય તોય પણ આવતા કાળને વિષે જરૂર વિપત્તિ થાય; એ કારણ માટે ન્યાય જે તેજ પરમારથ થકી ધન ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય શ્રેષ્ટ છે કેમકે ગૃહસ્થપણાને વિષે વિભાવ પ્રધાન કારણ છે તે માટે ન્યાયસંપન્ન વિભવ એ પ્રથમ બોલ કહ્યો.

૨ શિષ્ટાચાર પ્રસંસકઃ— × × × × × ×

સિ ષ્ટએટલે ઉત્તમપુરૂશો, તેમનું જે આચરણ તેની પ્રસંશા કરનાર × ×× શિષ્ટ પુરૂશ તે કોને કહીએ તે કહેછેઃ— વૃતને વિશે રહેલા એટલે વિપત્તી પડે સતે મોહોટું ધીરજપણું રાખવું તથા સમ્યક જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્ર સહીત એહવા મોહોટા પુરૂશોના મારગનું આદરવું તથા ન્યાય મારગને વિશે પ્રીતી કરવી તથા પ્રાણ ત્યાગ થયે સતે પણ નીચ કર્મ ન કરવું તથા મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરૂશોની પ્રાર્થના ન કરવી તથા સામાન્ય ધનવંત મીત્રની જાચના ન કરવી તથા કોઇ પુરૂશને અપ્રીતી ન ઉપજાવવી ઇત્યાદીક પોતાનું સ્વભાવીક વૃત તેને વિશે રહેલા

એટલે તે પ્રમાણે વર્તતા તથા સમ્ય-
ક જ્ઞાને કરીને વૃધ એટલે મ્હોટા એ-
હવા જે પુરૂશો તેમની સેવાએ ક-
રીને એટલે તેમની આજ્ઞા પાળવે
કરીને પાંમી છે વિશુદ્ધ એટલે મિ-
થ્યાત રહીત શિક્ષા એટલે શિખામ-
ણ તે જેમણે એહવા જે પુરૂશ તેમ-
ને શિષ્ટ કહીએ × × × તેમનો જે
આચાર એટલે આચરણ તે શું ક-
હીએ તે કહેછેઃ—જ્ઞાની લોકના અ-
પવાદથી બીહીવું તથા દ્રવ્યભાવ
બે પ્રકારે દીન એટલે દ્રવ્ય થકી દીન
તે આજીવીકાએ કરીને ગરીબને
ભાવથકી દીન ને સમ્યક જ્ઞાને ક-
રીને રહીત એ બે પ્રકારે દીનપણું
ટાળવાને વિશે આદર તથા કરેલા

ગુણનું જાણપણું તથા ભલુ ડાહા-
પણપણું તથા સત આચાર એટલે
સીદ્ધાંત પ્રમાણે રૂડા આચાર ઇત્યા-
દિ સર્વ શિષ્ટ પુરૂશોનો આચાર ક-
હીએ તેની પ્રસંશા કરનાર એટલે તે
શિષ્ટ પુરૂશોની આજ્ઞા પાળવી તથા
તેમની શકતી પ્રમાણે સાહાજ કરવી
તથાબીજા પુરૂશો આગળ તેમના ગુણ
બોલીને તેમના રાગી બનાવવા તે
સર્વ પ્રસંશા કહીએ. × × × × × ×
૩ કુલ અને શીલ તેણે કરીને સરખાં
એહવાં જે અન્યગોત્રને વિશે ઉત્પ-
ન્ન થયેલા એહવા પુરૂશો તેની સાથે
કર્યો છે વિવાહ તે જેમણે × × ×
કુળ તે પિતા તેના પિતા તેના પિતા
ઇત્યાદિ પુર્વ પુરૂષોનો જે વંશ તેને

કુળ કહીયે અને શીલ તે × × મદ્ય તથા માંસ તથા મિથ્યાત તથા રાત્રિ ભોજન ઇત્યાદિકનો ત્યાગ કરવે કરિને જે સારૂ આચારણ કરવું તેને શીલ કહીયે એવી રીતે × × × કુળ અને શીળ તેણે કરિને સરખા એટલે બરોબરીયા એહવા જે પરગોત્રી તેમની સાથે વિવાહ કરનાર તેનું કારણ એછે જે જેથી શુદ્ધ સ્ત્રીનો લાભ થાય છે એટલે શીલ સમકિતવાળી સ્ત્રીનો લાભ થાય, તથા જેથી પુરૂષના ચિતને નિવૃતી થાય એટલે ધર્મધ્યાન સુખે થાય તથા સારી પ્રજાની પ્રાપ્તિ થાય તથા દેવ, તથા અતિથિ તથા બંધુજન તથા સમકિતવંત પ્રાણિ, તે સર્વનો સત્કાર થાય ઇત્યાદિ

સર્વે ફળનો લાભ ગૃહસ્થને સારી સ્ત્રી મળવાથી છે.

૪ પાપભિરૂઃ— × × × × × × × ×

પાપથી તથા પાપનાં કારણથી બીકણ એટલે તે પાપ પ્રતે ન કરતો × × × પાપ બે પ્રકારનાં તેમાં એક તો આ લોકમાં તથા પરલોકમાં જેનો વીપાક માલમ પડે છે એટલે જેનું દુખ ભોગવવામાં આવે છે; જેમકે ચોરી કરવી તથા પરસ્ત્રીગમન કરવું તથા જુગટે રમવું ઇત્યાદીક આ લોક પરલોકને વિષે દુઃખનું કારણ છે. આ લોકને વિષે રાજા કેદ કરે તથા લોકમાં અપજશ થાય તથા કુટુંબને વિષે કલંકનું દેવું થાય ઈત્યાદિ; અને પરલોકને વિષે નરક ત્રીજંચની ગ-

તી થાય× × × બીજું પાપ તે × ×
જેનું ફળ પરલોકને વિષે વિશેષ
માલમ પડે છે; જેમકે લૌકીક તથા
લોકોત્તર મિથ્યાતનું સેવવું તથા
ખોટાં ખોટાં વ્યસન કરવાં. તે સર્વનો
વિપાક વિશેષે કરીને પરલોકને વિશે
વિશેષ માલમ પડે છે.

૫ પ્રસિદ્ધ દેશાચારઃ— × × × × ×
પ્રસિદ્ધ એટલે ઘણાકાળથી શિષ્ટ પુ-
રૂષોએ રૂઢિથી માંનેલો ચાલ્યો
આવતો છે દેશાચાર તે જેને એટ-
લે ભોજન, વસ્ત્ર, અલંકાર આદિક
વસ્તુનો ઉપભોગ કરવો તેની ક્રીયા-
રૂપ દેશાચાર છે જેને એટલે પોતા-
ના દેશનો આચાર ઉલ્લંઘન કરે તો
તે દેશમાં રેહેનાર લોક સાથે વિશે-

ધનો સંભવ થાય ને તેથી અકલ્યાણ ઉત્પન્ન થાય માટે પોતાના સમકીત-ને બાધ ન લાગે એવી રીતે પ્રસિદ્ધ દેશાચારને સેવતો એટલે સેવે.

૬ ન અવર્ણવાદી:— × × × × × ×
એટલે ક્યારે પણ ઉત્તમ તથા મધ્ય-મ તથા જઘન્ય એહવા પુરૂષોનો અ-વર્ણવાદ ન બોલે: કેમ જે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે પારકા અપવાદ બોલવાથી તથા પોતાનો ઉત્કર્ષ કેહેવાથી નીચ ગોત્રકર્મ બંધાય છે તેનું અનેક કો-ટિભવ સુધી વિપાકે દુ:ખ ભોગવવું પડે છે, તે કારણ માટે સમસ્ત જન-નો પણ અવર્ણવાદ બોલવાનો નિ-ષેધ કરચો છે, માટે રાજા તથા પ્રધાન તથા ગુરૂ તથા પોતાના ઉપગારિ તથા

સમકિતધારી તથા માર્ગાનુસારી ઇ-
ત્યાદિ પુરૂષોનો અવર્ણાવાદ તો કોઇ
પણ વખત ન બોલવો. એ પ્રકારે સ-
મજીને અવર્ણવાદ ન બોલતો એટલે
ન બોલે.

૭ જે ઘરમાં પેસવાના તથા નિકળવા-
ના અનેક રસ્તા નથી તથા અતિશે
ગુપ્ત ન હોય તથા અતિશે પ્રગટ ન
હોય તથા જેનાં પાડોશી સારાં હો-
ય એહવા ઘરમાં નિવાસ કરતો, એ
પ્રકારના જે સ્થાનકોમાં ગુણ નથી
તેનો ત્યાગ કરતો × × × × × ×
તેનું કારણ જે × × × × × × ×
જે સ્થાનકમાં પેસવાના તથા ની-
કળવાના અનેક માર્ગ હોય તો તે
સ્થાનકમાં દુષ્ટ લોક તથા ચોર તથા

વ્યભિચારિ પુરૂષોનું જવું આવવું થાય તેથી દ્રવ્ય સંબંધિ તથા સ્ત્રી આદિ સંબંધિ બિગાડનો સંભવ થાય છે; વળી અતિ ગુપ્ત સ્થાન તે જ્યારે પાસ બીજાં મોટાં મોટાં ઘર હોય તેથી તે ઘરની શોભા જાય તથા અગ્ની આદિ ઉપદ્રવ થાય ત્યારે તેમાં પેસવું તથા નીકળવું બહુ કઠણ પડે તથા પાડોશી નઠારા હોય ત્યારે તેમની વાત સાંભળવાથી તથા તેમની નઠારી ચેષ્ટાઓ દેખવાથી પોતાના સારા ગુણની હાની થાય; માટે જેના સારા પાડોસી છે, એહવા ઘરમાં નિવાસ કરતો એટલે નિવાસ કરે.

૮ જેનું સારૂ આચરણ હોય એહવા પુરૂષોનો સંગ કરતો:-સારા આચર-

ણવાળા પુરૂષો તે × × × × × ×
જેમની પ્રવૃત્તિ આ લોકમાં તથા પ-
રલોકમાં હિતકારી થાય છે. × ×
તેવા પુરૂષોમાં આ પ્રકારનાં લક્ષણ
હોય છે. જે લક્ષણ ઓળખીને તેવા
પુરૂષોનો સંગ કરવો × × × ગર્વ
એટલે અહંકાર ન કરતો હોય તથા
પારકી નિંદા ન કરતો હોય તથા ક-
ઠોર એટલે આકરૂં વચન ન બોલતો
હોય તથા કોઇ અજ્ઞાની પુરૂષ અ-
પ્રીતિ ઉપજાવે એહવું વચન બોલે
તોપણ પોતે ક્રોધ ન કરે તથા પોતે
દોષમાં આવે નહી ને પારકા દોષને
ઢાંકે પણ તેના દોષ પ્રગટ કરિને ફ-
જેત ન કરે. એ સારા પુરૂષોનાં લ-
ક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાંછે તેવા પુરૂષો

નો સંગ કરનારઃ પણ કપટિ તથા ધૂતારા તથા વ્યભિચારી તથા ભાંડભવૈયા તથા નટ તથા વેષવિડંબક તથ પાખંડી ઇત્યાદિ શાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલા પુરૂષેનો સંગ ન કરતો એટલે ન કરે. × × × × ×

૯ માતાપિતાનો પૂજકઃ—

માતાપિતાનું લક્ષણ કહે છે × × પરલોકમાં હિતકારી એહવું જે અનુષ્ટાન, ઉચિત ક્રિયા, એટલે સારો માર્ગ તેને વિષે ચલાવે ને ખોટે રસ્તેથી પાછો વાળે તેને માતાપિતા કહીયે. તેની ત્રણ કાળ પૂજા કરનાર એટલે નમસ્કાર કરવો તથા જેનો સુંદર વર્ણગંધ છે એહવાં ફળ પુષ્પ ઇત્યાદિ વસ્તુ નિવેદન કરવી એટલે આપવી

તથા અન્ન, વસ્ત્ર, તથા વિનયવચન ઇત્યાદિ વતે તેમને પ્રસન્ન રાખવાં તથા સમસ્ત કામકાજને વિષે તેમની આજ્ઞા લેવી એ સર્વ પૂજા કહીયે તેનો કરનાર એટલે કરે. × × ×

૧૦ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરતો.

× × × × × ×

ઉપદ્રવ એટલે પોતાના રાજાનું લશ્કર તથા પારકા રાજાનું લશ્કર તે બેનો પરસ્પર જ્યાં સંગ્રામ થતો હોય તથા જ્યાં મરગી ઘણી ચાલતી હોય તથા જ્યાં ઘણા લોકને પોતા ઉપર અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થઇ હોય તથા જ્યાં દુકાળ પડયો હોય તથા જ્યાં પોતાના ચિત્તને ઉદ્વેગ થતો હોય એવા સ્થાનકનો ત્યાગ ક-

રતો. સ્થાન તે દેશ, નગર, ગાંમ, ઘર,
ઇત્યાદિ જાંણવાં. × × × ×
એવા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવાનું કા-
રણ કહેછે × × × ×
પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલા એટલે પેદા કરે-
લા જે ધર્મ તથા અર્થ તથા કામ એ
ત્રૈણ પ્રકારના પુરૂષાર્થ તે સર્વ નાશ
પાંમે ને નવા ઉપાર્જન થઇ શકે
નહી તેથી આ લોક પરલોકના કા-
રજ થકી ભ્રષ્ઠ થાય માટે ઉપદ્રવ ર-
હિત સ્થાનકમાં નિવાસ કરતો એ-
ટલે કરે.

૧૧ નિંદિત કામમાં ન પ્રવર્તતો. × ×
નિંદિત કામ. એટલે પોતાના દેશ ત-
થા જાતિ તથાં કુળ તેની અપેક્ષાયે
જેને જે કામ નિંદીત હોય તે કામ

ન કરતો; એટલે જેમ વાણીઆની
જાતીને ખેતી કરવી નહી તથા બ્રા-
હ્મણ જાતિને મદિરાપાન નિંદિત છે
એ પ્રકારે જે પોતાની જાતિમાં નિં-
દિત હોય તથા પોતાના દેશમાં નિં
દિત હોય તથા પોતાના કુલમાં જે
નિંદિત હોય તેવાં કામનું આચરણ
ન કરતો; તેનું કારણ જે × × ×
નિંદિત કામના કરનાર પુરૂષે જો કો-
ઈ ધર્મ સંબંધિ સારૂં કામ કર્યું હોય
તો તેની પણ લોક નિંદા કરે માટે
દેશ, જાતિ, કુળને જોગ્ય કામ કરતો.
૧૨ પોતાને દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ જેવી થતી
હોય તે પ્રમાણે ખરચ્ચ રાખતો. × ×
એટલે પોતાને પોષણ કરવા યોગ્ય
એહવા જે માતાપિતા તથા સ્ત્રી તં-

થા પ્રજા ઇત્યાદિકનું ભરણ પોષણ
કરવું તથા દેવતા તથા અતિથિ, ત-
થા ગુરૂ ઇત્યાદિકનું પૂજન કરવું ત-
થા પોતાને ખાંનપાંન ભોગસંબાંધિ
જે જે ખરચ કરવો તે સર્વ દ્રવ્યની
પેદાશ પ્રમાણે કરવો પણ અધિક ત-
થા ઓછો પણ ન કરવો. નિતિશા-
સ્ત્રમાં કહ્યું છે જે પોતાને દ્રવ્યની
પેદાશ થતી હોય તેના ચાર ભાગ ક-
રવા, તેમાં એક ભાગનો ભંડાર કર-
વો ને એક ભાગનો વેપાર કરવો ને
એક ભાગ ધર્મ કારજમાં ખરચવો
ને એક ભાગનો ઘરમાં ખરચ રાખ-
વો. અને વળી કેટલાક નિતિશાસ્ત્ર-
વાળાનો આ પ્રકારનો મત છે જેઃ—
દ્રવ્યની પેદાસ હોય તેમાંથી

અડધોઅડધ ધર્મમાં વાવરવી ને અડધી પેદાશ સંસાર ખરચમાં વાવરવી પણ લોભ ન કરવો, એમ સમજીને પેદાશ પ્રમાણે ખરચ રાખતો એટલે રાખે.

૧૩ ધનને અનુસરતો વેશ રાખતો × × વેષ એટલે વસ્ત્ર તથા અલંકાર ઇત્યાદિકનો ભોગ કરવો તે પોતાના વૈભવને અનુસરતો કરતો એટલે પોતાના વૈભવ પ્રમાણે પહેરતો અને દેશ તથા કાળ તથા અવસ્થા તથા જાતિ ઇત્યાદિકને અનુસરતો એટલે ઘટતો વેષ રાખતો; કેમકે જે પુરૂષને દ્રવ્યની પેદાશ હોય ને તે લોભથી દ્રવ્યનો ખરચ ન કરતો હોય તે પુરૂષની તથા પોતાની પાસે પુષ્કળ

ધન હોય ને અતિ દરિદ્રીના જેવાં નઠારાં વસ્ત્રાદિ રાખતો હોય તેની લોકમાં નિંદા થાય તથા તે પુરૂષ ધર્મનો અધિકારી થતો નથી. એ પ્રકારે શાસ્ત્રનું વચન જાંણિને પોતાના વૈભવ પ્રમાણે સુંદરવેષ* રાખતો.

૧૪ આઠ પ્રકારના બુદ્ધિના ગુણને સેવતો. × × × ×

બુદ્ધિના આઠ ગુણ કહે છે. × × × ×

૧ સુશ્રુષા એટલે સાંભળવાની ઈચ્છા, ૨ શ્રવણ એટલે સાંભળવું, ૩

---

* સુંદરવેષ એટલે પોતાના વૈભવ પ્રમાણે વેશ પેહેરતો, કેમકે છતી શકતીએ મલીન વેશ રાખવા થકી ધર્મની હાંસી થાયછે અને પોતાની શક્તી કરતાં અતી ઉદભટ વેશ પહેરવા થકી પણ ધર્મની હાંસી થાયછે માટે શક્તીને અનુસારે પહેરવો તે સુંદર વેશ કહીયે.

ગ્રહણ એટલે શાસ્ત્રના અર્થનું ગ્રહ-
ણ કરવું, ૪ ધારણ એટલે જે શાસ્ત્ર-
નો અર્થ ગ્રહણ કર્યો તેને વિસરી
ન જવો, ૫ ઉહ એટલે પોતે જાંણ્યો
એવો જે શાસ્ત્રનો અર્થ તેનું અવ-
લંબન કરિને તે પ્રકારના બીજા અ-
ર્થનો તર્ક કરવો, ૬ અપોહ એટલે
યુક્તિ જુક્તિવતે વિરૂદ્ધ એહવા હિ-
સાદિક અર્થ તે થકી પાછું વળવું એ-
ટલે તેનો ત્યાગ કરિને વિરોધ ન આ-
વે એવા અર્થનું ગ્રહણ કરવાપણું
અથવા, ઉહ તે સામાન્ય જ્ઞાન કહી-
યે ને અપોહ તે વિશેષ જ્ઞાન કહીયે,
૭ અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉહાપોહ કરિને
મોહનો ત્યાગ કરવો તથા સંદેહનો
ત્યાગ કરવો તથા વિપરીતપણાનો

ત્યાગ કરવો, ૮ તત્વજ્ઞાન એટલે વિશેષ જ્ઞાને કરિને આ વસ્તુ તે આ પ્રકારેજ છે પણ બીજી રીતે નથી એહવો નિર્ણય કરવો. એમ આઠ પ્રકારના જે બુદ્ધિના ગુણ તેણે કરીને સહિત.

૧૫ દિન દિન પ્રતે એટલે નિત્યધર્મને સાંભળતો.× ×નિત્યધર્મસાંભળવામાં શું ગુણ છે તે કહેછે. × × નિત્યધર્મ સાંભળવાનો જે પુરૂષનો સ્વભાવ છે તેના મનનો ખેદ નાશ પામે છે તથા બુદ્ધિમાં જડપણું હોય તેનો નાશ થાય છે, તથા આકુળ વ્યાકુળપણું નાશ પામીને સ્થિરપણું પ્રાપ્ત થાય છે, તથા ઉત્તરોત્તર સુંદર ગુણ પ્રાપ્ત થવાથી મોક્ષ થાય છે ઇત્યાદિ

ગુણ નિત્યેધર્મ સાંભળવાથી થાય છે એમ જાંણીને શુદ્ધપ્રરૂપક* પાસે નિત્યે ધર્મ સાંભળતો.

૧૬ પ્રથમ જમેલું જે ભોજન તે સારી પેઠે પચ્યાવિના નવું ભોજન પ્રતે ન જમતો કેમજે:—× × ×પ્રથમનું ભોજન અજીર્ણ થયેસતે, એટલે ન પચ્યેસતે જે નવું ભોજન જમવું તે સર્વ રોગ માત્રનું મૂળ છે, એટલે અજીર્ણપણામાંથી સર્વેવ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે એમ વૈદ્યશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંતછે.

---

*શુદ્ધપ્રરૂપકનું લક્ષણ:—ચારિત્ર પાળવાને અસમર્થ એહવો સતોશુદ્ધ ચરણસીતરી તથા કરણસીતરીની વ્યાખ્યા જથારથપણે કરતો અને લજ્યા મુકીને પોતાની હીનતા જણાવતો સતો નિરદંભપણે વરતે તે શુદ્ધ પ્રરૂપક કહીએ. શુદ્ધ પ્રરૂપકનું લક્ષણ વીશેષ પ્રકારે આગળ લખવામાં આવશે તેથી જાણી લેવું.

અજીર્ણપણું ઓળખવાનાં છ લક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાંછે તે કહે છેઃ—મળનો તથા શરીરના વાયુનો અતિ દુર્ગંધ જણાય, તથા ઝાડાનો ખુલાસો ન થાય તથા શરીર ભારે ભારે જણાય તથા ભોજન ઉપર અરૂચિ જણાય તથા ઓડકાર સારો ન આવે. એ છ લક્ષણથી અજીર્ણ થયું છે એમ જાણવું. તે અજીર્ણ ઉપર ખાવા થકી ધર્મને વિષે વીઘન આવે.

૧૭ જે સમે ભુખ લાગે તે સમે જમતોઃ × × × એટલે જે અવસર પોતાને જમવાનો હોય તેજ અવસરે જમતો, પણ સારા ભોજનની લાલચે કરિને પોતાની ભુખ મારીમારીને પા-

રકે ઘેર અકરાંત્યા*ની પેઠે ન જમતો; જે પ્રકારે જઠરાગ્નિનું બળ હોય તે પ્રમાણે થોડું જમતો કેમજે અતિશે જમવામાં વમન થવું તથા વિરેચન થવું તથા મરણ થવું ઇત્યાદિ ઘણા દોષ રહ્યાછે માટે થોડું ને પોતાના શરીરને અનુકુળ આવતું એવુંજ ભોજન પ્રતે જમતો; ભુખ વિના અમૃતનું ભોજન પણ વિષ જેવું છે ને ભુખ લાગિ હોય તો જેવું તેવું ભોજન પણ અમૃત સમાન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે; વળી ભુખનો સમય ટાળવાથી અન્ન ઉપર અંરૂચિ તથા શરીરનું દુર્બળપણું ઇત્યાદિ ઘણા અવગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ જાણીને ભુખ

* અકરાંત્યો એટલે અકળાઇને ખાનાર.

પ્રમાણે અવસરે પથ્ય ભોજન કરતો એટલે પોતાની પ્રકૃતીને અનુકુળ ભોજન કરે.

૧૮ ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રિવર્ગ કહીયે તેને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવતો. × × × × × × ×

ધર્મ[૧] અર્થ[૨] તથા કામ[૩] તે કોને કહીયે તે કહેછે.

૧ ધર્મ એટલે દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે દેવગુરૂ ધર્મના સ્વરૂપને જાણીને સ્વપરની વેહેંચણને વિષે વર્ત્તવું તે ધર્મ કહીએ, તથા જે થકી પોતાના સમ્યક જ્ઞાનાદીક ગુણોનો ઉદ્યમ થતો હોય તથા પરંપરાએ મોક્ષ સધાતો હોય તેને ધર્મ કહીયે.

૨ અર્થ એટલે પોતાની આજીવીકા પ્રાપ્ત કરૂવાને ઉદ્યમ કરવો. કેમકે જો આજીવીકાનું સુખ હોયતો ધર્મ સાધનને વીષે સ્થીરતા રહે;

તે માટે ધર્મ સાધનને નીમીત્તે આજીવીકાનું ન્યાય સહીત ઉપાર્જન કરવું તે (અર્થ) કહીએ, તથા જે થકી સર્વે પ્રયોજનની સિદ્ધી થતી હોય તેને (અર્થ) કહીયે.

૩ (કામ) એટલે પોતાના અભિલાષ પ્રમાણે સર્વ ઇંદ્રીઓને પ્રસન્ન કરે તે (કામ) કહીએ તે કામને ધર્મનું વીઘન ટાળવાને અર્થે પોતાના ઉચીત પ્રમાણે સેવન કરતો એટલે સેવે.

એ પ્રકારે ધર્મ, અર્થ ને કામ, એ ત્રણ પ્રકારના પુરૂષાર્થને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવતો, એટલે ધર્મ સેવવાની વખતે ધર્મ સાધતો તથા અર્થ ઉપાર્જન કરવાની વખતે અર્થ સાધતો તથા કામ ભોગવવાની વખતે કામ ભોગવતો પણ એક બીજાને ઉપઘાત કરે એમ ન સેવતો, કેમજે, જે ગહસ્થના દિવસ ત્રિવર્ગ સેવ્યાવિ-

નાના જાયછે તે ગ્રહસ્થ લવારની ધમેણની પેઠે શ્વાસ લેતો કેહેવાય પણ જીવતો ન કેહેવાય એટલે એનું જીવિત ફોકટ જાયછે એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.

વળી તે ત્રેણ પુરૂષાર્થને વિષે આ પ્રકારનો વિચાર કરવા યોગ્ય છે કે જો કદાચિત્ કામનો ઉપઘાત થતો હોય તો થવાદે પણ ધર્મ ને અર્થ એ બેની રક્ષા કરે. કેમજે ધર્મ ને અર્થ એ બે હશે તો કામસુખ એનો મેળે ચાલ્યું આવશે એમ સમજતો, ને અર્થ ને કામ એ બે જતા હોય તો જવાદે પણ ધર્મની રક્ષા કરે. કેમજે જો ધર્મ હશે તો અર્થ ને કામ એની મેળે સહજ મળશે એમ સમજતો. વળી જે

પુરૂષ ધર્મને કામ એ બેનો ત્યાગ ક-
રીને એક અર્થનું સાધન કરે છે તેનું
ધન બીજાના ભોગમાં આવે છે ને પો-
તે તો કેવળ તે સંબંધિ પાપને રેવા-
નું પાત્ર થાય છે, એટલે ધન બીજો
ભોગવે છે ને પાપ પોતે ભોગવે છે. વ-
ળી જે પુરૂષ અર્થ ને કામ એ બે ભો-
ગવે છે તે પુરૂષ આવતા કાળમાં
મહા દુખિયો થાય છે જેમ ઘણા કુ-
ટંબવાળો પુરૂષ તે બીજ વાવવાનું
ધાન્ય ખાઇ ગયો ને મહાદુખિયો થ-
યો તેની પેઠે ધર્મરૂપિ બીજનો નાશ
થવાથી પરલોકમાં ઘણું કષ્ટ ભોગ-
વશે એમ સમજતો. વળી અર્થ ને કા-
મ એ બેનો ત્યાગં કરિને એક ધર્મ
સાધન કરવું એ જતીનો ધર્મ છે પ-

ણ ગ્રહસ્થનો ધર્મ નથી, એમ સમ-
જતો. વળી જે ધર્મ ને કામ એ બેનું
સેવન કરે છે ને અર્થ ઉપાર્જન નથી
કરતો ને કામનું સેવન તેને દિનદિન
પ્રત્યે કરજ અધિકાર થાય છે તેથી
મહા કષ્ટ પડેછે, એમ સમજતો. વળી
જે ધર્મ ને અર્થ એ બેનું સેવન કરે
છે ને અર્થ ઉપાર્જન નથી કરતો તે-
ને ગ્રહસ્થ પણું રેહેતું નથી એટલે
નીરંતર ફીતુર થાય છે અને ધર્મને
વીશે વીધન આવે અને પોતાના ગુ-
રૂને ભંડન આવે છે માટે ધર્મ, અર્થ-
ને કામ પોતપોતાના ઉચીત પ્રમાણે
સેવન કરે એટલે જેમ ધર્મનેવીશે વી-
ધન ના આવે તે રીતે વરતે પણ હ-
ઠવાદ કરે નહિ ઇત્યાદિ ઘણો વિચા-

ર રાખિને ધર્મ, અર્થ ને કામ એ ત્રેણે-
ને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવ-
તો એટલે સેવન કરે.
૧૯ અતિથીને તથા ગરીબને જેમ ઘટે તેમ
અન્નપાનાદિક પ્રતે આપતોઃ— × ×
અતિથી એટલે પર્વઉત્સવ ઇત્યાદિ
તિથિયો જેને નથિ તેને અતિથી કહી-
યે એટલે વીતરાગ આજ્ઞા સહીત
જે મુનીરાજ છે તે અતિથી કહીએ.
તથા ગરીબ એટલે લોકનિંદીત રાંક,
દરિદ્રી એવો દયા કરવા યોગ્ય પુ-
રૂષ તેમને અન્નપાન આદિક વસ્તુને
જેમ ઘટે તેમ આપતો એટલે અનુ-
કંપાએ આપે.
૨૦ નિરંતર અભિનિવેશ રહિત એવો.×
અભિનિવેશ એટલે પરને પરાભવ

કરવાના પરિણામે કરિને અનીતિથી જે કાર્યનો આરંભ કરવો તેને અભિનિવેશ કહીયે તેણે રહિત એટલે અભિનિવેશનો ત્યાગ કરતો. અન્યાયથી નિષ્ફળ ગુણ રહિત દુષ્કર કાર્યનો આરંભ કરવો એ નીચ પુરૂષનો સ્વભાવ છે. જેમ પાણિનાં માછલા સાંહાંમા પુરપાણિમાં ચાલવાનો નિષ્ફળ પ્રયાસ કરેછે. તેનું કારણ અહંકારછે. એહવા અહંકારનો ત્યાગ કરતો એટલે કરે.

૨૧ ગુણી પુરૂષોનો પક્ષપાત કરતો. ×× એટલે સુજનપણું, ઉદારપણું, સ્થીરપણું, પ્રિયવચ્ચન, પરોપકાર, ઇત્યાદિ ગુણ જેને વિષે છે તેને ગુણીજન કહીએ તેનો પક્ષપાત કરનાર × × ×

પક્ષપાત એટલે ગુણિજનનું બહુ મા-
ન કરવું તથા તેનો પ્રસંગ કરવો ત-
થા તેની સાહાજ્ય કરવી તથા તેને
અનુકૂળ એવી પોતાની ક્રિયા કરવી
ઇત્યાદિ સર્વ પક્ષપાત કહીયે. ગુણિ
પુરૂષોને ઓળખિને તેમનો પક્ષપાત
રાખતો એટલે રાખે.

૨૨ નિષિદ્ધ દેશ તથા નિષિદ્ધ કાળ તેને
વિષે જવા આવવા રૂપ ક્રિયાનો ત્યા-
ગ કરતો;—× × × × × ×
એટલે રાજા તથા લોક તેમણે નિષે-
ધ કરેલા એહવા જે દેશ તથા કાળ
તેને વિષે ગતિ કરનાર એવો જે પુ-
રૂષ તે ચોરી વિગરેનાં ઉપદ્રવને નિ-
શ્ચે પામે; તે કારણ માટે નિષિદ્ધ દેશ-
કાળનો ત્યાગ કરતો.

૨૩ પોતાનું બળપણું તથા નિર્બળપણું જાંણીને તે પ્રમાણે કાર્યનો આરંભ કરતો એટલે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ને ભાવ તેણે કરિને થયેલું જે પોતાનું સામર્થ્ય તથા બીજાનું સામર્થ્ય તે બે-ને વિચારિને જે પુરૂષ સર્વ કાર્યનો આરંભ કરેછે તેનો આરંભ સફળ થાય છે માટે પોતાની શકતીને અ-નુસરતો કાર્યને આરંભ કરતો.

૨૪ જેનું પોષણ કરવું ઘટે તેનું પોષણ કરતો. × × × એટલે ભરણ પોષણ કરવા યોગ્ય એહવાં જે માતા તથા પિતા તથા સ્ત્રી તથા પુત્રાદિક તેમને અન્નવસ્ત્ર ધનાદિક વસ્તુપ્રતે પોષણ કરતો, એટલે, યોગક્ષેમ કરતોઃ ન મળેલી વસ્તુને મેળવી આપવી

તેનું નામ યોગ કહીયે તથા મળેલી વસ્તુનું રક્ષણ કરવું તેને ક્ષેમ કહીયે, તે યોગને ક્ષેમ તેણે કરિને માતા પિતાદિકનું ભરણ પોષણ કરતો એટલે કરે.

૨૫ વૃત્તને વિષે રહ્યેલા તથા જ્ઞાને કરિને વૃદ્ધ એહવા પુરૂષનો પૂજક. × ×
વૃત્ત તે અનાચારનો ત્યાગ કરવે કરિને સમ્યક આચારનું પરિપાલન કરવું તેને વૃત્ત કહીયે તેને વિષે રહ્યેલા જ્ઞાન તે કોને કહીયે તે કહે છે. × ×
ત્યાગ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું તેને જ્ઞાન કહીયે: તે વૃત્ત અને જ્ઞાન તેણે કરિને વૃદ્ધ એટલે મોટા એવા જે

પુરૂષ તેનો પૂજક એટલે એહવા મોટા પુરૂષની સેવા કરવી તથા પૂજા કરવી તથા તે આવે ત્યારે ઉભું થવું તથા સન્મુખ જવું તથા આસન આપવું ઈત્યાદિ સર્વ પૂજન કહેવાય, તેવી પૂજા પ્રતે કરતો એટલે કરે.

૨૬ દીર્ઘદર્શી. × × × × × ×

દીર્ઘ એટલે આવતો ઘણો કાળ તેને વિષે થનાર એવો જે અર્થ તથા અનર્થ એટલે ભાવીકાળમાં ગુણ દોષ, તેનો સારી પેઠે વિચાર કરતો એટલે હું આ કામ કરૂં છું એમાંથી આવતા ઘણાકાળમાં ગુણ થશે કે અવગુણ થશે એવો સારી પેઠે સુંદર વિચાર કરતો, એટલે જે કામ કરે તેમાં લાંબી દૃષ્ટિ ફેરવીને તેના શુ-

ભાશુભ પરિણામનો તપાસ કરતો એટલે બરોબર તપાસ કરીને ચાલે.

૨૭ વિશેષજ્ઞ=(વિશેષ પ્રતે જાંણતો)x x વસ્તુ સંબંધિ તથા અવસ્તુ સંબંધિ, જે વિશેષ તેને તથા કરવા યોગ્ય જે કાર્ય તે સંબંધિ તથા ન કરવા યોગ્ય જે અકાર્ય તે સંબંધિ જે વિશેષ તેને તથા પોતા સંબંધિ તથા પરસંબંધિ જે જે અંતર એટલે વિશેષ તેને જાંણે-નિશ્ચય કરે-તેને વિશેષજ્ઞ કહીયે અને જે વિશેષને નથી જાંણતો તે પશુ સમાન કહીયે; કેમ જે પશુ છે તેને સર્વે સમાન છે માટે સામાન્ય વિશેષને સમજતો અથવા પોતાને ગુણ પ્રાપ્ત થાય અથવા દોષ પ્રાપ્ત થાય તેને જાંણતો એટલે નિત્યે પોતાના

આત્માનો તપાસ કરતો—એવી રીતે
કે જે આ હું આચરણ કરૂછું તે પશુ-
ના જેવું છે કે સત્પુરૂષના જેવું છે?
એમ નિરંતર વિચાર રાખતો એટલે
રાખે.

૨૮ કૃતજ્ઞ=(કરચા કામનો જાંણ).× ××
કેમ જે, જે પુરૂષ કૃતઘ્ની છે એટલે ક-
રેલા ઉપકારને નથી જાણતો તે પુરૂષ
તો કુતરા કરતાં પણ મહા નીચછે
એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે માટે કરેલા
ઉપકારને તથા અપકારને સમજતો
એટલે સમજે.

૨૯ લોકપ્રિય=(લોકને પ્રિય લાગતો) ××
એટલે વિનયાદિક ગુણે કરિને સારા
પુરૂષોને વલ્લભ લાગતો, કેમ જે
ગુણવાન પુરૂષને દેખિને કોણ પ્રસ•

ન ન થાય ? સર્વે થાય; માટે પોતાને વિષે વિનયાદિ ગુણ ઉત્પન્ન કરતો, હોય. જે પુરૂષમાં ગુણ ન હોય અને તેનું ધર્મ અનુષ્ટાન સારૂ હોય તેને પણ લોક તથા શાસ્ત્ર દોષવાળું કહેછે ને તેને દેખિને કોઇને જ્ઞાનનો પણ લાભ થતો નથી ને વિનયાદિક ગુણવાન પુરૂષને દેખિને લોકને પણ ધર્મ તથા જ્ઞાનનો લાભ થાય છે માટે જેને જોતાંજ લોકને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય એહવો હોય.

૩૦ લજ્જાલુ=(લજ્જાવાળો) × × ×

એટલે દુર્ધ્યાન રહીત એટલે જસ-કીરતી-તથા મનાવા પૂજાવાની ઇચ્છી રહીત પોતાની પરીણંતી સહીત આત્મગુણને સન્મુખભાવની લજ્જાવા-

જો. સમતા સહીત પોતાનો પ્રાણ
જતો હોય તો જવાદે પણ પોતાની
પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ ન કરે. ગુણના સમુ
હ લજ્જાને વિશે રહ્યા છે, માટે પોતા
ની માતાની પેઠે સત્પુરૂશો લજ્જાનો
ત્યાગ કરતા નથી; માટે તેજસ્વી પુ-
રૂષો પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે
પણ સત્ય એહવી પોતાની સ્થિતિનો
ત્યાગ કરતા નથી ઇત્યાદી લજ્જામાં
ઘણા ગુણ રહ્યાછે—તેને જાણીને લાજ
મર્યાદામાં રહે.

૩૧ દયાલુ=(સ્વદયા તથા પરદયા સહી-
ત) × × × × સ્વદયા તે આપ-
ણો જીવ કર્મને વશ પડયો થકો દુ-
ખી થાયછે, એવો જે પોતાનો જીવ
તેને કર્મ બંધનથી મૂકાવવું અને આ-

ત્મગુણની રક્ષા કરીને જ્ઞાનાદીક ગુણની વૃદ્ધિ કરવી તથા કર્મબંધનના કારણની પરીણતી નિવારણ કરીને પોતાના સ્વરૂપના ગુણને પ્રગટપણે કરવા. જે ગુણ પ્રગટ થાય તે ગુણ રાખવો એટલે સમ્યગ જ્ઞાને કરી મિથ્યાત્વ ટાળી પોતાના જીવને નિરમળ કરવો તે સ્વદયા કહીયે. પરદયા તે પર જીવને આપણા જીવ સરખો જાણીને અહંકારાદીક રહીત તેની રક્ષા કરવી તે પરદયા કહીએ. વલી દયા એવું નામ સર્વ મતવાલાને પ્રીય છે, પરંતુ તેનું સ્વરૂપ તે સમ્યગ પ્રકારે જાણતા નથી; માટે ઉપર પ્રમાણે દયાનું સ્વરૂપ સમજે તેને દયાળુ

કહીએ.

૩૨ સુંદર આકૃતિવાન=(જેને દેખવા થકી ચીત્તને વિશે આનંદ ઉપજે એવા આકાર વાલો) × × ×

એટલે જેનો આકાર ક્રુર છે એટલે જેની આકૃતિ દેખિને લોકને ભય ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન થાયછે એહવા આકારનો ત્યાગ કરતો એટલે શરીરનો સુંદર આકાર રાખે.

૩૩ પરોપકારવાન=(પરને વિશે જે ઉપકાર કરવો તેને વિષે શૂરવીર.)

× × × × × ×

પરને વિશે ઉપકારનો કરનાર પુરૂષ સર્વના નેત્રને અમૃતના અંજન સમાન પ્રિય લાગેછે માટે પરને ઉ·

પકાર કરવાને વિષે તત્પર × ×

૩૪ અંતરંગારીજીત્=(અંતરના છ પ્રકારના જે શત્રુ તેને જીતતો) × ×

કામ-ક્રોધ-લોભ-માન-મદ તથા હર્ષ. એ સારા ગૃહસ્થોએ અંતરના છ શત્રુ જાણવા.

૧ કાંમ એટલે જે સ્ત્રી પોતાની કરીને રાખી નથી તથા જે સ્ત્રીને પરણ્યા નથી તે સ્ત્રીની સાથે વિષય ભોગવવો તથા પોતાની સ્ત્રી વિશે અતીશે આશક્તી કરવી, તેને કાંમ કહીયે.

૨ ક્રોધ એટલે પારકાને અથવા પોતાને દુઃખ થશે એહવું વિચારયા વિના કોપ કરવો તેને ક્રોધ કહીયે.

૩ લોભ તે ધન આપવા યોગ્ય

સ્થાનકને વિષે ધન ન અપાય તે-
ને લોભ કહીયે તથા કારણ વિના
પરધનનું ગ્રહણ કરવું તેને પણ
લોભ કહીયે.

૪ માન તે મનનો માઠો વિચાર
તથા કદાગ્રહ હઠવાદ તથા જુક્તિ
સહીત વચનનું પણ ન માંનવુ ત-
થા ગર્વ કરવો એ સર્વ માન કહીયે.

૫ મદ તે કુલ તથા બલ તથા
ઐશ્વર્ય તથા રૂપ તથા વિદ્યા ઇત્યા-
દિકે કરિને જે અહંકાર કરવો ત-
થા પરનો મિથ્યા પરાભવ કરવો
તેને મદ કહીયે.

૬ હર્ષ તે કારણ વિના પરને
દુઃખ ઉત્પન્ન કરવું તેણે કરિને તથા
જુગટું રમવું તથા આહેડી કર્મ ક-

રવું ઇત્યાદિ અનર્થ કરિને પોતાના મનમાં જે પ્રમોદ ધરવો તેને હર્ષ કહીયે.

એ છ પાપનાં કારણછે, માટે તેનો પરિત્યાગ કરવાને વિષે તત્પર.

૩૫ વશીકતેંદ્રિયગ્રામઃ=(વશ કરયોછે ઇંદ્રિયોનો સમુહ તે જેણે એહવો)

× × × × × × × × ×

એટલે વિષયની અત્યંત આશાક્તિનો ત્યાગ કરવો તેણે કરીને સ્પર્શ આદિક ઇંદ્રિયોના વિકારને રોકતો, એટલે ઇંદ્રિયોનું સ્વછંદપણું ત્યાગ કરાવતો.

જે પુરૂષ ઇંદ્રિયોને સમતા સહિત નિયમમાં નથી રાખતા તેને સર્વે દુઃખ માત્ર પ્રાપ્ત થાયછે ને જે પુરૂ-

ષ ઇંદ્રિયોને સમતા સહીત નિયમ-
માં રાખેછે તેને સર્વ સુખ માત્રની
પ્રાપ્તી થાયછે; એમ સમજીને ઈંદ્રિ-
યોને વશ કરવાનો અભ્યાસ કરતો.
કેમ જે સર્વથા ઈંદ્રિયોનો નિરોધ
કરવો એતો જતિનો ધર્મ છે માટે
શ્રાવક ધર્મને ઉચિત એટલે યોગ્ય
જે પ્રકારે ગ્રહસ્થને ઘટે તેમ ઈંદ્રિ-
યોને વશ કરતો; એ પ્રકારના સમ-
ગ્ર ગુણવાળો પુરૂષ શ્રાવક ધર્મનો
અધિકારી થાય છે.

એ પ્રકારે પરમ શ્રાવક શ્રી કુમારપાળ રાજા-
એ સેવેલા એહવા આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર તેમણે
રચેલો જે યોગ્યશાસ્ત્ર નામા ગ્રંથ તેની પો-
તાની કરેલી ટીકા તેના પ્રથમ પ્રકાશનું વિવ-
રણ કરેલું તેને અનુસારે તથા બાળ જીવને વિ-
શેષ સમજણ કરાવવાને અર્થે બીજા શાસ્ત્રોનો

પણ અનુસાર લઇને આ બોલ લખ્યાછે તે મધ્યસ્થદ્રષ્ટી રાખીને તથા ઈર્ષાદોષ મુકીને જે કોઇ વાંચશે તેને ગુણ થશે.

☞(આ ઉપર લખ્યા ૩૫ બોલે કરીને સહીત પુરૂષને ઓળખવાને તેની કરણિ લખીએ છીએ).

मार्गानुसारि पुरुषोनी कराणि.

શ્રી વીતરાગ વચનને અનુસારે એટલે વીતરાગની આજ્ઞા સહિત વિધિયે કરિને જિનભવનનું કરાવવું તથા ભાવ નિક્ષેપાના ઉપયોગ સહિત વિધિયે કરીને જિન બિંબનું કરાવવું તથા તેની પ્રતિષ્ટા વિધિ સહિત આત્મ ઉપયોગવંત પુરૂષોની પાસે કરાવવી તથા સિદ્ધાંત પુસ્તકનું લખાવવું તથા તીર્થ જાત્રા ક-

રવી તથા સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર સહિત એહવા ભાવ સંઘની ભકિત કરવી તથા જિનશાસનની ઉન્નતી કરવી તથા જ્ઞાનાદિકની પુષ્ટી કરવી એટલે જ્ઞાનના ભણનાર પુરૂષોને હેત-પ્રીતિ સહીત સાહાજ્ય કરવી-તથા આત્મ ધર્મને સમીપ રાખે એવાં એટલે આત્મ સ્વરૂપને સન્મુખ કરે એવાં ક્ષમા-માર્દવ-સંવેગાદી રૂપ પ્રત્યે કરે. ક્ષમા એટલે ક્રોધનો ત્યાગ; માર્દવ એટલે માનનો ત્યાગ; સંવેગ એટલે મોક્ષનો અભિલાષ. એવી રીતની કરણી મારગને અનુસારે એટલે જિનભાષિત સિદ્ધાંતને અનુસારે કરે-કરાવે-અનુમોદે તથા તે સર્વે કરણી મન-વચન-કાયાની એકાગ્રતાયે કરે તે મારગાનુસારી કહીયે ને તેની સર્વ ક-

રણી અનુમોદવા યોગ્ય છે.

☞(આ ઉપર લખ્યા ગુણ સહીત પુ-
રૂષને સમકીત પ્રગટ થાય માટે તેવા સ-
મકીતવંત જીવો ઓળખવાને તેમનાં લ-
ક્ષણ લખીએ છીએ.)

समकितना ६७ बोल.

च्यार प्रकारनी सद्दहणा.

૧ પરમાર્થસંસ્તવ=(જીવાજીવાદિક ન-
વતત્વને જથાર્થ જાંણવાનો અભ્યાસ
કરવો.) × × × × × × × ×

પરમાર્થ એટલે જથાર્થ સમ્યક પ્રકા-
રે જીવાજીવાદિક નવ તત્વને વિશે સં-
સ્તવ એટલે પરીચય એટલે તાત્પર્યપણે
કરીને બહુ માનપર્વક નવતત્વ જાણવાને

અર્થે અભ્યાસ કરવો.

૨ પરમાર્થજ્ઞાતૃ સેવનં=(પરમાર્થના જાણ પુરૂષોની ભકિત કરવી.) × ×

પરમાર્થના જાણ એહવા આચાર્ય-ઉ-પાધ્યાય-સાધુ-મુનીરાજ-શ્રાવક-સુદ્ધપ્ર-રૂપક તથા અવિરતી સમ્યક દ્રષ્ટી, તેમની સેવા ભકિત કરવી.

૩ વ્યાપન્નદર્શનવર્જનં=(જે સમકીત પામીને પડેલા એહવા પુરૂષોનો ત્યાગ કરવો. × × × × ×

સમકીત પામીને જેંમણે વમ્યું છે તેને નીન્હવ કહીએ; તે નીન્હવનો તથા પાસથ્થાનો તથા કુશીલીઆનો તથા વેશવીંડંબકનો પ્રરીચય વરજવો એટલે મન-વચન-કાયાયે કરીને તેમનો સંસર્ગ કરવો નહી.

૪ કુદર્શનવર્જનં=(બૌધ્ધાદિક દર્શન-
નો પરીહાર) × × × ×
કુત્સિત છે દર્શન તે જેમનું તે કુદર્શન
કહીએ એટલે અન્યદર્શની બૌધ્ધ તથા
ભરડા તથા ભગત તથા બાવા તથા જો-
ગી તથા ઘોસાંઇ તથા સન્યાસી તેમનો
સંસર્ગ વરજવો.

ભાવાર્થઃ-"ઉપર લખેલી ચ્યાર પ-"
"કારની શ્રદ્ધાને કરીને આ પુરૂષ સ-"
"મકીતીછે એમ જણાય. સમકીતી પુ-"
"રૂષોએ પોતાના આત્મ ગુણને વિ-"
"શુદ્ધિના કરનાર એહવા જીવાજીવા-"
"દીક નવતત્વનું જાણપણું નિશ્ચય-વ્ય"
"વહારસહીત નીરંતર કરવું તથા સ-"
"મકીતને મલીન કરનાર એહવા નિ-"
"ન્હવાદિકનો સંસર્ગ વર્જવો. જો જૈ-"

"નીભાસ* નીન્હવાદીકનો સંસર્ગ"
"નહી વર્જતો જેમ અમૃત સરખું ગં-"
"ગા નદીનું જળ લવણ સમુદ્રના જ-"
"ળનો સંસર્ગ કરવાથકી તત્કાળ ખા-"
"રૂં થાયછે; તેમ સમકીતી પુરૂશોના"
"ગુણ સમકીત રહીત પુરૂશોના સં-"
"સર્ગ થકી નાશ પામેછે."

त्रण प्रकारनां लिंग.

૧ સુશ્રુષા=(સાંભળવાની ઇચ્છા) ×
જેથી સાચો બોધ થાય એહવાં જે
ધર્મશાસ્ત્ર તેમનેસાંભળવાની વાંછા રા-

---

*જૈનાભાસ એટલે જે પુરૂશ જૈની નામ ધરાવે છે અને વીતરાગની આજ્ઞાથી ઉલટો વરતે છે અને કપટક્રિયાને વિશે મહાલેછે તે જૈનાભાસ કહીએ એ-ટલે ખોટા જૈની જાણવા.

ખવી; જેમ કોઇ સુખી તથા ચતૂર તથા રાગી તથા જુવાન, એ પ્રકારનો માણસ હોય ને તે અતિશેં વાહાલી સ્ત્રિયે સહીત થકો દેવતાનું ગીતગાન સાંભળવા ઇચ્છેછે; તે કરતાં પણ અતીશેં અધીક સિદ્ધાંત સાંભળવાની ઇચ્છા જો સમકીત હોય તો ભવ્ય પ્રાણીને થાયછે. આ સમકીતી પુરૂષનું પહેલું લિંગ એટલે ચીન્હ જાણવું.

૨ ધર્મરાગ=(સમકીત સહીત ચારિત્રાદી ધર્મને વિષે અત્યંત પ્રિતીનું ધારણ કરવું) × × × ×

ચારિત્ર ધર્મને વિષે જે રાગ એટલે પ્રીતિ તેને ધર્મ રાગ કહીયેં. ઇહાં આ પ્રકારનું તાત્પર્ય સમઝવું:—જેમ કોઇક બ્રાહ્મણ મોટી અટવી ઉતરી ચાલિ આવ્યો

અને જેનું શરીર ભુખથી ક્ષિણ થયું છે તે જેમ ઘેબર ખાવાની ઇચ્છા કરેછે તેમ સમકીતી જીવને કોઇ કર્મ દોષથકી સત્ય ધર્મ કરવાની એટલે ચારિત્ર ધર્મ પાળવાની અશકિતછે પણ તે ધર્મકરણી કરવાનો અતિશે અભિલાશ વરતેછે એ બીજું લિંગ જાણવું.

૩ વૈયાવૃત્ય=(દેવગુરૂની સેવાને વિશે તત્પર) × × × ×

દેવગુરૂની વીયાવચ કરવાને વિષે નિયમવાલો એટલે અતિશેં આરાધના કરવા યોગ્ય એહવા અરિહંતદેવ તથા ગુરૂ એટલે ધર્મના ઉપદેશ કરનાર એવા આચાર્યાદિ તથા જે પુરૂષથી સતમારગની ખબર પડે એહવા જે ઉપગારી પુરૂશ તેમની જે પૂજા ભક્તિ કરવી તેને

વિષે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે નિયમવાલો એટલે અવશ્ય કરવાપણે અંગીકાર કરતો એટલે જરૂર આ પુરૂશો મહારે સેવા કરવા જોગ્યછે એમ વીચારીને તેને વિશે તત્પર પણે રહેતો કેમકે તે પુરૂશોની સેવામાં છતી શકિતએ આળસ પ્રમાદ કરે તો સમકીત પામે નહી અને કદાપી પામેલું હોય તોપણ નાશ પામે. એવી રીતે નિશ્ચય કરતો—એ લક્ષણ સમકિત સતે થાયછે. એ સમકિતનું ત્રિજું લિંગ જાણવું.

એ ત્રૈણ લિંગે કરિને આ પુરૂષને સમકિત ઉત્પન્ન થયું છે એવો નિશ્ચય થાયછે.

दश प्रकारनों विनय.

૧ અરિહંત એટલે ચતુર્વિધ સંઘ-

ની તથા ગણધરની સ્થાપના કરનાર તીર્થંકર ભગવાન.

૨ સિદ્ધ એટલે જેનો આઠ કર્મરૂપી મળ નાશ પાંમ્યોછે.

૩ ચૈત્ય એટલે વિધી સહિત જ્ઞાનાદીક ગુણવાલા ચતુર્વીધ સંઘે સ્થાપન કરેલી એહવી જીન પ્રતિમા.

૪ શ્રૂત એટલે આચારાંગાદી આગમ.

૫ ધર્મ એટલે ક્ષાંતી* આદીક.

૬ સાધુ વર્ગ એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણસહીત ભાવસાધુઓનો સમુદાય.

---

*ક્ષાંતિ–આર્જવ–માર્દવ–નિર્લોભતા–તપ–સંજમ–સત્ય–શૌચ–અકિંચનપણું અને બ્રહ્મવૃત, એ દશ પ્રકારે જતી ધર્મ જાણવો. તેનો વિસ્તાર અર્થ આગળ વ્યાખ્યાન કરવામાં આવશે.

૭ આચાર્ય એટલે છત્રીસ ગુણના ધારક-ગણના નાયક—પંચાચાર પાળવા પળાવવાને તત્પર.

૮ ઉપાધ્યાય એટલે સમ્યક પ્રકારે સૂત્રના ભણાવનાર.

૯ પ્રવચન એટલે જીવાજીવાદીક નવ તત્વ પ્રતે કહે તે. પ્રવચન શબ્દે આ જગોએ ચતુર્વીધ સંઘ જાંણવો.

૧૦ સમ્યક દર્શન એટલે દ્રવ્ય-ભાવ બે પ્રકારે-મિથ્યાત રહિત જે દર્શન તે સમ્યક દર્શન કહીએ. તેના અભેદ ઉપચારથી સમકીતવાલા પુરૂશને પણ દર્શન કહીએ. એમ પૂર્વે પણ અભેદ ઉપચારથી જેમ સંભવે તેમ કહેવું.

એ રીતે અરિહંતાદીક દસ સ્થાન કહ્યાં તેમની ભકતી કરવી એટલે સામા જ-

વું—આસન આપવું—ઉભા થવું ઇત્યાદી બાહ્ય સેવા તે ભક્તિ જાણવી-અને મનને વિશે અતીશેં પ્રિતી રાખવીઃ તેને બહુમાન કહીએ—તેમના ગુણનું અતીશેં કહેવું તેને વર્ણન કહીએ-તે પુરૂષોનો અવર્ણવાદ વરજવો તથા અશ્લાઘાનો પરીહાર કરવો તથા હીલના-નિંદા ન કરવી-તથા મન—વચન-કાયાએ કરીને તે પુરૂશોની આશાતના ન કરવી તથા તે પુરૂશોના વચનને અનુસારે વરતવું. એ પ્રકારે કરીને એ દશ પુરૂશોનો વિનય કરવો તેને દશ પ્રકારનો વિનય કહીએ.

ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ.

૧ જીન એટલે વીતરાગદેવ.

૨ જીનમત એટલે સ્યાદ્દવાદ સહીત તીર્થંકરે કહેલું-જેમછે તેજ પ્રકારે જથાર્થ જીવાજીવાદીક પદાર્થનું નીરૂપણ કરનાર તે જીનમત કહીયે.

૩ જીનમતસ્થીત એટલે જેમણે પરમેશ્વરનું કહેલું પ્રવચન તેનો અંગીકાર કર્યોછે એહવા સાધુ પ્રમુખ.

એ રીતે ત્રણેને મૂકીને શેષ બાકી રહેલું સર્વ જગત એકાંત વાદરૂપી ગૃહવતે ગળેલુંછે એટલે એકાંત મતમાં પડેલું છે. તેનો વિચાર કરી જોતાં સંસારમાં કુચરાના ઢગલા જેવું સર્વ અસારછે અને જીન પ્રમુખ ત્રૈણ વસ્તુ જે ઉપર કહી તેજ સારછે; એ પ્રકારની વિચારણાએ કરીને સમકીતની શુદ્ધિ થાયછે. ગ્રંથાંતરમાં બીજે પ્રકારે પણ ત્રણ પ્રકારની

શુદ્ધિઓની વ્યાખ્યા કરી છે તે નીચે
મુજબઃ—

ગાથા— મણવાયાકાયાણં—
સુદ્ધીસમ્મત્તસાહણાતથ્થ—
મણસુદ્ધીજીણજીણમય—
વજ્જમસારમુણઇલોયે. ૧

અર્થ—પ્રથમ મન-વચન-કાયા એ ત્રૈણ કરણની જે શુદ્ધિ તે સમકિતના સાધન રૂપછે. એ ત્રૈણ કરણની શુદ્ધિવતેજ સમકિત ઉત્પન્ન થાયછે તેમાં જ્યારે જીન તથા જીનમત વિના સર્વ લોકને પણ અસાર જાણેછે તથા માંનેછે ત્યારે મનનિ શુદ્ધિ થાયછે. એ પ્રકારે પ્રથમ શુદ્ધિ જાણવી.

ગાથા—તિથ્થંકરચલણાશે-
હણેણજંમજ્જસિજ્જઇનકજ્જં-

પત્થેમિતારથ નમં—
દેવવિસેસંચવયસુદ્ધી. ૨

અર્થઃ-બીજી વાંણીની શુદ્ધિ કેઃ-તીર્થંકરના ચારિત્રની આરાધના કરવે કરીને તો સમસ્ત વસ્તુની સીદ્ધી થાય પણ મારા કર્મના ઊદયથી જો મારા કાર્યની સિદ્ધિ ન થઇ તો તે કાર્યનિમિત્તે હું અન્યદેવની પ્રાર્થના નહિ કરૂં એટલે જીન ભક્તિયે કરિને જે કાર્ય ન થયું તો તે કાર્ય બીજા દેવથી કયાંથીજ થાય ? નજ થાય. એ પ્રકારે પોતાના મુખથકી જે બોલવું તેને વાણીની શુદ્ધિ કહીયે. એ પ્રકારે બીજી શુદ્ધિ જાણવી.

ગાથા—છિજ્જંતો ભિજ્જંતો-
પીલિજ્જંતો વિડજ્જમાણોવિ
જિણવજ્જદેયાણં—

નનમઇજોતસ્સતણુસુદ્ધી ૩

અર્થ- ત્રીજી કાયાની શુદ્ધિઃ—કોઇ પુ-રૂષને શસ્ત્રાદિકે કરીને છેદવા માંડ્યો તથા ભેદવા માંડ્યો તથા પીડવા માંડયો તથા બાળવા માંડયો પણ તે પુરૂશ જીન પરમાત્મા વિના બીજા કોઇ દેવને લ-ગાર માત્ર પણ શરીરે કરીને નમે નહી તેને ત્રીજી કાયશુદ્ધિ જાણવી. એ પ્રકા-રની ત્રણ શુદ્ધિઓ મતાંતરને વિશે છે. તે પણ પરમાર્થે સિદ્ધાંતથી વીઘટતી જણાતી નથી.

पांच प्रकारनां दूषण.

શંકાઃ—(વીતરાગ વચનમાં સંશય કુ-રવો.) × × × ×

જ્ઞાનવંત એવા તીર્થંકર માહારાજના

કહેલા એવા અતીશય ઉંડા એટલે જાણવાને કઠણ એવા ધર્માસ્તિકાયાદીક ખટ દ્રવ્ય તથા નવ તત્વાદીક પદાર્થોને સમ્યક પ્રકારે એટલે સ્યાદ્વાદશીળીએ કરીને નિશ્ચય કરવા માંડયે સતે પોતાની મતીના દુર્બળપણાથકી એટલે જ્ઞાનની ઓછાશથકી સંશય પડે કે શું આ પ્રકારે હશે કે બીજે પ્રકારે હશે? એહવી રીતે સંશય કરવો તે શંકા કહીએ. તે શંકા બે પ્રકારનીછે તેમાં પહેલી દેશ શંકા અને બીજી સર્વશંકા. દેશશંકા તે દેશ સબંધી એટલે જીવાદિક પદાર્થોને વિશે હરેક કોઇ પદાર્થ સબંધી શંકાઃ—જેમકે જીવછે તે કેવળ સર્વને વિશે વ્યાપી રહેલોછે કે નહિ?અને સપ્રદેશિ છે કે અપ્રદેશી છે? એવી રીતે હરેક કોઇ એક પદાર્થને

વિશે શંકા કરવી તે દેશ શંકા કહીએ.

સર્વ શંકા તે સર્વ સંબંધી; જેમકે ધર્મછે કે નહી? જીવ છે કે નહી? પુન્ય-પાપ છે કે નહી? એમ સમુળગી વસ્તુનો સંશય કરવો તે સર્વ શંકા કહીએ.

આ બે પ્રકારની શંકા જ્ઞાનવંત અર્હંતના કહેલા વચનને વિશે અવિશ્વાસરૂપ એટલે તીર્થંકરના વચનને વિશે સંશય કરવા થકી તીર્થંકરનો વિશ્વાસ નાશ પામ્યો. તે શંકા સમકિતને નાશ કરનારીછે માટે સમકીતવંત પુરૂશોએ તે શંકા સર્વ પ્રકારે દુર કરવી; કેમકે લોકને વિશે પણ હરેક કોઇ કામ કરવા જઇએ અને તેને વિશે શંકા રાખીએ તો તે કારજ બનતું નથી અને ઉલટી હાંસી થાયછે અને જો શંકા રહીતપણે કરીયે તો પ્રાયે તે

કાર્ય સીદ્ધ થાય; એ કારણ માટે ધર્મને વિ-
શે તો રાગદ્વેશ રહીત એહવા જથાર્થ ઉ-
પદેશ કરનાર સર્વ પ્રકારે પક્ષપાતે કરીને
રહીત—કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શને કરીને સ-
હીત—સર્વ લોકાલોકના ભાવ જાંણનાર
તથા દેખનાર એહવા પરમેશ્વરની ઓળ-
ખાણ કરીને તથા તેમના શેવક લોકોની
ઓળખાણ એટલે સિદ્ધાંતને અનુસારે પ-
રીક્ષા કરીને તેમના વચનમાં જે શંકા ન-
હી કરે તેની કાર્યસીદ્ધી જરૂર થશે. સિ-
દ્ધાંતમાં કહ્યુંછે કે સૂત્રને વિશે કહેલા જે
અર્થ તે મધ્યેથી એક અક્ષરને પણ ન રૂ-
ચાવનારને એટલે ન માનનારને મિથ્યાદ્ર-
ષ્ટી કહીએ. તીર્થંકર માહારાજનું કહેલું
એવું જે સૂત્ર તે અમારે પ્રમાણછે. એ
કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂશોએ પક્ષપાત

મૂકીને સૂત્ર ઉપર ઉપયોગ રાખવો.

૨ કાંક્ષા=(જુદા જુદા દર્શનનું ગ્રહણ કરવું.) × × × × × × × ×

કાંક્ષાના બે પ્રકારછે—તેમાં એક સર્વ કાંક્ષા તથા બીજી દેશ કાંક્ષા, તેની મધ્યે સર્વ કાંક્ષા તે સર્વ પાખંડી લોકોના ધર્મ ની વાંછા રૂપઃ—જેમ પરિવાજક—ભૌતીક—બ્રાહ્મણાદિક વિષય સુખના શેવનારને પણ પરલોકના સુખની સાથે જોડે છે એટલે પરલોકનું સુખ બતાવેછે; એ કારણ માટે તેમનો ધર્મ ઘણો સારોછે—એવી રીતે તે લોકોના ધર્મની ચાહના કરવી તે સર્વ કાંક્ષા કહીએ તથા જૈની નામ ધરાવેછે અને સિદ્ધાંતથી અવળા ચાલેછે અને પોતપોતાના નામના ગચ્છો ચલાવેછે અને જાુદા જાુદા મઠ બાંધીને

રહ્યાછે—તેમના ઓચ્છવ—મોહોચ્છવ પૂજા પ્રતિષ્ટાદિક હરેક કોઇ ધરમ કરણીની વાંછા કરવી કે આપણે તો સર્વના ધરમ માનવાજોગ્ય છે. એવી રીતે કહેવું તે સર્વ કાંક્ષા કહીયે. દેશ કાંક્ષા તે ઉપર કહેલા મતો મધ્યેથી હરકોઇ એકમતવાળાની ધર્મની વાંછા કરવી તે દેશ કાંક્ષા કહીએઃ—જેમ જ્ઞાનવંત એહવા સુગત એટલે બોધમતીયે ભીક્ષુ લોકોને કલેશરહીત ધર્મનો ઉપદેશ કહ્યો છે એટલે નાહાવું—ધોવું—મરજી પ્રમાણે ખાવું—સુઇ રહેવું—સુખ સજ્જા પાથરવી એવી રીતે સાધુથઇને કરે તોય પણ તેની મોક્ષ થાયછે; એવું બોધમતીના ભગવંતે કહ્યુંછે તે માટે એ મારગ સારોછે અને અંગીકાર કરવા જોગ્યછે તથા જૈની નામ

ધરાવનાર મતીઓ મધ્યેથી હરેક કોઇ તેની ધર્મ કરણી અનુમોદે તેનો અભિલાષ કરે તે દેશ કાંક્ષા કહીએ.

આ ઉપર લખી બે પ્રકારની કાંક્ષા પરમારથ થકી જ્ઞાનવંત અરિહંતના કહેલા આગમને વિષે અવિશ્વાસરૂપછે એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અભિલાષના કરનારને આગમનો વિશ્વાસ નથી. આ ઉપર લખ્યો અભિલાષ કરવા થકી સમકિત મલીન થાયછે માટે કાંક્ષા દૂર કરવા જોગ્ય છે.

૩ વિચિકિત્સા=(ધર્મના ફળ પ્રતે સંદેહ) × × × × × × × × × × ×

સંદેહ તે પ્રમાણની જુક્તીએ કરીને આગમને અનુસારે સર્વજ્ઞનો ધર્મ સતે પણ આ અતિશે દુષ્કર એહવો મોટો

તપકલેશ-રેતના કણીઆની પઠમ આ-
સ્વાદને કરીને રહીત એહવો કરવા માં-
ડચો છે, તેનું ફળ કાંઈ થશે કે નહી થા-
ય ! કે કેવળ કલેશ માત્ર રહેશે! એટલે
નીર્જરા ફળે કરીને રહીત રહેશે? કેમકે
જગતમાં બે પ્રકારની ક્રિયા દેખાય છેઃ—
એક સફળક્રિયા અને બીજી નિષ્ફળક્રિ-
યાઃ—જેમ ખેતીના કરનાર પુરૂષોની ક્રિ-
યાં સફળ પણ થાયછે અને નિષ્ફળ પ-
ણ થાયછે તેમજ માહરે પણ થશે કે શું ?
એહવી રીતે જે ચિંત્વન કરવું તે સંદેહ
કહીએ પણ ઉત્તમ પુરૂશો સમકિત સ-
હિત તપના ફળનો સંદેહ કરતા નથી.
આ વિચિકિત્સા કરવા માંડી સતી ભ-
ગવતના વચનના વિશ્વાસરહીતરૂપ પણે
કરીને સમકિતને મલીન કરનારં છે.

ઇહાં કોઇ એહવો તર્ક કરે કે શંકાનું અને વિચિકિત્સાનું સ્વરૂપ એકજ થયું ? તેને ઉત્તર કે શંકાતો સમસ્ત પદાર્થ સંબંધીછે અને વિચિકિત્સાતો ક્રિયાના ફળ સંબંધી છે-માટે ભેદ જાણવો.

હવે વિચિકિત્સાનું બીજી રીતે પણ વ્યાખ્યાન છે તે કહેછે. વિચિકિત્સા એટલે નિંદા—તે નિંદા સત આચારવંત સાધુ સંબંધી કરવીઃ—જેમ કે આ સાધુ સ્નાન રહીતપણે કરીને પરસેવાના પાણીએ કરીને મલીન શરીર થવાથકી દુર્ગંધવાળા દેખાય છે; માટે જો પ્રાસુક પાણીએ કરીને સ્નાન કરે તો શું દોષ લાગે? એહવી રીતે સાધુ મુનીરાજની નિંદા કરવી તથા સાધુ મુનીરાજને સામા આવતા દેખીને અમંગળીક માનવું—

તે વિચિકિત્સા દોષ કહીયે, અને તે કર-
વા માંડી સતી ભગવતના ધર્મના અ-
વિસ્વાસરૂપ છે એટલે ઉત્તમ પુરૂષોની
નિંદાના કરનાર પુરૂષનો ભગવતના ક-
હેલા ધર્મ ઉપર વિસ્વાસ નથી એમ થ-
યું; કેમકે નિંદારૂપ દોષ મોટો આકરો છે
કોઇ જીવની પણ નિંદા કરવી ભગવંતે
કહી નથી—તો ઉત્તમ પુરૂષોનીતો નિં-
દા શાંનીજ કરવી—એ કારણ માટે આ-
ત્માર્થિ પુરૂષોએ વિચિકિત્સા દોષ ટાળ-
વાનો ખપ કરવો—કેમકે સમકિતને વિ-
ઘન કરતા છે એ હેતુ માટે.

૪ અન્યતીર્થિકપ્રપંશા=(તીરથથી ઉ-
લટા વર્તનારા તેની પ્રશંશા) × ×

અન્યતીર્થિક એટલે સૌગત-ભૌતીક-
બોટીકાદીક જે જૈન પ્રવચનથી વિપરી

તપણે વર્તનારા-તેમની પ્રસંશા-કે અ-
હો ! એમને આહવા મોહોટા રાજાદીક
પૂજેછે-અહો ! એમને આહવા મોહોટા
સર્વ લોક માનેછે-અહો ! આહવી મો-
હોટી એમની સમૃદ્ધિ ! એ પ્રકારે તેમ-
ની પ્રશંશા કરવા માંડી સતી ચિંતામ-
ણી તુલ્ય સમકિતને દૂષિત કરે છે, તે
માટે દ્રવ્ય-ભાવ બે પ્રકારે અન્યતીર્થિ-
ઓની પ્રશંશા વરજવા જોગ્ય છે.

જે જૈનધર્મથી ન્યારા છે તે દ્રવ્ય અ-
ન્યતીર્થિક કહીયે અને જે જૈની નામ
ધરાવે છે અને ઉતસૂત્રના પ્રરૂપક કેવળ
એક લીંગ માત્રના ધારક તે ભાવ અ-
ન્યતીર્થિક સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે.

૫ અન્યતીર્થિકપરિચય=(ઉપર કહ્યા
અન્યતીર્થિકનો પરીચય) × × ×

એટલે અન્ય તીર્થિકની સાથે એક ઠા-
મે ભેગા વસવા થકી-માંહો માંહી બો-
લાવવા થકી ઉત્પન્ન થયો જે પરિચય
તે પણ સમકિત પ્રતે દુષિત કરેછે, કેમકે
એક ઠેકાણે ભેગા વસવા થકી તેની ક્રિ-
યાનું દેખવું અને સાંભળવું તેણે કરીને
પ્રાયે સમકિતવંત પુરૂષનું પણ સમકિત
નાશ પાંમેછે, એમ સંભાવના કરીએ છી-
એ તો નવા ધર્મ પામેલા મંદબુદ્ધિ પુ-
રૂષનેતો શું કહેવું? એટલે તેને તો સમ-
કિત રહેજ નહી. એ કારણ માટે સમ-
કિત રાખવાના અભિલાષિ પુરૂષોએ ઉ-
પર લખ્યા બે પ્રકારંના અન્યતીર્થિક પુ-
રૂષોનો તથા તેમના સેવક લોકોનો પ-
રિચય વરજવા જોગ્ય છે.

આ ઉપર લખ્યાં પાંચ દૂષણ વ્યવહા-

રનય મતે કરીને સત્ય સમકિતને વિશે સબળતા માત્ર એટલે મલીનતાનું કારણ કહ્યું અને નિશ્ચયનય મતે કરીને તો સમકીતના અભાવનું કારણ છે એટલે વ્યવહારમાં એ પાંચ દુષણને અતિચારરૂપ કહ્યાં છે, પણ નિશ્ચય થકી સમકિતના નાશ કરનાર છેઃ એવું જાણીને આત્માર્થિ પુરૂષોએ એ ઉપર લખ્યાં પાંચ દુષણ જરૂર તજવા જોગ્ય છે.

आठ प्रकारना प्रभावक.

૧ પ્રવચની=(દેવર્દ્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણની પેઠે જે પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત કહે તે) × × × × × ×

પ્રવચન એટલે દ્વાદશાંગી-તેનું અતીશયે સહીત ધારણ કરે તેને પ્રવચની કહીયેઃ—

એટલે વર્તમાનકાળમાં રહેલાં જે સુત્ર—તેમનો અર્થ—તેનું ધારણ કરીને તીર્થનો નિર્વાહ કરવાને સમર્થ એહવા જે આચાર્યતે દેવર્દ્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણાદિકની પેઠે પ્રથમ પ્રવચનના પ્રભાવિક પુરૂષ જાંણવા.

૨ ધર્મકથી=(નંદીખેણજીની પેઠે ધર્મકથા કહે તે) × × × × ×

જેની ધર્મકથા પ્રસંશા કરવા જોગ્ય છે તેને ધર્મકથી કહીએ. જે પુરૂષ ક્ષીરાસ્રવાદીક લબ્ધિયે સહીત મેઘનાદ સમાન શબ્દે કરીને ચ્યાર પ્રકારની ધર્મકથાયે કરીને ઘણા ઘણા ભવ્ય પ્રાણીને પ્રતિબોધ કરે—તેને નંદીષેણાદીકની પેઠે ધર્મકથી પ્રભાવીક પુરૂષ જાંણવો.

ચ્યાર પ્રકારની ધર્મકથા.

૧ આક્ષેપણીકથા—જે કથાને વિશે હેતુ-દ-

ષ્ઠાંતે કરીને સ્યાદ્દવાદ્દ સહીત જૈનમતસ્થા-
પન કરીએ તેને(આક્ષેપણીકથા) કહીએ.

૨ વિક્ષેપણીકથા—જે કથાને વિશે મિથ્યા-
દ્રષ્ટીઓનોમત પૂર્વાપર વિરોધવાળો છે એમ
દેખાડીને તે મત ખંડન કરીએતે (વિક્ષેપણી-
કથા) કહીએ.

૩ સંવેદનીકથા—જે કથાને સાંભળવા મા-
ત્રથીજ ભવ્ય પુરૂષોને બીજા સર્વ અભિ-
લાષ મટીને એક મોક્ષ પામવાનોજઅભિ-
લાષ ઉત્પન્ન થાય તે કથાને (સંવેદનીકથા)
કહીએ.

૪ નિર્વેદનીકથા—જે કથાને વિશે સંસાર
ભોગની સ્થિતિ તથા લક્ષણ—ઇત્યાદિકનું
વર્ણન વૈરાગ્યના કારણરૂપ ભવ્ય પુરૂષોનેથાય
તે કથાને (નિર્વેદનિકથા)કહીએ.

એ રીતે ચ્યાર પ્રકારની કથાયે કરીને જે
પ્રભાવક પુરૂષ હોય તેને ધર્મથકી પ્રભાવિક
પુરૂષ જાણવો.

૩ વાદીપ્રભાવક=(મલ્લવાદીની પેઠે જે પરમતને વાદે કરીને જીતે તે)× × ×
વાદી-પ્રતિવાદી-સભ્ય-અને સભાપતિ, એ ચ્યાર જેનાં અંગ છે—એવી સભાને વિશે પ્રતિપક્ષનું ખંડન કરીને જૈનપક્ષનું સ્થાપન કરવાને અર્થે જે બોલે તેને વાદી કહીએ:—એટલે ઉપમા રહીત એવી જે પોતાની વાદ કરવાની લબ્ધી—તેણીએ કરીને સન્મુખ વિવાદ કરનાર એવાં પ્રતિવાદીનાં વચનને હઠાવી દેતા અને રાજ્યદ્વારને વિશે મોટા જય કરતા—એવા પુરૂષને મલ્લવાદીની પેઠે વાદી પ્રભાવક જાંણવો.

૪ નૈમિત્તિકપ્રભાવક=(ભદ્રબાહુસ્વામિની પેઠે જે નિમિત્ત કહે તે)× × ×
નિમિત્ત એટલે થયો-થશે-અને થાયછે,

એ ત્રણકાળ સંબંધી જે લાભ તથા અ-
લાભ ઇત્યાદિકને પ્રતિપાદન કરતું એવું
જે શાસ્ત્ર તેને નિમિત્ત કહીએ; તેને જે
જાંણે તથા કહે તેને નૈમિત્તિક કહીએ. જે
પુરૂષ જીનમતના સાહમાવાળિયા શ-
ત્રુઓનો પરાજય કરવાને અર્થે પોતાની
જસ કીર્તિની વાંછા રહીત—કેવળ એક
ધર્મની ઉન્નતિને અર્થે ભદ્રબાહૂસ્વામિ
આદિકની પેઠે સારા નિશ્ચયવાલું નિમિત્ત
કહીને જીનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને નૈ-
મિત્તિક પ્રભાવક જાણવો.

૫ તપસ્વીપ્રભાવક=(ધનાકાકંદીની પે-
ઠે જે ઇચ્છા રહીત તપ કરે તે.) × ×

તપ એટલે અઠ્ઠમ-દશમ-પક્ષક્ષપણ-
માસક્ષપણઆદિં નાના પ્રકારની ઉત્કૃષ્ટી
તપશ્ચર્યા કરવી તેને તપ કહીએ. તે તપે

કરીને—પરમ ઉપશમ રસે ભરેલો સતો શ્રીવીરપરમાત્માયે વર્ણન કર્યા એહુવા કાકંદિક સાધુ આદિ તપસ્વ. પુરૂષોની પેઠે ઉગ્ર તપે કરીને પર ભાવની આસંશા રહીત જીનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને તપસ્વી પ્રભાવક જાણવો.

૬ વિદ્યાવાનપ્રભાવક=(વજૂસ્વામિની પેઠે પ્રજ્ઞપ્તિઆદિ વિદ્યાવાળો હોય તે)

× × × × × × × × ×

વિદ્યાવાન એટલે નાનાપ્રકારની માહા પ્રતાપવાળી વિદ્યાઓ સાધવાથી શાસનદેવીઓ સાહાજકારી જેમને નિરંતર વરતેછે તેમને વિદ્યાવાન કહીએ. વિદ્યાઓના બળે કરીને વજૂસ્વામિની પેઠે જે પુરૂષ જીનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને વિદ્યાવાન પ્રભાવિક કહીએ.

૭ સિદ્ધસંપન્નપ્રભાવક=(આર્યસમિતી સૂરીની પેઠે અંજનાદિકે કરી સિદ્ધ હોય તે.) × × × × × × ×

સિદ્ધ એટલે ચૂર્ણ તથા અંજન તથા પાદલેપ તથા તીલક તથા ગુટિકા તથા સકળ ભૂતાકર્ષણ તથા વૈક્રિયત્વ ઇત્યાદિ નાનાપ્રકારની સિદ્ધિઓએ કરીને જે તત્પર થયો તેને સિદ્ધ કહીએ. સંધાદિકનું કોઇ મોહોટું કામ આવી પડે ત્યારે તથા મિથ્યાતનો નાશ કરવાને અર્થે તથા જિનવચનની પ્રભાવના કરવાને અર્થે ચૂર્ણ અંજનાદિક કોઇ સિદ્ધિયોનો અવસર જાણીને આર્યસમિતિસુરિઆદિકની પેઠે પ્રયોગ કરે તેને સિદ્ધસંપન્ન પ્રભાવક જાણવો.

૮ કવિત્વપ્રભાવક=(સિદ્ધસેનદિવા-

કરની પેઠે સમ્યક પ્રકારે મધૂર અર્થ સ-
હીત કાવ્ય કરે તે.) × × × ×

કવિ એટલે નવી નવી વચનની રચ-
નાઓ તથા જુક્તિયો—તેણે કરીને સાં-
ભળનાર પુરૂષોના મનને આનંદ ઉત્પન્ન
કરે એવી નાનાપ્રકારની ભાષાઓએ ક-
રીને શોભતી-મનોહર-ગદ્યબંધ તથાપ-
દ્યબંધ કવિતાઓ કરે તેને કવિ કહીએ.
તે કવિતાઓએ કરીને ધર્મનીવૃદ્ધિને
અર્થે તથા પ્રવચનની પ્રભાવનાને અર્થે
રાજાઆદિક ઉત્તમ જનને પ્રતિબોધ ક-
રવા સમર્થ એવા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરા-
દિકની પેઠે જે પ્રભાવક હોય તેને કવિ-
ત્વ પ્રભાવક જાણવો.

એ પ્રવચનિઆદિક આઠ પ્રભાવક જા-
ણવા. જિનપ્રવચન પોતાના સ્વભાવથી-

જ પ્રકાશક છે પણ દેશકાલાદિકની જો-ગ્યતાયે કરીને સહાજ્ય કરવાથી પ્રકાશ કરે તેમને પ્રભાવક પુરૂષ કહ્યા છે. એ પ્રભાવક પુરૂષોની જે ક્રિયા એટલે પ્રભા-વના તે સમકિતને નિર્મળ કરેછે. વળિ પ્રથમનો ભેદ તથા છેલ્લો ભેદ તેને વિ-શે મતાંતર છે તે નિચે મુજબ:—

અતિશેષર્ધિ=અતિશેષ એટલે અવધિ-જ્ઞાન તથા મનપર્યાયજ્ઞાન-આમર્ષૌષધ્યા-દિક લબ્ધિરૂપ અતિશય—એ સર્વને અતિશય કહીએ; તે અતિશેષરૂપી સમૃ-દ્ધિયે કરીને જીનમતનો ઉદ્યોત કરે તેને અતિશેષર્દ્ધિનામે પ્રભાવક પુરૂષ જાણવો.

રાજસંમત=એટલે રાજાએ બહુ માન કરેલો તથા મોહોટા મોહોટા લોકોએ બહુ માન કરેલો. બીજા સર્વ ભેદ પૂર્વના

પેઠે જાણવા.

એ રીતે આઠ પ્રભાવક પુરૂષોનું વ્યાખ્યાન જાણવું. આ ઉપર લખ્યા આઠ પ્રભાવક પુરૂષોની ક્રિયા કહી તે સર્વ કેવળ એક જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવાને અર્થે અપવાદ માર્ગે જાણવી—પરંતુમૂળ મુનીમારગમાં એ વારતા નથી કરવા જોગ્ય. એ કારણ માટે સામાન્ય મુનીઓએ પોતાની શક્તિ તપાસવી. એ કામ અતિશયવંત પુરૂષોનું છે.

पांच प्रकारनां भूषण.

૧ જિનશાસનેકૌશલં=(જિનશાસનને વિષે કુશળપણું) એટલે તિર્થંકર મહારાજનો કહેલો માર્ગ-તેને વિષે ડાહાપણપણં એટલે જિનરાજનાં કહેલાં સિદ્ધાંત

સ્યાદ્વાદસીળીએ-સહીત-ઉત્સર્ગ-અપ
વાદ સહિત-નય-નિક્ષેપ સહિત-સાપેક્ષ-
પણે જાણવાને ચતુરાપણું તે સમકિતને
શોભાવે છે; એ કારણ માટે સમકિતદ્ર-
ષ્ટિ પુરૂષોએ તે પૂર્વે કહ્યું ચતુરાઈપણું તે-
ને ઉપાર્જન કરવાને વિષે નિરંતર ઉદ્યમ
કરવો, કેમકે જે પુરૂષ અર્હત દર્શનને વિષે
એટલે નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત જિનરા-
જના મારગને વિશે કુશળ એહવો સતો
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ- ભાવાદિકને અનુસારે
એટલે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવાદિક વિ-
ચારીને નાનાપ્રકારના ઉપાયે કરીને એ-
ટલે જેમ ભવ્યજીવને વસ્તુ તત્વની
ખબર પડે અને શુદ્ધ જૈનમારગનો રૂ-
ચીવંત થાય એ પ્રકારે અજાણ પુરૂષને
પણ સુખે કરીને પ્રતિબોધ કરી શકે:જે-

કમળ પ્રતે ગુણાકરસરિયે પ્રતિબોધ કર્યો-
એ કારણ માટે સમકિતવંત પુરૂષોએ
જરૂર જિનશાસનનું જાણપણું કરવું. એ-
પ્રથમ ભૂષણ જાણવું.

૨ જિનશાસનપ્રભાવના=(જિનશાસન-
નું દીપાવવું) × × × ×
એટલે શ્રૃતાદિક બળે કરીને એટલે
સિદ્ધાંતના બળે કરીને અને આદિ
શબ્દ થકી ગુરૂ માહારાજની કૃપા-
યે કરીને નિરઅહંકારપણે કરીને ઘણા
લોકોની મધ્ય એટલે ખટ દર્શનના લો-
કોના મધ્યે જિનેંદ્રના શાસનનું શોભા-
વવું એટલે ન્યાયે કરીને એટલે ઉત્સૂત્ર
રહીતપણે કરીને બીજા મતોનાં દૂષણ
દેખાડીને જૈનમતનું સ્થાપન કરવું—કેમ-
કે સાચા જૈનમતનું સ્થાપન કરવા થકી

પોતાને તથા પરને ઉપકારી પણે કરીને તીર્થંકરનામ કર્મ બંધાય છે—એ કારણ માટે સમકિતવંત પુરૂષોએ શુદ્ધ જૈન મારગ શોભાવવો પણ પોતાનાં દૂષણ ઢાંકવાને અર્થે શુદ્ધ મારગ ઉથાપવો નહી કેમકે શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવા થકી ઘણા કર્મની નિર્જરા થાય છે. એ માટે જિનશાસન શોભાવવાને ઉદ્યમ કરવો. એ બીજું ભૂષણ જાણવું.

૩ તીર્થસેવા=(દ્રવ્ય-ભાવ તીર્થની સેવા કરવી) × × × × × ×

દ્રવ્યતીર્થ તે શત્રુંજય-આબુ-ગીરનાર-પાવાપૂરી-ચંપાપૂરી-સમતશિખર-એ આદિક તીર્થો-તેમની વિધિયે કરીને સહિત-કષાયાદિકે કરીને રહિત—ભાવતીર્થના ઉપયોગ સહિત કેવળ એક નિર્જરાને

અર્થે-ઇહલોક-પરલોકની આસંશા રહિ-
ત સેવા કરવી એટલે પ્રથમતો આશા-
તના ટાળવી અને પછી સારા સારા ઉ-
ત્તમ દ્રવ્યોયે કરીને શ્રાવકને ઉચીત પ્ર-
માણે ભક્તિ કરવી તે દ્રવ્ય તીર્થની
સેવા કહીએ.

ભાવતીર્થ તે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના ધા-
રક-અનેક ભવ્ય જીવના તારક—બાવી-
શ પરિસહના સમતા સહિત જીપકદ્રવ્ય
ભાવ બેપ્રકારે પરિગ્રહ રહિત-દ્રવ્ય ભા-
વ બેપ્રકારે નવવાડ બ્રહ્મચર્યના પાળણહા-
ર-એહવા સાધ્વાદિક એટલે સાધુ મુનિ-
રાજ માહારાજ તથા માહા સતીજી સા-
ધ્વીજીઆદિ શબ્દ થકી તેમના ઉપદેશના
સાંભળનાર એહવા શુદ્ધ શ્રાવક તથા
જેની પાસે પોતે ધર્મ પામેલો એહવા પો-

તાના ધર્માચાર્ય તેમની સેવા વિધિયે ક-
રીને સહિત એટલે તેત્રીસ આશાતના
ટાળીને તથા જેમની જેવી રીતે આશા-
તના ટાળવી ઘટે તે રીતે ટાળીને સેવા
કરવી એટલે તેમની આજ્ઞા પાળવી તથા
ઉચીત પ્રમાણે જેની જેવી ભક્તિ કરવી
ઘટે તેવી ભક્તિ નિર્અહંકારપણે-ઇહલો-
ક-પરલોકના સુખની વાંછા રહિત-આ-
ત્માના ઉપયોગ સહિત ભકિત કરવી તે
સેવા કહીએ. આ બેપ્રકારની સેવા સિ-
દ્ધાંતમાં કહ્યા એવા વિધિયે સહિત કરવા
માંડી સતી નિરમળ ચીત્તવંત એહવા
ભવ્યપ્રાણીઓના સમકિત પ્રતેં શોભાવે-
છે અને પરંપરાએ કરીને એટલે અનુ-
ક્રમે કરીને સિદ્ધિના સુખને આપનારી
થાયછે. આ ઉપર લખી બે પ્રકારની

સેવા મધ્યે ભાવતીર્થની જે સેવા તે બળવાન છે કેમકે ગુરૂમાહારાજનું પાસું સેવ્યા વિના, નિશ્ચય-વ્યવહાર સહિત તથા નિમિત્ત કારણ-ઉપાદાન કારણનો તથા ચ્યાર નિક્ષેપાનો સમ્યગ પ્રકારે-નય સહિત ઉપયોગ કોણ કરાવે? એટલે સમઝણ કોણ પાડે? અને સમજણ કર્યા વિના તો જે કામ કરવું તે સર્વ નિષ્ફળ છે કેમકે સંસારમાં પણ કોઇ કામ કરવા જઇએ છીએ તો પહેલી તેની સમઝણ કરવી પડેછે, ત્યારે ધર્મનું કામતો અજાણપણે પોતાને છંદે શી રીતે બની શકે? અને જે પુરૂષો સ્વછંદિયા અજાણ પુરૂષોને પણ ધર્મ સ્થાપન કરે છે તે ઉત્સૂત્રી મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવા; કેમકે શ્રી ભગવતી સૂત્રના બીજા શતકના પાચમા

ઉદ્દેશાને વીશે કહ્યું છે કેઃ—
પ્ર૦—તહારૂવેણં ભંતે સમણંવામાહણં-
વા પજ્જુવાસમાણસ્સ કિં ફલા?
ઉ૦—ગોયમા પજ્જુવાસણા સવણફલા.
પ્ર૦—સેણં ભંતે સવણે કિં ફલે?
ઉ૦—નાણફલે.
પ્ર૦—સેણં ભંતે નાણે કિં ફલે?
ઉ૦— વિન્નાણ ફલે.
પ્ર૦—સેણં ભંતે વિન્નાણેણં કિં ફલે?
ઉ૦—પચ્ચખ્ખાણ ફલે. × × ×

એ પ્રકારે પચ્ચખ્ખાણેણં સંજમ ફ-
લે સંજમેણં અણંણ્હય ફલે-અણંણ્હયે-
ણં તવફલે તવેણં વોદાણ ફલે-વોદાણે-
ણં અકિરિયા ફલે-સેણં ભંતે અકિરિયા
કિં ફલા? ગોયમાં સિદ્ધિ પજ્જવસાણ
ફલા પંન્નત્તા.

એ પ્રકારે પ્રશ્ન ઉત્તર સમજવા.

અર્થઃ—પ્ર૦-હે ભદંત તથા પ્રકારના એટલે સિદ્ધાંતમાં કહેલા એહવા સ્વભાવવાળા સાધુ અથવા શ્રાવકની સેવના કરનાર એહવા પ્રાણીને તેમની સેવા શું ફળવાળી થાય ? એટલે શું ફળ આપે ?

ઉ૦—સિદ્ધાંત સાંભળવારૂપ ફળની આપનારી થાય એટલે સિદ્ધાંતનું સાંભળવું મળે.

પ્ર૦—સિદ્ધાંત સાંભળવાથી શું ફળ થાય?

ઉ૦—શ્રૃતજ્ઞાન ફળ થાય એટલે તે પુરૂશોની પાસે સિદ્ધાંત સાંભળવા થકી શ્રૃતજ્ઞાનનો બોધ થાય. એહવી રીતે સર્વે પદોનાં પ્રશ્ન ઉત્તર કરવાં. તે થકી વિંશેષ જ્ઞાન થાય એટલે શ્રતજ્ઞાન થકી હેય-ઉપાદે-

ચરૂપ વિવેકકારી વિજ્ઞાન ઉત્પન્ન
થાય તે થકી પચખ્ખાણ ફળ થાય
એટલે વિશેષ જ્ઞાન થવા થકી પા-
પનું પચખ્ખાણ થાય એટલે ત્યાગ
કરવું થાય તે થકી સંજમ ફળ
થાય એટલે કર્યો છે પાપનો ત્યાગ
તે જેણે એહવો જે પુરૂષ તેનેજ
સંજમ હોય-તે થકી અનાશ્રવ
ફળ થાય એટલે સંજમવાન પુરૂષ
નવું કર્મ ન બાંધે-તે થકી તપ ફળ
થાય એટલે આશ્રવ રહીત એહવો
જે પુરૂષ તે હલુકર્મિપણા થકી દ્ર-
વ્ય-ભાવ-બે પ્રકારે તપ કરે-તે થકી
વ્યવદાન ફળ થાય એટલે કર્મનું
નિર્જરવું થાય; કેમકે ભાવ સહિત
દ્રવ્ય તપે કરીને પૂર્વનાં બાંધેલાં ક-

ર્મ દૂર થાયછે તે થકી અકિરિયા ફળ થાય એટલે જોગને રૂંધવા રૂપ ફળ થાય એટલે કર્મની નિર્જરા થવા થકી મન-વચન-કાયારૂપ જોગનો નિરોધ થાય એટલે તેનો વ્યાપાર સર્વ બંધ થાય-તે થકી સિદ્ધિ લક્ષણ ફળ થાય એટલે સમસ્ત કર્મ દૂર કરીને મોક્ષ પામે. એહવી રીતે અનુક્રમે સિદ્ધિ ફળ થાય. એ કારણ માટે સમકિતવંત પ્રાણીઓએ ઉપર લખેલો અનુક્રમ વિચારીને પ્રથમથકીજ ભાવ તીર્થરૂપ મુની માહારાજની તથા શ્રાવકની સેવાને વિષે પ્રવર્તવું.

એવી રીતે સિદ્ધાંતનો પાઠ છે તેથી ભાવ તીર્થનું બળવાનપણું જણાય છે

કેમકે ભાવતીર્થની સેવા થકીજ દ્રવ્ય તીર્થની સમજણ પડે છે એ કારણ માટે સમકિતી પુરૂષોએ સમજણ સહિત આત્મ ઉપયોગ સહિત દ્રવ્ય તીર્થ પણ ઉચીત પ્રમાણે સેવન કરવાજોગ્ય છે. આ જગોએ કેટલાએક લોકો એવું પ્રશ્ન કરેછે કે ડુંગરને તમે તોર્થ કેમ કહો છો? એતો પથ્થર છે-તેમાં તીર્થપણું શું આવી ગયું? એમ બોલે છે. તે બીચારા નય—નિક્ષેપના અજાણ સતા અને કુગુરૂના ભોળવ્યા સતા એવી ખોટી તર્કો કરે છે પણ ઉતરાધ્યયનજીના પ્રથમ અધ્યનને વિષે એવું કહ્યું છે કે, ગુરૂ માહારાજના કપડે તથા આસને અડકે તો ગુરૂની આશાતના લાગે—એવી રીતે સૂત્રમાં પાઠ છે તો કપડો તો સુતરનો છે પણ ગુરૂ માહારા-

જે અંગીકર કરેલો છે તેથી ઉપચારે ક-
રીને તેને ગુરૂજ કહીએ; તેમ જે સ્થાનકે
તીર્થંકર માહારાજનું નિરવાણ થયું હોય
તથા મહા મુનીઓએ કાઉસગ ધ્યાન
કર્યાં હોય તે જગોને ઉપચારે તિર્થજ ક-
હીયે; કેમકે તે જગોએ બેશીને તે પુરૂષો-
નું ધ્યાન કરવાથી સમકિતવંત પુરૂષોને
આત્માને વિષે સ્થિર્તાનું કારણ થાય છે.
એ કારણ માટે જે પુરૂષને ભાવ તીર્થનો
ઉપયોગ છે અને આત્મ સ્વરૂપને જાણે
છે તેને તે તીર્થ-છે. આ વિષે ચરચા ઘણી
છે તે ઇહાં લખી જાય નહી પણ સત પુરૂ-
ષોની સમીપે હઠવાદ છોડીને તેની ધા-
રણા કરવી.

૪ સ્થૈર્યં=(જૈનધર્મનેં વિશે સ્થીરતા.)

× × × × × × × × ××

એટલે જૈનધર્મે થકી ચળાયમાન થયું છે. ચીત્ત તે જેનું એહવો જે પુરૂષ તેને સ્થીર કરવો એટલે જીનરાજના કહેલા ન્યાય જુક્તિયેં કરને દ્રઢ કરવો અથવા પોતાને પરતીર્થિયોની સમૃદ્ધિ દેખે સતે પણ સુળસા શ્રાવીકાની પઠમ જિનધર્મે થકી અતિશેં કરીને ન ચળવું એટલે સર્વ પ્રકારે કરીને દ્રઢપણે રહેવું—જેમ સુળસાજી ચળ્યા નથી તેમ પોતાને પણ પરતીર્થિયોના ચમત્કાર દેખીને ન ચળવું—કેમકે દ્રઢ ધર્મવાળો પુરૂષ પરમેશ્વરના કહેલા આગમને વિષે વખાણ્યો છે.

૫ ભક્તિ=(પ્રવચનનો વિનય વિયાવચાદિક કરવું તે.) × × × ×

એટલે સિદ્ધાંતનો તથા સિદ્ધાંતના ભણેલા એહવા સમક્તિ સહિત મુની તથા

શ્રાવક તથા શુદ્ધ પ્રરૂપકપુરૂષોનો વિનય તથા વિયાવચાદિકનું કરવું, તે ભકિત કહીએ. સિદ્ધાંતનો વિનય તે ઉત્સૂત્ર ટાળીને સ્યાદ્વાદ સીળીએ ભણવું-ભણાવવું-સાંભળવું-સંભળાવવું તથા જિનશાસન શોભાવવું તે સિદ્ધાંતનો વિનય કહીએ-અને સિદ્ધાંતીનો વિનય તે ઉચીત પ્રમાણે તેમને આહાર-પાણી-વસ્ત્ર-પાત્રઔાષધ-ભેશજ-વસ્તી પ્રમુખ-નું આપવું તથા તેમની આજ્ઞા પાળવી તે સર્વ સિદ્ધાંતિયોનો વિનય કહીએ. આ ઉપર લખેલી ભકિત સદ્ભાવે કરી-ને એટલે જેથી કીરતીની વાંછા રહીત આત્મ ઉપયોગ સહિત નિર્અહંકારપણે કરવામાંડી સતી સમકિતં પ્રતેં અતિશે કરીને શોભાવે છે અને અનુક્રમે કરીને

શ્રેષ્ટ દેવતા-મનુષ્યની સંપદા તથા મોક્ષની સંપદાને આપનારી થાયછે એ કારણ માટે આળસ પ્રમાદ છોડીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રવચનની ભકિતનું મહાફળ જાણીને ભવ્ય પુરૂષોએ તે ભકિતને વિષે પ્રવર્તવું.

(એ રીતે સમકિતનાં પાંચ ભૂષણ જાણવાં. તેનો વિસ્તાર ઘણો છે માટે અન્ય શાસ્ત્રથી જાણી લેવો.)

पांच प्रकारनां लक्षण.

ઉપશમ=(અપરાધીને વિષે ઉપશમ કરવો તે.) × × × × × × ×

એટલે માહા અપરાધના કરનાર પુરૂષને વિષે પણ સર્વથા કોપનો ત્યાગ કરવો એટલે કોઇક પુરૂષ અજ્ઞાનના ઉદય થકી પોતાની વલ્લભ ચીજ ચોરી ગયો

અથવા પોતાની સ્ત્રી સાથે બે અદબી ક-
રી ગયો અથવા પોતાના છોકરાને મારી
ગયો—એ વિગેરે હરેક કોઇ મોહોટો અ-
પરાધ કરી ગયો એહવા પુરૂષને વિષે પ-
ણ સમકિતવંત પ્રાંણિયે કર્મની પ્રકૃતી
વિચારીને તથા ભાવીભાવ વિચારીને
નિશ્ચયનયનું અવલંબન કરીને સર્વથા
પ્રકારે કષાય ન કરવો એટલે તેને
કષ્ટમાં ન નાખવો; તે ઉપશમ કહીએ.
તે ઉપશમ બે પ્રકારેઃ—તેમાં એકતો કષા-
યની પરીણતીવંત કોઇક પ્રાણીને કડવા
ફળનો વિપાક દેખવા થકી થાયછે એ-
ટલે જે નિરંતર કષાય કરેછે તેને માઠા
વિપાક ઉદય આવે છે—એવી રીતે કષા-
યનું ફળ દેખવા થકી કોઇક જ્ઞાની પુ-
રૂષને ઉપશમ થાયછે અને કોઇક જ્ઞાની

પુરૂષને સ્વભાવ થકીજ ઉપશમ થાયછે એવી રીતે ઉપર લખ્યો બે પ્રકારનો ઉપશમ પોતાને વિષે રહેલું જે સમકિત તે પ્રતે ઓળખાવે છે એટલે ઉપશમ થકીજ સમકિતી માલુમ પડે છેઃએ કારણ માટે વિવેકી પુરૂષોએ ઉપશમને વિષે ઉદ્યમ કરવો.કેમકે ક્રોધના ઉદય થકી નાશ પામેલું એવું પણ કારજ ઉપશમ કરવા થકીજ ફરીને પાછું પ્રગટ થાયછે-જેમ દમસાર મુનીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાની તૈયારી હતી પણ ક્રોધે કરીને જે નાશ પામ્યું તેજ કેવળજ્ઞાન ફરીને ઉપશમ કરવાથી ઉત્પન્ન થયું-તેમ બીજાને પણ થાય. એ પ્રથમ લક્ષણ જાણવું.

૨ સંવેગ=(મોક્ષના સુખનો અભિલાષ) × × × × × × × ×

એટલે અતિશેં મોહોટાં એવાં દેવતા-
નાં તથા મનુષ્યનાં સુખ તેમનો પરીહા-
ર કરવે કરીને અટલે ત્યાગ કરીને કેવળ
એક મુક્તિના સુખનો અભિલાષ એટલે
દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મ તથા નોકર્મ થકી
મૂકાવાની ઇચ્છા (જ્ઞાના વરણાદિ આઠ
કર્મને દ્રવ્ય કર્મ કહીએ—રાગ દ્વેષ ભાવ
કર્મ કહીએ અને ઉદારિકાદિ પાંચ શરીર
તે નોકર્મ કહીએ.) ચક્રવર્ત્યાદિક સંબંધી
તથા દેવતા સંબંધી જે પાંચ ઇંદ્રિયોનાં
વિષય સુખ તે અનિત્ય છે એટલે સમય
સમય નાશ પામે છે અને દુખનાં કારણ
છે એટલે તે વિષય સુખને વિષે આશ-
ક્તિ કરવા થકી દુઃખજ નિષ્પન થાયછે;
એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી જીવ તે વિ-
ષય સુખને દુઃખ રૂપપણે કરી માનતો

સતો એટલે સમ્યક જ્ઞાનના બોધ વડે કરીને આત્મસ્વરૂપને આવરણ કરનાર છે એમ જાણતો સતો નિરંતર આનંદરૂપ એવું જે મોક્ષનું સુખ તેને સુખપણે કરીને માનતો સતો એટલે જિહાં રાગ નથી -દ્વેશ નથી-શોક નથી-ભય નથી-જન્મ નથી જરા નથી-મરણ નથીઃ એવું જે મોક્ષનું સુખ તેનેજ વંછે છે એટલે અભિલાષ કરેછે; એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી પ્રાણી યોએ મોક્ષના સુખ વિના બીજા સુખનો અભિલાષ ન કરવો. એ બીજું લક્ષણ જાણવું.

૩ નિર્વેદ=(દુખથકી વિરક્તપણું.)× ×

એટલે નારકં-તિર્યંચ-મનુષ્ય અને દેવતા-એ ચાર ગતીરૂપ સંસારીક દુખ થકી બિહિવા એટલે જન્મ-જરા-મરણ-

નાં દુખે કરીને અતિશેં ગહન એટલે છેડા
રહિત સંસારરૂપ બંધીખાનાને વિશે અ-
તિશેં મોહોટા કર્મરૂપ સુભટોએ નાના
પ્રકારે પીડવા માંડ્યો સતો તે કર્મને દૂર
કરવાને અસમર્થ એહવો હું છું એ પ્રકારે
સમકિતદ્રષ્ટી જીવ જાણતો સતો એટલે
સદ્દગુરૂની કૃપાવડે કરીને સંસારના સ્વરૂ-
પને જથાર્થ રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણતો
સતો મમત્વ રહિત થઇને એટલે ધન-ધા-
ન્ય-કુટુંબ- પરીવાર ઉપરથી મમતા ઓ-
છી કરીને સંસાર થકી વિરકત થાયછે
એટલે સંસારને વિષે આશકત થતો ન-
થી. એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોયે
એટલે ભલી દ્રષ્ટીવાળા પુરૂષોયે આ ઉ-
પર લખ્યાં સંવેગ-નિર્વેદના સ્વરૂપને
જાણીને દ્રઢપ્રહારીની પેઠે નિરંતર આ-

શ્રય કરવા જોગ્ય છે એટલે આદરવા જોગ્ય છે કેમકે મુકિતનાં પમાડનાર છે એ કારણ માટે. એ ત્રીજું લક્ષણ જાણવું.

૪ અનુકંપા=(જીવને દુઃખથી નિવારણ કરવાની ઈચ્છા.)

એટલે દુખી પ્રાણીઓને વિષે પક્ષપાત રહીતપણે કરીને એટલે રાગ દ્વેશ રહિતપણે કરીને દુઃખ નિવારવાનો અભિલાષ તે અનુકંપા કહીએ. પક્ષપાત કરીને તો દુષ્ટ સ્વભાવવાળા એવા વ્યાઘ્રાદિકને પણ પોતાના પુત્રાદિકને વિષે કરૂણા છે એટલે એવાં દુષ્ટ જનાવર પણ પોતાના પુત્રાદિકને સાચવીને રાખે છે અને તેની પ્રતિપાલના કરે છે અને તેને કોઇ થકી પણ ઉપઘાત થવા દેતા નથી પણ વસ્તુ થકી તે કરૂણા ન કહીયે એટલે

પરમાર્થે કરીને તે અનુકંપા ન કહેવાય કેમકે તેની મધ્યે રાગ દ્વેશ વરતે છે. એ કારણ માટે જૈનસિદ્ધાંતને વિષે પક્ષપાતનું નિવારણ કર્યું છે. તે અનુકંપા બેપ્રકારની છે તેમાં એક દ્રવ્ય થકી અને બીજી ભાવ થકીઃ—

દ્રવ્ય થકી અનુકંપા તે પરજીવને દુખી દેખીને એટલે કોઈ રોગાદિક થકી પીડાતો દેખીને અથવા આજીવીકાનો દુખી દેખીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેના દુઃખને દૂર કરવું એટલે તેને ઔશાધ—ભેષજે કરીને અથવા ખાવા પીવાનું આપવે કરીને તેના દુખને મીટાવવું—તે દ્રવ્ય અનુકંપા કહીએ..

ભાવ અનુકંપા તે સમંકિત થકી ડગ-

તો એહવો જે જીવ અથવા મિથ્યાત્વ રૂપ અધર્મને વિષે પડેલો એહવો જે જીવ તેને દેખીને તેના ઉપર દયા લાવવી એટલે એવું વિચારવું કે આ બિચારો જીવ કુ-ગુરૂના પ્રસંગવડે કરીને-ઉત્સૂત્ર સાંભળ-વે કરીને સમકિત થકી ડોલાયમાન થાય છે એટલે સમકિત રહિત થાયછે અથવા પ્રથમથીજ કુગુરૂના પાસમાં પડેલો એહ-વો જે જીવ જેણે સદ્દગુરૂની વાણી કોઇ દિવશ સાંભળીજ નથી એ માટે અધર્મને વિષે ધર્મ માની રહ્યો છે—જો માહારો લાગ આવે તો સત્પુરૂષની પાસે એટલે શુદ્ધ-પ્રરૂપક પુરૂષની પાસે લેઇ જઇને શુદ્ધ ધર્મની ઓળખાણ કરાવીને સમકિત ધ-ર્મને વિષે સ્થીર કરૂં. એવું નિરંતર રાગ

દ્વેષના પરિણામ રહિત વિચારવું તે ભાવ અનુકંપા કહીએ.

ઉપલી બે પ્રકારની અનુકંપા દલિદ્રીને આશ્રિને સુધર્મ રાજાની પેઠે સમકિતી પ્રાણીઓએ પણ આત્મધર્મની ઓળખાવનારી અને સર્વ સુખની શ્રેણીને પમાડનારી એવી અનુકંપા સર્વ જગતના પ્રાણીઓને વિષે રાખવા જોગ્ય છે. એ ચોથું લક્ષણ જાણવું.

૫ આસ્તિકય=(રાગ-દ્વેષ-ઇર્ષા-મદ-મચ્છર રહિત પુરૂષોનો કહેલો જે ધર્મ તે સત્ય છે-એહવી જે મતી તે આસ્તિકપણું કહીએ.) × × × × ×

એટલે તત્વાંતર સાંભળે સતે પણ એટલે તત્વ થકી એટલે આત્મસ્વરૂપના

ઉપયોગે કરીને સુન્ય એવી બીજી વા-
ખ્યા સાંભળે સતે પણ જીનરાજના કહે-
લા તત્વને વિષે એટલે રાગ દ્વેષાદિક
અઢાર દોષ રહિત એહવા પુરૂષોનું કહે-
લું જે તત્વનું સ્વરૂપ-તેને વિષે આકાંક્ષા
રહિત એટલે પર વસ્તુની ઇચ્છા રહિત
અંગીકાર કરવાપણું એટલે રાગ દ્વેશના
જીતેલા પુરૂષના વચનને વિષે વિસ્વાસ
કરવો પણ રાગ દ્વેશના ભરેલા અને મોહ
માયાને વિષે પડેલા અને એકને સુખ કરે
અને એકને દુઃખ કરે એટલે પોતાની માન-
તા માને તેનાઉપર રાજી થાય અને ન માને
તેના ઉપર દ્વેશ કરે એહવા અને હાસ્ય
વિનોદને વિષે આશકત થએલા એહવા
જે દેવ એટલે તેમના સેવકોએ માનેલા

જે દેવ તેના વચનને વિષે વિસ્વાસ કરવો નહી-તે આસ્તિકપણું કહીએ એટલે કોઇક પ્રકારે તેનો ઓચ્છવ-મોહોચ્છવ તથા ચમત્કાર દેખીને પણ તેને વિષે ધર્મની કાંઇ પણ આસ્તા ન કરવી.

આસ્તિકપણા રૂપ જીવના ધર્મ વડે કરીને અપ્રત્યક્ષ એવું પણ સમકિત દેખાયછે એટલે જે પુરૂષને ઉપર કહેલી એહવી આસ્તિકતા વરતે છે તેથી એમ માલુમ પડેછે કે આ જીવને વિષે સમકિત છે અને તેથી વિપરીત પુરૂષને વિષે નાસ્તિકપણું છે એમ જણાય છે-એ કારણ માટે સમકિત દ્રષ્ટી પ્રાણીઓયે વીતરાગના કહેલા ધર્મને વિષે આસ્તા રાખવી એટલે વિસ્વાસ રાખવો અને આ નીચે

લખ્યા પ્રમાણે નિરંતર ભાવના કરવીઃ—

" જીનરાજનાં કહેલાં સર્વથા પ્રકારે પક્ષપાત રહિત પુરૂષોનાં કહેલાં જે વચન તે સત્ય છે એહવી રીતે શંકા રહિત એટલે વહેમ રહિત હું માનું છું " એ-હવી રીતનો જે શુભ પરિણામ પરમત-ના અભિલાષ રૂપ વીશુચીકા રોગે કરીને રહિત તે સમકિત કહીએ. એ પાંચમું લક્ષણ જાણવું.

આ ઉપર લખ્યાં ઉદ્દશમાદિક પાંચ સમકિતનાં લક્ષણ જાણવાં—એ લક્ષણો-એ કરીને પરને વિષે પરોક્ષ્યપણે રહેલું જે સમકિત તે ઓળખવામાં આવે છે અને એ લક્ષણને વિષે વરતતાં એવા જે પુરૂષો તેનેજ સમકિત કહીએ.

छ प्रकारनी जतना.

૧ પરતીર્થિંકાદિ વંદન=(દ્રવ્ય થકી તથા ભાવ થકી પરતીર્થિંકનો વંદન કરવું.) × × × × × × ×

દ્રવ્ય થકી પરતીર્થિંક તે પરિવ્રાજક-ભિક્ષુ-ભૌતિક--રૂદ્ર-વિશ્નુ-સુગતાદિક અન્ય દર્શનીના ગુરૂ-તથા તેમના દેવ તે બ્રહ્મા-વિશ્નુ-મહેશ્વર-શિવ-હર-હરિ--અંબાજી-બૌચરાજી-માહાકાળી-હજાર-માતા-ખેત્રપાળ-હનુમાન—ભૈરવાદિક-તેમને વંદન કરવું એટલે તેમની સ્તવના કરવી.

ભાવ થકી પરતીર્થિંક તે વીતરાગનાં કહેલાં સિદ્ધાંતની ઉલટી વાખ્યા કરનાર

એટલે ખોટા ખોટા અર્થ કરીને ખોટી ખોટી પ્રરૂપણાના કરનારા અને ભોળા લોકોની આગળ ભગવતીસૂત્રનું પ્રધાનપણું દેખાડીને એટલે આ ભગવતીસૂત્ર મોહોટું છે! તે સાંભળવાથી થોડા ભવમાં મોક્ષ થાય એવું કહી કેવળ એક ધન લેવાની લાલચે કરીને પોતે ગીતારથ બનીને તે ભગવતીસૂત્ર વાંચીને તે સૂત્ર ઉપર નાણું મુકાવીને પોતે ગ્રહણ કરનારા એહવા જૈનના વેષધારિ, જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર ગુણે કરીને રહિત-આરંભ-પરિગ્રહને વિષે મગ્ન-વિષય સુખના લાલચી જૈનના સાધુ નામ ધરાવી લોકોની પાસે સામૈયું કરાવનારા એટલે જ્યારે ગામથી આવે ત્યારે બાહાર વાડીમાં મુ-

કામ કરીને લોકોને સામા તેડાવી પછી ગામમાં પ્રવેશ કરનારા; વળી માથે છત્ર ધરાવનારા—આગળ ગ્રહસ્થ લોકને પ્રેરણા કરીને વાજાં વગડાવીને તેમાં ચાલનારા—હાથી ઘોડે ચઢનારા-મેના પાલખીએ બેસનારા-અને તેમાં ભોળા લોકોને ધર્મ મનાવનારા એહવા તથા જરીપટ્ટાના ભરેલા એહવા ચંદરવા-પૂંઠીયાંના બંધાવનારા-તથા ગૃહસ્થ લોકોયે પોતાની મેળે બાંધેલા અને તેની તળે બેસનારા અને વળી ઉપધાન વેહેવરાવીને તથા માળ પેહેરાવીને તે લોકો પાસેથી જ્ઞાનનું બાહાનું કરીને રૂપૈયાના લેનારા તથા ગ્રહસ્થ લોકોની પાસે લેવરાવનારા—તથા આગમના અજાણ સતા

મનાવા-પૂજાવાની ઇચ્છાયે કરીને નવ કલ્પિ વિહારનું નામ દેઇને ગામ ગામ ફરનારા એહવા જે લોકો તે ભાવ થકી પરતીર્થિક જાણવાઃકેમકે જિનરાજના શાસનનું નામ ધરાવીને તેમની આજ્ઞાથી બહાર વરતે છે-એ કારણ માટે તેમને વંદન કરવું નહી એટલે સ્તવના ન કરવી × × ભાવ થકી પરતીર્થિકના દેવ તે જેમણે નિશ્ચય થકી વીતરાગ દેવનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી તથા પોતાનું આત્મ સ્વરૂપ ઓળખ્યું નથી તથા નય-નિક્ષેપ-ચૌભંગી-સપ્તભંગીનું સ્વરૂપ સ્યાદ્વાદ રીતીયે સમઝ્યું નથી અને પોતે સાધુ એવું નામ ધરાવે છે તથા શ્રાવક નામ ધરાવે છે અને ગીતાર્થ થઇને લો-

કોને ઉપદેશ કરે છે એહવા જે લિંગધારી તથા તેમના શેવક લોક તથા દિગંબર લોક તથા બૌધલોક તથા બીજા અન્યદર્શની લોક-તેમણે ગ્રહણ કરેલી એટલે પોતાના દેવપણે સ્થાપન કરેલી એહવી અર્હંતની પ્રતીમાઓ એટલે સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોની સ્થાપન કરેલી એહવી જિનરાજની પ્રતીમાઓ તેને પોતે ગ્રહણ કરીને પોતાના દેવપણે માને છે તે ભાવ થકી પરતીર્થિંકના દેવ કહીએ-તો ઉપર લખેલા એહવા જિનરાજની આજ્ઞા રહિત કુશીલીઆ લોકોના સ્થાપન કરેલી જે પ્રતિમાઓ તેને પરતીર્થિંકના દેવ કહેવા એમાં શું આશ્ચર્ય છે ! !·! ! તેમને વંદન કરવું એટલે સ્તવનાં કરવી.

૨ નમસ્કરણં=(નમસ્કાર કરવો.) × × એટલે મસ્તકે કરીને નીચા નમીને વંદન કરવું.

ઉપર લખ્યાં બે વાંનાં સમકિતી જીવો-એ કરવા જોગ્ય નથી કેમકે તે કર્યે સતે તેમના ભક્ત લોકોને મિથ્યાત્વાદિકનું સ્થીરપણું થાય અને પોતાનું સમકિત હોય તે જાય એ કારણ માટે. આ વાખ્યા સમકિતના અભિલાષિ પુરૂષોએ મધ્ય-સ્થ દ્રષ્ટિએ કરીને ન્યાય માર્ગે અનુસરીને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઇને અથવા સિદ્ધાંતના શુદ્ધ પ્રરૂપક પુરૂષોનું સમિ-પપણું અંગીકાર કરીને સમજવી. પ્રવ-ચનસારોદ્ધારમાં વંદન તથા નમસ્કારનો અર્થ બીજી રીતે પણ કર્યો છે તે જોઇ લેવો.

૩ આલાપનં-(થોડું ભાષણ કરવું.)××

એટલે પૂર્વે કહ્યા એહવા બે પ્રકારના પરતીર્થિક લોકોયે પ્રથમ ન બોલાવેલો એહવો સતો સમકિત દ્રષ્ટી જીવ જે તેણે—તેમની સાથે આલાપન કરવું એટલે થોડું બોલવું એટલે તેમના બોલાવ્યા વિના પ્રથમ તેમની સાથે બોલવું એટલે વાત ચીત કરવી.

૪ સંલપનં=(વાર વાર બોલવું.) ××

એટલે ઉપર કહ્યા પરતીર્થિક લોકોની સાથે વાર વાર બોલવું-એ રીતે આલપન તથા સંલપન બેવાનાં સમકિતી પુરૂષોએ વરજવા જોગ્ય છે; કેમકે તેમની સાથે બોલે સતે તેમનો પરીચય થાય અને તે પરીચય થવા થકી તેમનો ખોટો

આચાર દેખવે કરીને તથા સાંભળવે કરીને કેટલાએક લોકોને મિથ્યાતનો ઉદય થાયછે તે કારણ માટે વરજવા જોગ્ય કહ્યાં—અને તેમણે પ્રથમ બોલાવે સતે તો સસંભ્રમપણે લોકાપવાદની બીકે કરીને કાંઈક બોલવું પડે છે, એટલે ધર્મનું વિઘન ટાળવાને અર્થે અપવાદે ઉપયોગ સહિત કોઈ અવસરે કોઈક કારણે બોલવું પડે.

૫ અશનાદિદાનં=(અશન-પાનાદિકનું આપવું.) × × × × × ×

એટલે તે ઉપર લખ્યા પરતીર્થિક લોકોને અશન-પાન-ખાદીમ-સ્વાદીમ-વસ્ત્ર પાત્રાદિક સમકિત દ્રષ્ટી પ્રાણીયે ધર્મબુદ્ધિયે કરીને આપવું નહી; કેમકે એહવા

લોકોને આપ્યે સતે પોતાનો તથા દેખ-
નારા એહવા બીજા લોકોનો તેમને વિષે
બહુ માનનો સદભાવ થાય અને તે થકી
મિથ્યાતની પ્રાપ્તી થાય એટલે તેમને
આહાર પાણી આપવે કરીને બહુ માન
કરવા પણું થાય અને બીજા દેખનારા
લોકો પણ એવું બોલે કે આ જાંણ પુ-
રૂષ થઇને આમનું બહુ માન કરે છે માટે
કોઈ મોહોટા પુરૂષ હશે; એમ બે પ્રકારે
મિથ્યાત્વ આવે એ કારણ માટે—ઈહાં
અનુકંપાનો નિષેધ નથી એટલે જે દીન-
દુખીયા-ગ્લાન- એહવા જે પરતીર્થિક લો-
કો તેને અશનાદિક અનુકંપાયે આપવું—
તેમાં જે ભાવ પરતીર્થિક લોકને વિષે
તો અનુકંપા કરવા જોગ્ય પણ નથી કે-

મકે વીતરાગના અવર્ણવાદના બોલનારા છે એ કારણુ માટે-પણ કોઇ ધર્મનું વીધન ટાળવાને આપવું પડે તો આપે પણ કાંઇ ધર્મ દયા લાવીને આપે નહી—પછી આગળ બહુશ્રૃત માહારાજ કહે તે ખરૂં.

૬ ગંધપુષ્પાદિ પ્રેષણં=(ધુપ-પુષ્પાદિકનું મોકલવું.) × × × × ×

એટલે તે પરતીર્થિક લોકોના દેવ તથા તેમણે અંગીકાર કરેલા જીનબીંબ તેમની પૂજા નીમિત્તે ધૂપ પ્રમુખ સુગંધી દ્રવ્ય તથા પુષ્પાદિક સમકિતદ્રષ્ટી પ્રાણીઓએ ન મોકલવાં-આદિ શબ્દ થકી તેમનું વિનય-વીયાવચ-જાત્રા સ્નાત્રાદિક ન કરવું કેમકે તે કરે સતે લોકોનું મિથ્યાત્વ સ્થીર થાય એ કારણ માટે.

એ ઉપર લખેલી પરતીર્થિકાદિવંદન-વર્જન પ્રમુખ છ જતનાયે કરીને સમકિત-ની જતના કરતો સતો ભવ્ય પ્રાણી ભોજરાજાના પુરોહીત ધનપાળની પેઠે સમકિત પ્રતે ઓલંઘન ન કરે. એ કારણ માટે સમકિતના અભિલાષી પુરૂષોયે આ છ પ્રકારની જતના કરવા જોગ્ય છે.

छ प्रकारना आगार.

૧ રાજાભિયોગ=(પોતાની ઇચ્છા વિ-ના રાજાની પ્રેરણા.)

એટલે સમકિતવંત પ્રાણીને સિદ્ધાંતને વિષે જે કારજ નિષેધ કર્યું છે તે કારજ રાજાના આગ્રહરૂપ કારણવશ થકી ઇચ્છા વિના એટલે પોતાના અભિલાષ વિના દ્રવ્ય થકી ભવ્ય પ્રાણી આચરતો સતો

પણ કોશા વેશ્યાદિકની પેઠમ સમકિતા-
દિક ધર્મ પ્રતે ન નાશ કરે; કેમકે રાજાના
હુકમથી જો તે કારજ ન કરેતો ધર્મને
વિષે બહુ વિઘન આવે. તે વિઘન ટા-
ળવાને અર્થે પોતાના મનની ઇચ્છા
વિના પણ સમકિતી પ્રાણીને તે કારજ
કરવું પડે છે પણ પોતાના ચિત્તને વિષે
એવું વિચારે છે કે જો મેં ચારિત્ર અં-
ગીકાર કર્યું હોતતો આ કામ માહારે
ન કરવું પડત. પણ શું કરૂં લાચાર છું—
રાજાની વસ્તીમાં રહ્યો છું તેથી કરવું
પડે છે- એવી રીતે ચિત્તને વિષે દાઝ
રાખવાથી સમકિતનો નાશ થતો નથી
અને જો નિશુકપણે કરીને અંતરપ્રીતી
લાવીને તે કરે તોં સમકિતનો નાશ થાય.

એ કારણ માટે કોઇક અવસરે એહવા મોહોટા ધાડતર કારણથી નિષેધ કરેલું કારજ કરવું પડે તો આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ઉપયોગ રાખવો. આવી રીતે આ નીચેના પાંચે બોલને વિષે વિચાર રાખવો.

૨ ગણાભિયોગ=(સ્વજનાદિકનો આ-ગ્રહ.) × × × × × × × ×

એટલે પોતાના કુટુંબી લોકોના સમુ-દાયની પ્રેરણાયે કરીને એટલે તેમના બળાત્કારે કરીને સમકિતવંત પ્રાણીને જે કરવા જોગ્ય ન હોય તે કામ દ્રવ્ય થકી એટલે પોતાના ભાવ વિના એક ઉપરથી ચેષ્ટામાત્ર કરતો સતો પણ ભ-લી દ્રષ્ટીવંત પ્રાણી વિશ્નૂકુમારાદિકની.

પઠમ સમકિતાદિક ધર્મ પ્રતે ન ઓલંઘન કરે; કેમકે સર્વ કુટુંબી લોક મિથ્યાદ્રષ્ટી છે અને તે કારજ તે સર્વ લોકોયે માનેલું છે-તે કારજ પોતાની પાસે તે સર્વ લોક મળીને કરાવે અને જો તે હઠ જોગે ન કરે તો કોઇ વખત ભાવીભાવના જોગ-થી કાંઇ બની ગયું તો તે લોક એવું કહેવા લાગે કે આ અમારૂં ફલાણું કહે-લું ન કર્યું તેથી આમ થયું—એમ બોલી-ને ધર્મની નિંદા કરવા લાગે અને તે સાં-ભળીને પોતાને રાગ દ્વેશની પરીણુતી જાગે એ કારણ માટે જેમ ભાવ સમકિ-તનો નાશ ન થાય તેવા ઉપયોગ સહીત ચેષ્ટામાત્ર કરી લેવું.

૩ બળાભિયોગ=(બળવંત પુરૂષનો

હઠ પ્રયોગ.) × × × × × ×

એટલે બળવંત પુરૂષના હઠજોગે કરીને ધર્મનુ વીઘન ટાળવાને અર્થે જે કાંઇ કરવું પડે તે પ્રતે કરતો સતો સમકિત પ્રતે ન ઓલંઘન કરે.

૪સુરાભિયોગ=(દેવતાદીકનોહઠજોગ)×

એટલે કુળ દેવતાદીકના હઠ જોગે કરીને આગ્રહવડે કરીને સમકીતની રક્ષાને અર્થે ઉપરથી કાંઇ કરવું પડે-તે કરતો સતો સમકીત પ્રતે ન નાશ કરે.

૫ કાંતારવતી=(અરણ્યને વિષે નિરવાહ કરવો.) × × × × × ×

કાંતાર એટલે ઝાડ પાણી રહીત મોહોટું વન-તેને વિશે પોતાની આજીવીકાનો નીરવાહ કરવો અથવા કાંતાર એટલે પી-

ડા કેમકે તે અટવી પીડાનુંજ કારણ છે તે માટે તે પીડાજ કહીયે. તે પીડાયે કરીને આજીવીકાનું ચલાવવું એટલે કષ્ટે કરીને નીરવાહ કરવો. તે નીરવાહ કરવાને અર્થે સમકીતવંત પ્રાણીને કાંઇક અનુચીત કારજ કરવું પડે તો અભિલાષ વિના, લોક દેખવા રૂપ, તે કારજ કરતો સતો સમકીત પ્રતે નાશ ન કરે; કેમકે આજી-વીકાનો નિરવાહ થયા વિના ધર્મને વિષે મોટા વીઘનનું કારણ છે, એ હેતુ માટે.

૬ ગુરૂનિગ્રહ=(ગુરૂનો પરાભવ.) ×

એટલે માતા-પીતા-કળાચાર્ય તથા વૃદ્ધ તથા ધર્મ ઉપદેશના દાતાર એ સર્વે ગુરૂવર્ગ કહીયે. તેમનો નીગ્રહ થયે સતે એટલે તેમનો પરાભવ થયે સતે તેમને

છોડવવાને અર્થે કોઇક અકારજ કરવું પડે તો સમકીત જાય નહી કેમકે તેમને ન છોડાવે તો ધર્મની હીલનાનીંદા થાયઃઅને નીંદા ટાળવાનો ઉપયોગ છે. એ હેતુ માટે.

આ છ ઉપર લખેલા આગાર શ્રી જિનશાસનને વિષે અપવાદ રૂપ છે એટલે છીંડીરૂપ છે.આ સર્વ બોલનું તાત્પર્ય એ છે કે અંગીકાર કર્યું છે સમકીત તે જેણે-એવો જે પ્રાણી તેને સિદ્ધાંતને વિષે પરતીર્થિકવંદનાદિક નીષેધ કર્યું છે; તે રાજાભિયોગાદીક છ કારણે કરીને ભકતી રહીત દ્રવ્ય થકી આચરતો સતો પણ સમકિતદ્રષ્ટી પ્રાણી સમકિત પ્રતે ન હારે; વળી આ ઉપર લખ્યા છ આગાર અલ્પ સ-

ત્વવંત પ્રાણીને આશ્રીને કહ્યાછે એટલે જેને સ્થિરતા ન રહેતી હોય અને પોતાનું પ્રાક્રમ પણ તેવું ન હોય અને તે કામ ન કરવાથી સમુળગા ધર્મથી પડીજવાપણું થતું હોય એવા પ્રાણીઓને આશ્રીને આ છ છીંડી કહી છે પણ મહા સત્વવંત એટલે મહા પ્રાક્રમી પુરૂષોને આશ્રીને છીંડી નથી કહીઃકેમકે માહા પ્રાક્રમી પુરૂષો દેવતાના ચળાવ્યા પણ ચળતા નથી અને પોતાના સ્વરૂપને વિષે સ્થીરપણે વરતે છે, એ કારણ માટે.

વળી શાસ્ત્રને વિષે કહ્યું છે કે રાજાદિક જે તેમણે માહા પ્રાક્રમી પુરૂષો, શુદ્ધ ધર્મથી ચળાવવા માંડયા સતા પણ નથી ચળતા અને અલ્પસત્વવંત પ્રાણીઓને

કદાચીત ચળવાપણાનો ભાવ થયે સતે આ ઉપર લખ્યા છ આગારે કરીને પ્રતીજ્ઞાનો ભંગ ન થાય કેમકે તે આગાર સેવીને સદ્ગુરૂની પાસે તેનું પ્રાયશ્ચીત અંગીકાર કરે છે એ કારણ માટે.

छ प्रकारनी भावना.

૧ ઇદં સમ્યકત્વં ધર્મસ્ય મૂલં=[આ સમકિત ધર્મરૂપી વૃક્ષનું મૂળ છે.] × ×

એટલે આ સમકિત-પાંચ અણુવૃત-ત્રણ ગુણવૃત અને ચ્યાર શિક્ષાવૃત; એ બાર વૃત રૂપ તથા પંચ મહાવૃત રૂપ દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે ચારિત્ર ધર્મનું મૂળ એટલે કારણ તીર્થંકર-ગણધરાદિકે કહ્યું છે. જેમ મૂળ રહિત વૃક્ષ પ્રચંડ વાયુએ કંપાયમાન થયું સતું તત્કાળ નીચું પડે તેમ ધર્મ-

રૂપી વૃક્ષ પણ અતિશેં દ્રઢ સમકિત રૂપ
મૂળ રહિત સતું કુતીર્થિકના મત રૂપ વા-
યુએ કરીને ડોલાયમાન થયું સતુ સ્થીર-
પણા પ્રતે ન પામે. એ કારણ માટે સમ-
કિતને ધર્મનું મૂળ કહ્યું છે તે સમકિત
રૂપ મૂળ પ્રથમથીજ પ્રાપ્ત થયા વિના
એટલે પ્રથમથીજ સમકિતરૂપ મૂળ આ-
વ્યા વિના એટલે ઉપર લખ્યા સમકિતના
ગુણ આવ્યા વિના જે મતિયે કરીને આં-
ધળા–અહંકારના ભરેલા સતા જે જે કિ-
રિયા કરે છે તે સર્વ જુઠો ધંધ છે એટલે
તે સર્વ ક્રિયા ફોગટ છે; કેમકે મોક્ષના સુ-
ખને આપનારી નથી એ કારણ માટે: તેથી
આત્માર્થિ પુરૂષોએ પ્રથમથીજ કોઈ ગી-
તાર્થ માહારાજ શુદ્ધપ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે

પોતાને વિષે સમકિત ગુણ લાવવાનો ઉધમ કરવો પણ પ્રથમથી જુડી ક્રિયાનો આડંબર કરવા જોગ્ય નથી. વળી બીજા શાસ્ત્રોને વિષે કહ્યું છે કેઃ—

૧ ચેતન ત્યેં પરચ્યો નહી-કયા હુઆ વૃતધાર, સાલ વિહુણા ખેતમાં-વૃથા બણાઇ વાડ.

૨ અંતરગત જાણ્યા વિના-જેપહેરે મુની વેષ, શુદ્ધ ક્રિયા તસ નવી હોય-એમ જાણો તે કિલેશ.

અર્થઃ—સમકિત વિના અંતરગતની માલુમ પડે નહી અને અંતરગત જાણ્યા વિના જે મુનીનો વેષ પહેરે છે અથવા શ્રાવકપણું અંગીકાર કરેછે તેને શુદ્ધ ક્રિયા ન હોય એટલે અહંકારાદિક વિના તેના-

થી ક્રિયા બની શકે નહી એટલે જે જે કરણી કરે તેમાં તેને અહંકાર આવ્યા વિના રહેજ નહી. એ કારણ માટે તેની સર્વ કરણી ક્લેશરૂપ જાણવી, એમ સિદ્ધાંતકાર ઠામ ઠામ બોલેછે.

૨ ઈદંધર્મસ્યદ્વારમ્=(આ સમકિત, ધર્મરૂપી નગરનું દ્વારછે.)

એટલે જેમ કોઇ મોટું નગર હોય અને તે ચ્યારે બાજુ કોટ—કિલ્લાયે વિંટેલું હોય પણ તેમાં પેસવા નિકળવાનો દરવાજો ન હોય તે નગર નહી કહેવાય; તેમ ધર્મરૂપી મોટું નગરછે અને જો સમકિત રૂપી દ્વાર નથી તો તે પ્રવેશ થઇ શકતો નથી—માટે સમકિતને ધર્મરૂપી નગરનું દ્વાર કહ્યું છે. એ બીજી ભાવના જાણવી.

૩ ઇદંધર્મપ્રતિષ્ઠાનમ્=(આ સમકિત, ધર્મરૂપિ દેવમંદીરનો મૂળ પાયો છે)×× એટલે પાંણી નિકળતા સુધી પૃથ્વી ખોદીને તેમાં અતિ દ્રઢ પાયો પૂરીને તે ઉપર દેવપ્રાસાદ કરચો હોય તો તે અતિદ્રઢ કહેવાય તેમ ધર્મરૂપિ દેવપ્રાસાદ પણ સમકિતરૂપિ અતિદ્રઢ પાયો પુર્યો હોય તો નિશ્ચળ રહે નહિતો નાશ પાંમે માટે સમકિતને ધર્મ પ્રાસાદનો મૂળ પાયો કહ્યોછેઃ કેમકે ખોટે પાયે કરીને મોટું મંડાણ કરવું તે શોભે નહી. એ કારણ માટે સમકિતને વિષે ચિત્તને થોભાવવું એટલે જોડવું ઉચીત છે. એ ત્રીજી ભાવના જાણવી.

૪ ઇદંધર્માધારમ્=(આ સમકિત, ધર્મને રહેવાનો આધાર કહ્યો છે.) × × ×

એટલે જે આ જગત ભૂતળરૂપિ આધાર વિના નિરાલંબનપણે એટલે આશ્રય વિના રહિ શકતું નથી તેમ ધર્મરૂપિ જગત પણ સમકિતરૂપિ આધાર વિના રહી શકતું નથી માટે સમકિત, ધર્મરૂપિ જગતને રહેવાનો આધાર કહ્યોછે.

૫ ઇદંધર્મસ્યભાજનમ્=[આ સમકિત, ધર્મનું ભાજન છે એટલે પાત્ર છે.] × ×

જેમ દુધ પ્રમુખ વસ્તુ જે તે કુંડુ આદિક પાત્ર વિના રહિ શકતું નથી તેમ ધર્મ રૂપિ વસ્તુ પણ સમકિતરૂપિ ભાજન વિના નાશ પામે છે માટે સમકિતને ધર્મનું ભાજન કહ્યુંછે.

૬ ઇદંધર્મસ્યનિધિઃ =[આ સમકિત, ધર્મનો નિધિ છે]

એટલે જેમ પ્રધાન નિધિ વિના મોટા મુલ્યનાં મણિ તથા મોતી તથા સુવર્ણ ઇત્યાદિ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત ન થાય તેમ સમકિતરૂપિ મોટા નિધિની પ્રાપ્તિ થયા વિના જેની ઉપમા નથી એહવા સુખની શ્રેણી તેને આપનાર એહવો ચારિત્ર ધર્મ પણ મળે નહિ માટે સમકિતને નિધિસમાન કહ્યું છે.

એ પ્રકારની છ ભાવનાયે કરીને સહિત એહવું સમકિત જે તે તત્કાલ અતિશેં શ્રેષ્ટ એહવું મોક્ષ સુખને સાધે છે.

छ प्रकारनां स्थान.

૧ અસ્ત્યેવજીવઃ=[જીવ છેજ.] × ×

એટલે પ્રાંણી પ્રાંણી પ્રતે પોતાના સંવેદનરૂપ પ્રમાણના સિદ્ધપંણે કરીને ચૈ-

તન્યનું વર્તવાપણું છેજ એટલે પોતાના જાણપણા રૂપ પ્રમાણે કરીને ચૈતન્યનું સિદ્ધપણું છેજ-તે દેખાડે છે. આ ચૈતન્ય ભૂતનો ધર્મ નથી એટલે પૃથ્વિ-જળ-તેજ-વાયુ-આકાશરૂપ પાંચ ભૂતનો સ્વભાવ નથી. કેટલાએક નાસ્તિકમતી પાંચ ભૂતનો સ્વભાવ માને છે પણ તે ચૈતન્ય પાંચ ભૂતથી જુદું છે. તે પાંચ ભૂતનો ધર્મ કહે સતે તે ચૈતન્યનો સર્વત્ર સદાકાળ ઉપલબ્ધીનો પ્રસંગ થાય એ હેતુ માટે એટલે ભૂત ભૂતને વિષે નિરંતર ચૈતન્યની પ્રાપ્તી આવે-પૃથ્વીના કઠીણપણાની પઠમ એટલે જેમ પૃથ્વીનું કઠીણપણું સર્વ પૃથ્વીને વિષે વ્યાપી રહ્યુંછે અને તે ચૈતન્ય સર્વ ભૂતને વિષે

નિરંતર દેખાતું નથી. જેમ પાષાણાદિ-
કને વિષે અથવા મૃત કલેવરને વિષે
દેખાતું નથી તેમ જો સર્વ ભૂતમાં ચૈતન્ય
હોત તો અજીવ પદાર્થને વિષે અથવા
મૃત કલેવરને વિષે પણ ચૈતન્ય જોઇએ;
તે તો દેખાતું નથી માટે ભૂતનો ધર્મ
શી રીતે કહેવાય? વળી કેટલાએક લોક
એવું બોલે છે કે આ ચૈતન્ય પાંચ ભૂતનું
કારજ છે, પણ તેમ નથી કેમકે અત્યંત
વિલક્ષણપણું છે એ કારણ માટે. કારજ
કારણના અભાવની અનુપપત્તી છે એ-
ટલે અઘટીતપણું છે એટલે પાંચ ભૂત
કારણ અને તેથી ઉત્પન્ન થયું જે ચૈતન્ય
તે કારજ એમ જે માને છે તે ખોટું છે
કેમકે પાંચ ભૂતતો પ્રત્યક્ષ કાઠીન્યાદી.
સ્વભાવવાળા દેખાય છે એટલે પાંચ

ભૂતને વિષે તો પ્રત્યક્ષપણે કઠીણપણું દેખાય છે અને ચૈતન્ય તો તે થકી વી-લક્ષણ છે એટલે જુદા લક્ષણવાળો છેઃ એ કારણ માટે એ બેનો કાર્યકારણભાવ શી રીતે થાય? એ હેતુ માટે ચૈતન્ય પાંચ ભૂતનો ધર્મ પણ નથી અને તેમનું કારજ પણ નથી એટલે પાંચ ભૂતનો ધર્મ પણ ન કહેવાય તેમ કારજ પણ ન કહેવાય એ કારણ માટે સર્વ પ્રાંણી પ્રાંણી પ્રતે પો-તાના જ્ઞાનરૂપ પ્રમાણ વડે કરીને ચૈતન્ય સિદ્ધ થયું અને જેને આવું ચૈતન્ય છે તે જીવ કહીએ. એ કારણ માટે જીવ છેજ એમ નકી ઠર્યું-અને જો જીવ ન હોય તો ગતા-ગત ભાગ ભ્રાવ ભાષા-કાર્ય તથા કારણ ઇત્યાદિક વિષયનો અનુભવ કરવો -પાંચ ઇંદ્રીયોનો નિગ્રહ કરવો-મન વચ-

મ કાયાના જોગનું વ્યાપારવું તથા સુખ દુખનો અનુભવ કરવો ઇત્યાદિક ચેષ્ટા કરનારો કોણ છે ? એ ચેષ્ટા ચૈતન્ય શક્તિથીજ થાયછે—જો ચૈતન્ય ન હોય તો કાંઇ ખબર પડે નહીઃ જેમ સુતાર લાકડા વીગરેને ઘડેછે તો તે અજીવ છે તેથી તેને કાંઇ ખબર પડતી નથી તથા મૃત કલેવરને બાળેછે તો તે કાંઇ જાણતું નથી એ કારણ માટે એ ચેષ્ટા ચૈતન્ય શક્તિથીજ થાયછે અને ચેતના લક્ષણવાળો જે હોય તેજ જીવ જાણવો. જ્યારે શરીરમાંથી ચેતના નિકળી જાયછે ત્યારે ચેષ્ટા દેખવામાં આવતી નથી અને તે અવસરે તે અજીવ કહેવાય છે. એ કારણ માટે ચેતના લક્ષણવાળો જીવ સદાકાળ શાસ્વતો વરતે છે અને ખીર નીરની

પઠમ પુદગળની સાથે મિશ્રીત થઇને રહેલો છે પણ વસ્તુ ગતે તેથી ન્યારો છે-જ્યારે અનુભવ જ્ઞાનરૂપ હંસની ચાંચ લાગશે ત્યારે તેની સાથે વળગેલો રહેશે નહી-પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ જેવો છે તેવો પ્રગટ કરીને રહેશે. આ કહેવે કરીને નાસ્તીકનો મત નાશ કર્યો. આ વાતની ચર્ચા ઘણી છે માટે બીજા શાસ્ત્રોથી જોઈ લેવું-એ પ્રથમ સ્થાન જાણવું.

૨ સચનિત્યઃ=(તે જીવ નીત્ય છે.) ×

એટલે તે જીવ ઉત્પત્તી વિનાષે કરીને રહિત છે કેમકે તે જીવને ઉત્પન્ન કરનાર કારણનો અભાવ છે એ હેતુ માટે. સર્વ-થા પ્રકારે જીવના વિનાશનું અજોગ્યપણું છે અને તેનું અનિત્યપણું કહે સતે તો જીવને બંધ મોક્ષાદિકનું એક અધીકર-

ણુપણું નહી થાય એટલે જે જીવ કર્મનો બંધ કરે છે તેજ જીવ કર્મને છોડે છે એમ નહી બનેઃતે દેખાડે છે-જો આત્મા નીત્ય ન માંનીયે તો પૂર્વાપર ક્ષણને વિષે તુટવાપણું અને સંધાવાપણું થાય એ-ટલે પ્રથમ ક્ષણમાં આત્મા જુદો હતો અને બીજા ક્ષણમાં આત્મા જુદો થયો એવી રીતે થાય અને એમ માન્યે સતે કર્મનો બંધ અન્ય આત્માને અને મોક્ષ પણ અન્ય આત્માને થાય-એમ ક્ષુધા બીજા આત્માને લાગે અને તૃપ્તી બીજા આત્માની થાય-એમ અનુભવ બીજો કરે અને સંભારે બીજો-એમ ઔષધ બીજો કરે અને રોગ રહિત બીજો અને રોગ રહિત બીજો થાય-એમ તપનો ક્લેષ બીજો કરે અને સ્વર્ગનું સુખ બી-

જો ભોગવે-એમ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ બીજો કરે અને તેનો અર્થ બીજો પાંમે-એમ ઘણા બાધક આવેછે માટે એ વાત ઘટ-તી નથી.કેમકે અતિપ્રસંગ આવેછે એ હેતુ માટે એટલે કોઇ વાતનો નિરધાર રહેતો નથી-કર્ત્તા ભોકતા જુદા જુદા થાયછે એ હેતુ માટે. કેટલાએક બૌધમતી લોક આ-ત્માને અનિત્ય માને છે એટલે ક્ષણે ક્ષણે જુદો માને છે-તે બીચારા નયના અજાણ સતા પૂર્વાપર વીરોધ સમજી શક્તા નથી. જો આત્માને ક્ષણે ક્ષણે જુદો માનીએતો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે બાધક આવે છે અને લેનાર દેનાર પણ જુદા ઠરે છે તો પછી વ્યવહાર શી રીતે ચાલી શકશે ? એ વાતનો વિચાર ઘંણો છે પણ ઇહાં કેટલો એક લખીયે;માટે સર્વસાર એજ જાણવો

કે દ્રવ્યાર્થિક નયમતે કરીને આત્મા સ-
દાકાળ શાસ્વતો છે-નીત્ય છે-અવિનાશી
છે-અલેપ છે-અજર અમરછે અને પર્યા-
યાર્થિક નયમતે કરીને ક્ષણે ક્ષણે ઉપયો-
ગનું પલટાવાપણું થાયછે; જેમ પ્રથમ ક્ષ-
ણમાં વિદ્યમાન ઘટનો ઉપયોગ હતો તે
ઘટ જયારે લેઇ ગયા ત્યારે ઘટના નાસ્તી-
પણાનો ઉપયોગ થયો; એમ ઉપયોગ પ-
લટાય છે પણ આત્મ દ્રવ્ય કદી પલટા-
યજ નહી-માટે આત્મા નીત્યછે એમ સી-
દ્ધ થયું-આ કહેવે કરીને બૌધમતીના સી-
દ્ધાંતરૂપ અંધારાનો નાશ કર્યો. એ બી-
જું સ્થાનક જાણવું.

૩ સચકર્મણાંકર્ત્તાં=(તે જીવ કર્મનો ક-
ર્ત્તા છે.) × × × × × × ×

એટલે તે જીવ મિથ્યાત્વ-અવિરતી-ક-

ષાય-જોગ આદિક બંધ-હેતુએ કરીને એટલે કર્મબંધનનાં કારણ વડે કરીને તે તે કર્મ પ્રતેં કરે છે એટલે જ્ઞાનાવર્ણાદિ આ- ઠ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. જો એમ ન કહી- યે તો પ્રાંણી પ્રાંણી પ્રતે પ્રસીદ્ધ નાના પ્રકારના સુખ દુખનું ભોગવવું ઘટે ન- હી-તે દેખાડે છેઃ—લોકને વિષે જીવ નાઃ- ના પ્રકારનાં સુખ અથવા દુઃખ અનુભ- વેછે એટલે ભોગવેછે; તે સુખ દુખનું ભોગવવું, હેતુ વિના હોય નહી એટલે કારણ વિના નજ હોય-એ કારણ માટે આ સુખ દુખ ભોગવવાનું કારણ પોતા- નું કરેલું કર્મજ છે પણ બીજું કાંઈ ન- થી. એ કારણ માટે કર્મનો કર્ત્તા જીવછે એમ સિદ્ધ થયું. ઇહાં કોઇ એવું બોલે- છે કે જીવતો આકાશની પઠમ નીર્લેપ છે-

એનેતો કાંઇ કર્મ વળગતું નથી માટે તે-
ને કર્મનો કર્ત્તા શી રીતે કહીયે? તેને ઉ-
ત્તર જે, પ્રશ્નતો ઠીકછે પણ આ જીવ વ્ય-
વહાર નયે કરીને કર્મનો કર્ત્તા જાંણવો
અને નીશ્ચયનયે કરીને જ્ઞાનાદિક ગુણ-
નો કર્ત્તા છે. એ કારણ માટે નીશ્ચયનય
થકીતો નીર્લેપછે પણ વ્યવહાર થકી ક-
ર્મે કરીને લેપાયેલો છે. આ વારતા કહે-
વે કરીને કેવળ એક નીશ્ચયનયને માન-
નાર કાપીલ મત દૂર કર્યો. ઇહાં કોઇક
એવો તર્ક કરેછે કે જીવતો નિરંતર સુખ-
નો અભિલાષી છે-કોઇ દાહાડો પણ દુઃ-
ખનો અભિલાષ નથી કરતો-ત્યારે જો
આ આત્મા પોતેજ કર્મનો કર્ત્તાછે તો
દુઃખરૂપ ફળનાં આપનારં એવાં કર્મ કેમ
કરેછે-જાણી જોઇને તે કુવામાં કોણ પડે?

તેને ઉત્તર જે, જેમ કોઇક રોગી પુરૂષ રોગને નાશ કરવાને ઇચ્છતો સતો અને રોગે કરીને પરાભવ પામ્યો સતો અપથ્ય ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયું એહવું આગામી કાળને વિષે કષ્ટ પ્રતે જાંણતો સતો પણ અપથ્ય ક્રિયા પ્રતે સેવેછે એટલે રોગી પુરૂષ એમ જાણેછે કે તેલ-આંબલી-મરચાં ખાવા થકી રોગની વૃદ્ધી થાયછે અને વૈદ પણ તેમજ કહેછે તોયપણ રોગે કરીને અકળાયો સતો છાંનો છાંનો તે ખટાઇ તેલ વીગરે ખાયછે અને વળી એવું બોલેછે કે થોડુંશું ખાવાથી શું થશે? એવું બોલીને અપથ્ય કરેછે તેમ આ જીવ પણ મિથ્યાત્વાદિકે કરીને પરાભવ પામ્યો સતો અને કોઇક પ્રકારે તેના ફળને જાણતો સતો પણ દુખ ફળને

આપનારાં એવાં કર્મ પ્રતે કરેછે એ કારણ માટે કર્મનો કર્ત્તા જીવ કહેવો તેમાં કાંઇ દોષ નથી. એ ત્રીજું સ્થાનક જાણવું.

૪ સચભોક્તા=(તે જીવ પોતાનું કરેલું કર્મ પ્રતે ભોગવેછે.) × × × એટલે તે જીવ પોતાનું કરેલું શુભાશુભ કર્મ પ્રતે ભોગવેછે એટલે પોતાની મેળેજ ભોગવેછે. અનુભવ-લોક અને આગમરૂપ પ્રમાણ થકી તેમજ ઘટેછે એ હેતુ માટે-તે કહેછે-જો પોતાનાં કરેલાં કર્મ ફળનો ભોગવનારો જીવ ન કહીયે તો સુખ દુખના અનુભવનું કારણ એવાં સાતાવેદની તથા અસાતાવેદની કર્મનો ઉપભોગ ન હોય અને તેમ-સતે જીવને સીદ્ધ અને આકાશની પંઠમ એટલે કર્મ સહિત જીવને સીદ્ધ તથા આકાશની

પડમ સુખ દુઃખનો અનુભવ પણ ન હોય એટલે સુખ દુઃખનું ભોગવવું પણ ન હોય અને સુખ દુઃખનું અનુભવવું તો સર્વ પ્રાણી માત્રને લાગી રહ્યું છે અને પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પોતાના જાણવારૂપ પ્રમાણે કરીને સીદ્ધ છે-તે કારણ માટે સુખ દુઃખના ભોગવવારૂપ પ્રમાણ થકી જીવને પોતાનાં કરેલાં કર્મફળનું ભોગવવાપણું નીષ્પન થયું તથા લોકને વિષે પણ આ જીવ બહુધાયે કરીને કર્મનો ભોકતા સીદ્ધ છે-જે કારણ માટે કોઇક પુરૂષને સુખી દેખીને લોકો એવું બોલેછે કે આ પુન્યવંત જીવછે જે આવું સુખ ભોગવેછે તથા જૈનઆગમને વિષે તથા બીજા લોકોનાં શાસ્ત્રોને વિષે પણ જીવ કર્મનો ભોકતા છે. એવી રીતે સિદ્ધ કરેલું છેઃ—

જૈનઆગમમાં તો એવું કહ્યું છે કે જીવ પ્રાયે સર્વ પ્રદેશપણે કરીને કર્મ ભોગવે છે અને વળી અન્ય શાસ્ત્રોને વિષે પણ એવું કહ્યું છે કેઃ—

નાભોક્તં ક્ષીયતે કર્મ-
કલ્પકોટિ શતૈરપિ-
અવશ્ય મેવ ભોક્તવ્યં-
કૃતઃકર્મ શુભાશુભં-

ઇત્યાદિક વચન કહેલું છે. એ પ્રકારે આ જીવ પોતાનાં કરેલાં કર્મનો ભોગવનારો પોતેજછે એ સીદ્ધ થયું. ઇહાં કેટલાએક કર્તાવાદી લોકો કુજુક્તીયે કરીને એવું કહેછે કે કર્મનું ફળ ભોગવાવનારો કોઇક પુરૂષ છે. તે પુરૂષ પણ મોહોટો ઇશ્વર છે કેમકે આ સર્વ જગતની શ્રૃષ્ટીનો કરનાર ઇશ્વર છે અને તેમનાં સુખ દુઃખ

પણ તે પોતેજ ભોગવાવે છે-એમ કહીને જગતનો કર્ત્તા ઇશ્વર છે એમ સ્થાપન કરેછે. પ્રથમ જેવી રીતે તે સ્થાપન કરેછે તે દેખાડીને તેનું કર્ત્તાપણું દૂર કરવાને અર્થે તેના મતનો બાધક દેખાડીને કર્મનો ભોકતા આત્મા છે એવું સીદ્ધાંત ન્યાયે કરીને ઠરાવતા સતા આગળ "જગત કર્તૃ નિરાસ"માં તેનો વિસ્તાર કર્યો છે તે જોઇ લેવો.

૫ અસ્તિચતસ્યનિર્વાણં=(તે જીવને નિર્વાણ એટલે મોક્ષ છે.) × × × ×

એટલે આ વિદ્યમાન જીવને રાગ-દ્વેષ-મદ-મોહ-જન્મ—જરા—મરણ રોગાદિક દુઃખના ક્ષયરૂપ અવસ્થા વિષેષ મોક્ષ, તે આ જીવને છે એટલે રાગ દ્વૈષાદિક દુખ થકી સર્વથા પ્રકારે મૂકાવું આ જીવને છે;

પણ આ જીવનો સર્વથા નાશ નથી-આવું કહેવે કરીને દિપકના (દીવાના) નિર્વાણ તુલ્ય અભાવરૂપ નિર્વાણ છે-ઇત્યાદિક અસદ્દભૂત પ્રતે જણાવતા એહવા સૌગત વિષેશનો મત નાશ કર્યો. તે દેખાડે છે— તે સૌગત આ જીવનો દીપકની પઠમ સર્વથા પ્રકારે નાશ માને છે અને તેનેજ નિર્વાણ કહેછે-તે અજુકતછે કેમકે દિક્ષા ગ્રહણાદિકના પ્રયાસનું નિષ્ફળપણું થાય એ હેતુ માટે એટલે જો દીપકની પઠમ જીવનો સર્વથા પ્રકારે નાશ હોય તો દિક્ષા ગ્રહણ કરીને તપાદિક કરવાનું શું કામ અને દીપકના દ્રષ્ટાંતનું પણ અસીદ્ધપણું છે કેમકે દીપકના અગ્નીનો સર્વથા પ્રકારે વિનાશ નથી-એ કારણ માટે; અને તથા પ્રકારના પુદગળ પરીણામનું વિચીત્રપ-

ણું છે એ હેતુ માટે તે કહેછેઃ-તે દીપકના અગ્નીના પુદ્દગળ પોતાનું ઉદ્યોતપણું ત્યાગ કરીને તામસરૂપપણા પ્રતે પામેછે એટલે દીવો હોલાયે સતે તત્કાળજ તે પુદ્દગળ અંધકારરૂપપણા પ્રતે પામેછે અને કેટલાએક કાળ સુધી અંધકારરૂપ પુદ્દગળનો વિકાર દેખવામાં આવેછે અને તે વિકાર ઘણા કાળ સુધી રહેતો નથી કેમકે સુક્ષમ-અતિશેં સુક્ષ્મ પરીણામનું સદ્દભાવપણું છે એ હેતુ માટે—અંજન રજની પઠમ એટલે તે અંધારાના પુદ્દગળ નો વિકાર એટલે ધુમાડો થોડેથોડે અંજન રજની પઠમ પરિણામપણા પ્રતે પામેછે એટલે બીજા પુદ્દગળોની સાથે મળી જાયછેઃ જેમ આંખમાં ઘાલેલું અંજન, તેની કાળાશ, પવને કરીને ઉડી જાયછે તે પણ

પરિણામના સુક્ષમપણા થકી દેખવામાં આવતી નથી પણ તેનું અસતપણું થતું નથી -તે કારણ માટે જેમ પૂર્વે કહ્યું એ પ્રકારે અન્ય પરિણામ પ્રતે પામ્યો એહવો જે દીવો તે નિર્વાણ કહીયે-તેમ જીવ પણ કર્મ રહીત કેવળ અમૂર્ત જીવ સ્વરૂપ-લક્ષણરૂપ પરિણામ પ્રતે પામ્યો સતો નિર્વાણ કહીયે. એ કારણ માટે દુખાદિકના ક્ષયરૂપ અવસ્થા, સત્ય એહવો જે આ જીવ તેની છે અને તે નિર્વાણ કહીયે-એમ સીદ્ધ થયું. જો જીવનો સર્વથા પ્રકારે નાશરૂપ મોક્ષ માનીયે તો કર્મનો બંધ પણ નહી ઠરે અને જ્યારે કર્મનો બંધ ન ઠર્યો ત્યારે મોહ-રાગ-દ્વેષાદિક જે કર્મ તેનું અસતપણું થાય અને જ્યારે તેમનું અસતપણું થયું ત્યારે પાપ-પુન્ય પણ

ન રહે કેમકે શાસ્ત્ર વિષે પાપ પુન્યનું વર્ણન કર્યુંછે અને તે પાપ પુન્યના ક્ષયરૂપ મોક્ષ માન્યો છે અને તે મોક્ષ થવા થકી જીવ કર્મ રહિત થઇને પોતામા સ્વરૂપને વિષે રહ્યો સતો લોકના અંતે બિરાજે છે અને જો સર્વ પ્રકારે જીવનો નાશ કહીયે તો સર્વ વસ્તુનું શૂન્યપણું થાય છે-એ મોહોટો દોષ આવેછે. જેને સર્વથા પ્રકારે નાશ થવું હોય તેને ભણવાનું-ગણવાનું-ઉપદેશ કરવાનું-દીક્ષા લેવાનું-તપસ્યા કરવાનું શું કામ છે? તે કરવેથી શું થાય? કેમકે આગળ જીવતો રહેવાનો નથી પછી તે કરીને શું કરવું? માટે ડાહ્યા પુરૂષોએ આ સ્થાનકે ખુબ વિચાર કરવો કે કર્મ રહિત જીવનું સતાપણું છે. એ પાંચમું સ્થાનક જાણવું.

૬ અસ્તિચતસ્યમોક્ષોપાયઃ=(આ જી-વને મોક્ષનો ઉપાય એટલે કર્મ રહિત થવાનું રૂડું સાધન છે.) × × × ×

એટલે આ જીવને જ્ઞાનાવર્ણાદિ આઠ દ્રવ્ય કર્મ તથા રાગ-દ્વેશરૂપ ભાવકર્મ થકી મૂકાવાને સમ્યક કારણ છે; કેમકે સમ્યક દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને મુક્તિ સાધકપણે કરીને ઘટવાપણું છે એટલે યોગ્યપણું છે એ હેતુ માટે એટલે મુક્તિનાં સાધક સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર છે તે ઘટીત છે-તે કહેછેઃ—મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, પ્રાંણીના હિંસાદી દુષ્ટ કારણનો સમુદાય જો સમસ્ત કર્મના સમુહ પ્રતે ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ છે તો તેના વિરોધીપણે કરીને સમ્યક દર્શનાદિકનો અભ્યાસ સમસ્ત કર્મ નિર્મુળ કરવાને સમર્થ હોયજ-

ઇહાં કોઈ એવું કહેછે કે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુ-
રૂષે કર્યો એહવો જે ઉપાય એટલે મિ-
થ્યાદ્રષ્ટીનું ભણવું-ગણવું-સંજમનું લેવું
તપનું કરવું-ઇત્યાદિક અનેક ઉપાય તે
પણ મુક્તિનાં સાધક થશે? તેને ઉત્તર
કે એવું ન બોલવું કેમકે તે મિથ્યા દ્રષ્ટીનો
કરેલો જે ઉપાય એટલે વીતરાગના શુદ્ધ
મારગની શ્રદ્ધાને કરીને રહિત એહવો
જે પુરૂષ. તેનો મોક્ષને અર્થે કરેલો જે ઉ-
પાય તે મિથ્યાત્વ-હિંસાદિરૂપ દોષે કરીને
કલુષીત છે એટલે મલીન છે-એ કારણ
માટે સંસારનું કારણ છે એટલે મિથ્યા-
દ્રષ્ટીઓની કરેલી સર્વે કરણી તે ચારગ-
તીમાં પરીભ્રમણ કરવાને અર્થે છે; માટે
તેનો ઉપાય સર્વે નિષ્ફળછે અને આ ઉ-
પર લખ્યા સમકિતના ગુણે કરીને સહિ

ત એહવા પુરૂષનો મોક્ષને અર્થે કરેલો જે ઉપાય તે સર્વે સફળ છે કેમકે તે સમકિતદ્રષ્ટીનો જે ઉપાય તે તત્વજ્ઞાને કરીને સહિત છે એ હેતુ માટે. આ કહેવે કરીને મોક્ષના ઉપાયનો અભાવ પ્રતીપાદન કરનાર એહવો દુર્નય નિરસ્કાર કર્યો એટલે કેટલાએક નાસ્તીકવાદી લોક વ્યવહારમાં પ્રગટપણે એવું બોલેછે કે મોક્ષનો ઉપાય છેજ નહી અને મોક્ષ પણ નથી અને કેટલાએક શુદ્ધ જૈનમારગના અજાણ એહવા સતા પ્રથમ માર્ગાનુસારીના ગુણ તથા સમકિતના ગુણ આવ્યા વીના ઉપરની જુઠી નામમાત્ર ક્રિયાને વિષે મોક્ષ સ્થાપન કરેછે અને સીદ્ધાંતમાં તો પ્રથમ દર્શન-જ્ઞાન-અને ચારિત્ર એ. મોક્ષનો ઉપાય છે એહવી રીતે અનુક્રમ

બાંધ્યો છે. સીદ્ધાંતમાં એવું કહ્યું છે કે જો જીવ ન જાણે અને જો અજીવ ન જાણે તો તે સંજમ કયાંથી જાણે ? પણ જાણપણા વિના મોક્ષના ઉપાયની સ્થાપના કરેછે તે ભાવ થકી નાસ્તીક જાણવા–એ બે પ્રકારે નાસ્તીક મત દૂર કર્યો–એ કારણ માટે મોક્ષના અર્થી પુરૂષોએ પ્રથમથી સત પુરૂષોની પાસે જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો અને જ્ઞાનથી સર્વ વસ્તુની ખબર પડશે–એ ઉપદેશઃ—

એ રીતે જીવાસ્તીઆદિક છ સ્થાનક જાણવાં—આ ઉપર કહ્યાં એહવાં લક્ષણ સતેજ સમકિત હોય અને એ લક્ષણ વિના સમકિત ન હોય અને જે લક્ષણ વિના સમકિત પ્રતીપાદન કરેછે તે મિથ્યા દ્રષ્ટી જાણવો–ઈહાં સ્થાનક સ્થાનક પ્રતે ઘણી

વારતા કહેવાની છે પણ ગ્રંથના કડણાશની બીકે કરીને નથી કહ્યાં પણ આત્માર્થિ પુરૂષોએ બીજાં શાસ્ત્રોથી જાણી લેવું.

☞(જે ઉપર લખ્યાં લક્ષણે કરીને સહિત હોય તેજ સમકિતવંત કહીયે અને તે પુરૂષ સર્વ વસ્તુમાત્રની સિદ્ધીને અર્થે પરસ્પર સાપેક્ષપણે પાંચ કારણ પ્રમાણ કરે અને તેજ પુરૂષને ઉપર કહેલા એવા વિદ્યમાન સમકિતરૂપ રત્નનું સ્વામીપણું હોય પણ અન્ય વાદીઓને ન હોય—એજ સંબંધે પાંચ કારણનું કિંચિત સ્વરૂપ લખીયે છીયે.)

पांच कारण.

(સમવાયં)

(કાળ. સ્વભાવ. નિયતિ. પુર્વકૃત. પુરૂ-

ષાકાર.)

સમતિસૂત્રમાં કહ્યું છે કેઃ—

કાલો સહા નિયઇ-
પુવ્વકયં પુરિષકારણે પંચ;
સમવાયે સંમત્તં-
એગંતે હોઇમિચ્છત્તં.

અર્થઃ-કાળ લબ્ધિ વિના મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય નહી એટલે કાળ સર્વનું કારણ છે-જે કાળે જે કાર્ય થવાનો હોય તે કાર્ય તે કાળે થાય-ઇહાં કોઇ પુછેછે જે અભવ્ય જીવ મોક્ષ કેમ જાતો નથી? તેને ઉત્તર જે અભવ્યને કાળ મળે પણ અભવ્યમાં સ્વભાવ નથી તેથી મોક્ષ જાય નહિ; કેમકે કાળ અને સ્વભાવ એ બે કારણ જોઇએં. તેવારે ફરી પુછયું જે ભવ્યજીવમાં તો મોક્ષ જવાનો સ્વભાવ

છે તો સર્વ ભવ્ય કેમ મોક્ષ જાતા નથી? તેને ઉત્તર જે નિયતી કે'તાં નિશ્ચે સમકિત જાગે તે વારે મોક્ષ પાંમે એટલે કાળ, સ્વભાવ અને નિયતિ એ ત્રણ કારણ માંન્યાં. તેવારે ફરિ પુછયું જે સમકિત આદિ કારણ તો શ્રેણીકરાજાને હતાં તો તેમનો મોક્ષ કેમ ન થયો? તેનો ઉત્તર જે પૂર્વકૃત કર્મ ઘણાં હતાં અથવા પુરૂષાકાર એટલે ઉદ્યમ કર્યો નહિ. ફરી પુછયું જે શાળિભદ્ર પ્રમુખેતો ઉદ્યમ ઘણો કર્યો? તેનો ઉત્તર જે, તેમનાં પૂર્વકૃત શુભ કર્મ ખપ્યાં ન હતાં. માટે પાંચ સમવાય મિલ્યાં, કાર્યની સિદ્ધિ થાય. તે વારે ફરિ પુછયું જે મરૂદેવા માતાનેતો ચ્યાર કારણ મિલ્યાં પણ પાંચમો પુરૂષાકાર એટલે ઉદ્યમ કાંઇ કીધો નહી? તેને ઉત્તર જે, ક્ષપકશ્રેણી

ચઢવાને શુક્લ ધ્યાનરૂપ ઉદ્યમ કીધોછે. માટે પાંચ કારણ મળે સતે મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય. વળી જે જે કારજ થાયછે તે તે પાંચ કારણ મીલવાથી થાયછે.

☞"આ ઉપર કહ્યાં એવાં લક્ષણે કરીને સહિત એવા સમકિતવંત જીવતે જાણપણુ થવાને માટે વિવિધ પ્રકારના બોલ લખીયે છીયે."

त्रण प्रकारनां वैराग्य.

(દુઃખગર્ભિત. મોહગર્ભિત. જ્ઞાનગર્ભિત.)

दुखगर्भित.

૧ જે પ્રાંણીને પાંચ ઇંદ્રિયોનાં વિષય સુખ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ન મળવા થકી સંસારથી ઉદ્વેગ પાંમીને એટલે આ

સંસારમાં કાંઇ સાર નથી—ઘણીએ મેહે-
નત કરીએ છીએ તોય પણ પુરૂ પેટ
ભરાતું નથી અને વળી લોકોના હુંસા
ખાવા-એવી રીતે ચિત્તને વિષે વિકલ્પ
કરીને પછી મન સાથે એહવું વિચારે કે
સાધુ બનીયે તો ઠીક, કેમકે રળવું કમા-
વું મટશે અને સારૂં સારૂં મન ગમતું
ખાવા પીવા મળશે અને વળિ આપણી
સિદ્ધિ થશે. એહવી રીતે દુઃખને લીધે જુ-
ઠી કલ્પના કરીને સંસારથી નામ માત્ર
ઉદાશીપણું પાંમીને પાંચ આશ્રવના સે-
વનાર ચરિત્રના સ્વરૂપના અજાણ એહવા
નામમાત્ર વેષધારિ પાસે મુંડિત થઇને
ખાવા પીવાને વિષે તત્પર રહેછે—તે દુઃખ-
ગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.
૨ જે પુરૂષ દુઃખથકી વૈરાગ્ય પાંમેછે

તે પ્રથમ થકીજ ઘેર પાછું આવવાની ઇ-
ચ્છા રાખેછે કે આપણું દુઃખ ટળે—કાંઈ
થોડા ઘણા રૂપૈયા મળે તો ઘેરે જઈએ—
એવું વિચારીને ભોળા ગૃહસ્થ લોકોને
એવું કહેછે કે અમારે જ્ઞાન લખવા સારૂ
રૂપૈઆ જોઇયે છીયે તે આપો? એમ ક-
રીને પોતે લે અથવા બીજા પાસે લેવડા-
વેઃ એવી રીતે થોડો ઘણો ઠામ એકઠો
કરીને ઘેર આવતા રહે—વળી દુઃખ પડે
તો ફરી વેષ પેહેરી લે એહવી રીતે જે
કરવું ;તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ
જાણવું.

૩ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવાળો પુરૂષ પ્ર-
થમ થકીજ શુષ્ક તર્કાદિક શાસ્ત્ર ભણેછે
એટલે પરમાર્થે કરીને શુન્ય લોકોની સા-
થે વાદ વિવાદ કરવાને અર્થે તર્કાદિ ગ્રં-

થો ભણે છે અને પોતાની આજીવિકા ચ-
લાવવાને અર્થે વૈદકનાં શાસ્ત્ર તથા જયો-
તિષ શાસ્ત્ર તથા દોરડા ધાધા કરવાનાં
મંત્રશાસ્ત્ર ભણેછે પણ સમતા રસની ન-
દીરૂપ એહવી જે સિદ્ધાંતની પદ્ધતિ એ-
ટલે મારગ ભણતા નથી—અને કદી કોઈ
પ્રકારે ભણે તો તે પણ આજીવિકાને અ-
ર્થે થાયછે પણઆત્મસ્વરૂપ જાણવાને અર્થે
થતું નથી—તે પણ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું
લક્ષણ જાણવું.

૪ દુખગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષ તે ગ્રંથના
પલ્લવ બોધે કરીને એટલે ગ્રંથના ખંડખંડ
ભણીને ગર્વરૂપ ગરમીને ધારણ કરેછે એ
ટલે એમ જાણેછે જે અમારા જેવો તો કોઇ
ભણેલોજ નથી-એહવી રીતે બડાઇની
વાતો કરતોજ વરતેછે પણ સમતારૂપ અ-

મૃતનું નિરઝરણુ એટલે સમકિત સહિત સમતાનું પ્રગટ કરનાર એહવા તત્વના અંત પ્રતે નથી પાંમતા એટલે ભાવ ધર્મના સ્વરૂપનેજાણુતા નથી અને તેનો અભ્યાસ પણ કરતા નથી, કેવળ લોકને રંજિત કરવાને અર્થે જુઠાં ગણિપદ તથા પન્યાસપદ તથા સાધુપદ તથા શ્રાવકપદ ધારણુ કરેછે અને તે પુરૂષોના ગુણતો બીલકુલ ધારણ કરતા નથી-કોઇ પુરૂષ પુછવા જાયતો ઉલટા તેની સાથે લઢવા તયાર થાય છે પણ સિદ્ધાંતઉપર ઉપયોગ દેઇને શુદ્ધ વસ્તુનો વિચાર કરતા નથી—તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૫ દુઃખગર્ભિતં વૈરાગ્યવંત પુરૂષ સાધુના વેષમાત્રે કરીને પોતાનું જીવિતપણું રાખેછે તે પણ ગૃહસ્થ તુલ્ય છે પણ

ગૃહસ્થ થકી ન્યારા નથી કેમકે પ્રથમ થકીજ મમત્વભાવ ઉતર્યો નથી તે માટે તેને ગૃહસ્થજ કહેવા પણ પડવાઇ કહેવાય નહી-શ્યા માટે જે પેહેલાંથી ચારિત્રમાં ઉત્શાહ આવ્યો નથી તે માટે પડ્યા શી રીતે કહીએ? એ કારણ માટે ખાવા પીવાને અર્થે તથા મનાવા પૂજાવાને અર્થે જુઠો સાધુનો વેષ રાખી જુઠું સાધુ નામ ધરાવેછે તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ છે અને જેની પાસે જૈન મુનીયોનો કેવળ વેષ પણ નથી—વેષમાં પણ મતાંતર થઇ ગયાછે તેનું તો શું કહેવું !! ત્યારે શિષ્ય બોલ્યો હે સ્વામિન આપે જે વાત કહી તે સત્ય છે પંણ મારા મનમાં એક સંશય છે કે ધન ધાન્ય ઘર કુટુંબ સી ત્યાગ કરીને એટલે છોડીને જે વેષ

પેહેરવો તે તો કઠણ છે? ત્યારે ગુરૂ બોલ્યા જે હે શિષ્ય પ્રશ્નતો તમારૂ ઘણું સારૂં છે પણ તેનો ઉત્તર આવતા બોલમાં કહીએ છીએ તે સાંભળો ?

૬ પોતાના ઘરમાં પુરૂં અન્ન પણ ખાવા મળતું નથી અને દીક્ષા લેવાથીતો લાડવા ખાવા મળેછે તે માટે દીક્ષા લેવામાં શું દુઃખ છે, એવું જાણીને માથું મુડાવે છે ને સાધુ નામ ધરાવેછે એ પણ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ છે.

"એ રીતે પ્રથમ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનાં લક્ષણ કહ્યાં એ ઉપર લખ્યા લક્ષણ જેને વિષે મિલતાં આવે તેને દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જાણવો."—

मोहगर्भित.

૧ જે પુરૂષને કુશાસ્ત્રના અભ્યાસ કર-

વાથી એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટીનાં રચેલાં શાસ્ત્ર ભણુવા થકી સંસારનું નિર્ગુણીપણું પ્રગટ થાયછે એટલે સંસારને વિષે માતા પિતા કુટુંબ પરિવાર ધન ધાન્યાદિકનું અસારપણું જણાય છે કેમકે તે મિથ્યાદ્રષ્ટીનાં રચેલાં શાસ્ત્રમાં પણ નામમાત્ર વૈરાગ્યની વાતો હોયછે તથા નામમાત્ર તપજપ કરવાનું પણ કહ્યું હોયછે તે વાંચીને સાપેક્ષપણાયે કરીને રહિત એટલે આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય તપજપ કરવાની મતી ઉત્પન્ન થાયછે તે બાળતપસ્વી જૈનાભાસ પ્રમુખ જાણવા અને તેમનો જે વૈરાગ્ય તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય જાણવો.

૨ જે પુરૂષ સિદ્ધાંતનું. ઉપજીવન કરીને પણ એટલે હમે આચારાંગજી તથા સુયડાંગજી તથા ભગવતીજી પ્રમુખ સૂત્ર

વાંચીયે છીયે-એહવી રીતે બોલીને પણ સૂત્ર થકી વિરોધી અર્થ કરેછે એટલે સૂત્રનો રહસ્ય સમઝયા વિના ઉલટો અર્થ કરેછે અથવા કદી કોઇ પ્રકારે સમઝવામાં આવે તો પણ પોતાનું મોટાઇપણું રાખવાને અર્થે જાણી જોઇને માનને ઉદયે ઉલટો અર્થ કરેછે અને લોકને પોતાનું વૈરાગિપણું દેખાડેછે અને ઘણા આકરા આકરા તપ કરેછે તોપણ તેને મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જાણવો.

૩ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષોનો શુભ પરિણામ હોય તોપણ એટલે દયા, દાન, શીલ, તપ, જપ, કરવાનો પરિણામ વર્તેછે તોપણ સંસારના દુઃખથી મૂકાવવાના હેતુથી જે મુસલમાન લોક ઘોડા પ્રમુખને દુખી દેખી તેને દુખથી છોડા-

વવાને દયાભાવે કરીને મારી નાખેછે અને તે પણ શુભ પરિણામની બુદ્ધી રાખેછે તેમ છતાં પરમાર્થે પાપજછે તેમ મોહઅર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષનો શુભ પરિણામ છે તે પણ પરમાર્થે આત્મજ્ઞાનની રૂચીવાળો થાય નહી, કેમકે આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય છે માટે-અને અહંકારાદિકે કરીને સહિત છે માટે-ઉલટું આત્મ હિંસાનું કારણ છે. તે કારણ માટે એહવો જે રૂડો પરિણામ તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૪ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષોનો જે પ્રશમાદિક ગુણ એટલે શાંત, દાન્ત, સમતા તથા ગાંભીર્યાદિક ગુણ જે હોયછે તે પણ ઘણું કરીને કેવળ દુષણને અર્થેજ થાય છે પણ ગુણ ભણી થતો નથી;

કેમકે અંતરંગ મિથ્યાત્વ ગયા વિના વૈરાગ્ય તે દુઃખદાઈ છે. જેમ અંતરંગમાં છાંનો રહ્યો એહવો હાડજ્વર એટલે હાડને ભાગનારો એહવો જે તાવ, ઉપરથી માલુમ પડતો નથી પણ અંતે દુઃખદાઈ થાયછે–તેમ આ પુરૂષોની સમતા પરમાર્થે દુઃખદાઇ છે-માટે તેવી સમતાને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૫ કુશાસ્ત્રોના અર્થને વિષે એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરૂષોનાં રચેલાં શાસ્ત્રોને વિષે ડાહાપણ કરવું એટલે તે જાણવાને વિષેશ ઉદ્યમ કરવો અને શાસ્ત્રોના અર્થને વિષે એટલે ગણધર રચીત સિદ્ધાંતોના અર્થને વિષે વિપ્રંર્જાસપણું કરવું એટલે મંદપણું કરવું એટલે તે સિદ્ધાંતોને પરમાર્થ સહિત જાણવાનો ખપ ન કરવો

તથા સ્વછંદપણું કરવું તથા ખોટા ખોટા તર્ક કરવા તથા સમકિત સહિત ગુણવંત પુરૂષોની પ્રસંશા ન કરે તથા તેનો પરિચય ન રાખે-ઇત્યાદિક ઉપર લખ્યાં લક્ષણ જેને વિષે વર્તેછે તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહીએ.

૬ જે પુરૂષ પોતાની મોહોટાઇ કરે અને પારકો દ્રોહ કરે એટલે પારકી નિંદા કરે તથા કલેશ કજીઆ કરે તથા કપટ કરીને પોતાની આજીવીકા ચલાવે એટલે અવગુણી થઇને લોકમાં ગુણી નામ ધરાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે તથા પોતાનાં કરેલાં પાપ ઢાંકે તથા પોતાનો સામર્થ્યપણો ઓલંઘન. કરીને ક્રિયાને વિષે ઉદ્યમ કરે એટલે પોતાની શકિત તપાસ્યા વિના પાંચ માહાવ્રત અંગીકા-

૨ કરી લે તથા તપજપ કાઉશકાદિક અનેક ક્રિયાઓને વિષે ઉદ્યમ માંડે તે આર્તધ્યાનનો કરનાર કહેવાય કેમકે શક્તિ વિના જે કામ કરવું તેમાં આર્તધ્યાન થયા વિના રહેજ નહી.એ રીતે ઉપર લખ્યા બોલ જેને વિષે વરતતા હોય અને પોતે વૈરાગી એવું નામ ધરાવે તો તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જાણવો.

૭ જે પુરૂષ ગુણી પુરૂષોનો રાગી ન થાય અને ઉલટી તેમની હાંસી કરે તથા બીજાના કરેલા ઉપકારને ભુલી જાય અને તીવ્રકર્મ બાંધવાનું કારણ એહવી ચિંતા સહિત નિરંતર વરતે એટલે નિરંતર પાંચ ઈંદ્રીઓના વિષય સુખના અભિલાષ સહિત તથા ખાવા-પીવા-પેહેરવા-ઓઢવાના અભિલાષ સહિત તથા

શ્રાવક-શ્રાવીકા પોતાના કરવાના અ-
ભિલાષ સહિત તીવ્રપણે વરતે તથા શુ-
ભ આત્મસ્વરૂપના ચીંતવનના અધ્યવ-
સાય રહિતપણે વરતે એટલે કોઈ દિવસ
આત્મસ્વરૂપનો વિચારતો આવેજ નહી
અને રાત દિવસ પરને ઠગવાનોજ ઉપ-
યોગ વરતેછે-ઇત્યાદિક લક્ષણે કરીને
સહિત એહવો જે પુરૂષ વૈરાગી નામ
ધરાવે તો તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય-
વંત જાણવો.

૮ જે પુરૂષને શ્રદ્ધાનું મૃદુપણું હોય
એટલે પ્રથમ થકીજ શુદ્ધ દેવ-ગુરૂ-ધર્મ-
નું સ્વરૂપ, નિશ્ચય—વ્યવહાર બે પ્રકારે
જણાવ્યા વિના તથા નવ તત્વનું સ્વ-
રૂપ હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેયરૂપે સમ્યક પ્રકારે
જણાવ્યા વિના લોકોને વ્રત પચખાણ

કરાવવાનો અભ્યાસ વરતે છે અને પોતે પણ સમ્યક પ્રકારે વીતરાગના મારગનો જાંણ નથી એટલે નિશ્ચય-વ્યવહાર, સાપેક્ષ-હેય, જ્ઞેય-ઉપાદેયનું સ્વરૂપ કાંઇ પણ જાંણતો નથી એટલે બીજા લોકોને શી રીતે સમઝાવી શકે. એ કારણ માટે પ્રથમ શ્રદ્ધાનું સ્વરૂપ પડયું મૂકીને પેહેલાંજ અજાણ લોકોને વૃત ઉચરાવે છે અને પ્રતીક્રૃમણ પોસાદિક નામમાત્ર કરવાનો ઉપદેશ કરવાનો અભ્યાસ વરતેછે તથા ઉદ્ધતપણું એટલે કોઇ ઉત્તમ પુરૂષ સારી શીખામણ દેવા જાય તો ઉલટો એહવું કેહેવા લાગે કે શું તમારે બધો મારગ ઉડાવી નાંખવો છે ? આજ કાળમાં એહવું જાંણપણું કયાંથી લાવીએ ? જાંણપણું કરતાં તો ઘણો કાળ

જોઇએ ત્યારે પછી ધર્મકરણી ક્યારે કરીએ ? એહવી રીતે ઉલટા અવળા બાઝેછે પણ પોતાના મૂર્ખપણા વડે કરીને એમ નથી સમઝતા કે જ્ઞાન વિનાની કરણી ઠામ ઠામ સિદ્ધાંતોમાં નિષેધ કરેલીછે. એહવું છતાં પણ અહંકારે કરીને મદોન્મતપણું કરેછે તથા મધુરતા પણું એટલે મુખેં મીઠું મીઠું બોલે અને મનમાં કપટ રાખે એટલે સારા સારા ગૃહસ્થોને દેખીને આવોજીઇઇઇ-બેસોજીઇઇઇ-હમણાંતો કાંઇ વાખ્યાન વાંણીમાં જણાતા નથી-તમેતો જિનશાસનના થાંભલા છો તમારા વિના સભા શોભતી નથી માટે તમારેતો જરૂર વાખ્યાન પચખાણનો ઉદ્યમ કરવો જોઇએ. એહવું મોહોડે બોલે અને મનમાં એમ જાંણે કે

આહાવા મોહોટા શેઠીઆ લોકોના આ-
વવા થકી મને સારા સારા આહાર મ-
ળશે તથા માહારી આબરૂ પ્રતિષ્ટા વધ-
શે એહવું જાંણીને જેમ લોકને સારૂ લાગે
એમ બોલે તથા અવિવેકીપણું એટલે
વિવેક રહિતપણું એટલે સ્વપરની વેહે-
ચણે કરીને રહિતપણું એટલે દેવ કુદેવ-
ગુરૂ કુગુરૂ-ધર્મ અધર્મ-જીવ અજીવ પુ-
ન્ય-પાપ-આશ્રવ-સંવર-દ્રવ્ય ભાવ-નિ-
શ્ચય વ્યવહાર-સાપેક્ષ નિર્પેક્ષ-ઇત્યાદિક-
નું સ્વરૂપ કાંઇ પણ જાંણે નહી એહવાં
લક્ષણ સહિત પોતાને વિષે વૈરાગીપણું
દેખાડેછે તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહી-
એ. એ રીતે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વ-
રૂપ કહ્યું.

ज्ञानगर्भित वैराग्यनुं स्वरुप.

૧ જે પુરૂષ સમ્યક પ્રકારે તત્વની ઓ-ળખાણ કરે એટલે જસ--કીરતીની વાંછા રહિત-નિરદંભપણે આત્મ સ્વરૂપ જાંણવાનો ખપ કરે તથા સ્યાદવાદ દ્રષ્ટીએ વરતે એટલે સાત નય-ચ્યાર નિક્ષેપા-બે પ્રમાણે કરીને સહિત ઉપયોગે વરતે પણ એકાંત વાદી ન હોય તથા મોક્ષના ઉપાયનો સ્પર્ષ કરે એટલે કર્મ થકી રહિત કરનાર એહવા શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ ઉપાયને વિષે વરતે તથા તત્વ દ્રષ્ટી વાળો હોય એટલે બાહ્ય દ્રષ્ટીએ કરીને રહિત, વસ્તુ તત્વનો વિચાર કરનાર હોય ઇત્યાદિક લક્ષણે કરીને સહિત એહવો જે પુરૂષ તેનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૨ જે પુરૂષોની બુદ્ધિ અને વિચારણા

પુષ્ટકારી હોય એટલે જે વિચારણા ક-
રવા થકી આત્મગુણની પુષ્ટી એટલે આ-
ત્મ ગુણની પુષ્ટી તે શાંત-દાન્ત-ગાંભિ-
ર્યપણું-તથા ક્રોધ-માન-માયા તથા મિ-
થ્યાત્વ રહિતપણું થાય અને પોતાનાં
આગમ તથા પરનાં આગમ સંબંધી બુ-
દ્ધિ હોય એટલે સમ્યક પ્રકારે સ્વસિ-
દ્ધાંત તથા પરસિદ્ધાંતને જાંણવાની બુદ્ધિ
હોય, તે પુરૂષનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગ-
ર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૩ જે પુરૂષનું જ્ઞાન આશ્રવ ફળે કરી-
ને રહિત હોય એટલે પાપનાં આગમને
કરીને રહિત હોય એટલે પાપનું ન બં-
ધાવવું તે મન-વચન--કાયાના ત્રીકરણ
જોગે સમકિત સહિત પાંચ ઈંદ્રિયોનાં વિ-
શય સુખના અભિલાષ રહિત હોય એ-

હવું જેનું જ્ઞાન અને તે પુરૂષનો જે વૈરા-
ગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૪ જે પુરૂષને પોતાના સ્વાર્થને વિષે
સાચી રૂચી વરતે છે એટલે આત્મ પ-
દાર્થને વિષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા
પરમાર્થને વિષે એટલે મોક્ષ પદાર્થને વિ-
ષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા જેનું ચીત્ત
નિરમળ છે તથા જેને સત્ય વચન વર-
તેછે એટલે સાચુ વચન બોલનારાછે અ-
ને જે સાચા જૈન મતને ગ્રહણ કરી રહ્યા
છે અને વળી સાત નયનું શુદ્ધ સ્વરૂપ
જાંણેછે અને તેથી કોઇના દર્શનના વિ-
રોધી નથી એટલે જેમ બૌધમતાનુસારી
લોકો પ્રજાય બુદ્ધિવાળા છે પણ દ્રવ્ય બુ-
દ્ધિવાળા નથી તેથી જીવને ક્ષણભંગુર
માનેછે-એહવી રીતે નય નયને મતે ક-

રીને જેવા જેનો મત છે તેવી રીતે તેને જાંણેછે અને પોતાના ઘટને વિષે પોતાના શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યને સિદ્ધ સમાન જુએછે તેથી ઘટમાંજ પ્રગટ સિદ્ધી દેખેછે અને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ રીદ્ધિની વૃદ્ધી પોતાના ઘટમાં દેખેછે પણ બાહાર ફાંફાં મારતા નથી. અને શ્રી વીતરાગ ભગવંતને પાંમીને તેના દાસ થઇ રહ્યા છે અને જગતથી ઉદાસ રહે છે એટલે જગતમા જે જે પદાર્થ દેખેછે તેને વિષે કર્મપ્રકૃતિ વિચારીને મધ્યસ્થપણે વરતે છે અને તેના ઉપર રાગ દ્વેષ કરતા નથી અને નીંદામાં પડતા નથી અને જે આર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનથી વિમુખ થયા છે એહવા પુરૂષોનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

मिथ्यात्वी पुरुषोने ओळखवानां लक्षण.

૧ જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાંણે નહી એટલે નિશ્ચય–વ્યવહાર નયે કરીને સાપેક્ષપણે નવ તત્વના સ્વભાવરૂપ ધર્મને ઓળખે નહી અને ભરમરૂપ મિથ્યાત વાંણીને વખાંણે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૨ જે પુરૂષ ઠેકાણે ઠેકાણે એટલે ઠામ ઠામ પોતાનો મત સ્થાપન કરવાને ભોળા લોકની આગળ ઉતસૂત્રની પ્રરૂપણા કરીને પક્ષપાતની લડાઇ કરે અને પોતાના અભિમાને કરીને ભુલ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ ધરે નહી તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૩ જે પુરૂષ પોતાનેજ તત્વવેત્તા જાણે

એટલે હુંજ તત્વનો જાંણ છું-માહારા જેવું બીજું કોણ જાંણેછે-આ બધું મૂખોનું ટોળું એકઠું થયુંછે–પણ પોતાનાં દૂષણ સાહામું તો જોતોજ નથી અને રાત દિવશ પારકાં દૂષણ જોયાં કરેછે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૪ જે પુરૂષ પોતાના ચિત્તમાં એહવું વિચારે કે જેથી ઉત્પાત ઉત્પન્ન થાય અને એહવી એહવી કલ્પનાઓ કરે કે જેથી એક મોહોટો ક્લેશ ખડો થાય પણ જેથી વૈરભાવ બંધાય અને પોતાની દુરગતી થાય તેનો વિચાર કાંઇ પણ આંણે નહી તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૫ જે પુરૂષની અવસ્થા પાંદડા જેવી થઇ રહીછે એટલે જેમ વંટોળિયો વાયરો પાંદડાને ઉડાડીને ભમાવ્યાં કરેછે પણ

કોઇ ઠેકાણે સ્થીર રહેવા દેતો નથીઃ તેમ આ જીવને પણ રાત દહાડો અનેક પ્રકા-રની પુદગળ ભાવની વિચારણાયે કરી-ને કેવળ એક તેની આશકતી વડે કરીને ચપળતા લાગી રહીછે તેથી કોઈ ઠેકાણે સ્થીરતા પામતો નથી અને તે પુદગળ ભાવને વિષેજ ધર્મ માની રહ્યોછે તે મિ-થ્યાત્વી કહીએ.

૬ જે પુરૂષની છાતી રાગ દ્વેષવડે ક-રીને તૃપ્ત થઇ રહીછે અને તે તાવે કરીને કાળી થઇછે અને માયાયે કરીને કુટીલ થઈ રહીછે અને તે કુટીલપણાયે કરીને માઠી વાતોનું ચીંત્વન કરી રહીછે અને મિથ્યાત્વરૂપી પાપે કરીને ભરેલીછે અને આત્માના ઘાતની કરનારી થઇ રહીછે-- એહવો જે પુરૂષ તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૭ જે પુરૂષ પડતાં ઓઠાં ગ્રહણ કરીને ભોળા લોકોને છેતરીને શુદ્ધ મારગથી ચુકાવેછે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણોએ કરીને મિથ્યાત્વી પુરૂષો ઓળખવા અને આત્માર્થિ પુરૂષોએ તેનો સંસર્ગ વરજવો અને તેના ઉપર મૈત્રીભાવના રાખવી-રાગ દ્વેષ કરવો નહી-એસમકિતવંતનું લક્ષણછે.

पांच प्रकारनां अनुष्टांन*.

૧ વિષ. ૨ ગરળ. ૩ અન્યોઅન્ય.
૪ તદહેતુ. ૫ અમૃત.

૧ विषअनुष्टान—ઇહ લોકના સુખને અર્થે એટલે જો હું આ ગુરૂની સેવા કરીશ અથવા તેમના કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ

* (અનુષ્ટાન એટલે ગુરૂની સેવાદિક કરણી.)

ક્રિયા કરીશતો લોક મને બહુ માનશે અને માહારી આબરૂ પ્રતિષ્ટા લોકમાં વૃદ્ધીને પામશે અને મને લોકો સારા સારા આહાર ખાવાને આપશે અને સારાં સારાં મંદીર રહેવાને આપશે એહવી રીતે આ લોકના ભોગની વાંછાયે કરીને જે અનુષ્ટાન કરવું તે વિષઅનુષ્ટાન કહીયે કેમકે જેમ સ્થાવરવિષ† અને જંગમવિષ‡ ખાધું સતું તત્કાળ મારેછે તેમજ ભોગના અભિલાષે કરીને કરેલી જે ધર્મ કરણી તે શુભ ચીતની એટલે રૂડા અધ્યવસાયની નાશ કરનારી છે—એ હેતુ માટે તે વિષઅનુષ્ટાન કહીએ.

૨ गरलअनुष्टानः—પરલોકના સુખની

---

† સ્થાવર વિષ તે સોમલ પ્રમુખ. ‡ જંગમવિષ તે સર્પાદિકનું ઝેહેર પ્રમુખ.

ઇચ્છાયે કરીને એટલે દેવલોકના સુ-
ખની ઇચ્છાયે કરીને ગુરૂની સેવા જાત્રા
પૂજાદિકનું કરવું તથા સામાયક-પોષા-
પડીકમણાં-દાન-શીળ તપ આદિક ધર્મ
ક્રિયાનું કરવું એટલે જે હું આ ઉપર
લખ્યા પ્રમાણે ધર્મકરણી કરીશ તો મને
દેવલોકનાં સુખ મળશે એહવા અભિ-
પ્રાય વડે કરીને ધર્મક્રિયાનું કરવું તે
ગરલઅનુષ્ટાન કહીએ. કેમકે બંગડી-ચુ-
રણ પ્રમુખ માઠા દ્રવ્યના સંજોગ થકી
ઉત્પન્ન થયેલું જે ગરળ એટલે ઝેહેર જે-
મ કાળાંતરે મારે છે એટલે થોડો કાળ
વીલંબ કરીને મારેછે તેમ આ ઉપર પ્ર-
માણે અભિલાષસહિત કરી એહવી જે
ધર્મક્રિયા તે થોડા કાળ સુધી પાપાનું-
બંધી પુન્યના ઉદય વડે કરીને દેવલો-

કનાં સુખ ભોગવાવીને અંતે પ્રાયે નરક તથા તીજંચ ગતી આપેછે એટલે પમાડેછે. આ ઉપર એક દ્રષ્ટાંત કહેછેઃ—

"કોઇક દીવશ એક કસાઈ કોઇ ભરવાડની પાસેથી મારવાને અર્થે બકરાં વેચાતી લેઇ જતો હતો અને તેના વિચારમાં એહવું હતું કે આ બકરાંને ઘેર લેઇ જઇને મારી નાખીશ-તેવામાં રસ્તામાં કોઇક મુસલમાન મળ્યો તેણે તે કસાઇની પાસેથી તે બકરાં વેચાતી લીધાં અને તેણે વિચાર્યું કે આજથી એક મહીના ઉપર માહારે ઈદ આવવાની છે એહવું જાંણીને તે બકરાંને સારૂ સારૂ ખવરાવી પીવરાવીને પુષ્ટ કર્યાં-બાદ પછી ઇદને દીવશે તેનો વધ કર્યો"--તેમ થયું એટલે તે બકરાં તરત મરવાનાં હતાં પણ કોઇ

આઉખાના બળથી એક માસ સુખ ભો-
ગવી અંતે કુમરણે કરીને મરણ પામ્યાં
તો તે સુખ તેમને શું કામમાં આવ્યું?
તેમ આ ઉપર લખેલું ગરલ અનુષ્ટાન
પણ જાંણવું—એટલે ઉપર કહ્યાં અનુષ્ટાન
કરવા થકી મળ્યું એહવું જે દેવલોકનું
સુખ તે સ્યા કામ આવ્યું?

"આ ઉપર કહ્યાં બેઅનુષ્ટાન નાના
પ્રકારના અનર્થના ઉત્પન્ન કરનાર-તેનો
નિષેધ કરવાને અર્થે સર્વ ધર્મક્રિયાને
વિષે નિયાણું સર્વ નિર્થંકરોએ નિવારણ
કર્યું છે એટલે ઇહલોક-પરલોકના સુખ-
ની વાંછા ન કરવી એમ કહ્યું છે."

૩ अन्योअन्यअनुष्टानः—પ્રણિધાનને અ-
ભાવે કરીને એટલે મન—વચન—કાયા-
ના એકાગ્રપણાયે કરીને રહિત અને જે

ક્રેયા કરે તેને વિષે શૂન્યપણું એટલે પ-
રમારથનું અજાણપણું અને સમુર્છની પ-
ઠમ શૂન્યપણે એટલે શૂન્યમને કરીને દે-
ખા દેખી ક્રિયા કરે એટલે જેમ બીજો
માણસ બેશ ઉઠ કરે તેમ તેનું દેખીને
પોતે કરે એહવી રીતે જે ક્રિયા કરવી તે
અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન કહીએ તથા ઓઘ-
સંજ્ઞાયે કરીને તથા લોકસંજ્ઞાયે કરીને જે
ક્રિયા કરવી તે પણ અન્યોઅન્ય અનુ-
ષ્ટાન કહીએ.

ઓઘસજ્ઞા તે લોકની અપેક્ષા રહિત એ-
ટલે જે કામ કરે તેમાં કોઇની અપેક્ષા ક-
રે નહી અને પોતાને છંદે જેમ નજરમાં
આવે તેમ ક્રિયા કલાપ કરે અને વળી
નિર્દોષ એટલે સિદ્ધાંતના ૩૨ દોષ તેણે
કરીને રહિત એહવાં જે સૂત્ર-તેમાં કહે-

લો જે માર્ગ તેની પણ અપેક્ષા ન કરે એ-ટલે સૂત્રના ઉપયોગ વિના શૂન્યપણે હ-રેક કોઇ ક્રિયા કરે અને વળી ગુરૂના વ-ચનની અપેક્ષા પણ ન કરે એટલે ગુરૂ મહારાજે કહેલો જે ઉપદેશ-તેનો પણ ઉ-પયોગ રાખે નહી અને જે કાંઈ ધર્મ અ-નુષ્ટાન કરે તે શૂન્ય ઉપયોગે કરે એટલે ક્રિયા કર્યાં જાય અને ચિત્ત આડા ત્રેડા અનેક પ્રકારના વિકલ્પ ચીંતવ્યાં કરે તે સર્વ ઓઘસંજ્ઞા કહીયે એટલે સામાન્ય રૂપ સંજ્ઞા કહીએ.

લોકસંજ્ઞા તે શુદ્ધમારગની ખોલના ક-ર્યસતે તીર્થનો ઉછેદ થઇ જાય-એવી રી-તે જે બોલવું એટલે આ કાળમાં જો જા-ણપણા સહિત અને વિધિસહિત ધર્મકર-ણી કરવા જઇએ તો સર્વ તીર્થનો ઉછેદ

થાય એટલે પછી કોઇ ઉપાશ્રા મધ્યે આ-
વે નહી અને ધર્મનો મારગ ચાલે નહી
માટે જેમ ચાલતું હોય તેમ ચાલવા દ્યો
એહવી બુદ્ધી રાખે અને લૌકીક આચા-
રને વિષે આદરે કરીને શ્રદ્ધા કરવી એ-
ટલે જે આ ઘણા લોકો જેમ કરેછે તેમ
આપણે પણ કરવું-વળી આપણે જુદું
શ્યા વાસ્તે કરવું-એમ બોલીને સિદ્ધાં-
તથી ઉલટા ચાલનારા લોકોની પ્રવૃતીને
વિષે આદર કરવો તે લોકસંજ્ઞા કહીએ.

ત્યારે શીષ્ય બોલ્યો કેઃ—

પ્ર૦—આ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અનુષ્ટાન
કરવું તે દ્રવ્ય અનુષ્ટાન તો કહેવાય? અ-
ને દ્રવ્ય અનુષ્ટાન છે તે ભાવનું કારણછે?

ઉ૦—હે શીષ્ય શીક્ષીતાદિ પદે કરીને
સહિત એટલે ગ્રહણશીક્ષા અને આસેવ-

નશીક્ષાયે કરીને પદ, સંપદ્દા, અક્ષર, મા-
ત્રા, હૃસ્વ, દીર્ઘ, હલકો, ભારે અક્ષર-અ-
ને તેના અર્થના જાંણપણા સહિત અને
ભાવ શૂન્યપણે એટલે આત્મ સ્વરૂપના
ઉપયોગે કરીને શૂન્ય એટલે ક્રોધને ઉ-
દય, માનને ઉદય, માયાને ઉદય, લોભને
ઉદય, જશ કીર્તીને ઉદયે કરીને જે જે
આવશ્યકાદિક ધર્મક્રિયા કરે છે તે પણ
દ્રવ્યથકી આવશ્યક કહીએ એટલે અપ્ર-
ધાન આવશ્યક કહીએ પણ જે ભાવનું
કારણ એવો જે દ્રવ્ય તે આ ઠેકાણે સમ-
જવો નહી--તો અશુદ્ધ ક્રિયા કરેછે એ-
ટલે જેને પદ પણ પુરૂં બોલતાં આવડતું
નથી હૃસ્ય--દીર્ઘ--હલકા ભારે અક્ષરની
પણ ખબર નથીં અને તેનો અર્થ પણ કાં-
ઇ જાંણતો નથી અને પોતાની મેળે આ-

વશ્યકાદિક જે ક્રિયા કરેછે -ત્યારે એહવી અશુદ્ધ ક્રિયાનું તો શું કહેવું? માટે તે અશુદ્ધ ક્રિયાને તો દ્રવ્ય ક્રિયા પણ ન કેહેવાય-તો ભાવક્રિયાનું કારણ તો તે ક્રિયા શી રીતે કેહેવાય !!

પ્ર૦—ત્યારે આ ઘણા લોકો જાંણ તો જણાતા નથી અને શ્યા વાસ્તે આ પડીકમણાં-પોષા-સામાયક કરેછે ?

ઉ૦—ગતાનુંગતીકપણા થકી એટલે ગાડરીઆ પ્રવાહની પેઠે ધર્મકરણીનું નામ ધરાવીને જુઠા કાય કલેષ કરેછે એટલે એકે કર્યું--બીજે કર્યું-ત્રીજે કર્યું એમ પરમારથના અજાંણ સતા એક બીજાના દેખા દેખી સામાયક વીગરે પોષા પડીકમણાં કરેછે અને મનમાં એહવી થાપના કરેછે કે જો આપણે આ ધર્મક્રિયા નહી

કરીએ તો તીર્થનો ઉચ્છેદ થશે એટલે પછી સર્વે માર્ગ બંધ થઇ જશે અને ભણતાં ભણતાં તો કેટલોય કાળ જાય--ત્યારે પછી આ ક્રિયા કયારે કરીયે—એવું વીચારીને અશુદ્ધ મારગને વિષે આદર કરે છે અને તેમના ઉપદેશક લોકો પણ એહવોજ ઉપદેશ કરીને શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતના અજાંણ રાખીને તેમની પાસે જુઠી જુઠી નામમાત્ર ક્રિયાઓ કરાવે છે અને તે બીચારા લોકો એમ નથી જાંણતા કે આવી અશુદ્ધ ક્રિયા કરીને ધર્મ માનવા થકી સૂત્ર તથા સૂત્રમાં કહેલી ક્રિયાનો લોપ થાયછે એટલે જ્ઞાનસહિત ક્રિયાનો નાશ થાયછે અને વળી એહવું બોલેછે કે ઘણા કરતા હોય તે કરીએ!! આ શું ઘણા લોકો કાંઈગાંડાછે? એહવું બોલીને

અશુદ્ધ ક્રિયાનો મારગ ચલાવે છે અને વળી એમ બોલેછે કે આપણે કાંઈ સમજતા નથી પણ ધર્મના અર્થિ તો છીયે માટે આપણને કેમ ધરમ નહી થાય? એહવું બોલે છે ત્યારે તેમને પુછવું કે જો તમે ધર્મના ઉદ્યમવંત થઇને જેમ ઘણા કરેછે તેમ તમે પણ કરોછો ત્યારે મિથ્યાદ્રષ્ટીયોનો ધર્મ પણ તમારે ત્યાગવા જોગ્ય નથી કેમકે એ લોકો પણ ઘણાછે માટે સર્વ ધર્મ તમારે કરવા જોગ્ય થશે-એહવી રીતે તે લોકોને પુછવાથી ઉલટા લડવા ઉઠેછે-એ મિથ્યાદ્રષ્ટીનું લક્ષણ જાણવું-માટે મિથ્યાતના જોરથી પ્રથમ જાંણવાનો ખપ કરતા નથી અને ક્રિયામાં પ્રવર્તેછે.

એ કારણ માટે ગતાનુગતીયે કરીને એટલે ગાડરિયા પ્રવાહે કરીને સૂત્ર ર-

હિત એટલે સૂત્રથી ઉલટું અને ઓઘ સંજ્ઞાથી તથા લોક સંજ્ઞાથી જે જે ધરમ સંબંથી અનુષ્ટાન કરવું તે સર્વે 'અન્યો-અન્ય અનુષ્ટાન' કહીએ.

ત્યારે શીષ્ય બોલ્યો. કેઃ—

પ્ર૦—સ્વામીનાથ એહવાં ' અન્યોઅન્ય ' અનુષ્ટાન કરવા થકી પણ એટલે સૂત્રની સીલીયે રહિત ગતાનુગતીકપણે પણ ધર્મકરણી કરવા થકી કાંઈપણ કર્મની નિર્જરા તો થશે ?

ઉ૦—હે શીષ્ય-જે પુરૂષ અજ્ઞાનપણે એટલે અજાણપણે કાય કલેશ કરેછે એટલે તપ-જપ-પૂજા-દાન-પ્રતીક્રમણ-પોસા-તીર્થજાત્રાદિક હરેક કોઇ ધર્મનું નામ ધરાવીને કષ્ટ કરે છે તેને અકામ નિર્જરા તો થાય છે-તે

અકામ નિર્જરા તો એકંદ્રીયાદિક પણ કરે છે-એમ અકામ નિર્જરા તો સર્વ જીવ કરેછે અને ફરી નવીન કર્મના બંધ કરતા જાયછે માટે તેમાં શું વિષેશ થયું અને ઉપયોગ સહિત એટલે આત્મસ્વરૂપના જાણપણા સહિત-અહંકારાદિકે કરીને રહિત એહવી સમ્યક જ્ઞાન સહિત જે જે ક્રિયા અનુષ્ટાન કરવું તેથી સકામ 'નિર્જરા'થાયછે અને સકામ નિર્જરા છે તે સંસારને કમી કરનારછે એટલે કર્મથી મૂકાવનારી છે માટે આત્માર્થિ પુરૂષોએ જેમ સકામ નિર્જરા થાય તેમ વરતવું જોઇએ અને તે વિના એટલે આત્મઉપયોગ વિના જેજે અનુષ્ટાન કરવાં તે સર્વ ભવભ્ર-

મણનું કારણછે એપરમાર્થ સમજવો.

૪ तदहेतुअनुष्टान=(અમૃતક્રિયાનું કારણ.) × × × × × × ×

સતઅનુષ્ટાનના રાગે કરીને એટલે સિદ્ધાંતને વિષે વીતરાગદેવે કહ્યાં જે અનુષ્ટાન તેમનું સતપુરૂષોની પાસે વા અથવા શુદ્ધ પ્રરૂપકની પાસે જાણપણું કરીને જાણપણા સહિત તે રૂડાં-અનુષ્ટાન કરવાનો અભિલાષી હોય અને વળી તેને વિષક્રિયા તથા ગરલક્રિયા તથા અન્યોઅન્ય ક્રિયા સમસ્ત પ્રકારે લજ્યાને અર્થે થાય એટલે તે ત્રણ અનુષ્ટાન કરે નહી અને વળી તીવ્રરાગે કરીને શુદ્ધપ્રરૂપકની પાસે ધર્મ સાંભળવાનો અભિલાષી હોય અને શુદ્ધ અશુદ્ધ માર્ગની ખોલના કરે અને જીનમતથી બીજા મતોને ભોન્ન

જાણે—એ માર્ગાનુસારી કહીયે આ ઉપર લખ્યો ગુણ એક પુદગળ પરાવર્તન સંસાર બાકી રહ્યો હોય તેહને આવે-ત્યાર પછી અર્દ્ધ પુદગળ સંસાર બાકી રહે ત્યારે સમકીત પામે.

૫ अमृत अनुष्टानः—શુદ્ધ ચંદનની ગંધતૂલ્ય એટલે બાવનાચંદનની સુગંધ સરખો- સહજ એટલે પ્રયાસ રહિત-ભાવ ધર્મ એટલે સમ્યક પ્રકારે કષાયાદિકનું રહિતપણું જે ક્રિયામાં વરતેછે એટલે જે જે અનુષ્ટાન કરેછે તે સર્વ ભાવધર્મની રક્ષાને અર્થે કરેછે તે અમૃતઅનુષ્ટાન કહીયે અને વળી જીનરાજની આજ્ઞા અગ્રેસર કરીને ચીત્તની શુદ્ધી સહિત એટલે જે જે અનુષ્ટાન કરે તે તે સર્વ જીનરાજની આજ્ઞા સહિત કરે અને ચીત્તને વિષે કોઇ

પ્રકારની મલીનતા થવા દે નહી અને જે અનુષ્ટાન કરવાથી અત્યંત સંસારથી ઉદાસીપણું વરતેછે તેને તીર્થંકર-ગણધરાદિક અમૃતઅનુષ્ટાન કહેછે અને વળી રૂડી રીતે એટલે પૂર્વાપર બાધક રહિત શાસ્ત્રના અર્થને વિચારે અને જે શુભ ક્રિયા કરે તેને વિષે મન-વચન-કાયાનું- એકાગ્રપણું રાખે અને પંચમ કાળનો દોષ કાહાડે નહી અથવા જે કાળે જે ઉચીત ક્રિયા કરવા જોગ્ય હોય તે કાળે તેજ ક્રિયા કરે પણ આડું અવળું કરે નહી તેને પણ અમૃતઅનુષ્ટાન કહીયે.

(" આ ઉપર કહ્યાં પાંચ પ્રકારનાં અનુષ્ટાનની મધ્યે પ્રથમનાં ત્રણ અનુષ્ટાન અસત્ય છે એટલે રૂડાં નથી એટલે તે ત્રણ અનુષ્ટાન કરીને જે ધર્મ માને તેને

ભવ ભ્રમણનું કારણછે અને પાછળનાં બે અનુષ્ટાન રૂડાંછે અને તેની મધ્યે પણ જે અમૃત અનુષ્ટાન છે તે વિષેશ પ્રકારે રૂડું છે; કેમકે અજ્ઞાનરૂપ આકરા ઝહેરને નાશ કરનાર છે કારણ માટે.")

त्रीस महामोहनीनां स्थानक.

૧ નદ્દી-તળાવ અને સમુદ્રાદ્દીકના જળ મધ્યે પેસીને રૌદ્ર ધ્યાન અધ્યવસાયે કરીને એટલે મહાક્રૂર પ્રણામે કરીને ત્રસ પ્રાંણીને મારવું એટલે અનેક પ્રકારના જીવોને ઘાત કરવો તેથી માહા મોહકર્મ બંધાય.

૨ પોતાના હાથે કરીને બોકડાદ્દિકનુ મહોડું ઢાંકીને હૃદયને વિષે દુખ સહિત પોકાર કરતા એહવા બોકડાદિક પ્રાંણી-

ઓને મારવું તેથી માહા મોહકર્મ બંધાય.

૩ લીલાં ચામડાંદિકે કરીને મસ્તક વેં-ટીને જીવોને મારવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૪ મુદગરાદિકે કરીને એટલે મોગરી-ધરણ વડે કરીને મસ્તકને વિષે મારીને દુખમારે કરીને એટલે જેણે કરીને ઘણું દુઃખ થાય એહવા મારે કરીને પ્રાંણીનો ઘાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૫ ઘણા જીવોનો સ્વામિ અને તેમની રક્ષાનો કરનારો એહવો જે પુરૂષ તેને મારવો અથવા તેના ઉપર ઘાત ચીંતવ-વો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૬ સર્વ જીવને સરખો એહવો કોઇ ગ્લાનાદિક તેનું પોતાની સામર્થ્ય સતે પણ કારજ ન કરવું એટલે ઘણા જીવો-

ને માનવા જોગ્ય અને સર્વને ભકિત કરવા જોગ્ય એહવો કોઇક પુરૂષ માંદો પડેલો અથવા કોઇક રોગાદિકને વિષે પડેલો તેનું કામ પોતાની શકિત સતે પણ ન કરે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૭ ભિક્ષાદિકને અર્થે ઉઠેલા એહવા જે મુની-તેનો ધર્મ રહિતપણે કરીને ઘાત કરવો એટલે આ સાધુપણું લેવામાં શું ધર્મ છે એહવું બોલીને તે મુનીનો ઘાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૮ મુકિતનો સાધક એહવો જે માર્ગ તે થકી પોતાને અથવા પરને કુજુકિતવડે કરીને અને વ્યામોહ ઉત્પન્ન કરવે કરીને એટલે અતિશેં મુઝવણે અથવા મુઝાવવે કરીને ભ્રષ્ટ થવું અથવા ભ્રષ્ટ. કરવા તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૯ જીનરાજનો અવર્ણવાદ બોલવે કરીને એટલે વ્યવહારમાં જીનરાજને ગાળો દેવે કરીને અથવા તેમની નિંદા કરવે કરીને અને કોઈક જીવ વ્યવહારમાં ગાળો દેતો નથી અને નીંદા પણ કરતો નથી પણ જીનરાજના કહેલા માર્ગથી ઉલટા માર્ગની પ્રરૂપણા કરેછે તે પણ પરમાર્થે કરીને જીનરાજનો અવર્ણવાદ બોલનારો કહીયે. એ બે પ્રકારે અવર્ણવાદ બોલવે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૦ આચાર્યાદિકની જાતીની નીંદા કરવી એટલે આચારજ-ઉપાધ્યાય-સાધુ-શ્રાવકની જાતીની નીંદા કરવી એટલે એહવું બોલે કે આની જાતી હું જાણું-છું-એતો નીચ જાંતોનો છે-એહવું બોલવે કરીને માહા મોહકર્મ બંધાય.

૧૧ આચારજાદિકની એટલે આચારજ ઉપાધ્યાય--સ્થીવર-પ્રવર્તક-રત્નાધિક-- તથા સામાન્ય મુની તથા શ્રાવક તથા ધર્માચાર્ય (જેનાથી પ્રથમ ધર્મ પામ્યો) તેમનો વિયાવચ્ચાદિક વિનય ન કરવે ક-રીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૨ વાર વાર અધીકરણ ઉત્પન્ન કરવે કરીને એટલે કષાય કરવે કરીને તીર્થનો ભેદ કરે એટલે નાનાપ્રકારના મત ચલા-વે તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૩ વશીકરણના દોષને જાંણતો સતો પણ વશીકરણાદિકના પ્રયોગ કરે તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૪ આ લોક-પરલોક સંબંધી વિષ-યોને ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાવાળો જે પુ-રૂષ તેને કામ ભોગની પ્રાર્થના કરવી

એટલે આટલું ભોગવીને પછી ત્યાગ કરજ્યો-આ પ્રત્યક્ષ સતાં સુખ મૂકીને ત્યાગ કરવામાં શું સુખ છે? એહવું પાડવાની બુદ્ધીયે કરીને કહેવુ તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૫ અબહુશ્રૃત સતો પોતે કહે કે હું બહુશ્રૃત છું એહવી રીતે મૂર્ખ થઇને બહુશ્રૃતનું બોરૂદ ધરાવે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૬ અતપસ્વિ સતો હું તપસ્વી છું એટલે કષાયનો ભરેલો સતો ઉપરથી કષ્ટ કલાપ કરીને લોકની મધ્યે પોતાનું તપસ્વીપણું મનાવતો તથા સાધુનાં લક્ષણે રહિત સતો હું સાધુછું એહવી રીતે બોલતો એટલે મુળ ગુણ-ઉત્તરગુણે કરીને તથા સમિતિ ગુપ્તીયે કરીને

રહિત સતો અને પાંચ આશ્રવે કરીને સહિત સતો ભોળા લોકોને પોતાને વિષે સાધુપણું મનાવતા તથા શ્રાવકના ગુણે કરીને રહિત સતો પોતાને વિષે શ્રાવકપણું મનાવતો એટલે ભોળા લોકોને એહવું સમઝાવે કે આ કાળમાં એહવા શ્રાવક તથા સાધુ ક્યાંથી લાવીયે અને ભગવંતે 'ભગવતી સૂત્રમાં' શાસન જયવંતુ કહ્યું છે-એમ બોલીને પોતાને વિષે સાધુ તથા શ્રાવકપણાની સ્થાપના કરતાં પણ એમ નથી સમઝતો કે તેજ ભગવતીમાં સાધુનાં તથા શ્રાવકનાં જે લક્ષણ કહ્યાંછે તે લક્ષણોયે કરીને સહિત હોય તે પુરૂષો વડે કરીને શાસન જયવંતુ છે એમ સમકિતના ગુણે કરીને રહિત સતો પોતાને વિષે સમકિતની

સ્થાપના કરતો એમ ગુણ વિના ગુણની સ્થાપના કરવે કરીને માહામોહકર્મ બાંધે કેમકે અવગુણીને વિષે ગુણીની સ્થાપના કરવા થકી ગૌતમાદિક માહા મુનીયોની તથા આણંદાદિક મોહોટા શ્રાવકોની નીંદા આવેછે એ કારણ માટે; વળી શ્રી હરીભદ્રસૂરી માહારાજકૃત પંચવસ્તુનામા ગ્રંથને વિષે કહ્યું છે કેઃ—

સૂત્ર તથા તેનો અર્થ તેણે કરીને 'નિર્માન' એટલે તેના જાણ એહવા અને દ્રઢ છે ધર્મ તે જેને એહવા અને તે સૂત્ર તથા પ્રીય દ્રઢ ધર્મે કરીને સહિત અને 'અનુવર્તનાને વિષે કુશળ એટલે ઉપાયના જાણ, જાતીકુળે. કરીને સહિત (જાતી તે માતાનો પક્ષ અને કુળ તે બાપનો પક્ષ) એટલે ઉત્તમ જાતી કુળે કરીને સહિત

એહવા અને ગંભીર એટલે માહાઆશ-
યવાળા એવા અને લબ્ધીવંત એવા
અને 'સંગ્રહ,'' ઉપગ્રહ કરવાનેવિષે
તત્પર એટલે ધર્મોપદેશાદિકે કરીને સંગ્રહ
કહીયે અને વસ્ત્રાદીકે કરીને ઉપગ્રહ ક-
હીયે-તેને વિશે તત્પર એટલે ધર્મોપદેશ
કરવાને તથા વસ્ત્રના દોષ ટાળવાને ત-
ત્પર અને કર્યું છે કરણ તે જેમણે એટલે
અભ્યાસી છે ક્રિયાઓ તે જેમણે અને
પ્રવચનના અનુરાગી એટલે સિદ્ધાંતના
ઉપર રાગ ધરનારા એહવા અને સ્વ-
ભાવે કરીને મોક્ષાર્થને વિષે પ્રવર્તેલા
એહવા જે પુરૂષો તે ગણના સ્વામી હો-
ય-એમ જીનવરોયે પ્રતીપાદન કર્યું છે
એટલે એહવા પુરૂષોને ગણીપદ આપ-
વા જોગ્ય હોય એમ કહ્યું છે અને વળી

ગીતારથ એહવી એટલે સમ્યક પ્રકારે સિદ્ધાંતની જાણ એહવી અને સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી એહવી અને પરીણામીકી એટલે ઉત્સર્ગ અપવાદની જાણ એહવી અને ગંભીર એટલે માહા આશયવાળી એહવી અને ઘણા કાળથી ગીતારથની પાસે દીક્ષા લીધી છે જેણીયે એહવી અને દીર્ઘ પ્રજાયે કરીને વૃદ્ધ એહવી સાધવી જે તે પણ પ્રવર્તની જીનવરેંદ્ર જે તેમણે કહી છે એટલે ઉપર લખ્યા ગુણે કરીને સહિત સાધવીને પ્રવર્તની એટલે ચારીત્રને વિષે પ્રવર્તાવનારી હોય એમ કહ્યું છે.

આ ઉપર લખ્યા ગુણે કરીને સહિત એહવા પ્રાંણીને વિષે જે પુરૂષ સાધવાદિક ગછ પ્રતે સૂંપે તથા પ્રવર્તની પદ

સ્થાપે એટલે સાધવીઓની મધ્યે મોહો-
ટી સ્થાપે અને જે પ્રાણી ગુણ રહિત
થઇને તે પદની ઈચ્છા રાખે એટલે ગ-
ણીપદની તથા આચારજપદ લેવાની
ઇચ્છા રાખે તે પ્રાંણી વીતરાગની આ-
જ્ઞાદિકના શેષ પ્રતે પામે એટલે વીતરા-
ગની આજ્ઞા રહિત જાણવો એટલે મી-
થ્યાદ્રષ્ટી જાણવો–કેમકે ગણધર એહવો
મોહોટો શબ્દ ગૌતમ પ્રમુખ પુરૂષસિં-
હોયે કરીને છે એટલે પુરૂષની મધ્યે
સીંહ સમાન એહવા ગૌતમસ્વામી પ્રમુ-
ખ પુરૂષોએ કરીને ગણધર એહવું જે
નામ તે મોહોટું છે-તે ગણધર શબ્દ જો
જાણતો સતો અપાત્રને વિષે એટલે ગ-
ણધરના ગુણે કરીને રહિત એહવા પુરૂ-
ષને વિષે સ્થાપન કરેછે તે પુરૂષ મોહો

પાપીછે એટલે સર્વ મૂર્ખની મધ્યે સીર-
દાર છે અને ચંદના સાધ્વી પ્રમુખોયે
કરીને 'પ્રવર્તની' એહવો જે શબ્દ તે
મોહોટોછે તે શબ્દ પ્રતે પ્રવર્તનીના ગુણે
કરી રહિત પ્રાંણીને વિષે જાણતો સતો
જે સ્થાપન કરેછે તે માહા પાપી છે એટલે
નીવડ મિથ્યાદ્રષ્ટી છે-એજ રીતે શ્રાવક
તથા સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોનાં નામ સિદ્ધાં-
તમાં કહેલા એહવા શ્રાવકના ગુણ તથા
સમકિતદ્રષ્ટીના ગુણોયે કરીને રહિત
પુરૂષને વિષે સ્થાપન કરેછે તે પણ તેજ
પ્રમાણે જાણવો.

उक्तंच पंचवस्तुनामा ग्रंथेः—

सुत्तथ्थेणिम्माउ ॥

पिअदढधम्मोणुवत्तणाकुसलो ॥

जाइकुलसंपन्नो ॥

गंनीरोलद्धीमंतोअ ॥१॥
संगहुवग्गहनिरउ ॥
कयकरणोपवयणाणुरागीअ ॥
एवंविहोउनाणिउ ॥
गणसामीजिणवरेंदेंहि ॥२॥
गीयथ्थाकयकरणा ॥
कुलजापरिणामिआयगंनीरा ॥
चीरदिख्खिआयवुड्ढा ॥
अज्जाविपवित्तिणीनाणिया ॥३॥
एयगुणाविप्पमुक्को ॥
जोदेइगणंपवित्तिणिपयंच ॥
जोविपडिछइनवरं ॥
सोपावइआणामाइणि ॥४॥
वुड्ढोगणहरसद्दो ॥
गोयमपमुहेंहिंपुरिससीहेंहिं ॥
जोतंठवइअपत्ते ॥

जाणंतोसोमहापावो ॥५॥
एवपविचिणिसद्दो ॥
जोवुद्धोअज्जचंदणाइहिं ॥
जोतंठवइअपत्ते ॥
जाणंतोसोमहापावो ॥६॥

૧૭ લોકને ઘરની મધ્યે તથા વાડાની મધ્યે અથવા કોટની મધ્યે અથવા હરેક કોઇ બાંધેલી જગ્યોમાં નાખીને એટલે પૂરીને ધુમાડા સહિત અગ્નિનું લગાડવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૮ પોતે અકારજ કરીને બીજાને માથે નાખે એટલે પોતે અકારજ કર્યું હોય એટલે પોતે કોઇ રાજાદિકનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા કોઇ શેઠનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ગુરૂમહારાજનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ધર્માચારજનો

અપરાધ કર્યો હોય ત્યારે તે પુરૂષો પુછે કે આહાવું કામ કરવું તમને જુક્ત નથી? ત્યારે એહવું બોલે કે એ કામ કરવામાં હું કાંઇ જાણુતો નથી એ તો ફલાણે કર્યુંછે એહવી રીતે પોતાને માથેથી કાહાડીને બીજાને માથે નાખવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૯ અશુભ મનજોગ સહિતપણે કરીને પ્રચુર માયાના પ્રયોગ થકી સમસ્ત લોકને ઠગવું એટલે પ્રથમ થકીજ મનમાં એહવો વિચાર થયો છે કે આ પુરૂષ માહારા હાથમાં કયારે આવે અને હું ઠગી લેઉ-એહવો પ્રથમથી મનમાં વિચાર કરીને પછી ઉપરથી માયા કરે એટલે આવો જીઇઇ પધારીયેજીઇઇ-આતો તમારૂં ઘરછે એએ-તમારે અમારે કાંઇ

જુદાગરી નથી-એહવી રીતે ઉપરથી કપટ રચના કરીને સમસ્ત લોકને ઠગી લેવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૦ સત્ય બોલનારો એહવો જે કોઈ પુરૂષ તેને એહવું કહે કે તું તો જુઠું બોલેછે. એમ હરેક કોઇ પુરૂષને વિષે અસતા દોષનું આરોપણ કરવું એટલે પોતે તેના દોષ દેખ્યા નથી કેવળ નીચ લોકોના કહેવા ઉપર ધ્યાન રાખીને તેની હીલના નીંદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ બંધાય-કેમકે સિદ્ધાંતમાં તો એહવું કહ્યુંછે કે કોઇના દોષ નજરે દેખવામાં આવે તો પણ મધ્યસ્થપણે રહેવું-તેની નીંદા કરવી નહી એ કારણ માટે.

૨૧ કલેશનું ઓછું ન કરવું એટલે લોકોના મર્મ ઉઘાડી ઉઘાડીને કલેશ

વધારવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૨ લોકો પ્રતેં માર્ગને વિષે પ્રવેશ કરાવીને તેનું ચિત્ત ચોરી લેવું એટલે દ્રવ્ય થકીતો લોકને છેતરીને એટલે ચાલો હું તમને ગામનો રસ્તો દેખાડું એમ કરીને માર્ગમાં લેઈ જઇને તેની પાસે જે કાંઇ ધન હોય તે પડાવી લેવું અને ભાવ થકી પોતે ગુરૂ બનીને તત્વ જ્ઞાનનો અજાણ સતો લોકોને એહવો ઉપદેશ કરે કે હું તમને મોક્ષ મારગને વિષે લેઇ જઉ એટલે હું તમને મોક્ષનો મારગ દેખાડું.એમ કહીને લોકોને કેવળ પોતાને ખાવા પીવાની ઇચ્છાયે કરીને મનાવા પૂજાવાના અભિલાષે કરીને ધર્મને બાહાને ઉલટો માર્ગ દેખાડીને તેને વિષે ધર્મ મનાવીને તેમનું મનુષ્ય રૂપ પુન્ય,

પ્રકૃતીરૂપ ધન પ્રતે ચોરી લેછે એટલે નરક ત્રીજંચની ગતી પ્રતે પમાડેછે તે થકી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૩ લોકો પ્રતે વિશ્વાસ પમાડીને તેમના કલત્રનો ઉપભોગ કરવો એટલે પોતે સાધુ શ્રાવક બનીને લોકોને પોતાને વિષે વિશ્વાસ પમાડીને પોતાની પાસે ભણવા ગણવા આવતા એહવા જે તે લોકોના છોકરા તેમને છાંને છાંને સંજમમાં સુખ દેખાડીને એટલે જો ચારિત્ર લેશો તો ખાવા પીવાનું સારૂ સારૂ મળશે અને કમાવું નહી પડે-અને લોકમાં પૂજનીકપણું થશે એહવું એક પુદગલીક સુખ દેખાડીને તેમનાં માબાપથી છાંના નસાડી મૂકીને તે છોકરાઓનાં માથાં મુડીને પોતાના ચેલા ચેલી ક-

રેછે અથવા તેમની સ્ત્રિયોની સાથે ભોગ વીલાસ કરેછે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૪ અકુંવારો થઇને એહવું બોલે કે હું કુંવારો છું એટલે ઘણા લોકની જ્યારે સભા ભરાઇ હોય ત્યારે પોતાના મહત્વપણાને અર્થે પોતાની બડાઈની વાતો કરે તેમાં એહવું બોલે કે હમે તો પ્રથમથી પરણ્યાજ નથી! કુંવારા છીયે! એહવી રીતે જુઠું બોલીને લોકોને પોતાને વિષે. રાગ ઉપજાવે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય

૨૫ અબ્રહ્મચારી સતો પણ કહે જે હું બ્રહ્મચારીછું એટલે દ્રવ્ય થકી કદાપી કોઇ સુખની વાંછાયેકરીને ઉપરથી ત્યાગ કર્યો હોય પણ મનમાંતો તેનો અભિલાષ બનેલો અને લોકોની આગળ પોતાનું બ્રહ્મચારીપણું જણાવે તેણે કરીને

માહામોહકર્મ બંધાય—તો દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે અબ્રહ્મચારી સતો પોતાનું બ્રહ્મચારીપણું કહે તો તેનું તો શું કહેવું !!

૨૬ જેણે પોતાને ઐશ્વર્યપણા પ્રતે પ્રમાડ્યો હોય તેનું વિત્ત હરી લેવું એટલે જે પુરૂષથી પોતાની આબરૂ-ઇજત-ધન-દોલતની વૃદ્ધી થઇ હોય તે પુરૂષનું ધન-માલ ચોરી લેવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૭ જે પુરૂષના પ્રભાવ થકી પોતાનો મોહોટો ઉદય થયો હોય તેજ પુરૂષને ભોગાદીકનો અંતરાય કરવો તેથી માહામોહ કર્મ બંધાય.

૨૮ સેનાપતી-પાઠક-રાજાશ્રેષ્ટી એટલાઓને મારી નાખવા અથવા તેમનું હીણું ચીંતવવું એટલે આ સેનાનો સ્વા-

મી આપણને બહુ હરકત કરેછે તથા આ આપણો ભણાવનાર આપણને વારે વારે મારેછે અથવા ખીજેછે-આ રાજા સારો નથી-નવા નવા કર કરેછે અને લોકોને પીડેછે તથા આ ગામનો શેઠીઓ ઘણો ખરાબ માણસ છે એ કારણ માટે તેમનું અધિકારીપણું જાયતો ઘણું સારૂ-અથવા તે મરી જાયતો સારૂ-એહવું વિચારવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૯ દેવ પ્રતે ન દેખતો સતો પણ એહવું બોલે કે હું દેવ દેખું છું એટલે ભોળા લોકોને એહવું સમજાવે કે માહારી પાસે નિરંતર ફલાણો દેવ આવેછે અને માહારી સાથે રૂબરૂ વાતો કરેછે અને તે દેવ માહારે વશછે-એહવી રીતે જુઠુ બોલીને પોતાનો ચમત્કાર દેખાડે તેથી મા-

હામોહકર્મ બંધાય.

૩૦ કામ ભોગને વિષે ગૃથીલ એહવા દેવતાઓએ કરીને શું ? ઇત્યાદિક દેવતાનાં નીંદા વચન બોલીને તેમનો અવર્ણવાદ કરવો એટલે તીર્થંકરની ભક્તિના કરનાર તથા સાધુ શ્રાવકની ભક્તિના કરનાર તથા તેમની સહાજના કરનાર એહવા સમકિતદ્રષ્ટી જે દેવતા તેમનો અવર્ણવાદ બોલવો એટલે એહવું બોલે કે એ દેવતા બિચારા શું કરશે ? એતો કામ ભોગમાં આશક્ત થઇ રહ્યાછે. એહવું એહવું બોલીને તેમની નીંદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ ઉપાર્જન કરે. કેમકે સિદ્ધાંતમાં તો એહવું કહ્યું છે કે સાધુ શ્રાવક તથા સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોએ દ્વેષબુદ્ધી લાવીને હરેક કોઇ દેવતાની નીંદા

ન કરવી-તો સમકિતી દેવતાની તો નિં-દા શી રીતે કરવી ? એહવું કહ્યું છે એ કારણ માટે.

(આ ઉપર લખ્યાં ત્રીશ કારણ સેવવે કરીને એટલે આચરવે કરીને જીવ મિ-થ્યાત ભાવ પ્રતે પામેછે અને મિથ્યાત ભાવ પામ્યે સતે પછી અનંતાનુબંધી ચોકડીનો ઉદય થાયછે તેથી ઉત્કૃષ્ટપણે મોહનીકર્મની સીત્તેર સાગરોપમ કોટાકો-ટીની સ્થિતિનું કર્મ બાંધેછે. એ કારણ માટે ધર્મના અભિલાષી પુરૂષોયે આ ઉ-પર લખ્યાં ત્રીસ થાનક વરજવાને વિષે ઉદ્યમ કરવો.)

ધર્માચારજનો વિનય.

ધર્માચ્ચારજ તે જે પુરૂષની પાસે પ્રથ-

ધર્મ પામ્યો હોય એટલે સમકિત આદિ-
ક ધર્મ જાણ્યો હોય તથા જેની પાસે વૃત
અંગીકાર કર્યાં હોય તે ધર્માચારજ કહી-
યે. તે સાધુ મુનીરાજ હોય-ભાવે શુદ્ધ
પ્રરૂપક હોય-ભાવે ગ્રહસ્થ હોય પણ જે-
નાથી તત્વાતત્વની ખબર પડી તે સર્વ
ધર્માચારજ કહીયે. તેવા ધર્માચારજનો
વિનય કરવો જેવી રીતે ઘટે તે દેખાડતા
સતા કહે છેઃ—

૧ જ્યાં જ્યાં ધર્માચારજ પ્રતે દેખે ત્યાં
ત્યાં બે હાથ જોડી માનમોડી વંદન નમ-
સ્કાર કરે; વસ્ત્રાદિકે કરી સત્કાર કરે
એટલે વસ્ત્રાદિકે આપે તે વિનય.

૨ ધર્માચારજ આવ્યે સતે ઉભા થઇ
સન્માન કરે-કલ્યાણની પેઠે-મંગળની
પેઠે-પ્રતીમાની પેઠે-દેવની પેઠે-સેવા કરે

તે વિનય.

૩ ધર્માચારજ પ્રતેં અસન- પાન—ખાદમ—સ્વાદમ નીમંત્રણ કરીને ભક્તિપૂર્વક એટલે અંતર પ્રીતી સહિત આપે એટલે જો સાધુ મુનીરાજ ધર્માચારજ હોય તો બેહેતાળીસ દોષ રહિત-પ્રાસુક અશનાદિક આપવું અને કોઇ ધાડતર કારણે અસુસ્તું આપવું પડે તો આપે અને તેનું પ્રાયશ્ચીત અંગીકાર કરે અને જો સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષ ધર્માચારજ હોય તો તેમને જેવી રીતે લેવાની ઇચ્છા હોય તે રીતે ભક્તિ પૂર્વક આપે અથવા પોતે આગ્રહ કરીને આપે તેમને વાસ્તે બનાવીને આપવું ઘટે તો બનાવીને આપે તે વિનય.

૪ ધર્માચારજની સ્તવના કરવી એટલે તેમની પ્રસંશા કરવી એટલે ઘણા

ભવ્ય જીવોની આગળ તેમના ગુણની સ્તવના કરીને તેમના ઉપર પ્રીતી ઉપજાવવી તે વિનય.

૫ ધર્માચારજ આવ્યે સતે આદરે સહિત આસન આપવું અને કહેવું જે હે સાહેબ? આ આસનને વિષે બીરાજો? એહવી રીતે વિનંતી કરવી અને પોતે આસન છોડીને-હાથ જોડીને આગળ ઉભા રહેવું તે વિનય.

૬ ધર્માચારજ આવ્યે સતે સામું જવું તે વિનય.

૭ ધર્માચારજનું ઔષધ ભેષજ કરવું કરાવવું તે વિનય.

૮ ધર્માચારજનું વચન અંગીકાર કરવું તે વિનય.

એ રીતે અનેક પ્રકારે વિનય કરવો.

આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે આળસ પ્રમાદે કરીને વિનય કરે નહી તો નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધે એમ ઠાણુંગજી સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે. આ વિનય જે જેના પદ મધ્યે જેને જેમ કરવો ઘટીત હોય તે પ્રમાણે કરવો.

त्रण प्रकारना आत्मा.

(બહિર્આત્મા અંતરઆત્મા પરમાત્મા

૧ બહિર્આત્મા તે પેહેલે ગુણઠાણે વરતનારો અને બાહ્ય સંપદાને રકત એટલે શુભાશુભ કર્મ વિપાક ફળને ઉદયે કરીને રાજરિદ્ધી-ભંડાર-હુકમ-દાસ-દાસી-સુભટ-શીપાઇ-આબરૂ-ઇજત-શોભા-પુત્ર-સ્ત્રી-બેટી, ફોઇ, કાકી, મામા-કાકા-ભાઇ ભત્રીજાદિક કુટુંબ પરીવાર દેખીને રાજી થાય કે અમારા જેવી આ-

બરૂ-ઇજત-પરીવાર બીજા કોઇને નથી-
અમે મોહોટા ભાગ્યવંત છીયે-એમ વા-
રવાર દીલમાં ખુશી થાય તથા રાગ-રં-
ગ-કળા-વીકળા-ડહાપણ-ચતુરાઇ-હાવ
ભાવ-નાટક-કૌતક પોતાના શરીરની
કાંતી બળ-જુવાનીપણાનો મદ એ આ-
દિ અનેક પ્રકારે પોતાની શોભા દેખીને
તેને વિષે એકાગ્રચિત્તે રીઝે એટલે એમ
જાણે કે આ સંસારમાં હુંજ એક સુખ
ભોગવું છું માહારા જેવા ઘોડા-હાથી-
બેલ-રથ-ચારટો-બીજા કોને છે અને આ
જને કાળે હું તો દેવલોકના જેવાં સુખ
ભોગવું છું-એ રીતે પોતાના સ્વરૂપ
થકી બાહ્ય વસ્તુને વિષે આશક્ત થાય
અને તેને આદર કરીને ત્રીકરણ જોગે ભો-
ગવે તે બહિર્આત્મા કહીયે-કહ્યું છે કેઃ—

પુદગળસેં રાતો રહી,
જાણે એહ નીધાન;
તસ લાભે લોભે રહ્યો,
બહિરાતમ અભિધાન.

૨ અંતરઆત્મા તે ઉપર લખેલી બાહ્ય સંપદા થકી જેનો વિરક્ત ભાવ વરતેછે અને પોતાના આત્મ સ્વભાવમાં આશક્ત વર્તેછે એટલે બાહ્યભાવને પરરૂપ જાણીને તેને વિષે વિરક્તપણે વરતે અને પોતાના જ્ઞાનાદિક ગુણને જાણીને તેને વિષે પ્રીતી જોડે અને પોતાનો સહેજ એટલે પ્રયાસ વિના પ્રગટ થાય એહવું સમાધી પદ્દ તેનો વીરહ પડ્યે સતે તેના દુખે કરી અસમર્થ થકો ઉપયોગ સહીત ઝુરણા કરેછે કે માહારે કોઈ ચારીત્રાવરણી કરમના ઉદય વડે કરીને આ-

ત્મગુણની ફરસના તદરૂપે બનતી નથી-
જ્યારે બનશે ત્યારે ધન કૃતાર્થ કરીને મા-
નીશ એહવા નીરંતર લોકને રીઝવવાપ-
ણાયે કરીને રહિત જેના પ્રણામ વરતેછે
તે અંતરઆત્મા કહીયે. તે અંતરઆ-
ત્માવાળો જીવ ચોથે ગુણઠાણેથી માંડી-
ને બારમા ગુણઠાણા લગી હોય અને તે
અંતર આત્મા સમકિતદ્રષ્ટી નીમાયે
હોય અને વળી તે સમકિતદ્રષ્ટી અંતર-
આત્મા વિવેકરૂપ લોચને કરી પરભાવ
થકી ઉદાસી હોય એટલે વીરામ પામ-
વાની બુદ્ધીવાળો હોય અને તેના ચિત્ત-
ને વિષે નીરંતર આવી ભાવના વરતે કેઃ-
૧ " આ જગત્રયમાં શત્રુ મીત્ર કોઇ ન-
થી અને કોઇ જીંવથી વેર વિરોધ પણ
નથી, શત્રુ પણ પોતાનો આત્મા છે અ-

ને મીત્ર પણ પોતાનો આત્માછે; અને વળી જ્ઞાન દશાયે કરી પોતાના આત્માને નીરંતર એહવું સમજાવે કે રે જીવ!! અનાદિ કાળનો ભમતો થકો માહાવીકાર રૂપ અને અનંતા દુખના દાતાર એહવા જે ભોગ ભોગવીને છોડયા છે એટલે અનંતીવાર ભોગવ્યા છે અને વળી પાછી તેની વાંછા કરેછે-અરે ભાઇ! તુજને કેમ લાજ નથી ઉપજતી? જે વમેલા ભોગની ઇચ્છા કરવી તે તો વમેલા આહાર જેવી છે માટે તુજને કરવા જોગ્ય નથી." એ રીતે નીરંતર મનને સમજાવે અને પોતાનો બોધબીજ એટલે શ્રદ્ધાન રૂપ બીજના સુખનો સહેજ રસ તેને ચોખે. એહવી રીતે સ્વપરની વહેચણ કરી સ્વસ્વરૂપનું ગ્રહણ કરે-પર સ્વરૂપ વી-

ભાવરૂપ જાણી શક્તી પ્રમાણે જે જે ગુ-
ણુઠાણે જેવી રીતે ઉચીત હોય તે પ્રમા-
ણે ત્યાગ કરે–તે બીજો અંતરઆત્મા
જાણવો. કહ્યું છે કેઃ—

પુગદળભાવ રૂચે નહી, તાથેં રહે ઉદાસ;
સો અંતરઆતમ લહે, પરમાનંદ પ્રકાસ.૧

૩ પરમાત્મા તે બે પ્રકારે તેમાં એક
દ્રવ્ય પરમાત્મા અને બીજો ભાવ પર-
માત્મા–દ્રવ્ય પરમાત્મા તે સંભીરૂડ નય
મતે તેરમે ગુણુઠાણે રહ્યા એહવા જે કે-
વળજ્ઞાની માહારાજ તે દ્રવ્ય પરમાત્મા
કહીએ; અને ભાવ પરમાત્મા તે એવંભૂત
નયમતે કરીને આઠ કર્મ દૂર કરીને આઠ
ગુણ પ્રગટ કરીને લોકને અંતે બીરાજ-
માન સાદીઅનંતમે ભાંગે વરતેછે એહવા
સિદ્ધભગવાન તે ભાવ પરમાત્મા કહીયે.

એ પ્રકારે ઉપાધીભેદ કરીને ત્રણ આત્માનું સ્વરૂપ જાણવું.

देवगुरुधर्मनास्वरुपनी चौभंगी.

દેવ ઓળખવાની ચૌભંગિ.

૧ નિશ્ચયસુદેવ તે પોતાનો જીવ નિષ્પન્ન સ્વરૂપી, તત્વરમણી એટલે પોતાના આત્માનો તરણ તારણ જાહાજ સમાન પોતાનો આત્મા છે અને અનંત જ્ઞાન દર્શન ચારીત્રરૂપ ગુણની લક્ષ્મીનો પ્રગટ કરવાવાળો તે પોતેજ છે એટલે જ્યારે પોતાનો આત્મા અશુદ્ધ ઉપયોગથી વિરામ પાંમીને પોતાના સ્વભાવમાં આવે છે ત્યારે તેની જ્ઞાનાદિક ગુણની લક્ષ્મી જેવી છે તેવીજ આવર્ણ દૂર જવે કરીને પ્રગટ થાયછે તે ગુણરૂપ લક્ષ્મીનો પ્રગટ

કરનાર સમ્યક પ્રકારે કષાયાદિક રહિત થયો સતો પોતેજ છે તે નિશ્ચય સુદેવ કહીયે. તે પોતાના આત્મારૂપ સુદેવનુ એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરતો સતો તથા આરાધના કરતો થકો એટલે આત્માથી જુદાં વિભાવીક પદાર્થ થકી આત્માને પોતાના સ્વભાવમાં લાવતો સતો સંસારરૂપ સમુદ્રનો કાંઠો પાંમે.

૨ વ્યવહારસુદેવ તે અરિહંત એટલે રાગ-દ્વેષ-કષાય રૂપ શત્રુને હણનાર એટલે નાશ કરનાર એહવા અને ભગવાન એટલે જ્ઞાનવંત-ઐશ્વર્યવંત; એ આદિક અનેક ગુણવંત એહવા અને ૩૪ અતીશયે કરીને બિરાજમાન, ૩૫ વાંણીના ગુણે કરીને સહિત-૧૨ ગુણે કરીને સહિત, એહવા ભવ્ય પ્રાણીને હિતોપદેશ

કરતા એહવા જે હોય તે વ્યવહાર થકી સુદેવ કહીયે. તેને આરિસાની પડમ નિમિત્ત કારણરૂપ જાણીને એટલે નિશ્ચય સુદેવ પ્રગટ કરવાનું નિમિત્ત કારણ જાણીને સેવન કરવું.

૩ નિશ્ચય કુદેવ તે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ જેણે ઓળખ્યું નથી એટલે માહારો શ્યો સ્વભાવ છે અને માહારે શું કરવું જોગ્ય છે અને હું કોણ છું—એ રીતે જેણે ઓળખાણ કરી નથી અને અજ્ઞાન દશાયે કરીને જડરૂપ વિભાવ દશામાં એટલે પાંચ ઇંદ્રીઓના વિષયમાં તથા ચાર કષાયમાં તથા ઇર્ષ્યા-મદ-મચ્છર-ક્ષુદ્રતાદિક અનેક દુરગુણોને વિષે જેનું ચીત્ત સદાકાળ લાગી રહ્યું છે એટલે જેના ચીત્તમાં સદાકાળ વિષય કષા-

ચાદિકનો વિચાર વરત્યાં કરેછે અને લો-
કોને કષ્ટમાં નાખવાનો તથા પારકી લ-
ધુતા કરવાનો અને પોતાની પ્રસંશા ક-
રવાનો વિચાર સદાકાળ વરતે છે અને
જે પોતાના આત્માની વિરાધના કરતો
સતો વરતેછે તે 'નિશ્ચયકુદેવ' કહીયે.
એહવા આત્માને સેવતો જે પ્રાંણી તે
સંસારરૂપ સમુદ્રને વિષે પરિભ્રમણ કરે.

૪ વ્યવહાર કુદેવ તે ક્રશ્ન-માહાદેવ-
બ્રહ્મા-ખેત્રપાળ-પીતરીઆ પ્રમુખ જાણવા
અને તેને વ્યવહાર કુદેવ કહીયે તે વ્ય-
વહાર કુદેવને સેવતો એહવો જે પ્રાંણી
તે સંસારરૂપ સમુદ્રમાં પરિભ્રમણ કરે.

ગુરૂ ઓળખવાની ચોભંગી.

૧ નિશ્ચય સુગુરૂ તે પોતાના જીવને
એકાંતે બેસાડી એટલે દ્રવ્ય થકી જ્યાં

કોઇનું આવાગમન ન હોય એવે સ્થા-
નકે બેસાડીને અને ભાવ થકી રાગ દ્વેષ-
ની ઓછાશ રૂપ એકાંતે બેસાડીને રૂડી
શિખામણ દઇને મિથ્યાતરૂપ કુમાર્ગે થકી
એટલે દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે અન્યાય મા-
રગ થકી તથા મીથ્યાત્વીઓનાં લક્ષણ જે
પૂર્વે કહ્યાંછે તે થકી તથા અગંભીરપણા
થકી તથા અધર્મ સેવીને ધર્મ માનવું તે
રૂપ મિથ્યાત થકી નિવારણ કરીને સમ-
કિતરૂપ શુદ્ધ મારગે ચડાવે એટલે પૂર્વે
કહેલા સમકિતના ગુણ અંગીકાર કરાવે
અને દંભ થકી નિવારણ કરે એટલે અ-
વગુણી થઇને ધરમિ નામ ધરાવવું અ-
ને જુઠા જુઠા ક્રિયાઓના આડંબર કર-
વા તે સર્વ દંભ કહીયે. તેથી નિવારણ
કરે પણ જુઠ ડફાણમાં આત્માને પડવા

દે નહી તે નિશ્ચય સુગુરૂ કહીયે. એ આ-ત્મારૂપ નિશ્ચય સુગુરૂનું સેવન કરવા થ-કી પોતાનો આત્મા તુરત પોતાના સ્વ-ભાવમાં આવે.

૨ વ્યવહાર સુગુરૂ તે સાધુ મુનીરાજ જેના શરીરને સંગત પામેલું એહવું જે રજ તે ભૂષણ સમાન છે અને શીલાનું તળીયું તે જેને સ્થાન સમાન છે અને કાંકરા સહિત ભુમી જેને શૈયા તૂલ્ય છે અને વાઘની બોડ જેને ઘર તૂલ્ય છે અ-ને "હું અને આ માહારૂ" એ વિકલ્પ જેને દૂર ગયોછે અને જેને અજ્ઞાનરૂપી અંધારાની ગાંઠો તૂટી ગઇ છે અને જેને એક જ્ઞાનરૂપ ધન વરતેછે અને જે નિ-સ્પૃહપણે વરતેછે એટલે જેમને કોઇ પ્ર-કારની સ્પૃહા વરતતી નથી અને જે અ-

ચિંત્ય એટલે દુર્ધર એહવાં આચરણોયે કરીને દીવસ ગમાવેછે અને જે એક શરીરનો નિરવાહ કરવાને અર્થે ગર્વ રહિત બેહેતાલીસ દોષ રહિત અહાર-ની ગવેખણા કરે છે અને જે માયા પ્રપંચમાં પડતા નથી એહવા અનેક ગુણોયે કરીને સહિત એવા જે મુની-રાજં શુદ્ધ પ્રરૂપણાયે કરીને એટલે જ-થાર્થ વીતરાગનો મારગ દેખાડીને ભવ્ય પ્રાંણીયોને પ્રતીબોધ કરવાને ઉદ્યમવંત અને પોતાના આચાર વ્યવહારને વિષે સાવધાન એહવા જે મુનીરાજ તે વ્યવ-હાર થકી સુગુરૂ કહીયે-તેમને નીમીત્ત-કારણ જાંણીને સેવન કરવું.

૩ નિશ્ચય કુગુરૂ તે જે રાગ દ્વેષ રહિત કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શને કરીને સહિત અ-

ને સ્યાદ્દવાદ વાંણીના પ્રરૂપનાર એહવા પરમાત્માની વાંણીના એટલે તેમનાં કહેલાં સિદ્ધાંતોના ખોટા અર્થ કરે એટલે જાંણીને પોતાના પૂજનીક પણાને અર્થે અજ્ઞાનને વશે કરીને ખોટી પ્રરૂપણા કરે અને પોતે લંપટપણે કરીને નીશુકપણે સંસારની વૃદ્ધીનાં કારણ સેવે એટલે તીવ્ર કષાયાદિકે કરીને ધમધમતા રહે-પોતે ડુબે અને બીજાને પણ ડુબાવે તે નિશ્ચય થકી કુગુરૂ કહીયે.

૪ વ્યવહાર કુગુરૂ તે જોગી—સન્યાસી બ્રાહ્મણ-કુલીંગી પ્રમુખ અને સ્વલીંગી એટલે જૈનના લીંગના ધારણ કરનારા-પાંચ આચારે કરીને રહિત એટલે જ્ઞાનાચાર-દર્શનાચાર-ચારીત્રાચાર—તપ્પાચાર વીરજાચાર, એ પાંચ આચારે કરીને શૂ-

ન્ય, પાંચ સમીતી, ત્રણ ગુપ્તીયે કરીને રહીત, આશ્રવના સેવનાર-ગ્રહસ્થીઓના દાસ થઇને રહેલા એહવા વેષધારી જતી પ્રમુખ તે વ્યવહાર કુગુરૂ કહીયે.

ધર્મ ઓળખવાની ચોભંગી.

૧ નિશ્ચય સુધર્મ તે નિશ્ચય નયમતે કરીને આત્માને અંતરગત સત્તાગતેં અનંત ચતુષ્ટિરૂપ એટલે અનંતજ્ઞાન-અનંત દર્શન-અનંતચારીત્ર—અનંતવિરજ રૂપ અનંતો ધર્મ રહ્યોછે; તે વ્યવહાર નયને મતે કર્મે કરીને એટલે જ્ઞાનાવર્ણાદિ કર્મે કરીને અવરાણો છે એટલે ઢંકાણો છે. જેમ સૂર્યની આગળ વાદળાં આવવે કરીને તેની કાંતી દબાયછે પણ અંતરમાં સૂર્યની કાંતી દેદીપ્યમાન છે પણ કાંઇ ઘટતી નથી તેમ આત્માને કર્મરૂપ વાદળાં

આડાં આવવે કરીને કાંતી દબાણી છે પણ અંતરંગ આત્માની કાંતી એટલે અ-કષાયતા રૂપ ધર્મ-સૂર્યની પઠમ દેદીપ્ય-માન છે અને વળી નિશ્ચય નયમતે આ આત્મા અતિંદ્રિય સુખસ્વરૂપવાળો છે એટલે ઇંદ્રીયોને ગોચર ન આવે એહવું આત્મીક સુખ તે મય છે--વળી આ આ-ત્મા શુદ્ધ ચિન્માત્ર મૂર્તિ છે એટલે રાગ દ્વેષ–મોહ–મદ–મચ્છરાદિક અનેક ઉપાધી રહિત જ્ઞાનમાત્ર ચેતનારૂપ મૂર્તિવાળો છે પણ વ્યવહારમાં પર્યાયાર્થિક નયે કરીને નિરંતર વિષય કષાયાદિક અશુદ્ધ ચેત-નારૂપ વિભાવના પરિણમનપણે કરીને મલીન થયોછે પણ શુદ્ધ નિશ્ચય નયે ક-રીને નવતત્વ થકી શુદ્ધ જીવ ન્યારો છે નિર્વિકલ્પછે એટલે વિભાવતાના વિકલ્પે

કરીને રહિત છે. વળી આ આત્મા સહેજ સ્વભાવવાળો છે પણ વ્યવહારમાં મિથ્યાત પ્રણામે કરીને સંસારમાં ભમતો સતો આત્મ સ્વરૂપ જાંણતો નથી, તેથી અજ્ઞાની કહેવાયછે પણ જ્યારે મિથ્યાતનો નાશ થાય છે ત્યારે આ જીવ પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવેછે માટે સદાકાળ આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણમયછે- એ રીતે નિશ્ચય-વ્યવહાર નયે કરીને આત્મધર્મનું વિચારવું તે નિશ્ચયસુધર્મ કહીયે.

૨ વ્યવહારસુધર્મ તે પૂર્વ કહ્યો એહવો નિરાવર્ણ શુધ ધર્મ એટલે કર્મ કલંક રહીત પોતાનું શુધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાને અર્થે અને અકષાયતા ધર્મ પ્રગટ કરવાને અર્થે ચિત્તમાં એક સાધ્ય રાખીને સાપેક્ષપણે એટલે સાત નયની જેવી રીતની

અપેક્ષા ઘટે તેવી રીતની અપેક્ષા રાખી-
ને અથવા આત્મ ઉપયોગ રાખીને એ-
ટલે નીર્અહંકારપણે ઉત્કર્ષ રહીત શુદ્ધ
ગીતારથ ગુરૂમાહારાજની સમીપે જે બા-
હ્ય વ્યવહાર ક્રિયારૂપ વૃત પચખાણાંદીક
પોતાના આત્માની તોલણા કરીને જાણ-
પણા સહીત કરવું તે વ્યવહાર સુધર્મ
જાણવો.

૩ નિશ્ચયકુધર્મ તે એકાંત મારગને વિ-
ષે બાહ્ય કરણી રૂપ ધર્મને વિષે રાચવું
અને અંતરંગ જ્ઞાને કરીને હીનપણું અને
આત્મ ધર્મની ઓળખાણે કરીને રહીત
પણુ એટલે આત્મધર્મ તે શું ચીજછે-એ
વાતનો કાંઈ ઉપયોગજ નથી તે નીશ્ચય
કુધર્મ જાણવો.

૪ વ્યવહાર કુધર્મ તે જીનરાજના દર્શ-

નથી જે ઉલટા પુરૂષો એટલે વીતરાગની આજ્ઞાથી ઉલટા વરતનારા અને ઉલટી પ્રરૂપણા કરનારા એહવા જે સ્વમતી તથા પરમતી પુરૂષોની અનુજાઇયે એટલે તેમની આજ્ઞા માથે ચડાવીને જે ધર્મ કરણી કરવી એટલે દેવપૂજા-સામાયક-પોષધ, ઉપવાસ-છઠ-અઠમ--આંબીલ-એકાસણાદીકવૃત-પચખાણ તથા નીમ અભીગ્રહ-સંઘજાત્રા-તીર્થજાત્રાદીકહરેક કોઇ ધર્મનું અનુષ્ટાન, તે લોકોના ઉપદેશે કરીને કરવું તે સર્વે વ્યવહારકુધર્મ કહીયે.

"એણી રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ ચૌભંગીયે કરીને દેવ ગુરૂ ધર્મનું સ્વરૂપ જાણે અને અંતરંગ પ્રતીતે નિર્મળપણે સદ્દહે અને શુદ્ધસ્વરૂપનો અનુભવ કરે તેને નિશ્ચેથી સમકીત જાણવું."

सत्तर प्रकारनां मरण.

૧ અવીચીમરણઃ—(જે મરણને વિષે અવિચી એટલે અંતર નથી એટલે સમયમાત્રનો વીલંબ નથી.) × × ×

એટલે નારક-તીર્યંચ-નર-અમર (દેવતા) તેમના ઉત્પત્તી સમય થકી માંડીને પોતપોતાના આઉખા કર્મના દળીઆનો સમય સમય અનુભવ કરવા થકી એટલે ભોગવવા થકી વીચટન એટલે નાશ થવુંઃ તેણે કરીને સહીત જે મરણ એટલે ઉત્પત્તી સમયથી માંડીને સમય સમય મરણ પર્યંત આઉખાનું ઘટવું તે અવીચીમરણ કહીયે.

૨ અવધિમરણઃ-(અવધી એટલે મર્યાદાયે કરીને જે મરણ તે અવધી મરણ.)

એટલે જે નારકાદીક ભવના કારણ પ-
ણે કરીને એટલે નારકાદીક ભવનાં કા-
રણ એવાં આવખાં કર્મનાં દળીઆ પ્રતે
અનુભવીને એટલે ભોગવીને મરણ પા-
મે અથવા મરણ પામ્યો—અને વળી જો
તેજ દળીઆં પ્રતેં અનુભવીને મરશે
ત્યારે તે દ્રવ્યથકી અવધીમરણ સંભવે
માટે અવધી મરણ કહીયે અને ગ્રહણ
કરીને ત્યાગ કરેલા એવાંય કર્મ દળીઆ-
નું ફરીને ગ્રહણ કરવું તે પ્રણામના વિ-
ચીત્રપણા થકીજ છે. ક્ષેત્રાદીકને વિષે
પણ તેજ રીતે જાણવું એટલે ક્ષેત્ર થકી,
કાળથકી અને ભાવથકી પણ એજ રી-
તે અવધીમરણ જાણવું..

૩ અંતિકમરણઃ-(અંતે થયું તે અં-
તીકમરણ.)

એટલે જે નારકાદીકના આઉખા પ-ણે કરીને કર્મદળીઆં પ્રતે અનુભવીને મરણ પામેછે અથવા મરણ પામ્યો અ-ને ફરીને તે દળીઆં પ્રતે અનુભવ્યા વીના મરણ કરશે તે દ્રવ્યથકી અંતીક મરણ જાણવું. એજ રીતે ક્ષેત્રાદીકને વિષે પણ કહેવું.

૪ વલનમરણઃ-(સંજમ થકી પાછા પડતાઓનું જે મરણ તે વલન મરણ કહીયે.)

એટલે સંજમથી પાછા વળેલા એટલે સંજમ પાળવાથી ભગ્ન થયાછે પ્રણામ તે જેમના એવા અને દુઃખે કરીને કરવા જોગ્ય એવું તપ.ચરણ એટલે તપ તથા ચારીત્ર તે પ્રતે કરવાને અસમર્થ અને વ્રત મૂકવાને પણ અસમર્થ અને મનમાં

વિચારતાકે હમારૂં કોઇક પ્રકારે વ્રતથી મુકાવું થાઓ એટલે આ ચારીત્ર રૂપ વ્રતથી છુટકબારો થાઓ ! એવો વીચાર કરતા એટલે ચારીત્ર પાળી શકે નહી અને લોક લજ્યાયે કરીને વેષ પણ મુ-કી શકે નહી અને રાત્ર દીવશ મનમાં વેષ મુકવાનું ધ્યાન કરતા એવા પુરૂષો-નું જે મરણ એટલે તે વીચારમાંને વિ-ચારમાં જે મરણ તે 'વલનમરણ' કહીયે.

૫ વશાર્તમરણઃ- (ઈંદ્રિયોના વશ પ-ણે કરીને મરવું તે.)

એટલે ઈંદ્રિયોના વિષયના વશપણે ક-રીને એટલે ઈંદ્રિયોના વિષયના પરવશ પણે કરીને આર્તા એટલે દીવાની શીખા જોવે કરીને આકુળ વ્યાકુળ થયેલા એ-વા પતંગની પઠમ આકુળવ્યાકુળ થયે-

લા એટલે પીડાયેલા તેમનું જે મરણ એ-
ટલે વિષયની આસક્તિ સહીત પુરૂષોનું
જે મરણ તે 'વશાર્તમરણ' મરણ કહીયે.
૬ અંતઃશલ્યમરણઃ—(અંતઃકરણને
વિષે શલ્ય સહીત પુરૂષોનું જે મરણ તે
અંતઃશલ્ય કહીયે.)
એટલે અંતઃકરણને વિષે દુષ્ટ આચ-
રણ રૂપ રહ્યુંછે શલ્ય તે જેમને એવા અ-
ને તે શલ્ય લજ્યાદીકના વશથકી ગીતા-
ર્થ ગુરૂ મહારાજની સમીપે નથી આ-
લોચ્યું જેમણે એવા એટલે જો હું મા-
હારૂ અકૃત્ય ગુરૂ માહારાજની આગળ
કહીશતો લોકમાં માહારી આબરૂ રહેશે
નહીં અને ગુરૂ માહારાજ પણ એમ જા-
ણશે કે આવો થૈને આવાં કામ કરેછે? એ-
વી રીતે પોતાની મતી કલ્પનાયે વીચા-

રીને પોતાનું શલ્ય આળોવે નહી એહવા શલ્ય સહિત પુરૂષોનું જે મરણ તે 'અંતઃશલ્યમરણ' કહીયે.

"આ મરણ અતિશેં દુષ્ટ છે. કેમકે શલ્ય સહિત મરણ કરીને જીવો માહાભયંકર અને દુષ્ટ છે અંત તે જેનો એહવો અને દીર્ઘ એટલે લાંબો પાર રહિત એહવો જે સંસારરૂપ કાંતાર એટલે શુષ્ક અટવીને વિષે ઘણો કાળ ભમેછે એ કારણ માટે."

૭ તદ્દભવમરણઃ—(તે ભવને જોગ્ય આવખું બાંધીને મરણ પાંમે તે તદ્ભવમરણ કહીએ.) × × × × ×

એટલે જે ભવને વિષે વરતમાન કાંળે પ્રાંણી વર્તેછે તેજ ભવને જોગ્ય આવખુ બાંધીને ફરીને આવખાનો ક્ષય કરીને

જ્યારે મરણ પામે ત્યારે તદ્ભવમરણ કહીયે. આ મરણ સંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા નર ત્રીજંચને હોય પણ અસંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા નર ત્રીજંચોને તથા દેવતા નારકીયોને ન હોય કેમકે તેમને ફરીને અનંતર એટલે તે ભવમાંથી નિકળીને તેજ ભવમાં આવવાને અભાવ છે એટલે જુગળીઆપણામાં જુગળીઆપણાનું આવખું ન બાંધે તેમજ દેવતા નારકી પણ તે ગતીમાં રહીને તેજ ગતીનું આઉખું ફરી ન બાંધે, એ કારણ માટે.

૮ બાળમરણઃ—(બાળ પુરૂષોનું જે મરણ તે બાળમરણ).

એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરૂષોનું અથવા અવીરતી સમકિત દ્રષ્ટી પુરૂષોનું જે મરણ

તે બાળ મરણ કહીયે. ઇહાં સમકિતી જી-વોનું જે બાળમરણ કહ્યું તે ચારિત્રની અપેક્ષાયે જાંણવું.

૯ પંડીતમરણઃ—(પંડીતપુરૂષોનું જે મરણ તે પંડીત મરણ કહીયે.) × ×

એટલે સર્વ વીરતી પ્રતેં પામેલા એટ-લે દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે પાંચ આશ્રવ થકી વીરામ પામેલા એવા ભાવ મુનીયોનું જે મરણ તે પંડીતમરણ કહીયે.

૧૦ મિશ્રમરણઃ—(મિશ્ર પુરૂષોનું એ-ટલે બાળપંડીત પુરૂષોનું મરણ.) × ×

એટલે દેશવરતી પુરૂષોનું એટલે દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે દેશ વીરત સમકીત સ-હીત જેમણે અંગીકાર કરીછે તેમનું જે મરણ તે મિશ્રમરણ કહીયે એટલે બાળ-પંડીત મરણ કહીયે.

૧૧ છદ્‌મસ્થમરણઃ—(છદ્‌મસ્થ પુરૂષોનું જે મરણ તે).

એટલે મતી--શ્રુત--અવધી--મનપર્દાય જ્ઞાનવંત એવા વૃત્તિ પુરૂષોનું જે મરણ તે છદ્‌મસ્થમરણ કહીયે.

૧૨ કેવળીમરણઃ—(કેવળજ્ઞાનિનું જે મરણ તે.)

એટલે ઉત્પન્ન થયું છે કેવળ જ્ઞાન તે જેમને-એવા પુરૂષોનું જે મરણ તે 'કેવળી મરણ' કહીયે.

૧૩ વિહાયસમરણઃ-(આકાશને વિષે થયું જે મરણ તે.)

એટલે ઉંચા વૃક્ષની ડાળાદિકને વિષે દોરડું બાંધીને ગળાફાંસો ખાઇને તથા પરવત ઉપર ચડીને ત્યાંથી ઝંપાપાત કરીને તથા કુવામાં પડીને તથા શ-

સ્નાદિકે કરીને મરવું તે 'વિહાયસ'મરણ કહીયે.

૧૪ ગ્રધ્રસ્પષ્ટમરણઃ—(ગ્રધ્ર પક્ષીઓના સ્પર્ષ વડે કરીને જે મરણ.) × ×

એટલે ગ્રધ્રપક્ષી જે તેમણે અને ઉપલક્ષણથી એટલે તેના સંબંધથી શીવાદિક પશુ જે તેમણે સ્પર્ષ કર્યોછે જે મરણને વિષે એટલે મુએલા હાથી આદિક પશુઓનાં મડદાંને વિષે પ્રવેષ કરીને ગ્રધ્રાદિક પક્ષીઓની પાસે પોતાનું ભક્ષણ કરાવીને મરવું તે 'ગ્રધ્રસ્પૃષ્ટ'મરણ કહીયે. આ મરણ તાપસ લોકોને હોયછે.

૧૫ ભકતપરિજ્ઞામરણઃ-(ભક્તપરિજ્ઞાયે કરીને જે મરણ તે.) × × ×

એટલે ભોજનની તથા પાણીની પરીજ્ઞા એટલે આ આહાર પાણી મેં અનં-

તીવાર ખાધુ પીધું છે અને પાપનું કારણ છે. એ રીતે સમ્યક પ્રકારે જ્ઞેય પરિજ્ઞાયે કરીને એટલે સમ્યક વિચારણાયે કરીને જાણીને અને પચખાણ પરિજ્ઞાયે કરીને સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગ કરવો એટલે બાહારથી આહાર પાણીનો જાણપણા સહિત ત્યાગ કરવો અને અતરંગથી તેની ઇચ્છાનો રોધ કરવો તે ભક્તપરિજ્ઞા કહીએ. તેણે કરીને જે મરણ તે 'ભક્તપરિજ્ઞા' મરણ કહીએ.

૧૬ ઈંગિનીમરણઃ-(પ્રતીનિયત દેશાને વિષે રહેવું.)

એટલે જે મરણને વિષે સ્થાનકનો નિયમ કરવો કે-માહારે આટલાજ સ્થાનકમાં ફરવું-બેસવું ઇત્યાદિ નિયમ કરીને ચ્યાર આહારનો ત્યાગ કરવો અને

નિમેલા સ્થાનકને વિષે પોતાની મેળેજ ઉદ્દવરતનાદિક કરવું એટલે ચાંપવું-ચોળવું ઈત્યાદિ કરવું પણ બીજાની પાસે કરાવવું નહી. એહવી રીતના નિયમ સહિત જે મુનીનું મરણ તે 'ઈંગિની'મરણ કહીએ અને તેને અનશન કહીયે.

૧૭ પાદપોપગમનઃ-(પાદપની પઠમ અભિગ્રહ ધારીને જે મરવું) × × ×

એટલે 'પાદપ' નામ વૃક્ષ અને 'ઉપ' નામ તેને સદ્રશ એટલે વૃક્ષને તુલ્ય અને ' ગમન ' એટલે તેને તુલ્ય રહેવું તે પોદપોપગમન કહીયે-એટલે જેમ વૃક્ષ પડ્યું સતું સમ જગ્યો પ્રતે તથા વિષમ જગ્યો પ્રતે વિચારતું નથી કે આ જગો સાફ છે કે ઢેકાઢેયાવાળી છે-એહવી રીતે વિચારતું નથી અને નિશ્ચળ રહેછે-પર-

ના પ્રયોગે કરીને કંપેછે એટલે કોઇ હ-
લાવે તો હાલે પણ પોતે પોતાની મેળેતો
હાલેજ નહી. તેમ આ જ્ઞાનવાન ગીતાર-
થ, મહાનુભાગ મુનીરાજ જે અંગ એ-
ટલે હાથ, પગ, મસ્તકાદિક સમ જગ્યોને
વિષે અથવા વિષમ જંગ્યોને વિષે પડયું
સતુ તે ત્યાંજ સ્થાપન કરેછે એટલે જે
જયાં પડયું તે તેજ સ્થાનકે રહેવા દેછે
પણ પોતે ચળાવતા નથી. એહવી રીતે
અભિગ્રહ સહિત જે મુનીનું મરણ તે 'પા-
દપોપગમન' મરણ કહીયે.

" આ ઉપર લખ્યાં સત્તર પ્રકારનાં જે
મરણ તેની મધ્યે આ અંતનાં ત્રણ મરણ
તે વૈમાનીકપણાંનું તથા મુકિતના સુખ-
રૂપ ફળ આપવાને સરખાંછે, તોપણ વિ-
શિષ્ટતર–વીશિષ્ટતમ ધીરજવાળા મુની-

આનેજ ઉત્તરોતર સંભવેછે. એ પ્રકારનો વિષેશ છે એટલે ભેદછે. એ હેતુ માટે પ્રથમનું એટલે પંદરમું જે મરણ તે 'કનીય' છે એટલે ઝઘન્ય છે અને બીજું એટલે સોળમું જે મરણ તે મધ્યમ છે અને ત્રીજું એટલે સત્તરમું જે મરણ તે જેષ્ટ છે એટલે ઉત્કૃષ્ટ છે. એ રીતની તરતમતા વિચારવી."

अष्टभांगिनुं स्वरुप.

૧ પેહેલો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે નહી–આદરે નહી અને પાળે નહી;, તે સર્વ મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવા.

૨ બીજો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને

જાણે નહી-આદરે નહી અને પાળે એટ-
લે કષ્ટક્રિયા-તપ-જપ-શીલાદિક વડે ક-
રીને શરીરને ગાળે તે સર્વ મિથ્યાદ્રષ્ટી
જાણવા.

૩ ત્રીજો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો
ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને
જાણે નહી-અને મુનીનાં વૃત આદરે અ-
ને પાળે નહી એટલે જેવી રીતે દશવૈકા-
લીક પ્રમુખ સૂત્રોને વિષે જે પ્રકારે મુની-
મારગ કહ્યોછે તે પ્રકારે પાળે નહી; તે સર્વ
પાસથ્થાદિક દુર્ભવી મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવા.

૪ ચોથો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધ-
ર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે જાણે ન-
હી અને આદરે અને પાળે એટલે દ્રવ્ય
થકી મુનીની ક્રિયા આવશ્યક-પ્રતીલેવ-
ણાદિક કરે તે અભવ્ય તથા ઉત્સૂત્રના ક-

થક પ્રમુખ જાણવા.

૫ પાંચમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરી જાણે પણ વૃત ભાગવાની બીકે કરીને આદરે નહી અને પોતાની પરિણતી જાગ્યા વિના પાળે પણ નહી એટલે લોક દેખામણી જુઠ ડફાણ કરે નહી; તે સર્વ શ્રેણીકરાજા પ્રમુખ શાસનના અજુઆળનારા સમકિતદ્રષ્ટી જાણવા.

૬ છઠ્ઠો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ શિલીએ કરીને જાણે પણ આદરે નહિ અને શીળાદિક પાળે તે પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતા કેમકે તે અલ્પવિકારીછે માટે અને તીહાં મૈથુનનું સેવન નથી એ અપેક્ષાયે કરીને પાળનાર કહ્યા; તે સર્વ સમકિતદ્રષ્ટી

જાણવા.

૭ સાતમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે અને મુનીનાં વૃત આદરે પણ પાળે નહી એટલે પ્રથમથી ગીતારથ ગુરૂમાહારાજની પાસે મહાવ્રત અંગીકાર કરી લીધાં છે અને પછીથી પોતાની શકિત તે માહાવ્રત પાળવાની દેખી નહી તેથી પાળતા નથી પણ પ્રરૂપણા શુદ્ધ કરેછે અને પોતામાં મુનીપણું સ્થાપન કરતા નથી એહવા જીનપ્રવચનના જાણ ગીતારથ સંવેગપક્ષિ; તે સર્વ સમકિતદ્રષ્ટિ જાણવા.

૮ આઠમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને જાણેછે-આદરેછે અને પાળેછે એટલે સમ્યક પ્રકારે નિશ્ચય વ્યવહાર બે પ્રકારે

માહાવ્રત પાળેછે એહવા જીનમતના જા-
ણુ ચતુર્વિધ શંઘના પુરૂષો એટલે આ-
જ્ઞા સહિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રવંત પુરૂ-
ષો સર્વે સમકિતી જાણુવા.

"આ ઉપર લખ્યા આઠ ભાંગાની
મઘ્યે પેહેલા ચાર ભાંગાવાળા સર્વ મિ-
થ્યાદ્રષ્ટી જાંણુવા. અને પાછળના ચાર
ભાંગાવાળા સર્વ સમકિતી જાંણુવા. એ
રીતે ઉપર લખેલી અષ્ટભંગીનું સ્વરૂપ
ગીતારથ ગુરૂ માહારાજની અથવા શુદ્ધ-
પ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે સમ્યક પ્રકારે સ-
મજીને ઉપરના પેહેલા ચાર ભાંગાવા-
ળા પુરૂષોનો સંસર્ગ ત્રીકરણ જોગે ત્યા-
ગ કરવો અને નીચેના ચ્યાર ભાંગાવા-
ળા પુરૂષોનો સંસર્ગ વિષેશ પ્રકારે કરવો
કેમકે એ વિના સમકિતની પ્રાપ્તી થાય

નહી એ કારણ માટે."

धर्मिपुरुषोनां लक्षण.

૧ જીનરાજ માહારાજે કહેલા તત્વનું એટલે શુદ્ધ સ્વરૂપનું શ્રદ્ધાન, ભાસન, અને રમણનું કરવું.

૨ મૈત્રીભાવના એટલે સર્વ જીવ સાથે મીત્રતા રાખવી, સર્વનું ભલું વંછવું પણ કોઇનું માઠું ચીંતવવું નહીં—સર્વ જીવ ઉપર હિતબુદ્ધી રાખવી પણ ઈર્ષ્યા બુદ્ધી રાખવી નહી.

૩ પ્રમોદભાવના એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણવંત પુરૂષ ઉપર તથા તેમના સેવક ઉપર રાગ ધરવો અને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેમની સાહાજ્ય કરવી.

૪ મધ્યસ્થભાવના એટલે સમકિત સ-

હિત ધર્મવંત પુરૂષો ઉપર રાગ કરવો અને મિથ્યાત્વી જીવો ઉપર એટલે વિતરાગી પુરૂષોના મારગથી ઉલટા વરતનારા પુરૂષો ઉપર રાગ પણ નહી તેમ દ્વેષ પણ નહી કરવો; કારણ કે હિંસાના કરનારા તથા ઉત્સૂત્રના બોલનારા જીવો ઉપરપણ સમકિતવંત પ્રાંણીને કરૂણા ઉપજે એટલે ભાવદયા વરતે અને એહવું વિચારે કે "આ બિચારો અજાંણ છે, એને કોઇ ગુરૂ મિલ્યા નથી અને તેને દર્શન મોહકર્મનો ઉદય વરતેછે માટે એ જીવ શું કરે? એને કર્મ ભમાવેછે" એહવી રીતે ચિત્તને વિષે કરૂણા રાખીને જો ઉપદેશ થકી સારા મારગમાં આવે તો તેને શુદ્ધ મારગને વિષે લાવે અને હિંસાના કરનારને હિંસાથી છોડાવે અને

તેમ કરતાં કદાચીત તે માને નહી અને સારા મારગમાં આવે નહી તોપણ તેના ઉપર દ્વેષ ન કરવો અને તેને હતપત પણ ન કરવો તો મારવું તે કયાંથી હોય? એટલે મારી કુટીને છોડાવવું અને તેની ઉપર દ્વેષ કરવો તે તો અજ્ઞાની માહામૂર્ખોનું લક્ષણ છે અને એહવું વિચારે કે આ અવસરે એને આ રૂપના કર્મનો ઉદય આવ્યો છે માટે શુદ્ધ મારગની વારતા તે માનનાર નથી અને હિંસાદિક અકૃત્ય છોડનાર નથી માટે ફરી કોઇક અવસરે તેને ઉપદેષ કરીશું-જો માનશે તો ભલે નહીતો જેવી ગતીયે જવું હશે તેવી ચેષ્ટા કરશે; એહવું વિચારીને તેના ઉપર કાંઇ પણ રાગ દ્વેષ ન કરવો તે મધ્યસ્થભાવના કહીયે.

૫ કરૂણાભાવના એટલે સર્વ જીવને પોતાને તૂલ્ય જાંણીને તેમના ઉપર દયા રાખે અને કોઇને હણે નહી એટલે નિશુ-કપણે પ્રયોજન વિના અણાપરાધી જીવ-નો ઉપઘાત કરે નહી કેમકે શ્રાવકને તો સવા વિસવાની દયા વરતેછે, એ કારણ માટે અને મુનીરાજ તો સર્વથા પ્રકારે કોઇ જીવને હણે નહી-હણાવે નહી અને હણુતાની અનુમોદના પણ કરે નહી ત-થા આજીવીકાયે કરીને દુખી તથા રોગે કરીને દુઃખી.એહવા પુરૂષોને દેખીને તે-ના ઉપર કરૂણા કરવી એટલે પોતાની શકિત પ્રમાણે તેને દુખ ટાળવાનો ઉ-પાય કરવો પણ તેને ઉવેખી મુકવો ન-હી અને જો ઉવેખી મુકે તો કરૂણા ઉઠી જાય અને નીશુકપણું થાય અને તેથી

વીતરાગની આજ્ઞાનો ભંગ થાય અને તેથી સમકિત અસાર થાય. એ કારણ માટે દુઃખી પ્રાંણી દેખીને તેમના દુખનું નિર્અહંકારપણે ટાળવું તે દ્રવ્ય કરૂણા કહીયે તથા ધર્મહીન એટલે સમકિતધર્મે કરીને રહિત એહવા જીવ દેખીને તેના ઉપર કરૂણા કરવી એટલે એહવું ચિંતવવું કે આ જીવ કયારે વીતરાગ મહારાજનો કહેલો દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે શુદ્ધ સમ્યકત્વાદિક ધર્મ પામશે અને યથાર્થ આત્મસાધન પામીને સ્વરૂપ ધર્મને એટલે આત્મસ્વભાવને કયારે અવલંબન કરશે એટલે આ પુદગળ ઉપરથી નિરમમત્વી થઇને શુદ્ધ સ્વરૂપને વિષે કયારે રમણ કરશે. એહવી રીતે વિચારવું તે ભાવકરૂણા કહીયે પણ ઉ-

ત્તમ પુરૂષોયે એહવું ન વિચારવું કે આ-પણે શું કામછે-એ જીવને ગરજ હશે તો ઘણોય પુછતો આવશે-આપણે એ-ની શી ગરજ છે ? એમ કરીને તેને ઉ-વેખી મુકવો નહી અને ધર્મથી પડતા પ્રાંણીને તથા ધર્મ રહિત પ્રાંણીને દેખીને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેને સ્થીર ન કરેતો સમકિત રહે નહી. એ રીતે દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે કરૂણા રાખવી તે કરૂણા-ભાવના કહીયે.

૬ વિનત હોય એટલે ઉત્તમ પુરૂષો-ના વિનયવંત હોય.

૭ સતા ગુણની સ્તુતી કરનારો હોય એટલે જેને વિષે આગમને અનુસારે વિ-દ્યમાન ગુણ હોય તેની સ્તુતી કરે પણ ગુણ રહિત પુરૂષની સ્તુતી કરે નહી કે-

મકે ગુણ રહિત પુરૂષની સ્તુતી કરવા થકી મિથ્યાત આવેછે માટે.

☞(નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ પંચમહાવ્રતનું સ્વરૂપ જાણે તથા નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ બાર વ્રતનું સ્વરૂપ જાણે તેને સમ્યક જ્ઞાની કહીયે અને જાણીને પાળે તેને સાધુ મુનીરાજ તથા શ્રાવક કહીયે એ કારણ માટે પાંચ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ જણાવેછે.)

पांच महावृत.

૧ વ્યવહાર થકી પ્રાણાતિપાત વિરમણવ્રત તેઃ—એકંદ્રી થકી માંડીને પંચંદ્રિ પર્યંત થાવર ત્રસ જીવને પોતાના સરખા જાણીને એટલે પોતાના જેવી આત્મસત્તાછે તેવીજ તેમનીછે અને જે-

વું પોતાને દુખ થાયછે તેવુંજ તેમને થા-
યછે એવી રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણીને
જીવની જતના કરે એટલે દયા પાળે કે-
મકે આઠ પ્રમાદના જોગથી જીવની હિં-
સા થાયછે (૧ અજ્ઞાન-૨ સંશય-૩ વિ-
પર્યાસ-૪ રાગ-૫ દ્વેષ-૬ સ્મૃતિભ્રંશ-૭ યો-
ગદુઃપ્રણીધાન-૮ ધર્મનો અનાદર.) તે
કારણ માટે આઠ પ્રમાદ તજીને—કોઇ
જીવને મને કરી-વચને કરી-કાયાયે કરી
પોતે દુખ ઉપજાવે નહી અને બીજાની
પાસે પણ દુખ કરાવે નહી અને તે જી-
વોને દુખના દેનારની અનુમોદના પણ
કરે નહી અને ભવ્ય જીવોને ઉપદેશ
પણ તેવીજ રીતે કરે, કરાવે, અને અં-
નુમોદે; પણ ધર્મનાં બાહાનાં કહાડીને જે
માં હિંસા થતી હોય તેવું કામ મને ક-

રીને પણ કરવાનું ઇચ્છે નહી એટલે દેહેરા ઉપાસરા વીગેરે પણ સાધુ મુનીરાજ થઇને કરે નહી—કરાવે નહી અને અનુમોદે નહી; કેમકે મહાવ્રત ઉચરતી વખતે નવ કોટીયે કરીને એવા પાઠનો ઉચ્ચાર કર્યોછે કેઃ—

सव्वाओ पाणाइ वायाओ वेरमणं ॥ सव्वाओ मुसा वायाओवेरमणं ॥ सव्वाओ आदिन्नादाणाओ वेरमणं ॥ सव्वाओमेहुणाओवेरमणं ॥ सव्वाओ परिग्गहाओवेरमणं.

આ પાઠના ઉચ્ચારને વિષે સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ કર્યોછે અને તેમાં કાંઇ મોકળું રાખ્યું નથી એ કારણ માટે. વળી ઈહાં કોઇ કહેશે કે સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ કર્યોછે ત્યારે સાધુ મુનીરાજ વીહાર કેમ કરેછે? ગોચરી કેમ કરેછે? થંડીલમાત્રુ

કેમ કરેછે ? નદી પણ કેમ ઉતરેછે ? ઇ-
ત્યાદી કરણી કરતાં હીંસા આવેછે? તેને
ઉત્તર જે તમારૂ બોલેલું તો સાચુછે પ-
ણ જે મુનીરાજ પંચમહાવ્રત ઉચરીને
ઉપર લખેલી કરણી કરેછે તે સર્વ ભાવ
ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે મુનીઓના કલ્પ
પ્રમાણે વરતેછે અને જે વખત મુનીનાં
વ્રત સર્વથા પ્રકારે ગીતારથ મહારાજાયે
ઉચરાવ્યાંછે તેજ વખત મુનીના કલ્પમાં
ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે જે કામ કરવું
પડે તેની અપેક્ષા ચિત્તમાં રાખેલીછે કે-
મકે જૈનશાસન એકાંત નથી અને ઉત્સર્ગ
અપવાદે પ્રવર્તેછે; (ઉત્સર્ગની રક્ષા કરે તે-
ને અપવાદ કહીયે) પણ સદાકાળ ખોટાં
બાહાનાં કાઢીને જે અપવાદ કહેછે તે અ-
પવાદ ન જાણવો. પણ દહેરાસર-ઉપાશ્ર-

યાદિક જે ગ્રહસ્થને કરવાં જોગ્ય એવાં ધર્મનાં સ્થાનક તે તો સાધુને કરવાં તે કોઇ સિદ્ધાંતમાં કહ્યું નથી અને તેવાં કામ કરીને સાધુપણુ મનાવે છે તે મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવા કેમકે મહાનિષિથ સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનને વિષે કમલપ્રભા આચારજને દેહેરાસર કરાવવાની પ્રાર્થના લિંગીઆ લોકોએ તથા તેમના સેવક લોકોએ કરીછે તે અવસરે પોતે તેમને ઉત્તર કર્યોછે કેઃ—

जइवि जिणालये तहावि सावज्जमिणं णाअहं वाया मित्तेणं आयरिज्जा एवंच समयसारपरं इत्यादि० ॥

અર્થઃ—જો પણ જીનાલય છે એટલે દેહેરાસરનું કામછે તોપણ આ સાવદ્યછે એટલે સાધુ મુનીરાજને તો એ સાવ દ્ય

કામ છે એટલે પાપ સહિત કામછે કેમ-
કે સાધુ મુનીરાજને સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ
છે એ કારણ માટે હું વચન માત્રે કરી-
ને પણ આ કામ નહી આચરૂ એટલે ન-
હી કરૂ-નહી કરાવું અને કરતાને અનુ-
મોદુ પણ નહી એ પ્રકારે ઉત્કષ્ટ સિદ્ધાં-
તનું સાર જાંણવું. માટે જો તે કામ સા-
ધુને કરવા જોગ્ય હોતતો તે કમળપ્રભા
આચારજ એહવી રીતે કેમ બોલત?
માટે એ કરણીતો સમકિતદ્રષ્ટી શ્રાવકોને
ઉચીત પ્રમાણે કરવા જોગ્યછે. ઇહાં કોઇ
પુછેછે કે તુમે સાધુ મુનીરાજને દેહેરા-
સર ઉપાશ્રય વીગરે કરવા-કરાવવા ત-
થા અનુમોદનાનો નિષેધ કર્યો તે ઠીક
છે-ન્યાય વિચારી જોતાં અને શાસ્ત્રના
પાઠ જોતાં તો એ રીતે સંભવેછે પણ

માહારા સાંભળવામાં એવું આવ્યું છે કે સાધુને અનુમોદવાનો તથા કરાવવાનો કાંઇ દોષ નથી–એ રીતે ટીકાકાર લખેછે અને તે એહવું કહેછે કે पूयणवत्तिआए ઇત્યાદિ પાઠમાં પૂજા સંબંધી ફળ કાઉસગમાં વંછયું છે માટે અનુમોદનાતો આવીજ અને ઉપદેશ મારગે કરીને કરાવવાનું આવ્યું માટે તેનું શી રીતે? તેનો ઉત્તર જે તમે કહ્યું તે રીતે ટીકામાં અમારા જોવામાં પણ આવ્યું છે પણ તે વાતનો પરમાર્થ ઉંડાછે માટે સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઇને ઉંડો વિચાર કરેતો માલમ પડે–એ વાતનો ખુલાસો શ્રીહરીભદ્રસૂરિજીયે પંચવસ્તુ ગ્રંથને વિષે બાળજીવને ઉપગારને અર્થે કર્યોછે તેમાં એહવું કહ્યું છે કે શાસ્ત્રની જુક્તિ-

યે કરીને એટલે ચરીતાનુવાદે જેવી રી-
તે ગણધરદેવ માહારાજે સિદ્ધાંતને વિષે
ગુંથ્યુંછે એટલે પ્રકાશ્યું છે તેવી રીતે
આચારજ માહારાજ રાગ દ્વેષ રહિતપણે
તે પુરૂષોની કરણી અને તેનું ફળ ઉપ-
દેશ મારગે કરીને ભવ્ય જીવને દેખાડે
છે; એહવી જુકિતયે કરીને રૂજુસૂત્ર ન-
યમતે કરીને સાધુને કોઇક પ્રકારે અનુ-
મોદના આવેછે તે કેવી રીતે કે જેમ ને-
મનાથ સ્વામીને વીવાહ મનાવ્યો તે
અવસરે પોતે બોલ્યા નથી ત્યારે લોકો-
યે જાણ્યું કે તેમણે વીવાહ માની લીધો
કેમકે એહવો ન્યાય છે કે જે કામ જેને
બતાવીયે અને તેનો તે નિષેધ ન કરે
ત્યારે તેને માન્યુંજ કહીયે તેમ મુનીરાજ.
પણ પૂર્વ પુરૂષોની રીતી પ્રમાણે ઉપદે-

શા કરેછે પણ તે કામનો કાંઇ નિષેધ ક-
રતા નથી. એહવા ન્યાય થકી માનુ અ-
નુમોદના આવેછે પણ વ્યવહારમાં ઉદી-
રણા કરીને અનુમોદના કરે નહી કરાવે
નહી કેમકે જો એમ હોય તો જે વાતની
અનુમોદના કરવી તથા ઉપદેશ દેઇને
તે વાત કરાવવી તો તે કામ પોતાને ક-
રતાં શું અટકે કેમકે જૈનશાસનમાં તો
કરવું-કરાવવું અને અનુમોદવું એ ત્રણ-
નું ફળ સરખું કહ્યુંછે માટે અરે ભાઇ
આ વાત ખુબ ઉપયોગ દેઇને વિચાર-
વી-સાધુ વેશના ધરનારા મિથ્યાદ્રષ્ટી
લીંગીઆ લોકના બોલવા ઉપર વિશ્વા-
સ રાખવો નહી માટે આત્માર્થિ પુરૂષો-
યે મધ્યસ્થ દ્રષ્ટી કરીને—પક્ષપાત મુકી-
ને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઇને આ વા-

ત વિચારવી. માટે ત્રીકરણ જોગ હિંસા કરે નહી—હિંસા કરાવે નહી અને હિંસા કરનારની અનુમોદના પણ કરે નહી કેમકે મુનીરાજને તો એક ભાવ સ્તવનોજ અધિકાર છે. એકારણ માટે એહવી રીતે વરતે તેને "વ્યવહારથી પ્રાણાતિપાત વિરમણવૃત" કહીયે.

૨ નિશ્ચયથકી પ્રાણાતિપાતવિરમણવૃતતેઃ—આ માહારો જીવ અજ્ઞાનને વશે કરીને ધાતુ પાષાણના મીલાપની પઠમ અનાદીકાળનો દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મની સાથે મીલેલો છે એ કારણ માટે મિથ્યાત્વ રાગ દ્વેષરૂપ વિભાવપરિણામે કરીને સહિત થયોછે, તેં થકી કેવળજ્ઞાનં, કેવળદર્શન અતિંદ્રિય સુખ વીરજરૂપ પોતાના સ્વરૂપ થકી ભ્રષ્ટ થયોછે અને તે

થકી સુખી દુઃખી થયો સતો અને-જન્મ-જરા-મરણ-ભય શોગ આધી એટલે મનની પીડા અને વ્યાધી એટલે બાહ્‍ારની પીડા એ રૂપ પીડાયે કરી પીડાતો સતો સંસારમાં અનંતાકાળ થયાં પરિભ્રમણ કરેછે અને જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનો બાંધનારો થયોછે અને તે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મના ઉદય વડે કરીને નાના પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવેછે. એ સર્વ અજ્ઞાન મિથ્યાતના જોર વડે કરીને મને ઉપાધી વળગીછે પણ એ શુદ્ધ નિશ્ચયનય વિચારતાં માહારો સ્વભાવ નથી-હું એથી ભીન્નછું-માહારો તો જ્ઞાનાદિ ગુણમય સ્વભાવ છેઃએહવી રીતે આત્મજ્ઞાન રૂપ લોચને કરી અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાતને પ્રથમ ખપાવીને દર્શન-જ્ઞાન ચારિત્રરૂપ

ગુણ પ્રગટ કરવા એજ મને ઘટીતછે કેમકે મારો મુળ સ્વભાવ એજછે. આતો સર્વ ઉપાધિજન્યછે.

(દર્શન તે સામાન્યપણે કરીને અર્થ ગ્રહણ કરવાની શકતી; જ્ઞાન તે વિષેશ અર્થ ગ્રહણ કરવાની શકિત અને ચારિત્ર તે શુદ્ધપણાની શકિત અથવા દર્શન તે શુદ્ધસ્વરૂપનું અવલોક કરવું-જ્ઞાન તે શુદ્ધસ્વરૂપને પ્રત્યક્ષપણે જાણવો અને ચારિત્ર તે શુદ્ધસ્વરૂપનું આચરણ કરવું.)

એવી રીતનું ભેદજ્ઞાન કરીને પોતાના જીવને કર્મ બંધનથી છોડાવવો એટલે ભાવ આશ્રવનું રોકવું એટલે જે અજ્ઞાનને વશે કરી ખોટી ખોટી મનની કલ્પના વડે કરીને જે કર્મ આવેછે તેને જ્ઞાન દશાયે કરી એટલે ઉપર પ્રમાણે

સ્વરૂપનું વહેચણ કરીને અનુભવ જ્ઞાન સહીત એટલે ફરસના જ્ઞાન સહીત કર્મને રોકવું એટલે આત્મહીંસા નીવારવી એટલે જે રીતે ભાવ પ્રાણની હીંસા થાય નહી એટલે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર અને વીરજની હીંસા થાય નહી એટલે તે જેમ અવરાય નહી તેમ આત્માને પ્રવર્તાવવો; તે નિશ્ચય થકી પ્રણાતીપાત વીરમણવૃત કહીયે.

૩ વ્યવહાર થકી મૃષાવાદવિરમણવ્રત તેઃ—મૃષાવાદ તે પ્રિય-પથ્ય-તથ્ય વચનનો પરીહાર કરીને જે બોલવું તે મૃષાવાદ અને તે થકી વીરામ પામવું તે મૃષા વાંદ વીરમણવૃત. એટલે પ્રાણીઆન પ્રીય બોલવું પથ્ય બોલવું તથા તથ્ય બોલવું. એ ત્રણ પ્રકારે જે વચન બોલે તે-

ને વ્યવહાર થકી બીજુ મહાવ્રત હોય.

પ્રીય, તે જે વચન સાંભળ્યું સતું જ પ્રિતિ ઉપજાવે તે પ્રીય કહીયે.

પથ્ય તે ઉત્તર કાળને વિષે એટલે આવતા કાળને વિષે જે હીત્તકારી વચન બોલવું તે પથ્ય વચન કહીયે.

તથ્ય તે સત્ય વચન બોલવું.

જો વ્યવહારની અપેક્ષાયે કરીને સત્ય-છે પણ સામા માણસને તે વચન અપ્રીય હોય તો મૃષાવાદ લાગેઃજેમ ચોરને ચોર કહેવો-લુલાને લુલો કહેવો ઇત્યાદીઃઆ વચન વ્યવહારમાં સત્યછે તોપણ અ-પ્રીયછે એ કારણ માટે તે વચન સત્ય ન કહીયે માટે એ વચન બોલવા જોગ્ય નથી. વળી વ્યવહારમાં સત્ય વચન હોય પ-ણ અહિતકારી હોય જેમ આહેડી કરમ

કરનાર પુરૂષોયે અરણ્યને વિષે મૃગપ્રતેં દેખનાર સાધુને પુછ્યું કે તમે ઇહાં કોઇ મૃગ દીઠા? ત્યારે તે કહે મેં દીઠાછે—આ હમણાં ગયા. એવો રીતે બોલવા થકી પ્રાણીને ઘાતનું નીમીત પોતાનું વચન થાયછે. એ કારણ માટે સત્ય વચન છે તોપણ અહિતકારીપણાથકી સત્ય ન કહીયે. એ રીતે ત્રણે વચનોને વિષે જાણવું. વ્યવહારમાં પ્રીય હોય અને હીતકારી ન હોય તો તે પણ બોલવા જોગ્ય નથી. એ રીતે પરસ્પર સમજી લેવું. એ કારણ માટે ઉપર લખ્યાં ત્રણેં પ્રકારે વચન ગીતારથ ગુરૂ માહારાજ પાસે સમ્યક પ્રકારે સમજીને અને બેતાલીસ પ્રકારની ભાષા સમ્યક પ્રકારે સમજીને બોલે તેને વ્યવહાર થકી બીજું વ્રત કહીયે.

૪ નિશ્ચય મૃષાવાદવિરમણવૃત તેઃ—સાત નય, બે પ્રમાણ, શપ્તભંગી, ચૌભંગી, અષ્ટભંગી, નિક્ષેપ, સાપેક્ષ, નિર્પેક્ષ, ઉત્સર્ગ, અપવાદ, નિશ્ચય, વ્યવહાર, ખટદ્રવ્ય, નવતત્વ, છ વ્યવહાર, ઇત્યાદીનું સ્વરૂપ સદગુરૂ માહારાજની સમીપે સમ્યગ પ્રકારે જાણ્યા વીના જે બોલવું તે નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે; વળી પુદગલીક વસ્તુને પોતાની કહેવી તે નિશ્ચય મૃષાવાદ. કેમકે પુદગળ પરમાણુતો શાશ્વતાછે અને તે એકેક જીવે અનંતીવાર આહારાદીકપણે ગ્રહણ કરીને નીહારાદીકપણે કરીને છોડીને અનંતા જીવ સિદ્ધીપદનેવર્યા છે અને તેજ પરમાણુ પ્રતે હમણાં પણ સર્વ જીવ આહાર નિહારાદીકપણે કરેછે અને પો-

તાના જીવે પણ આહારાદીકપણે લેઇ નિહારાદીકપણે પ્રાયે અનંતીવાર કર્યાછે, એટલે એ સાધારણ વસ્તુ કહીયે—એ કારણ માટે અને વળી જીવને અજીવ કરી જાણે—અજીવને જીવ કરી જાણે ઇત્યાદીક વિપરજાસપણે ઉલટા પાલટી માનવું તે પણ નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે અને વળી કોઇક વસ્તુ કોઇને આપીને પોતે કહે કે ‘ આ મારી ચીજ મેં ફલાણાને આપી ’ તે પણ નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે અનેં વળી સિદ્ધાંતના અર્થ મરડીને ખોટા ખોટા કરે અને લોકોને ખોટો ઉપદેશ કરે તે પણ નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે—એ રીતે હરેક પર વસ્તુને અજ્ઞાનપણે કરીને આત્મ ઉપયોગ વીના અપેક્ષા રહીતપણે એટલે નિશ્ચય

વ્યવહારની અપેક્ષા ધાર્યા વિના પોતાની કહેવી તે સર્વ નિશ્ચય મૃષાવાદઃ તે થકી વીરામ પામવું એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જાણપણું કરીને મૃષાવાદ ટાળવું તે નિશ્ચય થકી બીજું મૃષાવાદ-વિરમણવૃત કહીયે.

આ વૃત જાણપણા વિના અને આત્મ ઉપયોગ થયા વિના પાળવું અતિશે દુષ્કર છે કેમકે બીજાં સર્વ વૃત ભાગે તો એક ચારીત્ર ભાગે પણ જ્ઞાન દર્શન ભાગે નહી એટલે જાય નહી-અને જેણે નિશ્ચય મૃષાવાદવીરમણવૃત ભાગ્યો તેણે દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, એ ત્રણે ભાગ્યાં એટલે નિશ્ચય મૃષાવાદ ટાલ્યા વિના જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર હોય નહી. આગમમાં કહ્યું છે કે એક સાધુએ ચોથુવૃત ભાગ્યું

અને એક સાધુએ બીજું વૃત ભાગ્યું એ-
ટલે ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી એટલે ઉપ-
રથી તો ગૌતમસ્વામી જેવી કિરિયા ક-
રેછે પણ આગમથી અવળી દેશના કરેછે.
તે બેની મધ્યે જેણે ચોથું વૃત ભાગ્યું તે
સંવીજ્ઞ ગીતારથ મુનીની પાસે આલો-
યણ લેઈ શુદ્ધ થાય પણ જેણે ઉત્સૂત્ર-
ની પ્રરૂપણા કરી જુઠો ઉપદેશ દીધોછે તે
આલોયણ લીધે પણ પ્રાયે શુદ્ધ થાય ન-
હી. એ કારણ માટે અરે ભાઈઓ, જો
રૂડીરીતે મહાવૃત પળેતો પાળવું—નહી-
તો પ્રરૂપણા શુદ્ધ કરવી પણ જુઠો દંભ
કરી ભોળા લોકોને છેતરવા નહી. કેમકે
તેથી અનંતો સંસાર વૃદ્ધી પામે છે—મ-
હાવીરસ્વામીના જીવ મરીચીની પઠમ-
કહ્યુંછે કેઃ—

जइविनसक्कंकाउं ॥ सम्मंजिणाणासेयंअणु
ठाणं ॥ तोसम्मंनासिज्जा ॥ जहन्नाणियंखो
णरागोहिं ॥१॥

૫ વ્યવહાર થકી અદત્તાદાનવિરમણ-વૃત તે વસ્તુના સ્વામીયે આપ્યા વિના તેની વસ્તુનું જે લેવું તે અદત્ત એટલે હરેક કોઇ વસ્તુ તેના અધીકારીના આપ્યા વિના અથવા તેને જણાવ્યા વીના અંગીકાર કરવી તે અદત્ત કહીયે. તે અદત્ત ચાર પ્રકારે છેઃ—સ્વામિ અદત્ત—જીવ અદત્ત-તીર્થંકર અદત્ત-ગુરૂ અદત્ત.

સ્વામિ અદત્ત તેઃ—ત્રણ (ઘાસ) કાષ્ટ-પાષાણ-છોકરા-છોકરી-દાસ-દાસી-ગુમાસ્તાદિક, તેના સ્વામિયે. ન આપેલું એટલે તેમની રજા વીના ગ્રહણ કરવું તે સ્વામિ અદત્ત કહીયે અથવા શ્રદ્ધા-ક્રિ-

યા-આચાર-પ્રવૃતી રૂપ એક સમાચારી જેમની હોય તે પણ સ્વામી (સ્વામીભાઇ) કહીયે. તેની અણ દીધી વસ્તુ લેવી તે પણ સ્વામી અદત્ત કહીયે.

જીવ અદત્ત તેઃ—સ્વામિયે આપેલું અને જીવે ન આપેલું જેમ પ્રવર્જ્યા લેવાના પ્રણામે કરીને રહીત એવા જે પુત્રાદીક તેને માતા પીતા ગુરૂને આપેછે એટલે માતા પીતાઓએ પોતાના પ્રવર્જ્યાના પ્રમાણે રહિત પુત્રાદિકને ગુરૂને સુંપ્યા તેમાં સ્વામી અદત્તતો ન રહ્યું પણ તે પુત્રાદિકના પ્રવર્જ્યાના પ્રમાણ નથી માટે જીવ અદત્ત કહીયે—અથવા સંચિત પૃથિવકાયાંદિક તેના સ્વામીયે આપ્યું છે તોપણ તેના અધિષ્ટાયક જીવોએ નથી આપ્યું એટલે કોઇ જીવે એ-

મ નથી કહ્યું જે માહારા પ્રાણ હણો એ-
ટલે મને મારી નાખો અને પોતાના ઇં-
દ્રીના સ્વાદ માટે એકંદ્રિયાદિક જીવના
પ્રાણ પ્રતે હણેછે તે જીવ અદત્ત કહીયે.

તીર્થંકરઅદત્ત તેઃ—જે તીર્થંકર માહા-
રાજાયે નિષેધ કરેલા એહવા આધાક-
ર્માદિ દોષ સહિત એહવા આહારાદિક-
નું જે ગ્રહણ કરવું તે તીર્થંકર અદત્ત ક-
હીયે અથવા તીર્થંકર માહારાજાયે સિ-
દ્ધાંતમાં બતાવેલો જે અનુક્રમ એટલે
ઉપાસક દશાંગાદિક સુત્રોને વિષે પ્રથમ
ગીતારથ ગુરૂમાહારાજની પાસે સમકિત
અંગીકાર કરવું અને તેનાં લક્ષણ અં-
ગીકાર કરવાં અને તેનાં અતિચાર ટા-
ળવા પછી પોતાની પરિણુતિ તપાસીને
વ્રત અંગીકાર કરવાં અને પછી તેના

અતિચાર જાંણવા અને તે ટાળવા ઇત્યાદિક અનુક્રમ કહેલો તેને તોડીને વિપરીતપણે વરતવું તે તીર્થંકરઅદત્ત કહીયે.

ગુરૂઅદત્ત તે:—આધાકર્માદિ દોષ રહિત એહવા આહારાદિક તેના સ્વામીયે આપ્યાછે પણ સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણ સહિત ગુરૂની આજ્ઞા વિના એટલે ગુરૂને જણાવ્યા વિના ગ્રહણ કરે તે ગુરૂઅદત્ત અથવા જે સમકિત સહિત પુરૂષને અગ્રેસર કરીને વરતતા હોઇએ—તે પુરૂષની-આજ્ઞાવિના હરેક કોઇ કામ કરવું તે ગુરૂઅદત્ત કહીયે અથવા ગુરૂપરંપરા વિના એટલે ભાવગુરૂની સંપ્રદાય (અનુક્રમ) વિના પોતાના ·છંદે ભણવું-ગણવું-ચરચા-વારતા-વ્રત-પચખાણ ઉપદેશાદિક પ્રતે જે કરવું તે સર્વ ગુરૂઅદત્ત કહીયે.

આ ઉપર લખ્યા ચ્યાર પ્રકારનાં અદત્ત થકી વિરામ પામવું એટલે તેનો ત્યાગ કરવો તેને વ્યવહાર થકી અદત્તાદાન વિરમણવૃત કહીયે.

૬ નિશ્ચયથકી અદત્તાદાનવિરમવૃતતેઃ—પાંચ ઇંદ્રિયોના ત્રેવીસ* વિષયના સુખની વાંછાયે કરીને એટલે પુન્ય આગળ ભેગો લેવા જોગ્ય છે એટલે પુન્યપ્રકૃતી બાંધવા જોગ્ય છે. જે પુન્ય બાંધવાથી બેહેતાળીસ પ્રકારે તે ઉદય આ-

---

*પાંચ વરણ:—ધોળો, કાળો, પીળો, લાલ, અને લીલો.
પાંચ રસઃ—તીખો, કડવો, કષાયેલો, ખાટો, મીઠો.
બે ગંધઃ—સુગંધ અને દુર્ગંધ.
ત્રણ શબ્દઃ—સચીત, અચીત અને મિશ્ર.
આઠ ફરસઃ—સુંઆળો, બરસંટ, લુખો, ચોપડયો, ટાઢો, ઉનો, હલકો અને ભારે. એ તેવીસ વિષય પાંચ ઇંદ્રિયોના જાંણુવા.

વેછે કેમકે પુન્યના ૪૨ ભેદ છે માટે અ-
ને તે પ્રકૃતી ઉદય આવવાથી આગળની
ગતીને વિષે સારાં સારાં મનને ગમતાં
ઇંદ્રીયોનાં સુખ મળેછે. એહવી રીતે બો-
લીને પુન્યની કરણી અગ્રેસર કરીને વાર
વાર તેનોજ ઉપદેશ કરવો તે વિષયની
વાંછા કહીયે. તે વિષયની વાંછા વડે ક-
રીને આઠ કર્મની વર્ગણાને ગ્રહણ કરવી
અને પરવસ્તુને લેવાની વાંછા એટલે જ્ઞા-
ન દર્શન ચારિત્ર વિના ધન-ધાન્ય-માતા
પીતા-કુટુંબ પરિવાર સ્ત્રી-શરીરરૂપ પર-
વસ્તુને પોતાની કરીને ગ્રહણ કરવાની
જે ઇચ્છા તે નિશ્ચયઅદત્ત કહીયે. કેમકે
વ્યવહાર થકી તરણુ (ઘાસ) માત્ર પણ
કોઇનું અણ આપેલું લેતો નથી તોયપણ
અંતરંગ પુન્યપ્રકૃતી બાંધવાની વાંછા

છે તેણે કરીને નિશ્ચય અદત્તાદાન લાગેછે એ કારણ માટે અને તે થકી જે વિરામ પામવું તેને નિશ્ચયથકી અદત્તાદાન વિરમણવ્રત કહીયે.

૭ વ્યવહારથકી મૈથુનવિરમણવ્રત તેઃ— જે પુરૂષસ્ત્રીનું એકઠું મળવું તે મૈથુન કહીયે- અને તે થકી જે વિરામ પામવું એટલે વ્યવહાર થકી સાધુ મુનીરાજને સર્વથા સ્ત્રીનો એટલે દેવતા સંબંધી- ત્રીજંચ સંબંધી- મનુષ્ય સંબંધી સ્ત્રીનો નવ કોટીયે કરીને ત્યાગ કરવો અને નવવાડ ન તોડવી તે વ્યવહાર થકી મૈથુન વિરમણવ્રત કહીયે.

૮ નિશ્ચય થકી મૈથુનં વિરમણવ્રત તેઃ— અંતરંગ વિષયના અભિલાષનો ત્યાગ એટલે મનને વિષે પણ વિષયની તૃષ્ન

નહોય અને પોતાની આત્મ પરિણુતીને વિષે રમણ કરવું અને પર પરિણુતીને વિષે એટલે પુદગલભાવને વિષે ન પડવું અને પોતાના જ્ઞાનાદીક ગુણનું ચીંત્વન કરવું પણ વિષય કષાયનું ચીંત્વન ન કરવું એટલે પોતાનો શુધ સ્વભાવ એ ટલે વિષય કષાયરૂપ મલીનતાયે કરીને રહીત એવો નીરમળ આત્મ સ્વભાવ રૂપ ઘર મુકીને પર ઘરમાં પેસીને એટલે પુદગળ સ્વભાવમાં પેસીને એટલે તેનો ઉપયોગ કરીને કુશીલિયા ન થાય તે નિશ્ચય થકી મૈથુન વિરમણવ્રત કહીયે.

૯ વ્યવહારથકી પરિગ્રહવિરમણવ્રત તેઃ ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર (ધરતી) વાસ્તુ (ઘર) રૂપ્ય (રૂપું) સુવર્ણ (સોનું) ચતુષ્પદ (ઘોડા-પ્રમુખ) દ્વીપદ (દાસદાસી) કુપ્ય (સાતધાતુ)

એ નવ પ્રકારે બાહ્ય પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું એટલે તે નવ પ્રકારના પરિગ્રહને પોતે રાખે નહી-બીજા પાસે રખાવે નહી અને રાખનારને ભલો જાણે નહી. એ રીતે નવકોટી સહિત સર્વથા પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો-એ વ્યવહાર થકી પરિગ્રહ વિરમણવ્રત કહીયે.

૧૦નિશ્ચયથકીપરિગ્રહવિરમણવ્રતતે:— ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, રતી, અરતી, ભય, શોગ, દુગંછા, સ્ત્રીવેદ,-પુરૂષ વેદ,-નપુસકવેદ, અને મિથ્યાત્વ:એ ચોદ પ્રકારના અભ્યંતર પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું અને રાગ દ્વેષ અજ્ઞાનની ચીકાશે કરીને વળગેલાં જે દ્રવ્યકર્મ, તેને છોડવાં અને શરીર તથા ઈંદ્રીયોનાઉપરથીમુર્છા ઉ તારવી ને અસતાં છતાં એહવાં શાસ્ત્ર તથા

ધર્મનાં ઉપકરણઃ-રજોહરણ, મુખવસ્ત્રીકા, ને વસ્ત્રપાત્રને વિષે મુછા ન કરવી કેમકે મુર્છા છે તે પરિગ્રહછે અને તે ચિત્તને વિકાર ઉત્પન્ન કરનાર છે એ કારણ માટે અને શુભાશુભ વિકારરૂપ જે કર્મ તે પર જાણીને એટલે આત્મસ્વરૂપથી ભિન્ન જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો. એ રીતે હરેક પરવસ્તુથી મુછાં ઉતારવી-તે નિશ્ચય થ-કી પરિગ્રહ વિરમણવ્રત કહીયે.

" એ રીતે ઉપર લખ્યા વ્યવહાર નિ-શ્ચય બેપ્રકારે પાંચ માહાવ્રતની મધ્યે વ્ય-વહાર થકી મહાવ્રત, નિશ્ચય માહાવ્રતના ઉપયોગ સહિત પાળે તેને નિશ્ચયવ્રતનાં નિંમીત્ત કારણ કહીયે; અને જો નિશ્ચય માહાવ્રતનો ઉપયોગ નથી તો તે સર્વ ચ્યા-ર ગતીનું કારણ છે; કેમકે શ્રીયશોવિજય

ઉપાધ્યાયજીયે કહ્યુંછે કે,

બાહ્યકષ્ટથી ઉંચા ચઢવું-તેતો જડના
ભાંમાં સંજમશ્રેણી શીખરે ચઢાવે-
અંતરંગ પરિણામા-રે લોગા ભોળ-
વિયા મત ભૂલો.

અર્થઃ—કેટલાએક અજ્ઞાની લોકો આ-
ત્મ ઉપયોગ વિના કેવળ બાહ્યકષ્ટથી ઉંચુ
ચઢવું માનેછે એટલે સ્વર્ગ મોક્ષની પ્રા-
પ્તી માનેછે-તે તો જડના ભાંમાં છે એટલે
મૂર્ખના કલોલ્લા છે. સંજમરૂપ શ્રેણીના
શીખરને વિષેતો અંતરંગના પરિણામ
ચઢાવે છે એટલે જેમ જેમ અંતરંગથી
મિથ્યાત્વાદિક અશુદ્ધ અધ્યવસાય ઘટેછે
અને સમકિત આદિકે.વિરતિ પ્રણામરૂપ
સારા સારા અધ્યવસાય વૃદ્ધી પામેછે તેમ
તેમ ગુણઠાણાની શ્રેણીયે ચઢેછે. " એ

કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂષોયે વિચાર કરવો કે નિશ્ચયના ઉપયોગ વિના જે જે ધર્મ સંબંધી કરણી કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અને સંસારના ફળને આપનારી છે. એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત માહાવ્રત-નું સ્વરૂપ જ્ઞાન દ્રષ્ટી વિના સમજાય નહી અને વ્રત પણ પળે નહી માટે પ્રથમ જાણ પણું કરવું. તે જાણપણું થવા સારૂ જીવનું સ્વરૂપ ચૌભંગીયે કરીને દેખાડીયેછીયે."

जीवस्वरुप ओळखवानी चौभंगी

૧ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.

૨ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે પણ હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથી.

૩ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને

હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.

૪ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા પણ નથી અને હિંસાનું ફળ ભોગવતા પણ નથી.

અર્થઃ—૧ પેહેલે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનું ફળ ભોગવે છે; તે પેહેલે ગુણઠાણે રહેલા એવા મિથ્યાદ્રષ્ટીજીવ વ્યવહારમાં હિંસા કરતા દેખાતા નથી એટલે ઉપરથી ત્યાગ કરીને ધ્યાન લગાવી ઉભા રહ્યા છે પણ અંતરંગથી સમકીત સહીત વિરતી પ્રણામ થયા નથી અને અહંકારાદીક કષાય ગયા નથી તેથી હિંસાનો બંધ પડેછે કેમકે તેમને વિષે મિથ્યાત્વ રહેલું છે એ કારણ માટે, જેમ સમુદ્રને વિષે રહેલા હજાર જોજનમા મોહોટા મછ તેની આંખની પાંપણમાં તંદુળીયો મછ ગર્ભજ પ્રજાપ્તો ઉપજે

છે તેનો આઉખો એક અંતર મૂરત છે. તે મછ એવો વીચાર કરે છે કે આ મોટા મોટા મછોના મહોડામાં અનેક જીવો આવેછે અને જાયછે, જો મહારે એવડું મહોટું શરીર હોતતો એક જીવને પણ જવા દેત નહી-એ રીતનો વિચાર કરેછે-તો તે વ્યવહારનય મતે એકે જીવ હણ્યો નથી પણ રજુસૂત્ર નયમતે જીવ હિંસારૂપ અશુભ પ્રણામે કરીને પાપ બાંધી, મરીને સાતમી નરકે જાયછે-તેમ બીજાય જીવોને પણ જાણવું એટલે જે જીવ જાણપણા વીના એટલે સમ્યક બોધ થયા વિના એટલે જે જે વ્રત પચખાણ કરવું તેનું નિશ્ચય વ્યવહાર બે પ્રકારે એટલે વ્યવહાર થકી વ્રતના ભાગા-આગાર-શુદ્ધિ-અતિચાર વીગેરે સદ્ગુરૂની પાસે સ-

મજયા વિના અને નિશ્ચય થકી વિભાવ પ્રણામે કરીને રહીત એટલે દ્રવ્ય કર્મ, ભાવકર્મ, નોકર્મ, ગુણ. સ્થાનક, માર્ગણા, રાગ, દ્વેષ, મોહ, મિથ્યાત્વ, ઈત્યાદી જે વિકલ્પ તે સર્વ વિભાવ પ્રણામ કહીયે તેણે કરીને રહીત સાધુ અને સમ્યકદર્શન, જ્ઞાન, ચારીત્રે કરીને સહીત અને પુદગળ ભાવથી ભિન્ન એવું આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યા વિના અને સાપેક્ષ જીવ, અજીવ, ત્રસ, થાવરનું સ્વરૂપ જાણ્યાવિના જે ઉપવાસ-છઠ-અઠમ-માસખમણાદીક તપસ્યા કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અને સંસારનું ફળ આપનારી છે કેમકે નિશ્ચય સ્વરૂપ જાણ્યાવિના અહંકારાદીક થયા વીના રહેજ નહી અને જે ધર્મ કરણી કરવી તેમાં અહંકારાદીક ઉતકૃષ્ટપણે વ-

રતે છે તો તે સર્વ નિષ્ફળ છેઃ જેમ બાહુ-
બળજીને થયું તેમ. એ રીતે ભગવતી
સૂત્રને વિષે પણ કહ્યું છે કેઃ—

सेणुणं ज्ञंते सव्वपाणेोर्हि सव्वभुएर्हिं सव्व-
जीवेर्हि सव्वसत्तेोर्हि पच्चख्खाय मिति वद-
माएास्स सुपच्चख्खायं ज्ञवाति डुपच्चख्खायं
ज्ञवाति? गोयमा जाव सव्वसत्तेर्हि पच्चख्खा-
यमिति वदमाएास्सासियसुपच्चख्खायंज्ञवाति
सियडुपच्चख्खायं ज्ञवाति से केएाठेएां ज्ञंते
एवं वुच्चइ, सव्वपाणेोर्हिजाव सव्वसत्तेर्हि जाव
सियडुपच्चख्खायं ज्ञवाति? गोयमा, जस्सएां
सव्वपाणेोर्हि जाव सव्वसत्तेर्हि पच्चख्खाय-
मिति वदमाएास्स एोएवं अज्ञिसमागयं ज्ञ-
वाति इमे जीवा, इमे अजीवा, इमे तसा, इमे
थावरा, तस्सएां सव्वपाणेोर्हि जाव सव्वसत्तेर्हि
पच्चख्यायमिति वदमाएास्स नोसुपच्चख्खायं

भवति, ऊपच्चख्खायंजवति. एवंखलु सेऊपच्च-
ख्खाइ सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पच्चख्खा
मिति वदमाणे नोसच्चंजासइ मोसंजासइ. एवं
खलु सेमुसावाइ सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं
तिविहं तिविहेणं असंजय विरय पडिहय प-
च्चख्खाय पावकम्मे सकिरिए असंबुडे एगंत-
दंमे एगंतबालेयावि जवति जस्सणं सव्वपा-
णेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पच्चख्खायमीति वद-
माणस्स एवं अजिसमन्नागयं जवइ इमे जीवा,
इमे अजीवा, इमे तसा, इमे थावरा, तस्सणं
सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पच्चख्खायमिति
वदमाणस्स सुपच्चख्खायं जवति नो ऊपच्च-
ख्खायं जवति. एवंखलु सेसुपच्चख्खाइ सव्व-
पाणेहिं जावसव्वसत्तेहिं पच्चख्खायमिति व-
यमाणे सच्चं जासं जासइ नो मोसंजासं जासइ
एवंखलु सेसच्चवादि सव्वपाणेहिं जाव सव्व

सत्तेहिं तिविहं तिविहेणं संजयवि० । पडि० पच्च० । पाव० ॥ अकिरिए संवुडे एगंतपंडिएयावि नवति से तेणठेणं गोयमा एवं वुच्चइ जावसियडुपच्चरकायं नवाति.

અર્થઃ—પ્ર૦ હે ભગવંત સર્વ પ્રાણે કરીને એટલે બેરંદ્રિયાદિકે કરીને અને સર્વ વનસ્પત્યાદિકે કરીને અને સર્વ જીવોયે કરીને એટલે એકંદ્રિયાદિકે કરીને અને સર્વ સત્વે કરીને એટલે પંચંદ્રિયાદિકે કરીને હું પચખાણ કરૂછું એટલે છયેકાય જીવની હિંસા કરવાથી હું વિરામ પામુંછું એહવી રીતે બોલનારો જે પુરૂષ તેને સુપચખાણ હોય કે દુપચખાણ હોય એટલે સાચું પચખાણ હોય કે ખોટું પચખાણ હોય?

ઉ૦—હે ગૌતમ જે પુરૂષ એમ બોલેછે

કે હું છકાય જીવની હીંસા કરવાથી વિ-
રામ પામુછું એહવી રીતે બોલનાર જે
પુરૂષ તેને કદાચીત સુપચ્ચખાણે હોય અને
દુપચ્ચખાણે હોય.

પ્ર૦—હે ભગવંત શ્યા કારણ માટે આ-
પ એમ ફરમાવોછો કે, તેને સુપચ્ચખાણે
હોય અને દુપચ્ચખાણે હોય?

ઉ૦—હે ગૌતમ જે પુરૂષ છકાયની હીં-
સા કરવાનું પચ્ચખાણ (ત્યાગ) કરેછે તે
પુરૂષ આ જીવછે, આ અજીવછે, આત્ર-
શછે, આ થાવરછે, એહવી રીતે સમ-
સ્ત પ્રકારે અને સમ્યક પ્રકારે જાંણતો
નથી એટલે નિશ્ચય વ્યવહાર પરમારથ
સહિત સાપેક્ષપણે જાંણતો નથી; તે પુ-
રૂષનું જે પચ્ચખાણ તે સુપચ્ચખાણ ન ક-
હીયે પણ દુપચ્ચખાણ કહીયે કેમકે સમ્ય-

ક જ્ઞાનના અભાવે કરીને જેવું લીધું છે તેવું ન પાળવા થકી સુપચખાણનો અભાવછે એ હેતુ માટે. એ પ્રકારે નિશ્ચે તે પુરૂષ દુપચખાણી કહેવાય એટલે ખોટા પચખાણનો કરનારો તે કહેવાય અને તે પુરૂષ સાચુ બોલનારો પણ ન કહેવાય જુઠુ બોલનારો કહેવાય. એ પ્રકારે નિસ્ચેં તે પુરૂષ મૃષાવાદી કહેવાય અને તે પુરૂષ સર્વ પ્રાણાદીકને વિષે એટલે છયેકાયજીવોને વિષે તિવિહંતિવિહેણં એટલે કરવું કરાવવું અને અનુમોદવું, મન, વચન, કાયાયે કરીને એટલે મને કરીને કરવું નહી કરાવવું નહી, અને અનુમોદવું નહી. એ રીતે વચને કરીને અને કાયાયે કરીને, એમ નવ કોટીયે કરીને અસંજત એટલે વધાદીક પરીહારને વિ-

ષે ઉદ્યમ રહીત એહવો અને અવિરત એટલે વધાદીક થકી નિવૃતી ન પામેલો અને અપ્રતીહત એટલે આત્માની નિંદા કરીને અતીત કાળ સબંધી કરેલાં જે પાપ તે જેણે દૂર નથી કર્યાં એવો અને અપ્રત્યાખ્યાત એટલે આવતાકાળનું પચખાણ કરવે કરીને પાપ કર્મ જેણે દૂર નથી કર્યાં એહવો એટલે છકાય જીવની હિંસા કરવા થકી નવ કોટીયે કરીને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે વિરામ નથી પામ્યો માટે પાપ કર્મ વાળો કહીયે. એજ કારણ માટે કિરીયા સહીત કહીયે એટલે કાયિકયાદીક ક્રિયાવાળો અથવા કર્મ બંધને કરીને સહીત એહવો કહીયે. એજ કારણ માટે આશ્રવ સહીત કહીયે અને એજ કારણ માટે એકાંતે કરીને એટલે

સર્વથા પ્રકારે પરજીવને દંડનારો કહીયે એટલે મારનારો કહીયે. એજકારણ માટે એકાંત બાળ એટલે સર્વથા પ્રકારે મૂર્ખ એટલે જૈન આગમનો અજાંણ કહીયે.

વળી સર્વ પ્રાંણ જાવત સર્વ સત્વનું હું પચખાણ કરૂછું એટલે છકાય જીવનો વધ કરવા થકી વીરામ પામુંછું-એવી રીતે બોલનાર પુરૂષને અને તે પુરૂષ આ જીવ છે, આ અજીવ છે, આ ત્રસ છે, આ થાવર છે, એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહારે કરી સમ્યક પ્રકારે જાણેછે તેને સુપચખાણ હોય પણ દુપચખાણ ન હોય એટલે તેનું કરેલું પચખાણ સાચું છે. એ પ્રકારે તે સુપચખાણનો કરનાર કહીયે અને તે સાચું બોલનારો કહીયે પણ જુઠું બોલનારો ન કહીયે. એ પ્રકારે નિશ્ચે

તે સત્યવાદી હોય અને સર્વ પ્રાણીને વિ-
ષે જાવત સર્વ સત્વને વિષે એટલે છયે-
કાય જીવને વિષે ત્રિવિધે કરીને વિરામ
પામ્યો છે એટલે છયેકાય જીવના વધ
કરવાથી વીરામ પામેલો કહીયે અને તે
સંજમ એટલે વધાદીક પરીહાર થકી
વીરામ પામેલો એવો અને વિરત એટ-
લે વધાદીક થકી નિવૃત્તી પામેલો અને
પ્રતીહત એટલે આત્મનિંદા કરવે કરીને
અતીતકાળ સબંધી પાપ કર્મ જેણે હ-
ણ્યાંછે અને પ્રત્યાખ્યાત એટલે અનાગ-
ત કાળનું પચ્ચખાણ કરવે કરીને પાપક-
ર્મ જેણે હણ્યાંછે એવો હોય એટલે છ-
કાય જીવના વધ કરવા થકી નવ કોટીયેં
કરી વીરામ પામેલો છે—એ કારણ માટે
પાપકર્મ રહીત કહીયે. એ કારણ માટે કિ-

રીયા રહિત કહીયે. એજ કારણ માટે સંવૃત કહીયે. એજ કારણ માટે એકાંત પંડીત કહીયે એટલે નિશ્ચે તે પંડીત કહીયે. એ કારણ માટે હે ગૌતમ અમે એહવું કહીયે છીયે કે પચખાણનો કરનાર કદાચીત સુપચખાણી હોય અને કદાચીત દુપચખાણી હોય. (આ સૂત્રનો અર્થ સંક્ષેપથી લખ્યોછે. વિશેષ જાંણવાની ઇચ્છાવાળા પુરૂષોયે ભગવતી સૂત્રના સાતમા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં જોઈ લેવું)

ભાવાર્થઃ—જે પ્રાણી પ્રથમથી સદગુરૂ પાસે પરમારથ સહીત સાપેક્ષપણે જીવાજીવાદીકનું જાણપણું કરીને પોતાની શકતીને અનુસારે પોતાના આત્માની તુલના કરીને ગીતારથ મહારાજની પાસે જે પ-

ચખાણ કરેછે તે સુપચખાણી છે તેથી ઉલટો હોય તે દુપચખાણી હોય. આ વાત મધ્યસ્થ દ્રષ્ટીયે કરી વિચારવી- કાંઈ રાગ દ્રેષ કરવાનું કારણ નથી કેમકે ઠામઠામ સિદ્ધાંતોને વિષે એવી રીતે બોલેછે કે પ્રથમ સમકીત અને પછી વૃત હોય. તે પોતાના જાંણપણા સહિત અથવા જાણ પુરૂષોની નિશ્રાયે હોયછે પણ પોતાને છંદે કરેલાં વૃત પચખાણ ગુણ કરે નહી એ કારણ માટે. વળી આવશ્યક નિરજુકતીને વિષે કહ્યુંછે કે પ્રથમ સમકિત સામાયક—બીજું શ્રુત સામાયક ત્રીજું—દેશ વિરતી સામાયક—ચોથું સર્વ વિરતી સામાયક, એંરીતે અનુક્રમ કહ્યો છે માટે એ અનુક્રમ પ્રમાણે તેનાં લક્ષણ સહિત જે વરતે તે જૈની અને તે રીતે વ-

રતાવે તે જાંણ-તેથી ઉલટા વરતે અને વરતાવે તે વીતરાગની આજ્ઞાથી બાહાર જાંણવા.

ઇહાં કોઇક બોલ્યો કે આ ઉપર લખેલી વારતા સાંભળીને મને એમ વિચાર થાયછે કે જેટલા જૈની નામ ધરાવેછે તે સર્વ સુપચખાણી થયા કેમકે તે નવતત્વ, જીવ વિચાર, દંડક ઇત્યાદિક પ્રકણ ભણેછે અને જીવ અજીવ જાંણેછે એ કારણ માટે ? તેને ઉત્તર કે અરે ભાઇ હું તો આટલા દીવશ એમ જાંણતો હતો કે તમે કાંઇ સમજુ દેખાઓછો પણ તમારી સમજની ખબર તો મને આ બોલવાથી પડી કે તમે જૈનઆગમના રહસ્યના અજાંણ જણાઓછો તમને કોઇક વેષવિડંબક છકાયની હિંસાના કરનારા, નિ-

શૂક,ભોળા લોકને ભોળવનારા, એહવા
અને જુઠાં જુઠાં પોતાનાં સાધુપણાં શ્રા-
વકપણાં સ્થાપનારા એહવા અને સૂત્રના
ઉડાવતા અને ગ્રંથની થાપના કરતા એ-
ટલે આ કાળમાં સૂત્ર જોવા જઇયે તો પ-
ગ દેવાની જગો નથી માટે આ ગ્રંથ પ્ર-
માણે વરતવું અને તે ગ્રંથોતો ઘણાએક
મતીયોયે પોત પોતાના મત ચલાવવાને
અર્થે, પોતાના પુજનીકપણાને અર્થે સૂ-
ત્રથી વિરૂદ્ધ રચ્યા છે. એહવા ગ્રંથને
અગ્રેસર કરતા એહવા કોઇક ધુતારા મ-
ળ્યા દીસેછે તેથી તમે આવું બોલોછો
પણ એમ બોલવાથીતો ખટે દર્શનના
લોક સુપચખાણી થયા કેમકે તે પણ જી-
વ, અજીવ, ત્રશ, થાવર જાણેછે અને
તેની દયા પણ પાળેછે માટે અરે ભોળા

ભાઇ કાંઇક લગાર વિચાર તો કરો ? અને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ ઘો કે જન સાપેક્ષ નિર્પેક્ષનો બોધ હોય, ઉત્સર્ગ અપવાદનો બોધ હોય, નિશ્ચે વ્યવહારનો બોધ હોય—એ રીતે સમ્યક પ્રકારે જાંણ હોય અને ઉપર લખેલા સમકિતના ગુણ સહિત હોય અને સિદ્ધાંતમાં કહેલા એહવા ગીતારથ ગુરૂમાહારાજની નિશ્રાયમાં વરતતો હોય તેનું પચખાણ તે સુપચખાણ કહેવાય અને બીજા નામમાત્ર મુંડીત અણગારના સેવક લોકોનું કરેલું પચખાણતો દુપચખાણ કહેવાય. આ વાત રાગ દ્વેષ મૂકી, મતનો હઠ કદાગ્રહ છોડીને સારી રીતે વિચારવામાં આવશેતો સમજાશે કેમકે જૈનશાસનને વિષે જાંણ પુરૂષનું એટલે સ્યાદ્વાદ સી-

લીયે, સાપેક્ષપણે જાંણ પુરૂષનું કરેલું વૃતપચખાણ નિર્જરાને અર્થે થાયછે અને ઉપચારે કરીને વ્યવહારમાં સમ્યક બોધવંત જાંણપુરૂષના નિશ્રાઇનું પણ વૃતપચખાણ કારણ ભૂત કહેવાયછે એ કારણ માટે. આનંદઘનજી માહારાજે પણ કહ્યુંછે કેઃ—

વચન નિર્પેક્ષ વ્યવહાર જુઠો કહ્યો, વચનસાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો, વચન નિર્પેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફળ, સાંભળી આદરી કાંઇ રાચો; ધાર તરવારની સોહલી, દોહલી ચૌદમાં જીનતણી ચરણસેવા.

એ કારણ માટે જીનશાસનને વિષે નિશ્ચયના ઉપયોગ સહીત્ જે વ્યવહાર છે તે પ્રાગ દશાને વિષે આલંબન ભૂત છે. એ રીતે પ્રથમ ભાંગો જાણવો.

૨ બીજે ભાંગે, કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથીઃ—તે ચોથે ગુણુઠાણે રહેલા એવા અને સમકિતિ, શબ્દ નયમતે કરીને અંતરંગ સત્તાગતને વિષે અનેક રાગાદીક પ્રણામે કરીને રહીત એવા અને સમ્યક જ્ઞાને કરીને ભરેલા એવા અને આદી-અંત રહીત એવા આત્મ સ્વભાવ પ્રતે જાણેછે અને સદ્દહેછે અને સાધ્ય સાધનના સ્વરૂપ પ્રતે જાણેછે અને વીતરાગ દેવે કહેલા એહવા નિશ્ચય વ્યવહાર થકી ધર્મના સ્વરૂપ પ્રતે વીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણે જાણેછે, પ્રતીત કરેછે અને અપૂર્વ પ્રણામે કરીને સમકીત રૂપ અમૃતના રસ પ્રતે અનુભવ દ્વારે કરીને એટલે ફરશનાયે કરીને જાણેછે; અને તે પૂર્વ

કૃત કર્મના જોગે કરીને સંસારમાં રહ્યા
સતા વ્યવહાર નયમતે અરૂચીપણે કરીને
વિષયાદીક, આશ્રવરૂપ હિંસાના કામ કરે
છે અને આરંભના કામના આદેશ ઉપદે-
શ કરેછે, છૈયાં છોકરાં પરણાવે છે પણ અ-
શુભરૂપ નવા કર્મનો બંધ કરતા નથી કે-
મકે ઘણા કાળનું અભ્યાસ કરેલું એવુંય
પણ વિષયાદીકનું સેવન તે પ્રતે કદાચી-
ત બહુ માન નથી કરતા એ કારણ માટે
અને શબ્દનય મતે આત્મસત્તાના ઉપયો-
ગ સહીત વરતતા સતા વ્યવહારમાં પૂર્વ-
નું કર્મ ઉદય આવેલું, તે પ્રતે ભોગવીને
નિર્જરા કરેછે કેમકે અંતરંગ શબ્દનયમતે
જ્ઞાનનો ઉપયોગ વરતે છે એ કારણ માટે
ઇહા કોઇ પુછે કે આવા જાણ પુરૂષ થ-
ઇને અને પાપનાં ફળ જાણીને તે વિષય,

આરંભાદીક પ્રતે કેમ શેવે છે ? આતો મહોટી આશ્ચર્ય વારતા છે કે સમજુ થઇને તેનો ત્યાગ કરી શકતા નથી ! ત્યારે તેમનું સમજેલું શ્યા કામ આવ્યુ ? આતો 'પર ઉપદેશ કુસલા' એટલે લોકોને ઉપદેશ દેવાનેજ ઉદ્યમવંત થયાછે. માટે આ શી રીતે ઘટે ? તેને ઉત્તર કે અરે ભાઇ તું તો બડો ભોળો માણુસ દેખાય છે અને તને એકાંતવાદી, હઠવાદી, જૈનશાસનના મર્મના અજાણ, કેવળ આત્માના શૂન્ય ઉપયોગે કષ્ટ ક્રિયાના કરનારા અને કષાયના ભરેલા એવા કોઇક નામ માત્ર ગુરૂ મિલ્યાદીસેછે. તે ગુરૂએ તાહારા કાંન ફુંક્યા દેખાય છે.અને તને કાંઇ ધર્મનું સ્વરૂપ અને ધર્મિ પુરૂષોનું સ્વરૂપ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા પ્રમાણે સમજાવ્યું જણાતું

નથી પણ હવેથી તું ચપળ પણું મુકીને એકાગ્રચિત્ત કરીને તેનો ખુલાસો સાંભળ ? જેમ કોઇક પુરૂષને પેટને વિષે સૂળાદીકનો રોગ થયેલો હોયતો તે પુરૂષ સારાસારા મીઠાઇ મેવાના સ્વાદ જાણતો સતો પણ ખાઇ શકતો નથી કેમકે તે એમ જાણેછે કે માહારે આ રોગ ગયા વિના ખાવાજોગ્ય નથી અને જો હું ખાઇશ તો ઘણી રોગની વૃદ્ધિ થશે માટે પ્રથમ પૂર્વે કોઇ કુપથ્ય કરવાથી થયેલો રોગ તેને કાઢીને પછી હું ખાઇશ-હાલ ખાવાનો અવસર નથી એમ જાણીને તે ખાતો નથી પણ તેના ચિત્તમાં ખાવાની ઇચ્છા બનેલી તો તેને શું મુંર્ખ કહીયે ? તેમ સમકીત દ્રષ્ટી પુરૂષ પૂર્વે અજ્ઞાનપણામાં બાંધેલાં જે નિકાચિત્ત કર્મ, તે વિપાકે

ઉદય આવ્યે સતે વસ્તુના સ્વરૂપના જાણુ સતા પણ સમતા ભાવે ભોગવીને તે દૂર કરેછે પણ તે હઠ જોગ કરતા નથી કેમકે હઠ જોગ કરવા થકી અંતરંગની પરણુતી વીરામ પામે નહી અને ઉલટું વધારે કર્મ બંધાય અને આત્મહિંસા થાય; તે માટે આત્મહિંસા ટાળવાના ઉપયોગે વ્યવહારમાં જે જે કર્મ પ્રકૃતી ઉદયમાં આવેછે તેને ભોગવી લેછે-નિકાચીત કર્મ ભોગવ્યા વીના છુટે નહી એ કારણ માટે અને તે સમકીત દ્રષ્ટી પુરૂષો જે વખત પોતાની પરણુતી દેખશે તેજ વખત તેથી તત્કાળ વીરામ પામશે પણ જ્યાં સુધી આત્મ પરણુતી વીરામ પામી નથી ત્યાં સુધી લોકને દેખાડવા રૂપ ત્યાગ કરતા નથી પણ તેમના ચિતને વિષે

ત્યાગની ઇચ્છા બનેલી છે. આ ઉપર ઘણા દ્રષ્ટાંતો સિધાંતોને વિષે કહ્યા છે, જેમ શ્રેણીક માહારાજ વીગરે પુરૂષો વ્યવહારમાં પાપ કર્મ કરતા દીસે છે પણ તેનો બંધ તેમને પડતો નથી કેમકે જેજે આરંભાદીકનાં કામ કરેછે તે સર્વ અણચાલતે, લુખા પ્રણામે કરીને કરેછે એ કારણ માટે. એ રીતે બીજો ભાંગો જાણવો.

૩ ત્રીજે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છેઃ-તે પહેલે ગુણઠાણે રહેલા એવા મિથ્યાદ્રષ્ટી વ્યવહાર નયમતે ઉપરથી નિશૂકપણે હિંસાનાં કામ કરેછે એટલે તીવ્ર આશક્તીયે સહીત પાંચે ઇંદ્રિયોનાં વીષય સુખ ભોગવેછે અને તેનેજ સાર કરીને માને છે અને આરંભાદિકના આદેશ ઉ-

પદેશ નીશૂકપણે કરેછે અને રીજુસૂત્ર-
નય મતે પણ હિંસારૂપ આશ્રવનાં કામ
કરવાના પ્રણામ બની રહેલા છે તેથી
તેમને હિંસાનો બંધ પડેછે. એ ત્રીજો
ભાંગો જાણવો.

૪ ચોથે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા
કરતા નથી અને હિંસાનાં ફળ ભોગવ-
તા નથીઃ-તે સર્વ મુનીરાજ સંગ્રહ નય-
મતે કરીને સર્વ જીવ પોતાંના સરખા
જાંણીને વ્યવહારમાં ઉપર થકી છયેકા-
ય જીવની દયા પાળેછે-પળાવેછે અને
પાળવાનો ઉપદેશ કરેછે અને રીજુસૂ-
ત્ર નયમતે હિંસા કરવાના તેમના પ્રણા-
મ' પણ વરતતા નથી અને શબ્દ, સં-
ભીરૂડ નયમતે છઠ્ઠે-સાતમે ગુણઠાણેથી
માંડીને જાવત બારમા ગુણઠાણા સુધી

છદ્મસ્થ મુનીરાજ આત્મ સ્વરૂપમાં ર-
મણ કરતા સતા કર્મરૂપ લેપ લાગવા દે-
તા નથી. એ રીતે ભાવ દયામાં વરતતા
સતા પોતાના આત્માની રક્ષા કરેછે એ
કારણ માટે તેમને બે પ્રકારે એટલે નિ-
શ્ચય વ્યવહારથી હિંસાનું ફળ લાગતું
નથી. અને વળી હિંસા કરતા નથી અ-
ને તેનું ફળ ભોગવતા નથી; એહવા અ-
રીહંત કેવળી પણ જાંણવા એટલે અરી-
હંત માહારાજ વ્યવહાર નયે કરી દ્રવ્ય
દયારૂપ છકાયના પ્રતીપાલક છે અને સં-
ભીરૂડ નયમતે તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે
શુકલ ધ્યાનમાં વરતતા સતા આત્મ ઉ-
પયોગમાં વરતે છે અને વળી તેજ ભાં-
ગાને વિષે સિદ્ધ પરમાત્મા પણ જાંણવા
તે ગુણઠાણા રહિત એવુંભુત નયમતે

સકળકર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતે બીરા-
જમાન આત્મ સ્વરૂપને વિષે સ્થીરીભૂત
વરતેછે. એ રીતે ચોથો ભાંગો જાંણવો.

"એણી રીતે ચોભંગીનું સ્વરૂપ સં-
વિજ્ઞ ગીતારથ માહારાજાની પાસે અથ-
વા તેમનો અભાવ સતે શુદ્ધ પ્રરૂપક પુ-
રૂષોની પાસે ધારીને સમ્યક પ્રકારે જાં-
ણપણું કરવું."

આવી રીતે નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્વ-
રૂપ સમજીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે માહાવૃત
જે પાળેછે તેને સાધુ મુનીરાજ કહીયે
અને નિશ્ચય થકી માહાવૃતનું સ્વરૂપ સ-
મજ્યા વિના કેવળ ઉપર થકી માહાવૃત
સિદ્ધાંતને અનુસારે દ્રવ્યમાત્ર ગૌતમ
સ્વામી માહારાજજી જેવી ક્રિયા કરેછે
તોપણ તેની કાંઇ ગરજ સરવાની નથી

કેમકે દ્રવ્ય લીંગતો આ જીવે પ્રાયે અ-
નંતીવાર લેઇ લેઇને મૂકયાંછે; એમાં કાં-
ઇ નવાઈ નથી. એ કારણ માટે જે પુ-
રૂષોનો વ્યવહાર પણ અવળો છે એટલે
સિદ્ધાંતથી ઉલટોછે એહવા જૈની, સાધુ
નામ ધરાવનારને તો દ્રવ્યલીંગધારી પ-
ણ ન કહેવાય કેમકે વ્યવહારમાં પણ
આરંભ પરિગ્રહ સહિત છે એ કારણ
માટે અને વ્યવહારમાં પરિગ્રહ રહિત
હોય અને આરંભાદિક ન કરતો હોય
અને આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય હોય
તેનું તો દ્રવ્યલીંગ કહેવાય એટલે અ-
પ્રધાનલીંગ કહેવાય. આ વિષે ચર્ચા તો
ઘણી છે; તે સિદ્ધાંત સાંભળવાથી માલુ-
મ પડે. ઇહાં ગ્રંથના ગૌરવપણાના ભય-
થી લખી નથી.

ઈહાં કોઇ કહેશે કે આતો તમે વ્યવહા-
ર ઉડાવી નાંખ્યો અને સાંભળવામાં તો
એમ આવેછે કે વ્યવહાર બળવાન છે?
તેને ઉત્તર કે અરે દેવાનું પ્રીય ? તમારૂ
પ્રશ્નતો ઠીકછે પણ અમે વ્યવહાર ઉડા-
વતા નથી. તમે વ્યવહારનું સ્વરૂપ તો
સમજો કે વ્યવહાર કોને કહીયે ? કે નિ-
શ્ચય સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત એટલે શુ-
દ્ધ આત્માના સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત
જે સૂત્રને અનુસારે અહંકારાદિકે કરીને
રહિત વ્યવહાર હોય તેને વ્યવહાર ક-
હીયે અને તેજ વ્યવહાર પોતાને ઠેકાણે
બળવાનછે પણ એકાંત બળવાન કહે-
વાય નહી અને તેથી જે ઉલટો વ્યવહા-
ર છે તે તો ઉન્માર્ગ જાંણવો અને સમ-
કિતદ્રષ્ટી પુરૂષોને નિશ્ચય વ્યવહાર સ-

હિત પુરૂષોનાં લક્ષણની માલમ પડેછે પણ મિથ્યાદ્રષ્ટીયોને તેની ખબર પડતી નથી અને ઉલટી કુજુકિતયો કરીને લોકોને ભમાવેછે. એ કારણ માટે નિશ્ચય વ્યવહારના ઉપયોગ સહિત માહાવ્રત પાળવાં તેજ નિર્જરાનું કારણછે અને કદાપી તેવી રીતે માહાવ્રત પળે નહીતો નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત શ્રાવકનાં બારવ્રત અંગીકાર કરવાં પણ જુઠો આડંબર કરવો ઘટીત નથી એટલે અંતરંગથી જુદુ અને ઉપરથી જુદુ એમ કરવું જુક્ત નથી.

ભાવનાઃ—ગ્રહસ્થ જે તે સમકિત પામ્યા પછી પ્રાણાતિપાતાદિક આરંભની નિવૃત્તિના, સદ્દગતીનેં પ્રમાડનાર એહવા ગુણો પ્રતે જાંણતો સતો એટલે પ્રાણાતિપાતાદિક આરંભનો ત્યાગ કરવા થ-

કી સદ્દગતીના કારણભૂત એહવા ગુણ નીષ્પન થાયછે એ રીતે સમ્યક પ્રકારે સદ્દગુરૂ માહારાજની પાસેથી જાંણીને બારવ્રત અંગીકાર કરે-તેની મધ્યે પ્રાણીના વધ થકી વિરામ પામવું-તે રૂપ જે વ્રત, સર્વ વ્રતની મધ્યે જીનેંદ્ર ભગવંતે સાર રૂપ કહ્યુંછે. એહવી રીતે દ્રવ્ય ભાવ બેપ્રકારે જાંણીને તેથો વિરામ પામે. એ રીતે બારે વ્રતનું જાંણવું. હવે તેમાં પ્રાણાતિપાતવિરમણવ્રતનો પ્રસંગ થકી વિસ્તાર સહિત અર્થ લખીયેછીયે.

प्राणातिपातविरमणवृत.

પ્રાણીઓનો વધ એટલે હિંસા તે પ્રાણાતીપાત કહીયે, અને તેથી વિરામ પામવું એટલે તેની હિંસા ન કરવી, તે પ્રાણાતિપાત વિરમણવ્રત કહીયે. ઇહાં કોઇ

પુછેછે કે જીવ દ્રવ્યતો અમૂર્તિ છે અને કોઇનો માર્યો મરતો નથી અને તેની હિં-સા શી રીતે કહી? તેને ઉત્તર કે સર્વ પ્રાણીયોના દશ પ્રાણનો જે વિનાશ ક-રવો તે હિંસાજ કહીયે. કહ્યુંછે કેઃ—

श्लोक—पंचेंद्रियाणित्रिविधंबलंच। उत्स्वासनिस्वासमथान्यदायुः॥ प्राणादशैतेन्नगवद्भिरुक्ता। स्तेषांवियोगीकरणंतुहिंसा॥

તેથી જે વિપરીત તે અહિંસા કહીયે અને તદ્રૂપ જે વ્રત તે અહિંસા વ્રત ક-હીયે. આ વ્રતનો સર્વ વ્રતની મધ્યે પ્રથ-મ પાઠ ભણ્યોછે તે જુક્તછે કેમકે જૈન-ધર્મને વિષે જીવ દયાનું પ્રધાનપણું છે એ કારણ માટે.

ઇહાં સર્વ તીર્થંકર માહારાજોયે પ્રાણા-તિપાત વિરમણરૂપ એકજ વ્રત કહ્યુંછે

અને બીજાં સર્વ વૃત તેની રક્ષાને અર્થે છે. આ સ્થુલહિંસા વિરમણવ્રત શ્રાવકને સવા વિસ્વામાત્રે કરીને જાંણવું અને મુનીને તો વિસ વિસ્વા અહિંસાવ્રત હોય. હવે સવા વિસ્વાનીદયાનું સ્વરૂપ કહેછે.

પ્રાણીનોવધ બે પ્રકારનોછે:-તેમાં એક સ્થુલજીવનો અને બીજો સુક્ષ્મજીવનો; તેમાં સ્થુલજીવ બેરંદ્રિયાદિક ત્રસ જાંણવા અને સુક્ષ્મ તે બાદર એકંદ્રિયાદિક થાવર જીવ જાંણવા પણ સુક્ષ્મનામ કર્મોદયને વિષે વર્તતા એહવા એકંદ્રિ ન લેવા કેમકે તેમનો શસ્ત્રાદિક પ્રિયોગે કરીને વધ થતો નથી એ કારણ માટે. તેની મધ્યે ગ્રહસ્થને સ્થુલપ્રાણી વધની નિવૃતી હોય પણ સુક્ષ્મજીવોના વધ થકી નિવૃતી થઇ શકે નહી. પૃથિવ જળાદિ-

કના વધે કરીનેજ તેમને પચનાદિક (રસોઈ વિગરે) સમસ્ત કર્મની પ્રવૃતી છે એ કારણ માટે. એ પ્રકારે સ્થાવરજીવની હિંસાના અનિયમે કરીને એટલે નિયમ રહિતપણે કરીને વીસ વિસ્વા મધ્યેથી દશ વિસ્વા ગયા અને દશ રહ્યા તેની મધ્યે વિષેશ દેખાડીયે છીયે:—વળી નિયમ કરેલો એહવો જે સ્થુલ પ્રાણીનો વધ તે બે પ્રકારનો તેમાં એક સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો અને બીજો આરંભ થકી ઉત્પન્ન થયેલો-તેમાં સંકલ્પ થકી થયેલો તે "આ જીવને હું મારૂ" એ પ્રકારે મનના સંકલ્પ થકી થાયછે અને બીજો કૃષીકર્મ ગ્રહાદિક આરંભને વિષે પ્રવર્તવા થકી થાયછે. તે બેની મધ્યે ગ્રહસ્થ સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો એહવો સ્થુલ પ્રા-

ણીનો વધ તે થકી નિવૃતી પામેછે પણ આરંભ થકી થયેલા પ્રાણીનો વધ તે થકી નિવૃતી પામી શકતો નથી એટલે તેનો ત્યાગ કરી શકતો નથી કેમકે તે વિના તેના શરીર તથા કુટુંબાદિકનો નિરવાહ ન થઇ શકે; એ કારણ માટે તે શ્રાવક વૃત અંગીકાર કરતી વખત એહવો વિચાર રાખે છે કે સંકલ્પીને કોઇ જીવને નહી મારૂ અને આરંભ કરતી વખતે જતના કરૂં એહવી રીતે ગ્રહણ કરેછે. એ પ્રકારે આરંભથી ઉત્પન્ન થયેલી જે હિંસા તેનો નિયમ ન કરવે કરીને દશ વિસ્વા મધ્યેથી પાંચ વિસ્વા ગયા અને પાંચ વિસ્વા ગયા અને પાંચ વિસ્વા રહ્યા વળી તેની મધ્યે વિશેષ દેખાડીયે છીયે:—નિયમ કરેલો એહવો જે સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થ-

યેલો જે વધ તે બેપ્રકારે છેઃ-એક સાપ-
રાધ અને બીજો નિરાપરાધ, તેની મધ્યે
અપરાધ સહિત એહવા ચોર રાજાદિકને
સંકલ્પીને પણ બંધ પ્રતેં ન વરજે અને
નિરાપરાધનોતો સંકલ્પીને બંધ ન કરે
એટલે અપરાધી પુરૂષોનો બંધ કરવાનો
ત્યાગ ગ્રહસ્થથી થઇ શકતો નથી અને
નિરાપરાધના બંધનો ત્યાગ થઇ શકેછે
એ કારણ માટે. અપરાધ સહિતની હિં-
સાના અનિયમે કરીને પાંચ વિસ્વાની
મધ્યેથી અઢી ગયા અને અઢી રહ્યા વ-
ળી નિયમે કરેલો નિરાપરાધનો જે વધ
તે પણ બે પ્રકારે છે,—તેમાં એક સાપેક્ષ
અને બીજો નિર્પેક્ષ-તેની મધ્યે અપેક્ષા
સહિત એટલે આશંકા સહિત એટલે શં-
કાનું સ્થાનક અને તેથી વિપરીત તે નિર્પે-

ક્ષ તેની મધ્યે શ્રાવક સાપેક્ષ હિંસા ન વરજે એટલે તેનો ત્યાગ નથી કરી શકતો અને નિર્પેક્ષ હિંસા વરજે છે એટલે ત્યાગ કરે છે-તેનું તાત્પર્ય એ છે કે કોઇક રાજ્યના અધીકારી પુરૂષે બાર વ્રત અંગીકાર કર્યાં છે તોપણ પોતાના મર્મના જાણવા થકી શંકાનું સ્થાનક એવો કોઇક પુરૂષ નીરાપરાધી છે એટલે અપરાધ રહીત છે તોપણ તેના વધ પ્રતેં નીષેધ ન કરે એટલે કોઇક પુરૂષ પોતાના મર્મ પ્રતેં જાણે છે અને નિરાપરાધી છે તો પણ પોતાના મનમાં એવી શંકા ઉઠી કે આ પુરૂષ માહારી વાત રાજાને કહી દેશે તો મને મોટું વીઘન થઇ પડશે એહવું જાણીને તેને કોઇ વખત રાજા કેદ કરતો હોયતો પોતે જોઇ રહે પણ તેનો નીષેધ

કરે નહી કેમકે પોતાને ધર્મના વીઘનની બીક છે માટે. એ રીતે સાપેક્ષ હિંસા ન વરજવે કરીને અઢી વિસ્વામાંથી સવા વિસ્વા ગયો અને સવા વિસ્વા રહ્યો. એ રીતે શ્રાવકને સવા વીસ્વાની દયા હોય. ઈહાં કોઇક તર્ક કરેછે કે આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જેનો નીયમ કર્યો છે તે થકી અન્યને વિષે એટલે જે મોકળું રાખ્યું છે તેને વિષે પોતાની ખુશી પ્રમાણે જીવોનો વધ કરે તો શું અટકે ? તેને ઉતર કે અરે ભાઇ આ તમે ઉપરની વાત સાંભળીને જે તર્ક કર્યો તે ઠીક છે પણ તેનો ખુલાશો શાંભળો. જે સમકીતદ્રષ્ટી શ્રાવક સિદ્ધાંતના જાણ હોય છે તેમને તો કહ્યા એહવા ત્રસાદીક થકી અન્ય સ્થાવરાદીકને વિષે જતના હોયછે પણ નિર્દયપણું ન

હોય એટલે સમકિતદ્રષ્ટી સહિત શ્રાવક "મ્હે સંકલ્પ, નિરાપરાધ ત્રસનો વધ કરવાનું પચખાણ કર્યું છે પણ બીજો મહારે કાંઇ ત્યાગ નથી" એ રીતે વીચારીને પૃથવ્યાદીકનો આરંભ નિર્દયપણે કરે નહી અને ત્રસાદીકનો પણ નીશંકપણે કરીને ઉપમર્દન કરે નહી ત્યારે શી રીતે કરે તે કહેછે:—જો પોતાનો નિર્વાહ સુખે સુખે ચાલતો હોયતો સ્થાવરાદીક પ્રતેં પણ ન હણે અને નિર્વાહ ન થઈ શકતો હોયતો એવું વીચારે કે ધન્ય છે મુનીને કે સર્વ આરંભથી વીરામ પામ્યા છે અને હું તો મહા આરંભમાં પડયો છું માટે મહારીં મોક્ષ શી રીતે થશે. એ રીતના વિચાર પૂર્વક સદય હૃદય પણે કરીને સશંક પણે તેને વિષે એટલે તે આરંભને વિષે

વરતે છે પણ અનીયમીત વસ્તુને વિષે એટલે જે વસ્તુનો નીયમ નથી કર્યો, એવી વસ્તુને વિષે પણ જતના સહીત વરતે પણ એવું ન બોલે કે એમાં શું જતના પાળવી છે, કેમકે જતના વીના પ્રાણાતીપાત વિરમણ વ્રતના ફળનો અભાવ છે એ કારણ માટે અને જે વ્રત અંગીકાર કર્યું છે તેતો કર્મથી છુટવાને અર્થે કર્યું છે પણ એમ નથી કે હવે જે ઉચર્યું તે પાર પાડવું; અને જે કર્મથી છુટવું છે એતો મનના પ્રણામ થકી છે અને તે મનના પ્રણામ જો સ્થાવરાદીકને વિષે પણ નિર્દય હોયતો સર્વ ઠેકાણે પણ તેવોજ હોય કેમકે સર્વ જીવનું સરખાપણું છે માટે. એ કારણ માટે અનીયમિત એવા સ્થાવરાદીકને વિષે જતના કરે એટલે

થોડા આરંભે કરીને પોતાનું કારજ થતું હોયતો ઘણો આરંભ ન કરે અથવા બહુ પાપવાળું કારજ મૂકીને થોડા પાપવાળું કારજ કરેછે. એ રીતે તરતમ જોગ વીચારે અને ઉપર લખેલા અપરાધી પુરૂષનો અપેક્ષા સહીત વધ નિવારણ નથી કરતો, તે પણ ધાડતર કારણ ધરમનું મોટું વીઘન જાણીને કોઈક અવસરે—જો એવી રીતે ન કરે તો વ્રત રહે નહી.

જે પુરૂષ સ્વદયાના ઉપયોગ સહીત પરજીવની રક્ષા કરેછે તે પરમારથ થકી પોતાના આત્માનીજ રક્ષા કરેછે અને જે નિશૂકપણે પરજીવને હણે છે તે પરમાર્થ થકી પોતાના આત્માનેજ હણે છે. એ કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂષોયે સ્વદયાના ઉપયોગ સહીત પરદયા પાળવા-

ને તત્પર થવુ

च्यार निक्षेप*नुं स्वरुप.

૧ નામ. ૨ સ્થાપના. ૩ દ્રવ્ય. ૪ ભાવ.

नाम निक्षेपोते—જે અન્ય અર્થને વિષે રહ્યા સતો, અર્થે કરીને શૂન્ય હોય અને બીજા પ્રજાયને કહે નહી અને પોતાની ઇચ્છાયે કરીને કહેઃ એવું જે વસ્તુનું નામ તે નામ નિક્ષેપો કહીયે. દ્રષ્ટાંતઃ-જેમ કોઇક ગોવાળીઆના બાળકનું નામ ઈંદ્ર પાડ્યુ છે-તે નામ તો સૌધર્મ સભાને વિષે ભાવે વરતતો એટલે બત્રીસ લાખ વીમાનનો અધિપતિ સતો ઈંદ્ર વરતે છે

---

*નીક્ષેપ એટલે અતીશે કરીને વસ્તુનું સ્થાપન કરવું એટલે ઉપચાર ઘટના એટલે ઉપચારે કરીને વસ્તુને ઘટાવવી. તે નિક્ષેપ કહીયે.

તેને ઘટે પણ દળીદ્ર ગામડીયાં ગોવા-
ળીઆના બાળકને ન ઘટે. એ કારણ મા-
ટે તે નામ અર્થે કરીને શૂન્ય છે કેમકે તે-
ના ઘરમાં તો ખાવા પુરૂં અન્ન પણ નથી
અને બીજાં જે ઇંદ્રનાં પ્રજાય નામઃ-મ-
રૂતવાન-મધવા-બિડૌજા-પાકશાસન ઈ-
ત્યાદીક જે પ્રજાય નામ તે પણ ગોવા-
ળીયાના બાળકને વિષે ઘટે નહી એટલે
ઈંદ્રનાં જે પ્રજાય નામ છે તેતો ગુણનિ-
ષ્પન ઈંદ્રને વિષેજ ઘટે પણ ઈંદ્રના ગુણ
રહીત પુરૂષને વિષે ઘટેજ નહી-પણ ગ-
રવે કરીને ઘહેલી એવી માતાએ મોહ
અંધકારે કરીને વ્યાકુળ થયું છે ચિત્ત
તે જેનું એવી માતાયે પોતાની ખુશીયે
પોતાના બાળકનું નામ ઈંદ્ર પાડયું છે
પણ પરમારથે કરીને શૂન્ય છે. તે નામ

કાંઇ કામનું નથી-તેમ જે ભાવ શૂન્ય નાામ તે નામનિક્ષેપો કહીયે.

૨ સ્થાપના મિક્ષેપોતે—ભાવ રહીત હોય પણ ભાવપણાનો અભિપ્રાય કલ્પીને સ્થાપના કરી હોય તેને સ્થાપના કહીયે. દ્રષ્ટાંતઃ—જેમ કોઈક મોહવંત પ્રાણી પાષાંણની મૂર્તિ ઘડાવી, મસ્તકે મુગટ પહેરાવી, કાને કુંડળ ઘાલી, કોટને વિષે હાર પહેરાવી, હાથમાં વજ્ર આપીને સુંદર વસ્ત્ર પહેરાવીને ઈંદ્ર કરીને થાપીને તેની આગળ તન, મન, ધન તેને અર્પણ કરીને જે કહે, આ માહારા ઈંદ્ર દેવ છે, તેની શેવા, ભક્તિ, ગુણગ્રામ સ્તુતી હું કરૂં કે જે થકી સમસ્તં,વાંછીત ધન ધાન્યે પુત્ર કલત્ર ભરતારં પ્રમુખની પ્રાપ્તી થાય, એમ જાણીને તે ઈંદ્રની મૂર્તિની શેવા

કરે છે પણ તે મુર્તિ પાષાણની છે—એકં-
દ્રીનું શરીરછે અને તે પાષાણની મુર્તી
શુભાશુભ કાંઇ કર્તવ્ય જાણતી નથી—જે
જાણ હાર છે તેતો ભાવ ઇંદ્ર છે સૌધર્મ
સભાને વિષે બીરાજમાન છે અને આતો
તેની થાપના છે,—પરમારથ જોતાં મો-
હદશાની કલ્પના છે એટલે ભાવ શૂન્ય તે
થાપના નિક્ષેપો કહીયે.

નામ નીક્ષેપામાં અને થાપના નીક્ષેપા-
માં ફેર એટલો છેકે નામ તે જાવજીવ રહે,
વીચમાં લોપાય નહી અને થાપના વીચ-
માં લોપાય. દ્રષ્ટાંતઃ-જેમ કોઇક બાળક
લાકડાનો ઘોડો સ્થાપી, તે ઉપર ચડીને
કેટલાએક કાળ સુધી રમત કરી, પોતાના
મનના મનોરથ પૂરણ કીધા-વળી તેજ
લાકડીને હાથીની થાપના કરી રમત ક-

રી-એમ થોડા કાળ મધ્યે થાપના નવી નવી કીધી. તેમ થાપનાતો જેવી રીતે પોતાના મનમાં આવે તેવી રીતે નવી નવી થઇ શકે પણ નામ કાંઇ ઘડીયે ઘડીયે નવું કલ્પાય નહી. એ રીતે બેની મધ્યે વિશેષ જાંણવું.આ દ્રષ્ટાંત અનીત્ય વસ્તુની સ્થાપના આશ્રી જાંણવું, પણ નીત્ય થાપનાતો કાંઇ ફીરતી નથી:જેમ સુદર્શન-મેરૂ-ભુવન-વૈમાન ઉપર ચૈત્યછે ત્યાં રીષભ-ચંદ્રાવન-વારીખેણ વર્ધમાન એ ચ્યાર નામની શાસ્વતી પ્રતીમાઓ છે તેની થાપના આદીઅંત રહીત છે-કોઇની ફેરવી ફરે નહી. આ ઠેકાણે તે ઉપર બીજે પણ વિચાર કરેલો છે·તે જાંણવાની મરજી હોય તો નયચક્ર જોઇ લેજો તેથી ખબર પડશે. તેની મધ્યે કો-

ઇએ એહવું પ્રશ્ન કર્યુંછે કે તે શાસ્વતી
પ્રતીમાઓતો પુદ્દગળદ્રવ્યછે તે પુદ્દગ-
ળ વિસ્રસા પરિણામે કરીને એટલે સ્વ-
ભાવે કરીને તેવે આકારે પ્રણમ્યા છે
અને પુદગળ પરિણામતો અસંખ્યાતા-
કાળ ઉપરાંત રહેતો નથી તો એ વસ્તુ-
ની આદિ અંત શ્યા વાસ્તે કહેતા નથી?
તેને ઉત્તર કે સ્યાદવાદ જૈનમતને અનુ-
સારે તે અસંખ્યાતા કાળ પછી પુદગળ
અપર પરિણામે ભજે એટલે બીજેરૂપે
પ્રણમી જાયછે અને તે ઠેકાણે વળી બી-
જા પુદગળ તેવાજ વરણના-તેવાજ ગં-
ધના-તેવાજ રસના-તેવાજ ફરસના-તે-
વાજ સંસ્થાનના, તેટલાજ નવા પુદગળ
આવીને સંક્રમે છે. તે કારણ માટે તે
શાસ્વતી છે પણ તેજ પુદગળ કાંઇ ર-

હેતા નથી અનેક પુદ્દગળનો ચય ઉપચ-
ય એટલે વૃદ્ધી હાની થઇ રહીછે. એ કા-
રણ માટે આ સ્થાપના નીક્ષેપો અનિત્ય
વસ્તુ આશ્રીને જાંણવો. તે સ્થાપના અને
નામ એ બેમાં કાળે કરીને ભેદ છે પણ
અર્થે કરીને ભેદ નથી. એ રીતે ભાવ-
શૂન્ય સ્થાપના નિક્ષેપો જાંણવો.

૩ द्रव्यनिक्षेपोते—અતિત અને અના-
ગત પ્રજાયનું કારણ, તે દ્રવ્યનિક્ષેપો
કહીયેઃ-જેમ કોઇક રાજાનો પ્રધાન અને
તેને રાજાયે પ્રધાનપણાની મુદ્રા આપીછે
એટલે પ્રધાનપદવી આપીછે. પછી કેટ-
લાએ કાળે રાજાને મનનો ભંગ થવા
થકી તેની પ્રધાનપદ્દવી ઉતારી રાજાયે
આપેલી મુદ્રા પાછી લીધી તોયપણ સર્વ
લોક તેને પ્રધાન એહવું નામ દેઇ બોલા-

વેછે-જે આ પુરૂષ પેહેલો રાજાનો પ્રધા-
ન હતો. આ અતીત પ્રજાયનું કારણ એ-
ટલે અતીત કાળમાં ભાવ પ્રધાનનું કા-
રણ એ દ્રવ્ય પ્રધાન કહીયે. હવે અના-
ગત પ્રજાયનું કારણ કહેછેઃ-જેમ કોઇક
રાજાનો પુત્ર, અત્યંતરૂપે કરીને સુંદર છે
અને લંબાયમાન તથા શ્યામ જેના કેશ
છે, અને મોહોટી નિલાટવટી છે જેની,
અને વિશાળ છે નેત્ર તે જેહનાં, અને
દીવાની શીખા સમાન છે નાશીકા તે જે-
હની, અને લાલછે હોઠ તે જેહના, અને
મોતીની શ્રેણી સદસ છે દાંતની પંકતી
તે જેહની, અને કંબુ સરખી છે ગ્રીવા
(કોટ)તે જેહની, અને વિસ્તીર્ણ છે હૃદય
તે જેહનું; અને લાંબા છે બાહુ તે જે-
હના; ઈત્યાદિક બત્રીસ લક્ષણે કરીને

સહિત અને જન્મ અક્ષરની મધ્યે રાજ યોગ્ય ગ્રહ જેહને પડ્યાછે; એમ બીજાં પણ લક્ષણ ઉદારપણું, ગંભીરપણું, ધીરપણું પ્રમુખ ગુણ જેને વિષે વરતેછે એહવો, અને તેને રાજાયે પણ યુવરાજ પદવી આપીછે; તેવારે સમસ્ત લોકો તેને એમ કહેછે કે આ રાજા થશે. જો પણ હમણાં રાજા નથી તોપણ આગળ રાજ્યની ગાદીયે બેસશે. આ અનાગત(ભાવી) પ્રજાયનું કારણ છે એટલે આગામી કાળને વિષે ભાવ રાજા થવાનું કારણ એહવો આ દ્રવ્ય રાજા છે. એ રીતે અચેતન દ્રવ્ય પણ અતીત, અનાગત પ્રજાયનો કારણ જાણવો એટલે અતીતકાળમાં ઘટ (ઘડો) તથા ઘડી પ્રમુખનું કારણ, માટી રૂપ દ્રવ્યછે એટલે અતીત કાળમાં

માટીનો ભાવ ઘડો બનેલો હતો પછી તે ઘડો કાંણો થયો તોપણ લોક તેને ઘડો કહેછે; તે દ્રવ્ય ઘડો કહીયે અને આગામી કાળને વિષે ઘડા પ્રમુખ બનાવાનું કારણ પણ માટીરૂપ દ્રવ્યછે એટલે ઘડાને જોગ્ય જે માટી તેનો આગામી કાળે ઘડો બનશે; તે માટીને અનાગત કાળના ભાવ ઘડાનું કારણ દ્રવ્ય કહીયે. એ રીતે ભાવશૂન્ય હોય તે દ્રવ્યનિક્ષેપો કહીયે.

ભાવનિક્ષેપોતેઃ—વર્તમાન કાળના પ્રજાયને વિષે વરતેછે એટલે ભાવને વિષે વરતેછે તેને ભાવનિક્ષેપો કહીયે.

દ્રષ્ટાંતઃ—જેમ કોઈક જીવ પુન્યકર્મના ઉદયથી, સૌધર્મ સભાતે વિષે ઈંદ્રપણે ઉત્પન્ન થયોછે અને આઠ અગ્રમહીષી ઈંદ્રાણીયોએ પરવરેલોછે અને અનેક અપ-

છરાઓના વૃંદના નાટક પ્રતેં દેખેછે અને અનેક પ્રકારના વાજીત્રના શબ્દ થઇ રહ્યા છે અને બત્રીસલાખ વિમાનવાસી દેવતા જેની આજ્ઞા માનેછે, પાંચ વિષયસુખ અનુભવેછે; તેને ભાવઇંદ્ર કહીયે. તેમજ અરિહંત પણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્રના ધારક હોય, ચોત્રીસ અતિશય, પાંત્રીસ વચનાતિશય, આઠ માહાપ્રાતીહાર્ય, તેણે કરીને બિરાજમાન હોય અને ચોસઠ ઇંદ્ર જેહની સેવા કરતા હોય—એમ અનેક સામાન્ય દેવ નર નારીના વૃંદ જેહના ચરણકમળની આગે ભ્રમરની પેઠે વીંટી રહ્યા હોય અને સમોસરણને વિષે બેશીને ધર્મ દેશના કરતા હોય. તેને ભાવ અરિહંત કહીયે. તેમજ ચક્રવરતિ, બળદેવ, વાસુદેવ, સાધુ. શ્રાવક પ્રમુખ જે

વિદ્યમાનપણે પોતાની રિદ્ધિયે કરીને સ-
હિત હોય એટલે પોતાના ગુણોયે કરીને
સહિત હોય તેમને કહીયે-પણ નામ, સ્થા-
પના, અને દ્રવ્ય તેને ન કહીયે તેથી
કાંઇ ગરજ સરે નહી. જેમ કોઇકનું નામ
અમ્મર છે પણ તે તો મરણ પામતો દેખા-
યછે તથા કોઇકનું નામ ધનપાળછે પણતે
પોતાનું પુરૂં પેટ પણ ભરી શકતો નથી
તથા કોઇકનું નામ લક્ષ્મીબાઇ છે પણ
નિરંતર છાણાં વીણેછે તથા કોઇકનું
નામ મંગળ છે પણ તે માહા અમંગળી-
ઓછે તથા કોઇકનું નામ સાધુછે એટલે
સાધુ એહવું નામ પાડયું છે પણ અસા-
ધુપણાનાં કામ કરેછે એટલે આરંભ,
પરિગ્રહાદિકે કરીને સહિત વરતે છે તથા
કોઇકનું નામ શ્રાવકછે એટલે નામે કરી-

ને શ્રાવક કહેવાય છે પણ જીનરાજ ભા-
ષીત સિદ્ધાંત સાંભળ્યાંજ નથી; કદાપી
દ્રવ્યમાત્ર ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપક પુરૂષોનિ પાસે
સાંભળ્યાં હોય પણ તેનો પરમારથ સ-
મ્યક પ્રકારે જાંણતો નથી અને જીવાજી
વાદિક ખટદ્રવ્યનો અંજાણછે અને મૈત્રિ-
આદિક ચ્યાર ભાવનાયે કરીને રહિત છે
અને ક્રોધ, મદ, મચ્છર અને ઇર્ષ્યાનો
ભરેલો છે અને માહાકપટીછે અને લો-
કોને ઠગવાને તત્પરછે અને ધર્મી નામ
ધરાવીને લોકોના લાડુવા ખાઇ જાય છે
અને વળી પ્રતિષ્ટાના કરાવનાર બનીને
લોકોના શિરપાવ ગ્રહણ કરેછે અને પો-
તાની માનતા, પૂજા કરાવેછે અને માહો
અહંકારના ભરેલો છે અને માંહો માંહી
એક બીજાના ઉપર અમરખ ધારેછે.

વળી નામ સતી છે એટલે નામે કરીને
સતી કહેવાય છે પણ પ્રણામે કરીને અ-
સતી છે એટલે મનમાં કુશીલના પ્રણામ
બની રહ્યા છે તથા નામે કરીને ધર્મદાસ
છે એટલે કોઇનું નામ ધર્મદાસ એવું પા-
ડ્યું છે પણ તે અધર્મનો દાસ છે એટલે
અધર્મનાં કામ કરવાને તત્પર છે; તે મા-
ટે એવાં નામ પાડવાથી કાંઈ ગરજ સરે
નહી. નામ તો જીવે અનંતીવાર પડાવ્યાં
પણ તેથી કાંઇ કારજ થયું નહી અને એ-
વા કેવળ નામધારી ગુણ રહીત પુરૂષોને
મનાવે કરીને કાંઇ પણ આત્માની ગરજ
સરે નહી. એ પ્રકારે થાપના પણ વિચારી
લેવી. જેમ પાષાણની પૂતળી, દેવાંગના
સરખી પુટરી છે એટલે દેદીપ્યમાન છે
અને તેને સર્વ શણગાર પહેરાવ્યાછે અને

સર્વ સ્ત્રીનાં સરખાં અંગોપાંગ બનાવ્યાં છે પણ તેથી કામી પુરૂષોની કાંઇ ગરજ સરે નહી. એ રીતે પથ્થરની ગાય ભેંસ છે પણ તેને દોઇયે તો કાંઇ દુધ નીકળે નહી તથા લાકડીનો, ઘોડો, હાથી થાપન કર્યો છે, તે ઉપર ચડીને ગામાંતર જવાની કાંઇ ગરજ સરે નહી તથા દહેરાના ઉપર તથા હવેલી ઉપર વાઘ, સિંહ પ્રમુખ હિંસક જીવ મહા ભયંકર પાષાણના બનાવીને થાપ્યા છે પણ કબુતર, કાબેર, કાગડા, ચડકલાં પ્રમુખ જીવો તેના મુખ માંહી માળા ઘાલે છે પણ તેથી કાંઇ ભય પામતા નથી; તથા વળી પાષાણની પ્રતીમા ઘડાવીને, વીતરાગ દેવની મૂર્તિ કરી થાંપી છે પણ તે માંહી એકંદ્રીય જીવ છે તે રાગ દ્વેષ સહિત છે; તથા લાકડાના

સંખના ગુરૂ કરી થાપ્યા છે પણ તે કાંઇ હીત અહીતનો ઉપદેશ દેતા નથી એટલે "આ તમારે હીતકારી છે-આ તમારે અહીતકારી છે." એવું કાંઇ બોલતા નથી. એ કારણ માટે ભાવ નિક્ષેપાના ઉપયોગ વિના કેવળ થાપનાથી કાંઈ પણ ગરજ સરે નહી.

એ રીતે દ્રવ્ય પણ વીચારી જોવો:જેમ કોઇક બાળકની માતા, મરણ ગઇ છે, તેનું કલેવર (મડદું) પડયું છે; તેને સ્તને બાળક ધાવેતો દુધની પ્રાપ્તી કાંઇપણ થાય નહીઃ તથા વળી કોઇક પુરૂષે, રૂપનું પાત્ર એહવી રાજાની રાણી દીઠી, તેવામાં કોઇક જ્ઞાની પુરૂષે તેહને કહ્યું કે એ બાઇ આવતા ભવને વિષે તારી સ્ત્રી થશે, એમ સાંભળી ઘણો ખુશી થયો;

પણ તેને વર્તમાન કાળે અડકવું ધારેતો અડકી પણ શકે નહી. એમ ગયેલા ભ-વને વિષે પોતાની સ્ત્રી હતી તે મરીને રાજ કન્યા થઇ છે-પોતે કોઇક જ્ઞાન બ-ળે કરીને અથવા જ્ઞાનીના કહેવા થકી એ કન્યા, પહેલાં મહારી સ્ત્રી હતી એમ જાણ્યું પણ રાજ લોકમાં જઇ તેનો કાંઇ હાથ પકડાય નહી. તે માટે દ્રવ્યતો છે પણ તે તે પ્રજાય નથી વર્તતા એટલે તે તે ભાવ નથી, તો તેથી કોઇ વાતની ગરજ સરે નહી. ગરજતો કેવળ એકભા-વથીજ સરેછે એટલે જે જે પદમાં જે જે પુરૂષો વર્તતા હોય તે તે પદના ગુણોયે કરીને વર્તમાનકાળમાં સહીત હોય તે ભાવ કહીયે અને તેનુંજ સેવન કરવા થકી ગરજ સરે, કેટલાએક લોકો ભાવ-

વીના ત્રણ નીક્ષેપાને માનવા, એહવો ઉ-
પદેશ કરેછે. તે બીચારા મિથ્યાત્વ મોહ-
કર્મના ઉદયવડે કરીને જૈનશાસનનો કાંઇ
મર્મ જાણતા નથી માટે તે એહવું બોલેછે;
પણ એમ નથી જાણતાકે જેનો ભાવ સા-
ચો તેના બીજા ત્રણે નિક્ષેપા સાચા એટલે
ગુણ સહીત પુરૂષોના ચારે નીક્ષેપા ઉપ-
યોગ સહીત્ત માનવા જોગ્ય છે અને અવ-
ગુણીપુરૂષના ચ્યારે નીક્ષેપા માનવા જોગ્ય
નથી. ત્યારે કેવળનામ, થાપના અને દ્ર-
વ્યનું તો શું કહેવું ? એહવી રીતે કાંઇ
સમજતા નથી. પણ બીજા આત્માર્થિ
પુરૂષોયે એહવા સૂત્રથી ઉલટું બોલ-
નાર પુરૂષોનો વિશ્વાસ કરવો નહી. તે
પુરૂષોતો કેવા છે કે ગોળ બતાવીને ઝેર
આપનારા છે અને તે ઝેર કેવું છે કે ઉ-

ત્કૃષ્ટ ભાંગે અનંતોકાળ સંસારમાં રૂલાવે એટલે સિદ્ધાંતનું નામ દેઇને પોતાનું કામ કરેછે અને કેટલાએક બીચારા નામે કરીને ભોળવાઇ જાયછે પણ શુદ્ધ મારગના અભીલાષી પુરૂષોયે નામમાં મુઝાવવું નહી. પ્રથમ પુરૂષની ઓળખાણ સારી રીતે કરવી.

હવે ઇહાં કોઇ પુછશેકે પહેલા ત્રણ નિક્ષેપાથી એટલે નામ, થાપના અને દ્રવ્ય થકી કાંઇ ગરજ સરતી નથી તો વળી પ્રતીમાની સ્થાપના શ્યા વાસ્તે કરોછો એટલે જીનેશ્વર ભગવતની પ્રતિમા શા વાસ્તે સ્થાપો છો? તેને ઉત્તર કે અરે! ભાઇ તું જૈન મારગનો અજાણ જણાયછે પણ તેનો ઉત્તર સાંભળ કે જે પુરૂષ ભાવ વીતરાગને

ઓળખશે એટલે તેમનું સ્વરૂપ, દ્રવ્ય-
ભાવ લક્ષણ સહીત ઓળખશે એટલે
જાણશે તે વીતરાગની મૂર્તિને પણ ઓ-
ળખશે; પણ જેને વીતરાગના સ્વરૂપની
કાંઈ ખબર નથી અને ભાવ વીતરાગ તે
કોને કહીયે અને તેના દ્રવ્ય લક્ષણ તે
શું અને ભાવલક્ષણ તે શું? એ રીતે
કાંઇ જાણતો નથી અને વળી આ પુરૂષ
શું કરવે કરીને વીતરાગ થયા કેવી રીતે
રાગ દ્વેષ ક્ષય કર્યા અને તે રાગદ્વેષ કરીને
સિદ્ધીપદને વર્યા એટલે આઠે કર્મ રહીત
થયા કે જેની મૂર્તિપણ માનવા જોગ્ય છે.
એવી રીતે કાંઇપણ જે પુરૂષ સમજતો
નથી અને વળી મહારે શું કરવા જોગ્ય
છે અને હું કેવી રીતે વરતુંતો મહારૂં
વીતરાગપણું પ્રગટ થાય. એવી રીતે જે

પુરૂષ કાંઇ સમજતો નથી અને નિશ્ચય દેવનું કાંઈ સ્વરૂપ જાણતો નથી કે નિશ્ચય દેવતે કોને કહીયે અને આત્મા, અનાત્મા એટલે જીવ, પુદગળનું સ્વરૂપ સમ્યક પ્રકારે કાંઇપણ જાણતો નથી હેય જ્ઞેય તથા ઉપાદેયની કાંઇ ખબર નથી, એહવા પુરૂષને થાપનાથી કાંઇ ગરજ સરવાની નથી એટલે ગાડરીપ્રવાહની પઠમ સ્થાપના મૂર્તિને પુજે છે, વંદન નમસ્કાર કરેછે પણ તેની કાંઇ ગરજ સરવાની નથી એટલે તેથી કાંઇ સમકીત આદી ગુણ પ્રતેં પામવાનો નથી અને ઉલટો વીપરીત વીધી કરતો થકો દર્શનાવરણીય કર્મ ઉપાર્જન કરશે એટલે મિથ્યાત ભાવને પામશે. એ કારણ માટે પ્રથમ સમ્યક બોધવંત પુરૂષો પાસે ભા-

વ તીર્થંકરના ગુણ, નિશ્ચય વ્યવહાર બે પ્રકારે સમજીને અને તેનો દ્રવ્ય વીધી તથા ભાવવીધી સારી રીતે જાણીને અને તેનો ખુબ પરીચય કરીને અને પોતાના આત્મા સ્વરૂપની ઓળખાણ કરીને તે સ્થાપના મૂર્તિઉપયોગ સહીત એટલે નિમિત્ત કારણ જાણીને સેવન કરવા જોગ્ય છે અથવા પોતાને વિશેષ જાણપણું કરવાની શકિત ન હોયતો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જાણપુરૂષોની નિશ્રાયેં એટલે તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે સેવન પૂજન કરતો તેને પણ વ્યવહારમાં ગુણનું કારણ કહેવાય; પણ પરમારથે તો જ્યારે બોધ થશે ત્યારેજ તેને ગુણ નિષ્પન થશે યશોવિજયજી મહારાજે પણ કહ્યું છે:—

જ્ઞાનવિના જે જીવનેરે,

કિરિયામાં છે દોષરે;
કર્મ બંધ છે તેહથીરે,
નહી સમસુખ સંતોષરે,
પ્રભુ તુજવાંણી મીઠડીરે. ૧
લોકપંતી કિરિયા કરેરે,
મનમેલે અન્નાણેરે;
ભવ ઇચ્છાના જોરથીરે,
વિણશીવસુખ વિન્નાણેરે.
પ્રભુ તુજવાણી મીઠડીરે. ૨

વળી જ્ઞાનવીમળજીયે પણ કહ્યુંછે કેઃ—

વિધિશું સમજી વ્રત આદરીયે,
તીનકાળ જીનપૂજે;
બુધ પુછીને ઉદ્યમ કરીયે,
વ્યસન અભક્ષ પરીહરીયેરે;
આતમ એહીજ સીખ સાંભળ,
કાંઇ કુમત કુસંગ ટાળીરે.

વળી ઇહાં કોઇ ફરી પૂછશેકે જેણે પ્રથમથીજ ભાવ વીતરાગ ઓળખ્યા છે તેને થાપના માંડવાનું શું કામછે! ત્યારે તેને ઉતર કે અરે! ભાઇ તમારૂં પ્રશ્નતો ઘણુંજ જુક્ત છે પણ તેનો ઉત્તર સાંભળો, જે સમકીતી જીવો છે તેમણે કાંઇ સમસ્ત મોહકર્મ જીત્યો નથી; એ કારણ માટે સરાગ અવસ્થાયે સહીતપણે કરીને તેમને વીતરાગ ઉપર રાગ આવે છે તે માટે તેમની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને તેને દેખી દેખીને વીતરાગને સંભારેછે અને પોતાના આત્માનો ઉપયોગ કરે છે અને વિધિ સહીત પૂજા કરેછે એટલે સિદ્ધાંતમાં કહેલા વિધીયે સહીત અને જતના સહીત એટલે જેમ ઘણો આરંભ ન થાય તેવી રીતે પૂજા કરેછે, વીતરાગની

સ્તુતી કરેછે અને તેમના ગુણગ્રામ કરેછે. કહ્યુંછે કેઃ—

किच्चंपिधम्मकिच्चं ॥
पूआपमुहंजिणंदआणाए ॥
भुअमणुग्गहराह्यिं ॥
आणाजंगाओक्हदायं ॥१॥

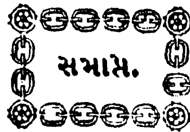
અર્થઃ-પૂજાપ્રમુખ ધર્મકૃત્ય જીનરાજની આજ્ઞાયે કરીને કરવાજોગ્યછે અને તે પૂજાદીક કૃત્ય,પ્રાણીની દયારહીત કરવે કરીને આજ્ઞાનો ભંગ થાય અને તે થકી ઉલટી તે પૂજાદીક દુખની આપનારી થાય.

એવી રીતે ઇહલોક તથા પરલોકની આસંસા રહીત, સમકીત દ્રષ્ટી જીવો દ્રવ્યપૂજાને વિષે વરતેછે તેથી પુન્યાનુંબંધી પુન્ય ઉપાર્જન કરેછે અને ભાવ પૂજાથી પૂર્વનાં બાંધેલાં કર્મની નિર્જરા કરેછે.

એ રીતે સરાગી પુરૂષોની અવસ્થા કહી; પણ કદાચીત જો વીતરાગ દશા આવી ગઇતો પોતેજ અરિહંતછે પોતેજ સિદ્ધછે એવો સહેજસ્વરૂપ પોતાનો ઓળખ્યેથકે ક્ષણ એકમાં સમસ્ત કર્મનો અંત કરીને પરંપદ એટલે મોક્ષપ્રતે પામે તેને મૂર્તિનું કાંઇ કામ નથી. મુર્તિ તો સરાગ અવસ્થાને વિષે સમકીતદ્રષ્ટી જીવોને વ્યવહારમાં નિમીત્ત કારણ છે એટલે ચ્યાર નિક્ષેપાની મધ્યે ભાવનિક્ષેપો છે તે પ્રધાન છે અને તે વીના બીજા ત્રણ નિક્ષેપા મોહદશાના પોષકછે તે માટે અપ્રધાનછે. એ રીતે ઉપર લખેલા ચ્યાર નીક્ષેપાનું સ્વરૂપ શુધપ્રરૂપક પુરૂષોની સમીપે, વિનય સહીત સારી રીતે સમજવું જોઇએ.

એ રીતે સર્વ વસ્તુના ઝઘન્ય થકી ચ્યા-

૨ નિક્ષેપામાં ઓછું હોય નહી માટે નિ-
ક્ષેપાનું સ્વરૂપ સારી રીતે સમજવાનો
ઉદ્યમ કરવો એજ ઉપદેશ.

विनंतिपत्र

આ પુસ્તકની મધ્યે દર્શાવ્યા પ્રમાણે બોલ વિચાર ઘણા ભવ્ય જીવોને જાણપણું કરવાને માટે મેં માહારા ઉપગારી પુરૂષની પાસે સાંભળીને જેવા સિદ્ધાંતને અનુસારે હુતા, પ્રાયેં તેવીજ રીતે લખ્યાછે અને જે જે વસ્તુનું સ્વરૂપ જેવું હુતું તેવુંજ મેં માહારા ક્ષય ઉપસમ પ્રમાણે લખ્યું છે; પણ કોઈની નિંદાને અર્થે અથવા હિલનાને અર્થે લખ્યું નથી અને તેમજ કોઈના ઉપર દ્વેષ બુદ્ધિયે કરીને પણ લખ્યું નથી; જેમ કોઇ પુરૂષ રસ્તે જતો હોય અને તે રસ્તે કાંટા પડયા હોય તો તે ધણીને એહવું કહીયે કે " ભાઇ રસ્તે જોઇને જજો ? રસ્તામાં ઘણા કાંટા પડયાછે " તેમાં કાંઇ કાંટાની નિંદા થઈ નહી. વળી જેમ કોઈ પુરૂષ અગ્નીની પાસે બેઠો હોય તેને કહીયે કે " ભાઇ જાળવજો અગ્ની બાળે નહી " તેમાં કાંઈ અગ્નીની નિંદા થઈ નહી. એવી રીતે

વસ્તુનું સ્વરૂપ કહેતાં કાંઈ નિંદા નથી માટે અમે કાંઈ કોઇની નિંદાને અર્થે આ ઉદ્યમ કર્યો નથી. અમેતો એક સજ્જનભાઇઓને જૈનમારગનું જાણપણું થવાને વાસ્તે આ છપાવી પ્રગટ કર્યું છે. માટે કોઈ પુરૂષોયે આ પુસ્તક ઉપર અગર આ પુસ્તકના લખનાર લખાવનાર ઉપર દ્વેષ કરવો નહી કેમકે તે ઉપર દ્વેષ કરવા થકી સિદ્ધાંત ઉપર દ્વેષ આવશે અને તેથી કર્મ બંધાશે માટે કર્મ બાંધવાનો ડર રાખીને સારી રીતે વિચાર કરવો. આ વાત સહેજ એક વિનંતીરૂપ જણાવી છે; કેમકે પાખંડી લોકોનું જોર ઘણું વરતેછે અને ભરમના ઘાલનારા ખાઉકણ લોકો ઠામ ઠામ અને ગામ ગામ વરતેછે માટે ચેતવણી રૂપ આ વિનંતી જાણવી. આ ઉપર લખ્યા બોલ વિચારમાં માહારાથી કોઇ અશુદ્ધોલ ખાણું હોય તથા વીતરાગ આજ્ઞાથી ફારફેર લખવામાં આવ્યું હોય તો હું ત્રીવીધે ત્રીવીધે માફ માગુછું.

